

ԵՐԵՎԱՆԻ Վ.ԲՐՅՈՒՍՈՎԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԼԵԶՎԱՀԱՍԱՐԱԿԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ ЯЗЫКОВ И СОЦИАЛЬНЫХ НАУК
ИМЕНИ В. БРЮСОВА
YEREVAN "BRYUSOV" STATE UNIVERSITY OF
LANGUAGES AND SOCIAL SCIENCES

ԲԱՆԲԵՐ

ԵՐԵՎԱՆԻ Վ. ԲՐՅՈՒՍՈՎԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԼԵԶՎԱՀԱՍԱՐԱԿԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ВЕСТНИК ЕРЕВАНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ЯЗЫКОВ И
СОЦИАЛЬНЫХ НАУК ИМЕНИ
В. БРЮСОВА
BULLETIN OF YEREVAN "BRYUSOV" STATE UNIVERSITY OF LANGUAGES AND
SOCIAL SCIENCES

ԲԱՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ
ФИЛОЛОГИЯ
PHILOLOGY

Լեզվաբանություն
Лингвистика
Linguistics

1(34)

ԵՐԵՎԱՆԻ Վ. ԲՐՅՈՒՍՈՎԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԼԵԶՎԱՀԱՍԱՐԱԿԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ «ԼԻՆԳՎԱ» ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ – 2015

Բանբերը հրատարակվում է տարեկան երկու անգամ ԵՊԼՀ գիտական խորհրդի որոշմամբ:

Вестник издается два раза в год по решению ученого совета ЕГУЯСН.

Bulletin is published twice a year by the decision of YSULS Scientific Council.

Խմբագրական խորհուրդ՝

<i>Գայանե Գասպարյան</i>	բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
<i>Լուսինե Ֆլյան</i>	բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
<i>Կառլեն Միրումյան</i>	փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
<i>Աիրա Թոփուզյան</i>	մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Խմբագրական կազմ՝

<i>Գայանե Գասպարյան</i>	բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
<i>Լուսինե Ֆլյան</i>	բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
<i>Լիլիթ Արզումանյան</i>	Բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
<i>Դիանա Համբարձումյան</i>	բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
<i>Գայանե Գևորգյան</i>	բանասիրական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
<i>Գայանե Եղիազարյան</i>	բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
<i>Նարինե Հովհաննիսյան</i>	բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
<i>Նաիրա Մանուկյան</i>	բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
<i>Էլիզա Ղազարյան</i>	բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
<i>Լևոն Մարկոսյան</i>	բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Տեխնիկական խմբագիր՝ Հասմիկ Փիլավջյան

Редакционный совет:

Гаяне Гаспарян, доктор филологических наук, профессор
Лусине Флджян, доктор филологических наук, профессор
Карлен Мирумян, доктор философских наук, профессор
Аида Топузьян, доктор педагогических наук, профессор

Редакционная коллегия:

Гаяне Гаспарян, доктор филологических наук, профессор
Лусине Флджян, доктор филологических наук, профессор
Лилит Арзуманян, доктор филологических наук, профессор
Диана Амбардзумян, доктор филологических наук, профессор
Гаяне Геворгян, кандидат филологических наук, доцент
Гаяне Егиазарян, кандидат филологических наук, доцент
Нарине Оганнесян, кандидат филологических наук, доцент
Наира Манукян, кандидат филологических наук, доцент
Элиза Казарян, кандидат филологических наук, доцент
Левон Маркосян, кандидат филологических наук, доцент

Технический редактор: *Асмик Пилавджян*

Editorial Council:

Gayane Gasparyan, Doctor of Sciences (Philology), Professor
Lusine Fljyan, Doctor of Sciences (Philology), Professor
Karlen Mirumyan, Doctor of Sciences (Philosophy), Professor
Aida Topuzyan, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor

Editorial Board:

Gayane Gasparyan, Doctor of Sciences (Philology), Professor
Lusine Fljyan, Doctor of Sciences (Philology), Professor
Lilit Arzumanyan, Doctor of Sciences (Philology), Professor
Diana Hambardzumyan, Doctor of Sciences (Philology), Professor
Gayane Gevorgyan, Candidate of Sciences (Philology), Associate Professor
Gayane Yeghiazaryan, Candidate of Sciences (Philology), Associate Professor
Narine Hovhannisyanyan, Candidate of Sciences (Philology), Associate Professor
Naira Manukyan, Candidate of Sciences (Philology), Associate Professor
Eliza Ghazaryan, Candidate of Sciences (Philology), Associate Professor
Levon Markosyan, Candidate of Sciences (Philology), Associate Professor

Technical Editor: *Hasmik Pilavjyan*

Բանբեր Երևանի Վ. Բրյուսովի անվան պետական լեզվաառարկագիտական համալսարանի: Բանասիրություն, Լեզվաբանություն: 1(34) – Երևան, Լինգվա, 2015, 352 էջ
Вестник Ереванского государственного университета языков и социальных наук имени В. Брюсова. Филология, Лингвистика. 1(34) – Ереван, Лингва, 2015, 352 с.
Bulletin of Yerevan “Bryusov” State University of Languages and Social Sciences, Philology, Linguistics 1(34) – Yerevan, Lingva, 2015, 352 pages

ISSN 1829-3107
© Լինգվա, 2015

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

СОДЕРЖАНИЕ

CONTENTS

ԴԻԱՆԱ ԱԴԻԿՅԱՆ	Լեզվարտահայտչական միջոցների գործարանական արժեքը (ըստ Չ.Դիքենսի «Օլիվեր Թվիստի» արկածները»-վեպի)	
ДИАНА АДИКЯН	Прагматическое значение выразительных средств (на основе романа “Оливер Твист” Ч. Дикенса)	13
DIANA ADIKYAN	The pragmatic value of expressive means (based on the novel “Oliver Twist” by Ch. Dickens	
ԿԱՐԻՆԵ ԱԹՅԱՆ	Անձնավորման և ապանձնավորման համաչափությունն ու անհամաչափությունը (ժամանակակից գերմաներենի նյութի հիման վրա)	
КАРИНЕ АТОЯН	Симметричность и ассиметричность персонификации и деперсонификации (на материале современного немецкого языка)	21
KARINE ATOYAN	Symmetry and asymmetry of personalization and impersonalization	
ԱՆԱՀԻՏ ԱԼԱՎԵՐԴՅԱՆ	Հեքիաթների գրական անդրադարձերը գովազդներում	
АНАИТ АЛАВЕРДЯН	Литературные аллюзии сказок в рекламных текстах	28
ANAHIT ALAVERDYAN	Fairy tale allusions in advertisements	
ՄԱՆԱՆ ԱՂԱԲԵԿՅԱՆ	Թոք-շոուի ժանրային առանձնահատկությունները	
МАНАН АГАБЕКЯН	Жанровые особенности ток-шоу	35
MANAN AGHABEKYAN	Genre characteristics of talk shows	
ԴՈՆԱՐԱ ԱՂԱՍՅԱՆ	Գենդերային հավասարություն արտահայտող լեզվական միջոցները գերմաներենում	
ДОНАРА АГАСЯН	Языковые средства выражения гендерного равенства в немецком языке	51
DONARA AGHASYAN	Linguistic means expressing gender	

	equality in German	
ՍՈՆՅԱ ԱՊՐԵՍՈՎԱ	Ինտերտեքստայնության խնդիրը Մայքլ Քանինգհեմի «Ժամեր» վեպում	
СОНЯ АПРЕСОВА	Проблема интертекстуальности в романе Майкла Каннингема «Часы»	63
SONYA APRESOVA	The problem of intertextuality in “The Hours” by Michael Cunningham	
ԱՐՄԻՆԵ ԱՎԱԳՅԱՆ ՔՐԻՍՏԻՆԵ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ	“Յեղանուն” հասկացությունը որպես լեզվաբանական ուսումնասիրության առարկա	
АРМИНЕ АВАГЯН КРИСТИНЕ ГРИГОРЯН ARMINE AYAGYAN CHRISTINE GRIGORYAN	Концепция “этноним” как объект лингвистического исследования The concept of “ethnonym” as an object of linguistic study	69
ԱՐԵՎԻԿ ԲԱԲԱՅԱՆ ԱՆՈՒՇ ԴՈՒԿԱՍՅԱՆ	Միջմշակութային հաղորդակցության դերը անգլերենի ուսուցման գործընթացում	
АРЕВИК БАБАЯН АНУШ ГУКАСЯН AREVIK BABAYAN ANOUSH GHOUKASYAN	Роль межкультурной коммуникации в процессе обучения английскому языку The role of intercultural communication in the process of teaching English	77
ՍԵԴԱ ԲԱԴԴԱՍԱՐՅԱՆ ԼՈՒՍԻՆԵ ՎԱՆՅԱՆ	Հայերենի ռիթմի որոշ տիպաբանական առանձնահատկությունների մասին (անգլերենի զուգադրությամբ)	84
СЕДА БАГДАСАРЯН ЛУСИНЕ ВАНЯН SEDA BAGDASARYAN LUSINE VANYAN	О типологических характеристиках армянского ритма (в сопоставлении с английским) On the typological characteristics of Armenian rhythm (in comparison with English)	

ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ	Անգլերենի և հայերենի <<Քողարկում>> իմաստ արտահայտող բայերի բառիմաստային խմբերի զուգադրական վերլուծություն	
ВАРДАНУШ БАГДАСАРЯН	Сопоставительный анализ лексико- семантических групп глаголов со значением « <i>сокрытие</i> » в английском и армянском языках	93
YARDANUSH BAGHDASARYAN	Comparative analysis of lexico-semantic groups of verbs denoting the notion «to hide» in English and Armenian	
ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ	Անգլերենի և հայերենի <<Բացահայտում>> իմաստ արտահայտող բայերի իմաստային հիմնատիպերի զուգադրական վերլուծություն	
ВАРДАНУШ БАГДАСАРЯН	Сопоставительный анализ семантических прототипов глаголов «открытия» в английском и армянском языках	101
YARDANUSH BAGHDASARYAN	Comparative analysis of the semantic prototypes of the verbs with the notion «to discover» in English and Armenian	
ՄԱՐԳԱՐԻՏԱ ԲԱԴՐԱՄՅԱՆ	Գերունդի շարահյուսական գործառույթները իսպաներենում	
МАРГАРИТА БАГРАМЯН	Синтаксические функции герундия в испанском языке	106
MARGARITA BAGHRAMYAN	Syntactic functions of the gerund in Spanish	
ԳԱՅԱՆԵ ԲԱՐՍԵԴՅԱՆ	Դիպլոմատիկականությունների իմաստակառուցվածքային առանձնահատկությունները անգլալեզու լրագրանյութերում	
ГАЯНЕ БАРСЕГЯН	Семантические и структурные особенности окказионализмов в английских журналистских статьях	113
GAYANE BARSEGHYAN	The semantic and structural peculiarities of occasionalisms in English journalistic articles	
ՋՈՐԻ ԲԱՐՍԵԴՅԱՆ	Ակադեմիական գրագրության	123

	ուսուցման վարժությունների համակարգը	
ЗОРИ БАРСЕГЯН	Упражнение обучения академическому письму	
ZORI BARSEGHYAN	Exercises on teaching academic writing	
ՏԱԹԵՎԻԿ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ	“Լռություն” հասկացության գործարանական գործառույթների որոշ առանձնահատկությունները (Սիդնի Շելդոնի ստեղծագործությունների հիման վրա)	129
TATEVIK GASPARYAN	Особенности прагматических функций молчания (на материале произведений С. Шелдона)	
TATEVIK GASPARYAN	Peculiarities of pragmatic functions of silence (based on works by S. Sheldon)	
ՌՈՒԶԱՆՆԱ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ	Դետեկտիվ պատմվածքի ժանրային և տեքստակազմիչ առանձնահատկությունները	
РУЗАННА ГЕВОРКЯН	Жанровые и текстообразующие характеристики детективного рассказа	136
RUZANNA GEVORGYAN	Genre and text-forming peculiarities of detective stories	
ՌՈՒԶԱՆՆԱ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ ԱՆԺԵԼԱ ԴԵՐԶՅԱՆ	Գոյական+գոյական կառույցի շարահյուսական առանձնահատկությունները մեքենական թարգմանության մեջ	145
РУЗАННА ГЕВОРКЯН АНЖЕЛА ДЕРДЗЯН	Синтаксические особенности проблема конструкций “существительное+существительное” при машинном переводе	
RUZANNA GEVORGYAN ANGELA DERDZYAN	Syntactical peculiarities of noun+noun structures in machine translation	
ԳԱՅԱՆԵ ԳԻՆՈՅԱՆ	Ինքնակենսագրությունը և մտացածինը Յուլիա Ֆրանկի ստեղծագործության մեջ	151
ГАЯНЕ ГИНОЯН	Биография и вымысел в творчестве немецкой писательницы Юлии Франк	
GAYANE GINOYAN	Biography and fiction in the novles by Julia Franck	

ԱՐՓԻՆԵ ԽԱԼԱԹՅԱՆ	<<Անձնանունային և ազգագրային ծագում ունեցող >> բառիմաստային խմբին պատկանող անգլերեն և հայերեն տեղանունների վերլուծություն	
АРПИНЕ ХАЛАТЯН	Анализ английских и армянских ойконимов лексико-семантической группы “ названия антропонимического и этнонимического происхождения”	161
ARPINE KHALATYAN	Analysis of English and Armenian place names belonging to the lexico-semantic group of “names of anthroponomical and ethnonimical origin”	
ՌՈՒԶԱՆՆԱ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ	Գերմաներենի միջին սեռի կառույցների իմաստագործաբանական վերլուծություն	
РУЗАННА КАРАПЕТЯН	Прагмасемантический анализ медиальных конструкций в немецком языке	175
RUZANNA KARAPETYAN	Semantic and pragmatic analysis of German middle constructions	
ՆԱԶԵԼԻ ՀԱԿՈԲՅԱՆ	Հայերենի «նախանձ» և անգլերենի «envy» գոյականների բառիմաստային խմբերի համեմատական վերլուծությունը	
НАЗЕЛИ АКОПЯН	Сравнительный анализ лексико-семантических групп существительных «նախանձ» и «envy» в армянском и английском языках	183
NAZELI HAKOBYAN	Compararitive analysis of lexico-semantic groups of the noun «նախանձ» and «envy» in Armenian and English	
ՎԱՐԴԻԹԵՐ ՀԱԿՈԲՅԱՆ ՔՐԻՍՏԻՆԵ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ	Հետազոտական հարցազրույցների տեսակները և դրանց ընդհանուր բնութագիրը	
ВАРДИТЕР АКОПЯН КРИСТИНЕ ГРИГОРЯ YARDITER HAKOBYAN CHRISTINE GRIGORYAN	Общая характеристика и типы исследовательского интервью General characteristics and types of research interviews	198

ԱՆԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ	«Ընտրությունը ձիարշավ է» ճանաչողական փոխաբերության հասկացական կաղապարումը անգլաամերիկյան քաղաքական խոսույթում	
АНИ АРУТЮНЯН	Концептуальная метафора «Выборы - это скачки» в британском и американском политическом дискурсе	206
ANI HARUTYUNYAN	Conceptual framing of “Election is horse race” metaphor in American and British political discourse	
ՍՈՆՅԱ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ	Գեղեցկություն հասկացության ուսումնասիրությունը Օսկար Ուայլդի ստեղծագործություններում	
СОНЯ АРУТЮНЯН	Концепция красоты в творчестве Оскара Уальда	221
SONYA HARUTYUNYAN	The concept of beauty in the works by Oscar Wilde	
ՆԵԼԼԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ	Գրավոր թարգմանության ուսուցման ընթացքում տեքստերի ընտրության խնդիրը	
НЕЛЛИ АРУТЮНЯН	К вопросу об отборе текстов для обучения письменному переводу	230
NELLY HARUTYUNYAN	On some principles of text selection in the course of written translation teaching	
ՖՐՈՒՆԶԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ	Բացառական հոլովի իմաստագործառական առանձնահատկությունները արդի արևելահայերենում և դրա դրսևորման միջոցները ժամանակակից իտալերենում	235
FRUNZE HOVHANNISYAN	The semantico-functional peculiarities of the ablativ case in Armenian and its manifestations in Italian	
FRUNZE HOVHANNISYAN	Le caratteristiche semantico-funzionali del caso ablativo in armeno e le sue modalita` di esspressioni in italiano	
ՖՐՈՒՆԶԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ	Ժխտում արտահայտող մակբայների և շաղկապների իմաստագործառական	

ԲԵԼԱ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ	առանձնահատկությունները ժամանակակից իտալերենի, հայերենի և անգլերենի լրագրային խոսույթում	
FRUNZE HOVHANNISYAN BELA MARGARYAN	Semantic-functional peculiarities of some adverbs and conjunctions expressing negation in Italian, Armenian and English mass media	247
FRUNZE HOVHANNISYAN BELA MARGARYAN	Le caratteristiche semantico-funzionali degli avverbi e delle congiunzioni che esprimono negazione nel linguaggio giornalistico in italiano, armeno ed inglese	
ԿԱՐԻՆԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ	Գերմաներենի եղանակավորող մասնիկների ձևաբանական և իմաստային առանձնահատկությունները	261
КАРИНЕ ОГАНЕСЯН	Модальные частицы немецкого языка и их морфологические и семантические особенности	
KARINE HOVHANNISYAN	German modal particles and their morphological and semantic characteristics	
ԷԼԻԶԱ ՂԱԶԱՐՅԱՆ ՍՈՆԱ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ	Գերմաներենի նախամասնիկավոր բայերը՝ հայերենի հարադիր բայերի զուգահրությամբ	
ЭЛИЗА КАЗАРЯН СОНА АРУТЮНЯН	Приставочные глаголы в немецком в сопоставление с аналитическими глаголами в армянском языке	267
ELIZA GHAZARYAN SONA HARUTYUNYAN	German particle verbs in comparison with analytical verbs in Armenian	
ՆԱԻՐԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ	Գեղարվեստական պատկերների թարգմանության համարժեքության հիմնախնդիրները	
НАИРА МАРТИРОСЯН	Проблемы эквивалентности перевода художественных образов	274
NAIRA MARTIROSYAN	Problems of translation equivalence of images in fiction	

ԱՆԻ ՄԻՔԱԵԼՅԱՆ	Ժամանակակից անգլերենի «սկիզբ» և «վերջ» հասկացությունների իմաստաբանական վերլուծություն	
АНИ МИКАЕЛЯН	К вопросу о семантической интерпретации понятий “начало” и “конец” в современном английском языке	283
ANI MIKAYELYAN	On the problem of semantic interpretation of notions “beginning” and “end” in modern English	
ԱՆԱՀԻՏ ՄԿՐՅԱՆ	Արվեստի եզրերի կառուցվածքաքերականական առանձնահատկությունները	
АНАИТ МКРЯН	Итогаи ерени и хайерени	290
АНАИТ МКРЯН	Структура-грамматические особенности терминов искусства в итальянском и армянском языках	
	Structural and grammatical behaviour of art terms in Italian and Armenian	
ԱՐԱՄ ՄԿՐՅԱՆ	Իտալերենի և հայերենի կազմաբանական դարձվածքների առանձնահատկությունները	
АРАМ МКРЯН	Особенности фразеологизмов содержащих соматизмы в итальянском и армянском языках в аспекте парадигматических отношений	301
АРАМ МКРЯН	Some peculiarities of phraseological units containing somatic component from paradigmatic viewpoint	
ԱՆՆԱ ՄՆԱՅԱԿԱՆՅԱՆ ՔՐԻՍՏԻՆԵ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ	Պատճառականի արտահայտման միջոցները լեզվում ըստ Տալմիի՝ «Ուժի դինամիկան որպես պատճառականի նկարագրության ընդհանրացում» տեսության	
АННА МНАЦАКАНЯН КРИСТИНЕ ГРИГОРЯН	Размышления над средствами выражения каузации в языке на основе теории Леонарда Талми: динамика силы как обобщение описания каузатива	312

ANNA MNATSAKANYAN CHRISTINE GRIGORYAN	On Talmyan claims on force dynamics: force dynamics as a generalization over causative	
ԱՆԻ ԶԱՆԻԿՅԱՆ АНИ ДЖАНИКЯН ANI JANIKYAN	«Թենարդիեի բարդույթը» ժողովե Պլիայի պիեսներում «Комплекс Тенардые» в пьесах Жозе Плиа "Thénardier complex" in José Pliya's plays	319
ԳԱՅԱՆԵ ՍԱՎՈՅԱՆ ГАЯНЕ САВОЯН GAYANE SAVOYAN	Միջազգային բառերի հարմարեցումը գերմաներենում և հայերենում՝ քերականական սեռի տեսանկյունից Адаптация интернационализмов в немецком и русском языках с точки зрения грамматического рода The adaptation of internationalisms in German and Russian from the point of the gender	326
ՀԱՍՄԻԿ ՔԱՋԲԵՐՈՒՆԻ ՔՐԻՍՏԻՆԵ ՍՈՂԻԿՅԱՆ АСМИК КАЧБЕРУНИ КРИСТИНЕ СОГИКЯН HASMİK KAJBERUNI KRISTINE SOGHİKYAN	«Թարգմանչի կեղծ բարեկամների» բառիմաստային առանձնահատկությունների զուգահրակական վերլուծությունը (անգլերենի և հայերենի նյութի հիման վրա) Сопоставительный анализ лексико- семантических особенностей «ложных друзей переводчика» (на материале английского и армянского языков) A contrastive analysis of the semantic characteristics of translator's false friends in English and Armenian	336
ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ INFORMATION ABOUT THE AUTHORS		343

**ԼԵԶՎԱՐՏԱՀԱՅՏԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔԸ
(ԸՍՏ 2.ԴԻՔԵՆՍԻ «ՕԼԻՎԵՐ ԹՎԻՍՏԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ» ՎԵՊԻ)**

ԴԻԱՆԱ ԱԴԻԿՅԱՆ

Հիմնաբառեր՝ լեզվարտահայտչական միջոց, բանադարձում, այլաբերություն, գործառույթ, խոսողական ակտ, հաղորդակցություն, իմաստային երանգ, ճարտասանություն

Լեզվի արտահայտչամիջոցները՝ ճարտասանական (հռետորական) դարձույթները (ճարտասանական հարց, ճարտասանական բացականչություն, ճարտասանական դիմում) և տարբեր բանադարձումները (կրկնություն, աստիճանավորում, շրջադասություն, ընդհատում, զեղչում և այլն) գեղարվեստական խոսքին հաղորդում են առանձնահատուկ հնչերանգ, հուզականություն և արտահայտչականություն:

Իհարկե, թվարկյալ լեզվարտահայտչական միջոցները ևս կարող են ունենալ (և ունեն) այլաբերություններին՝ լեզվի պատկերավորման միջոցներին հատուկ փոխաբերական ու այլաբանական նշանակություններ, բայց առաջիններն օժտված են առավելապես անմիջական հուզարտահայտչական երանգավորմամբ, [Պողոսյան 1991, Իսլոպյան 1976, Եզեկյան 2007, Рыбаiko 1961], քան մտահայեցողական-փիլիսոփայական ծանրաբեռնվածությամբ, թեև համապատասխանում-ներդաշնակում են տեքստի իմաստանշանային ծանրաբեռնվածությանը և բխում են ողջ գլոբալ ուղղաձիգ համատեքստից:

Ուստի չի կարելի ասել, որ պատկերավորման առաջին խմբին՝ այլաբերություններին (փոխաբերություն, փոխանունություն, համեմատություն և այլն) բնորոշ իմաստակազմիչ և ոճակազմիչ գործառույթներն այնքան էլ ներհատուկ չեն լեզվի արտահայտչամիջոցներին. ընդհակառակը, դրանք ևս օժտված են նույն իմաստակազմիչ ու ոճակազմիչ գործառույթներով, քանի որ դրանք ևս մասնակցում են այդ գործառույթների կենսագործմանը, անշուշտ, առաջին պլան մղելով ապրումը, զգացմունքայնությունը, պաթետիկ կամ քնարական ելևեջումները:

Իսկ այլաբերության միջոցները, փոխադարձաբար, մասնակցում են այդ ապրումնային ելևեջումների կայացմանը, այդպիսով հավաստելով ,որ գեղարվեստական խոսքում հուզականությունն ու գաղափարայնությունը, այլաբերական իմաստավորումներն ու զգացմունքային ելևեջումները կազմում են դիալեկտիկական սերտ միասնություն: Ասվածը քննության առարկա է դարձել գեղարվեստական լեզվի գեղագիտական գործառույթին և լեզվաոճական ու լեզվարտահայտչական միջոցներին նվիրված շատ հետազոտություններում [Виноградов 1963, Винокур 1989, Будагов 1980, Гаспарян 1991, 2008, Akhmanova, Zadornova 1977 և այլն]՝ առաջարկելով վերլուծության բազմազան միջոցներ ու մեթոդներ [Հարությունյան 2008]:

Ժամանակի ընթացքում կատարվել են նաև ոճագիտական ու գործաբանական բազմաթիվ հետազոտություններ, որոնք ի վերջո հանգեցրել են այն կարևոր ու ուշագրավ հետևությանը, որ հաճախ հնարավոր չէ միմյանցից անջատել ոճագիտության և գործաբանության սահմանները. նույնիսկ պետք է արձանագրել, որ դրանք մեկ և միևնույն խոսողական ակտի հատկանիշներն են, քանի որ մինչև գրի առնելը խոսքը (տեքստը) մտածվում-ապրվում և ակտ է կատարում: Սա խոսողական ակտ է, որը գրի առնվելով՝ շարունակում է կատարել որոշակի ակտեր՝ տվյալ հասարակական –մշակութային պատկերացումների համաձայն. այն մտքեր է հարուցում, գաղափարներ է տալիս, հարց կամ հրաման է արձակում, խնդրում է, զգուշացնում , պահանջում, խոստանում, մարդկանց դրդում է ինչ-որ փոփոխումների կամ գործողությունների և այլն: [Austin 1962, Levin 1977, Дейк 1989:310]:

Այն նաև հաղորդակցություն է, իսկ հաղորդակցությունը կարող է բաղկացած լինել երեք բաղադրիչներից՝ հաղորդման աղբյուրից, հաղորդումից և ընդունողից [Shramm 1974]:

Սակայն հաղորդակցությունն իր երեք բաղադրիչներով հանդերձ կարող է լինել ինքնանպատակ և անարդյունավետ, եթե բացակայում է խոսողական ակտին՝ ասույթին ներհատուկ իլոկուտիվ ուժը, որը նրան տրվում է խոսողի (գրողի, հաղորդողի) հեղինակի կողմից՝ որոշակի ուժով ներգործելու ընդունողի (լսողի, ընթերցողի) մտքի և զգացմունքի վրա(իլոկուտիվ ուժի կամ ընդհանրապես իլոկուցիայի մասին. [տես՝Остин 1986]: Քննարկելով իլոկուտիվ ուժի գաղափարը և իլոկուցիայի ձևերը, ոմանք վերջինիս մեջ առանձնացնում են յոթ բաղադրիչներ [Серль, Вандервекен 1986], մյուսները՝ գեղարվեստական հաղորդակցության մեջ շեշտադրում են նրա գեղագիտական ներազդեցությունը՝ պերլոկուտիվ էֆեկտը [տես Հարությունյան 2008:28] արձանագրելով ուշագրավ

արդյունքներ և հետազոտողին կողմնորոշելով դեպի հաղորդման և ներգործման, մտածողական և հուզական բաղադրիչների փոխկապվածության գաղափարները:

Իլլուցիայի ուժը, ինչպես նաև պերլոկուտիվ էֆեկտը, առկա են համաշխարհային գեղարվեստական գրականության մեջ և կազմում են գեղարվեստական լեզվի և լեզվագործաբանական ոճի անբաժանելի մասը: Թեև լեզվագործաբանական ոճագիտությունը առնչվում է բազմաթիվ գիտակարգերի ու ոլորտների հետ (սոցիոլոգիա, հոգեբանություն, փիլիսոփայություն, կրոն, մարդաբանություն, քաղաքականություն, լեզվաբանություն, գործառական ոճագիտություն և այլն) սակայն, դրանով իսկ պայմանավորված՝ հնարավորություն է ընձեռում առավել լայն ծիրով դիտարկել լեզվական երևույթները, մասնավորապես՝ լեզվաոճական ու լեզվարտահայտչական միջոցները, քանի որ վերջիններս իրենց մեջ կրում են վերոնշյալ գիտակարգերի ու ոլորտների արտացոլումներ կամ հանդես գալիս իբրև այդ ամենի լեզվաոճական –լեզվարտահայտչական դրսևորումները:

Ասվածի շրջանականերում շատ է գրվել պատկերավորման միջոցների, առհասարակ՝ լեզվական նշանի և այն կիրառողի փոխհարաբերության մասին [Morris 1938, Lions 1977], խնդիր է հարուցվել՝ տարբերակել միմյանցից գործաբանական և իմաստաբանական նշանակությունները [Leech 1983] կամ գործաբանական ոճագիտության դիրքերից քննարկել, օրինակ, փոխաբերությունը [Lakoff 1971, Clucksberg 2001]՝ մշտապես շեշտադրելով, որ խոսողը (հեղինակը) նպատակ ունի բարձրացնել խոսքի գեղագիտական արժեքը, հարստացնել այն լրացուցիչ իմաստային, ոճական երանգներով:

Սա իլլուստիվ և պերլոկուտիվ մակարդակներում որոշակի հաղորդակցական դեր է կատարում, այն է՝ որոշակի ներիմաստ հաղորդելով խոսքին՝ ազդել լսողի (ընթերցողի) զգացմունքների և երևակայության վրա՝ նրա հոգում համապատասխան հույզեր և տրամադրություններ արթնացնելու նպատակով: Սրանով էլ պայմանավորված է խոսքում (հատկապես գեղարվեստական երկում) այնպիսի պատկերավոր արտահայտչամիջոցների գործածությունը, ինչպիսիք են փոխաբերությունը, գեղարվեստական համեմատությունը, հեզնանքը, հռետորական հարցը, չափազանցությունը և այլն [Հարությունյան 2008:68]:

Համեմատաբար քիչ է գրվել վերը նշված և չնշված մի շարք այլ ճարտասանական դարձույթների, կրկնությունների, ընդհատման և այլնի

մասին: Թվում է՝ ներկայումս անհրաժեշտ է դառնում գործաբանական ոճագիտության հայեցակերպից ելնելով՝ առավել հանգամանորեն քննարկել լեզվարտահայտչական այդ միջոցների բնագրային և թարգմանական տարբերակները՝ կատարելով զուգադրական ոճագիտությանը հատուկ դիտարկումներ: Այս առումով հսկայական նյութ են ընձեռում, օրինակ շեքսպիրյան կամ դիքենսյան տեքստերը: Քանի որ համեմատաբար քիչ է գրվել դիկենսյան կենցաղագրական երկերի լեզվի ու ոճի մասին, և քանի որ գրեթե չի խոսվել այնտեղ առկա բազմաթիվ լեզվարտահայտչական միջոցների գործաբանական նշանակությունների մասին, արժե թերևս դրանք դարձնել հատուկ հետազոտության առարկա և քննել նշյալ կտրվածքով այն է՝ դիքենսյան լեզվարտահայտչական որոշ միջոցների դիտարկումները՝ գործաբանական ոճագիտության տեսանկյունից՝ նկատի առնելով դրաց հատուկ իլոկուտիվ ուժը և պերլուկուտիվ էֆեկտը, ինչպես նաև դրանց համարժեք փոխանցման խնդիրները՝ հայերեն թարգմանելիս:

Ամենից առաջ մինչև կոնկրետ օրինակների վերլուծությանն անցնելը, թվում է, արժե հիշատակել Ա. Լունաչարսկու խոսքերը՝ մեջբերված <<Պիկվիկյան Ակումբի հետմահվան հուշերը>> [հայ.թարգմ.1948] երկին կից <<Առաջաբան>>-ից, մասնավորապես՝ այն, որ Դիքենսի գրական գործերը <<դառնում են Անգլիային ուղղված խորապես գեղարվեստական, կյանքով լի, հուզիչ մանիֆեստներ>> (էջ 11) և այն, որ <<Նա իր վեպերը գրում է մեծ հափշտակությամբ: Չգու՞մ ենք, որ նա ամբողջ ժամանակ սիրում և ատում է: Հեղինակը ոչ մի րոպե մեզնից չի հեռանում, մենք, կարծես, լսում ենք նրա սրտի զարկերը: Այդ մասնակցությունը, հեղինակի այդ որոտընդոստ ծիծաղը, նրա արցունքները, նրա արցուքները, նրա բարկությունը,-այն հանգամանքը, որ նա ամեն մի տողի այնպես է վերաբերում, ինչպես հարազատի, ամեն տիպի այնպես՝ ինչպես անձնական բարեկամի և թշնամու,-այդ հանգամանքը նրա վեպերի էջերը ավելի տպավորիչ է դարձնում:

Դարձյալ, համաշխարհային ամբողջ գրականության մեջ դժվար է գտնել կենցաղագրության առարկայական հարստության այդպիսի միավորում՝ այդ մշտահնչյուն լիրիկական երաժշտության հետ, որը մշտապես ձայնակցում է դիքենսյան կյանքի պատկերներին >> (էջ 16):

Ահա, դիքենսյան կենցաղագրություններին բնորոշ այդ անմիջական, կենդանի ոգին է, որ հիմք է ստեղծում գործաբանական նշանակություն ունեցող հույզերի ու մտորումների համար՝ ընթերցողին մղելով անկեղծացման ու բարոյական մաքրագործության: Բերենք անգլիական <<երկրորդ Շեքսպիրի>>՝ Դիքենսի <<Օլիվեր Թվիստի

արկածները>> գրքից կրկնության որոշ ակնառու օրինակներ:<<Կրկնության միջոցով... նշում են հետազոտողները,- մեծանում է նրա {խոսքի} հուզական ներգործությունն ու գեղագիտական արժեքը [Մարության 2001:357]:

“I shall do you a mischief!” interposted the Jew, goaded by these reproaches; “a mischief worse than that, if you say much more!” [1955:17]

<<Եթե շարունակես այդ ձևով խոսել, գլխիդ այնպիսի փորձանք կբերեմ,-այդ նախատինքներից կատաղած՝ աղջկան ընդհատեց Հրեան,- այնպիսի փորձանք, որ ավելի վատթար կլինի, քան թե մինչև հիմա բերածներս>>: (1958:130)

Հրեան, Օլիվերին պաշտպանող աղջկան սպառնում է <<այնպիսի փորձանք>> արտահայտությունը՝ կրկնելով, որտեղ վախ է հարուցում, ըստ հերոսի նպատակաուղղվածության, <<փորձանք բառը, որին զուգորդելով <<այնպիսի>> անորոշ դերանունը, կամենում է վախը ուժգնացնել անորոշության զգացմամբ:

Իհարկե, նրա՝ հրեայի այս խոսքերը իր իսկ նկատմամբ հարուցում են ընթերցողի ատելությունը, որը և հեղինակի նպատակն է :

Մեկ այլ օրինակ, որտեղ հերոսուհու՝ միսս Մեննի առաջին նախադասությունը, ինչպես գրում է հեղինակը, ուղղված են ծառայողուհուն՝ Սուզանին, իսկ <<ցնծության բացակաչությունները>>՝ իր պետին՝ միսոր Բամբլին, ով, դիքենսյան բնութագրմամբ՝ բիդլության <<ծաղկունքի մեջ էր, և նա համակված էր իր կոչումին վայել ծայրահեղ սնապարծությամբ>>.

“Drat that beadle !” said Mrs. Mann, hearing the wellknown shaking at the garden gate. “If it isn’t him at this time in the morning! Luk, Mr. Bumble, only think of its being you! Well, bear me, it is a pleasure, this is ! Come into the parlour, Sir, please.” (1955:175)

<<Գրողը տանի այդ Բիդլին,-ասաց միսիս Մեննը՝ լսելով պարտեզի դռան ծանոթ, ուժգին ցնցումը:

-Երևի դարձյալ նա է առավոտյան այս ժամին :

Օ~հ,աստված իմ, միսոր Բամբըլ, այդ դու՛ք եք, միսոր Բամբըլ:Որքան հաճելի է ձեզ այստեղ տեսնել :Օ՛հ, տեր աստված, իսկապես որ հաճելի է: Անցե՛ք ներս, սըր, խնդրում եմ, հյուրասենյակ անցեք>>: (1958:133)

Այստեղ միմյանց են ներհյուսված կրկնությունները և ճարտասանական բացականչությունները, որոնք միասին մի քանի դեր են կատարում՝ առաջինը, << ցրում են >> բիդլի հասցեին ասված խոսքերը (<<Գրողը տանի .....>>), երկրորդ, բիդլի այցելության առթիվ խաղարկում են ցնծություն, իբրև թե շատ հաճելի և ցանկալի է նրա երկմունքը, իսկ <<հաճելի է >>, <<իսկապես որ հաճելի է >> կրկնությամբ ակամա խոստովանություն է արվում, որ նրա այցը այնքան էլ հաճելի չէ: <<Օ~հ,աստված>>, <<Օ~հ,տեր աստված>> կրկնությամբ արտաբերված ճարտասանական բացականչությունը ավելի ակնառու է դարձնում իրադրության կեղծիքն ու վարքի դրսևորման ողջ անհեթեթությունը: Այսօրինակ կրկնությունների և ճարտասանական բացականչությունների միջոցով հոգեբանորեն առավել կենդանի է դառնում գրողի ասելիքը, արձագանքում ստեղծագործության ողջ համատեքստին : Դրանց միջոցով նաև լեզվաճական – լեզվարտահայտչական յուրօրինակ դրսևորում է գտնում այն ժամանակվա <<ջենտլմենական >> Անգլիան, արտալեզվական այն իրականությունը, որը, է.Ռ.Աթայանի խոսքերով՝ որոշակիորեն ուշագրավ կերպարանք է ստանում՝ <<լեզվականի պրիզմայով անցնելիս>>: [Աթայան 1981:139]:

Հաջորդ օրինակում առկա են ճարտասանական բացականչություններ և կրկնություններ, որոնք ունեն բարոյագեղագիտական ուղղվածություն և կոչված են խղճմտանք և գուֆ առաջացնելու մարդկանց մեջ՝ դաժան գողերի կողմից զոհի կարգավիճակում հայտնված երեխաների նկատմամբ.

“Oh, for God’s sake let me go!” cried Oliver : “let me run away and die in the fields.I will never come near London; never,never.Oh.Pray have mercy on me, and do not make me steal.For the love of all the bright Angels that rest in Heaven, have mercy upon me”[1955:225-226].

<<Օ~հ,աստծո սիրոյն, թողե՛ք ինձ գնամ,-ճշաց Օլիվերը,- թողե՛ք փախչեմ և մեռնեմ դաշտերում:Էլ երբեք Լոնդոնի մոտերքը չեմ գա, երբե՛ք,երբե՛ք:Օ~հ,խնդրում եմ .գթացե՛ք

ինձ և մի ըստիպեք ,որ գողություն անեմ:Երկնքում գտնվող բոլոր պայծառ հրեշտակների անունով խնդրում եմ ձեզանից, գթացե՛ք ինձ>>: (1958:179)

Բացի լեզվարտահայտչական նշյալ միջոցներից, այստեղ առկա է նաև աստիճանավորումը, որը կառուցված է բարձրացող աստիճանավորման հնարանքով՝ նախ ասվում է <<գթացե՛ք>>, ապա ուժգնացվում է՝ << պայծառ հրեշտակների անունով խնդրում եմ՝ գթացե՛ք >>:

Լեզվարտահայտչական տարբեր միջոցները մասնակցում են ընդհանուր ասելիքի կայացմանը՝ տեքստին հաղորդելով իլոկուտիվ ուժ և պերլոկուտիվ էֆեկտ՝ հիմքում ունենալով արտալեզվական և ներլեզվական փոխազդեցությունները, որոնք ներկայումս ուսումնասիրվում են լեզվագործաբանական ոճագիտության դիրքերից՝ էականորեն ընդարձակելով լեզվական նյութի քննության շրջանակներն՝ նպատակ ունենալով ի հայտ բերել ինչպես պատկերավորման միջոցների, այնպես էլ լեզվական տարբեր արտահայտչամիջոցների լեզվագործաբանական գործառույթը, որը մի կողմից ունի հաղորդակցական (տեղեկատվական) նշանակություն, մյուս կողմից՝ ներգործական (մարդուն դեպի որևէ գաղափար կամ զգացում ուղղորդող, որևէ գործունեություն տրամադրող):

Դիքենսի այս երկում, ինչպես նաև մյուս ստեղծագործություններում բազում են լեզվարտահայտչական միջոցները՝ առկացուն գործաբանական ուժով և նշանակությամբ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Աթայան Է.Ռ., Լեզվական աշխարհի ներքին կերպավորումը և արտաքին վերաբերությունը, Ե., 1981:
2. Եզեկյան Լ., այոց լեզվի ոճագիտություն, Ե., 2007.
3. Խլղաթյան Ֆ, Հ., Ոճաբանական տերմինների բառարան տեղեկատու, Ե., 1976.
4. Հարությունյան Գ. Ռ., Պատկերավոր արտահայտչամիջոցները գործաբանական ոճագիտության լույսի ներքո, Ե., 2008:
5. Պողոսյան Պ., Խոսքի մշակույթի հիմունքներ, Ե., 1991:
6. Achmanova O., Zadornova V., O, Linguopoetic Stratification of Literary Text. Poetica. Tokyo, 1977, 7.

7. Leech G.N., Principles of Pragmatics, London, 1983.
8. Levin S., Pragmatic Deviance. The Semantics of Metaphor. London, 1977.
9. Levinson S.C., Pragmatics. Cambridge, 1983.
10. Будагов Р.А., Философия и культура, М., 1980.
11. Винокур Т.Г., К характеристике говорящего: интенция и реакция. Язык и личность, М., 1989.
12. Гаспарян С.К., Лингвопоэтика образного сравнения, Е., 2008

ԱՂՔՅՈՒՐՆԵՐ

1. Դիկկենս Չ., Պիկվիլյան Ակումբի հետմահվան հուշերը, Ե., 1948:
2. Դիկկենս Չ., Օլիվեր Թվիստի արկածները, Ե., 1958:
3. Դանիել Դեֆո, Ռոբինզոն Կրուզո, Օլիվեր Թվիստի արկածները, Ե., 1988:
4. Dickens Ch., The Adventures of Oliver Twist, M., 1955.

ԴИАНА АДИКЯН - ПРАГМАТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ВЫРАЗИТЕЛЬНЫХ СРЕДСТВ (НА ОСНОВЕ РОМАНА “ОЛИВЕР ТВИСТ” Ч. ДИКЕНСА)

Воспроизводимые языковые выразительные средства придают художественному слову особую интонацию и эмоциональность. Зачастую бывает невозможно разграничить стилистические и прагматические черты, так как и те и другие являются свойствами одного и того же речевого акта. Лингво-прагматическая стилистика дает возможность изучать языковые выразительные средства на более расширенном уровне. При этом лингво-прагматическая функция различных выразительных средств имеет как информативное, так и влиятельное значение.

DIANA ADIKYAN - THE PRAGMATIC VALUE OF EXPRESSIVE MEANS (BASED ON THE NOVEL “OLIVER TWIST” BY CH. DICKENS)

The expressive means give a special intonation and emotiveness to fiction. Very often it's impossible to distinguish between the borders of stylistics and pragmatics, both of them being the properties of the same speech acts. Linguopragmatic stylistics gives an opportunity to analyse the expressive means in a broader way. Linguopragmatic function of different expressive means has both informative and influential meaning.

**СИММЕТРИЧНОСТЬ И АССИМЕТРИЧНОСТЬ ПЕРСНИФИКАЦИИ
И ДЕПЕРСНИФИКАЦИИ
(НА МАТЕРИАЛЕ СОВРЕМЕННОГО НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА)**

КАРИНЕ АТОЯН

Ключевые слова: симметричность, ассиметричность, персонификация, деперсонификация, метафора, стилистическая фигура, стилистический прием, антропоморфизм, противочлен, перераспределение сем

Целью настоящего исследования является анализ двух наиболее распространённых видов метафоры-персонификации и деперсонификации с позиций стилистической грамматики.

В лингвистической литературе персонификация как разновидность метафоры освещена недостаточно широко, а деперсонификация совершенно не освещена. До сих пор не изучены грамматическая оснащённость исследуемых видов метафоры, механизм их реализации, их связь с контекстом и текстом, их взаимодействие в тексте с другими стилистическими приемами.

Метафора, хорошо исследованная в лексико-семантическом плане, почти совсем не изучена с точки зрения грамматики, хотя участие грамматических средств в реализации метафоры оказывает существенное влияние на создание метафорического образа. Конкретными задачами исследования являются:

1. анализ сущности и особенностей персонификации и деперсонификации как стилистических приемов;
2. раскрытие механизма возникновения персонификации и деперсонификации.

Исследование проводится в синхронном плане. Источниками для сбора материала послужили произведения немецких писателей и поэтов 19-20 вв. Анализ ограничивается, в основном, функциональным стилем художественной литературы; привлекаются некоторые данные из стиля прессы и публицистики, а также обиходно-разговорной речи.

Термином «персонификация» обозначаются обычно: а) процесс перенесения свойств и качеств человека/или одушевленных существ вообще/ на предметы и явления окружающего мира и результат процесса

переноса, т.е. троп, возникающий вследствие процесса «персонифицирования». Эти два взаимосвязанных момента не разграничиваются исследователями метафоры или разграничиваются недостаточно четко. В данном исследовании проводится разграничение по существу. Обобщенное понятие «метафора» понимается нами как троп, стилистическая фигура, возникающая в результате «метафоризации», процесса перенесения наименования и характеристик с одного денотата на другой.

С другой стороны, наблюдается смешение лингвистической персонификации как осознанного стилистического приема с «психологической» персонификацией, способом восприятия окружающей действительности, который в специальной литературе называется также «антропоморфизмом». Тесная связь этих двух явлений не вызывает сомнений: «психологическая» персонификация представляет собой генетическую основу языковой персонификации.

Однако необходимо учитывать и их коренное различие. Персонификация, будучи на ранней стадии развития человека естественным способом восприятия окружающего мира, постепенно трансформировалась в осознанный стилистический прием, т.е. стала художественным способом изображения действительности.

Вышеизложенное в равной степени касается и деперсонификации в ее психологической и лингвистической основах.

Предметом лингвистического исследования должны быть персонификация и деперсонификация как стилистические приемы образной характеристики человека и окружающей его действительности.

Персонификация/деперсонификация рассматриваются в настоящей работе как бинарная стилистическая оппозиция, базирующаяся на экстралингвистическом противопоставлении человека и окружающего его мира.

Основополагающей характеристикой противочленов данной стилистической оппозиции является их симметричность/асимметричность. Это означает, что, с одной стороны, существуют признаки общие для обоих противочленов оппозиции, с другой – специфические для каждого компонента частные характеристики.

Симметричность исследуемой оппозиции наиболее ярко проявляется в наличии одинакового механизма метафоризации и в существовании подвидов персонификации и деперсонификации

Оба стилистических приема реализуются на основе перераспределения сем. В частности, при персонификации семы одушевленность, антропонимичность и др. Переносятся из смысловой структуры персонификатора (персонификаторами мы называем лексические, грамматические, словообразовательные средства при помощи которых реализуется персонификация; соответствующие средства деперсонификации называются деперсонификаторами) на персонифицируемое понятие, способствуя «одушевлению» или «очеловечиванию» неодушевленного предмета или явления. Деперсонификация также осуществляется путем перераспределения сем, но с противоположенной направленностью: семы предметность, фаунонимичность и др. Переводятся из смысловой структуры деперсонификатора на антропоним, способствуя транспозиции антропонима в неантропонимичную сферу.

Итак, в данной работе персонификацией называется метафорический перенос, состоящий в наделении предметов и явлений неживого мира свойствами и признаками неодушевленных существ, в частности людей, а представителей животного мира специфическими свойствами и признаками человека.

В зависимости от направления и различной степени переноса, т.е. конечной цели транспозиции метафоризируемого денотата, мы выделяем три подвида персонификации:

1. собственно персонификация – приписывание предметам и явлениям неживого мира специфических свойств и признаков человека, направление переноса: «предметы и явления неживого мира» –антропонимичная сфера»:
2. .. .jedes Haus zeigte ein anderes Gesicht ,neben Optimisten standen Pessimisten,zum vertraeumten Romantiker gesellte sich der Realist (Jobst)
3. антропонимизация – наделение представителей фауны специфическими качествами человека, направление переноса: «фауноним» – «антропонимичная сфера»:
4. Aber da schrie mich die Spinne an wie ein Feldwibel: Schwaechling! (Borchert)
5. оживление – наделение предметов и явлений неживого мира свойствами и признаками одушевлённых существ, исключая специфические черты человека; направление переноса: «предметы и явления неживого мира» «сфера одушевленности».

Glocken singen. Die Baeche, die wilden, stuerzen, wilde Tiere, heran.
(Becher)

Деперсонификация – это обратный персонификации метафорический перенос, состоящий в «лишении» человека присущих ему черт и качеств и наделении его свойствами и признаками, которые более типичны и ярко выражены у животных, а также неодушевленных предметов и явлений.

Здесь, как и при персонификации выделяются три подвида:

1. собственно деперсонификация – придание человеку свойств и качеств, типичных для неодушевленных предметов и понятий; направление переноса: «антропоним»—«сфера неодушевленности».
2. деантропонимизация (или фаунонимизация) – наделение человека типичными свойствами животного, представление его в облике зверя, птицы, рыбы, насекомого; направление переноса: «антропоним»....» Фаунонимичная сфера».
3. Овеществление – наделение фаунонимов признаками неодушевленных предметов и явлений; направление переноса: «фауноним» ..... “сфера неодушевленности”:

Ein Bull fuer fuenf Kuehe? Das ist fuer Ole eine Fressmaschine mit Hoernern,
Unausgenutzter Dampfdruck, ein Explosionsherd im Stall (Strittmatter)

Каждая пара подвигов персонификации и деперсонификации представляет собой противоположно направленный метафорический перенос – собственно персонификация – собственно деперсонификация; антропонимизация- деантропонимизация; оживление-овеществление.

Оба стилистических приема и их подвиды тесным образом связаны с категорией одушевленности/ неодушевленности; их суть состоит в транспозиции метафоризируемого понятия из одной сферы в другую. Большую роль при этом играют лексико-семантические средства языка. Персонификация берет свои лексические средства из антропонимичной лексики, деперсонификация – из неантропонимичной.

Симметричностью отличаются и взаимоотношения персонификации/ деперсонификации с контекстом и текстом. Оба члена оппозиции реализуются в определенном языковом окружении, которое именуется «метафорическим контекстом». Границы метафорического

контекста подвижны, поэтому можно говорить о метафорическом микро- и макроконтексте. С этим тесно связана «длительность метафоризированного существования понятия в тексте», которая определяется размером контекста, содержащего реализаторы метафоры и имеет первостепенное значение для раскрытия и развития метафорического образа. Иногда для реализации метафоры достаточным является контекст производного или сложного слова. (Шендельс 1975 : 58)

Намного чаще необходим более широкий контекст, выходящий за рамки сложного слова, словосочетания, предложения, охватывающий более крупные структурно-семантические отрезки текста, в некоторых случаях вплоть до законченного произведения. Большая длительность метафоризированного существования понятия в тексте дает возможность создания развернутой метафоры при помощи различных определений, дополнений и обстоятельству также других грамматических показателей:

Wunschgetreu sah sich selbst wie einen Halm, vorn in einem Getreidefeld und dicht – am Weg. Und er, der Halm, muehte sich zu wachsen und zu reifen. Sturm kam und knickte den Halm. Der Regen klatschte ihn an den Boden. Aus? Nein eines Tages hebt sich der biegsamere Teil des Halmschafts und versucht die Aehre wieder dem Licht zuzudraengen. Ein Halm mit einem Knick steht da, aber nicht ohne Furcht, nein, nicht ganz ohne Furcht. (Strittmatter)

Развертывая метафорический образ, автор исходит из грамматических и семантических особенностей деперсонификатора “der Halm,” а не понятия, подвергшегося метафоризации.

Метафорический контекст может начинаться с названия произведения. Оно часто сигнализирует о возможном появлении в тексте персонификации/деперсонификации.

Связь между заголовком и осуществляемым в тексте стилистическим приемом бывает двоякой:

1. заголовок называет понятие, которое в дальнейшем подвергается метафоризации, метафоризация происходит в самом заголовке, а последующий текст раскрывает, его истинный смысл, например:

Seegesicht; Der schlafende Blitz; Brennende Einsamkeit (Hille) Tod eines Hofes; Wie die Erde frisst; Was sagt der See?; Mathematik, eine kleine Maus (Strittmatter, Schulzenhofer Kramkalender, Leningrad, 1973, S. 16,51,68,94)

Асимметричность персонификации / деперсонификации predetermined в первую очередь разным направлением метафорического переноса: при персонификации – из сферы неодушевленности в сферу одушевленности, при деперсонификации – из сферы одушевленности в сферу неодушевленности.

Другим проявлением асимметричности является наличие в исследуемой оппозиции «сильного» и «слабого» противочленов. Сильным протовочленом оппозиции является персонификация, слабым-деперсонификация. Это обусловлено тем, что, хотя оба вида метафоры условны, степень условности деперсонификации выше, чем персонификации. Асимметричность противочленов оппозиции проявляется и в том, что они неравномерно выступают в различных видах текстов. Персонификация преобладает в лирической поэзии, в сказках, баснях, пословицах, лирико-поэтических миниатюрах. Примеры деперсонификации чаще встречаются в разговорной речи, в речи персонажей в произведениях художественной литературы, в спортивных репортажах.

Об асимметричности персонификации/деперсонификации свидетельствует и их неодинаковая эмоциональная информативность. Персонификация большей частью заряжена положительно, т.к. служит «возвышению», «облагораживанию» описываемого явления. Иногда она может быть нейтральной или способствовать появлению сатирико-юмористического эффекта.

Деперсонификация богаче по выражению разнообразных эмоций и может быть подразделена на отрицательную, нейтральную и положительную.

Персонификация и деперсонификация неравномерно выступают в произведениях различных писателей и поэтов.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Сакиева Р., Эмоциональная разговорная речь. Москва, 1991.
2. Hielscher M., Sprachrezeption und emotionale Bewertung. Psycholinguistik. Ein Internationales Handbuch. Berlin: de Gruyter, 2003a.
3. Riesel E., Schendels E., Deutsche Stilistik. Moskau, 1975.
4. Weber F., Denken in Metaphern. Kognitive Semantik und französische Gefühlsmetaphorik. Frankfurt a.M.: Lang, 1995.

5. Borchert W. Ausgewaehlte Werke. Muenchen 1990.
6. Brecht B. Kalendergeschichten. Frankfurt am Main, 1983.
7. Jobst H., Der Findling, Berlin, 1957.
8. Strittmatter E. Ole Bienkopp, Berlin, 1986.

**ԿԱՐԻՆԵ ԱԹՈՅԱՆ – ԱՆՁՆԱՎՈՐՄԱՆ ԵՎ ԱՊԱՆՁՆԱՎՈՐՄԱՆ
ՀԱՄԱՉԱՓՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ԱՆՀԱՄԱՉԱՓՈՒԹՅՈՒՆԸ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԳԵՐՄԱՆԵՐԵՆԻ ՆՅՈՒԹԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ)**

Հետազոտության նպատակն է երկու առավել տարածում գտած, բայց ոչ բավարար հետազոտված փոխաբերության տեսակների՝ անձնավորման և ապաանձնավորման վերլուծությունը ոճաբանական քերականության տեսանկյունից: Անձնավորումն ու ապաանձնավորումը սույն հոդվածում դիտարկվում են որպես հակադրության կողմեր՝ հիմնված արտալեզվական մարդ և նրան շրջապատող իրականություն հակադրության վրա: Նշված ոճական հակադրության կողմերի հիմնական բնութագրերը հանդիսանում են դրանց համաչափությունն ու անհամաչափությունը /զուգաձևություն անզուգաձևություն/ պայմանավորված անտրոպոնիմների և ոչ անտրոպոնիմների իմակաների վերաբաշխմամբ կամ փոխադրմամբ: Կախված փոխադրման ուղղությունից և տարբեր աստիճաններից այս փոխաբերությունները դասակարգվում են ենթադասերի:

KARINE ATOYAN – SYMMETRY AND ASYMMETRY OF PERSONALIZATION AND IMPERSONALIZATION

The purpose of the research is to analyze the two most common but not sufficiently examined types of metaphor: personalization and impersonalization, from the perspective of stylistic grammar. Personalization and impersonalization are viewed in this article as contrastive sides based on opposition between extralinguistic personality and the reality surrounding him/her. The main characteristic features of the following opposed sides are their symmetry and asymmetry based on the distribution and transposition of sememes of anthroponyms and non-anthroponyms. Depending on the direction of transposition and its various steps these relations are classified into subclasses.

FAIRY TALE ALLUSIONS IN ADVERTISEMENTS

ANAHIT ALAVERDYAN

Keywords: advertisement, allusion, fairy tale characters

The current article aims at surveying the stylistic device **allusion**, particularly allusions in advertisements with fairy tale characters, as well as revealing the peculiarities, role and impact of advertisements with fairy tale characters on public.

The roots of advertisements trace back to old Egyptians who used papyrus to make sales messages and wall posters. Commercial messages and political campaign displays have been found in the ruins of Pompeii and ancient Arabia. Lost and found advertising on papyrus was common in Ancient Greece and Ancient Rome. [1,p.p.62-68].

Wall or rock painting for commercial advertising is another manifestation of an ancient advertising form, which is present to this day in many parts of Asia, Africa, and South America. In the 18th century advertisements started to appear in weekly newspapers in England. As the economy expanded across the world during the 19th century, advertising grew alongside. Nowadays, advertising has become international since producers and companies try to sell their products on a globalized market in almost every corner of the world.

Advertising can have a huge influence on society, politics, the culture of a country. It is a vehicle for cultural assimilation, a powerful educational tool capable of reaching and motivating large audiences. Allusion is one of the tools applied in advertising. Allusion is a stylistic figure, a hint by means of similarly sounding word or reference of commonly known real fact, historical event or literary work.

Allusion presupposes certain elements in the text the function of which is to point out the connection of one text with another or a reference to particular historical, cultural and biographical facts. Allusion works best if one keeps it short and refers to something the reader /audience is familiar with: **the Bible, famous people, history, Greek mythology, Literature.**

Biblical allusions are among the most common types of allusion in Literature. Biblical allusions are so prevalent because the Bible is widely read, so more people are likely to notice and recognize Biblical references.

A classical allusion is a reference to a particular event or character in classical works of literature, such as ancient Roman or Greek works.

Historical allusion is a reference, usually within a speech or a piece of writing, to people or events that have historical significance and carry certain ideas along with them.

A fairy tale is a type of short story that typically features folkloric fantasy characters, such as dwarves, elves, fairies, giants, gnomes, goblins, mermaids, trolls, or witches, and usually magic or enchantments. Many of today's fairy tales have evolved from centuries-old stories that have appeared, with variations, in multiple cultures around the world. Most fairy tales are quite old, and have been passed by word of mouth throughout centuries. Therefore, many fairy tales exist in many different versions, depending on where and when they have been written down.

Fairy tale characters have carved a special place in our heart. We can easily relate ourselves to these fairy tales characters. From time to time professional artists have used this factor for developing a **creative print ad** concept and sharing an inspiring story. These ads have been very effective means of reaching out to targeted customers of baby products, publishing houses, cosmetic products and many more.

Advertising is a vehicle for cultural assimilation, a powerful educational tool capable of reaching and motivating large audiences.

In the last decade the linguists take a great interest not into visible, formal signs of expression which report something supplementary to the primary content, but such signs which can be found only due to the deep intrusion into the context of work, its form and facture of units of language as well.

In this case the great interest is put on the research of such stylistic device as an allusion which gives the supplementary information only if all aims and purposes of this device were carefully analyzed: its structure and form which are given to allusion by the author [18,p.p.4-8].

There is no clear definition of allusion; I. Galperin gives the following definition of allusion: "An allusion is an indirect reference, by word or phrase to a historical, literary, mythological, biblical fact or to a fact of everyday life made in the course of speaking or writing" [6,p.68].

Oxford Dictionary of Contemporary English gives more general definition: Allusion– something that is said or written that refers to or mentions another person or subject in an indirect way. [10.http://en.wikipedia.org/.../Oxford_Dictionary_of_English]

Allusion (from French *allusion* – a hint) is a hint to the commonly known literary or historical fact. The wide spread type of allusion is a hint to nowadays' social and political realia in the works about historical past. Allusion on literary work is called reminiscence [17,p.p.157-159].

Allusion (from Latin *30hastise* – a joke, a hint) is a stylistic figure, a hint by means of similarly sounding word or reference of commonly known real fact, historical event or literary work [16,p.35].

Allusion presupposes certain elements in the text the function of which is to point out the connection of one text with another or a reference to particular historical, cultural and biographical facts. So, an allusion may enrich the work by association and give it depth. When using allusions a writer tends to assume an established literary tradition, a body of common knowledge with an audience sharing that tradition and an ability on the part of the audience to 'pick up' the reference. The success of an allusion depends in part on at least some of its audience "getting" it. Allusions may be made increasingly obscure, until at last they are understood by the author alone, who thereby retreats into a private language.

The advertisement under consideration is based on an allusion made to the well-known fairy tale "Little Red Riding Hood". Again the little girl is to perform a mission: she is a voluntary storyteller, praying and carrying stories in her basket. Sometimes a story is worth a prayer. It is worth mentioning that in this case it is not her grandmother who needs help but sick children.

Studies show that, when it comes to healing, happiness can be as important as medicine. Based on this fact, **Viva e Deixe Viver** is a non-governmental organization with voluntary storytellers who visit hospitals and cheer up sick children, helping their healing. Sometimes a story can help as much as a medicine. Under the concept "Medicine cures. Stories help" they have created boxes just like medicine boxes and put fairy tales inside of them. The stories were divided into 10 chapters and each chapter was put inside the pill. The box instructions stated that the pills should be consumed one after the other, just like regular medicine. They appeal people to help these volunteers to keep on doing this work.

In the current advertisement Levi's Strauss Asia Pacific presents the Levi's Kids clothing range with "Little Toughies", a print advertising campaign providing a fresh take on well-known fairy tales and nursery rhymes: Invincible Humpty Dumpty, the Three Mischievous Little Pigs, Wicked Miss Muffett and Tough Jack and the Beanstalk.

The objective of the advertisement is to communicate to parents the superiority of the products as long lasting, hardy clothes for children, while appealing to children's sense of play in the role of heroes.

Levi Strauss is a privately held American clothing company known worldwide for its Levi's brand of denim jeans. It was founded in 1853 when Levi Strauss came from Buttenheim, Bavaria, to San Francisco, California to open a west coast branch of his brothers' New York dry goods business. These ads from Asia promote the Levi's Kids range by showing that they're for the "Little Toughies." The idea of tough and cool kids is communicated by showing reversed scenarios in popular children's stories and fairy tales. The campaign was created by the ad agency BBH, Asia Pacific. The illustrator for the campaign was Tye Sok Kuan, who did an excellent job portraying the different children's tales.

Classic books : If children don't read they will never know classic fairy tales available at MPH bookstore

In the present advertisement MPH bookstores are highlighted through the allusion made to the character of mischievous Peter Pan. MPH is a Malaysian group of companies best known for its book retailing and online retailing services as well as being involved in the printing, publishing and distribution of books and library services in Malaysia and Singapore. Its bookstore chain, *MPH Bookstores Sdn Bhd*, headquartered in Petaling Jaya, Selangor, is among the largest in Malaysia after Popular.

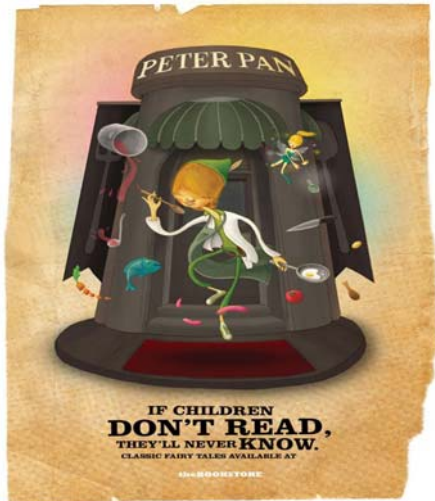
Peter Pan is a character created by Scottish novelist and playwright J. M. Barrie. The mischievous boy who can fly and never grows up, Peter Pan spends his never-ending childhood having adventures on the small island of Neverland as the leader of his gang, the Lost Boys, interacting with mermaids, Native Americans, fairies, pirates, and occasionally ordinary children from the world outside Neverland.

Barrie never described Peter's appearance in detail, leaving much of it to the imagination of the Barrie mentions that Peter Pan still had all his "first teeth". He describes him as a beautiful boy with a beautiful smile, "clad in skeleton leaves and the juices that flow from trees". Peter Pan's costume was a reddish tunic and dark green tights, but a green costume becomes more usual from the 1920s, and more so later after the release of Disney's animated movie.

In the Disney films, Peter wears an outfit that consists of a short-sleeved green tunic and tights apparently made of cloth, and a cap with a red feather in it. He has pointed elf-like ears, brown eyes and his hair is red. The notion of a boy who would never grow up was based on J.M. Barrie's older brother, who died in an ice-skating accident the day before he would have turned 14, and thus , always remained a young boy in his mother's mind. The "boy who wouldn't grow up" character has appeared at a variety of ages.

This advertisement is an appeal to children to read as much as possible, especially the books from MPH bookstores in order to become mature, sensible, well-read, avoiding ignorance and narrow-mindedness.

Fairy tales serve as guides for parents on how to teach their children. Fairy tales train and develop young readers to become mature, independent adults. They also teach adult readers to adopt the correct methods of teaching children, release their spirits from the problems they face in reality, and heal their emotional wounds as well. Besides, they alleviate serious material-orientation and enhance feminism in society. Most of all, they educate children about the meaning of life. Children can learn the courage, diligence, resolve and other merits of the heroes and heroines. This is very helpful to them as a training course before they get into society. Fairy tales are really a masterpiece of literature. They are valuable and rich in knowledge and, thus ,they should be cherished.

Advertisement itself is a global topic which can be investigated and talked about non-stop. It is the first calling for public attention to a product, service or a company. Advertisements affect human perception and arouse consumer desire to make a purchase or take a particular action. It is one of the most actual topics of today's world.

Summing up our research, we consider it worth mentioning that advertisements with fairy tale characters serve a fruitful ground for research.

REFERENCES

1. Bhatia S., Advertising in Rural India: Language, Marketing Communication, and Consumerism, 2000.
2. Galperin I.R., "Stylistics, Moscow, Higher School, 1977.
3. *Modern Business*, September 1908.
4. ЛЭС: Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева, - М.: Сов. Энциклопедия, 1990.
5. ПМ: Постмодернизм: энциклопедия. - Минск: Интерпрессервис, 2001.
6. Чмиль И.И. К вопросу об информативности аллюзии и особенностях ее употребления. - М.: Наука, 2000.

ԱՆԱՀԻՏ ԱԼԱՎԵՐԴՅԱՆ - ՀԵՔԻԱԹՆԵՐԻ ԳՐԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԵՐԸ ԳՈՎԱԶԴՆԵՐՈՒՄ

Հոդվածում քննության են առնվում գովազդային տեքստերում հեքիաթների գրական անդրադարձների մի քանի օրինակներ, որոնց միջոցով փորձ է արվում վերհանել դրանց առանձնահատկությունները, դերը և ազդեցությունը հասարակության վրա:

АНАИТ АЛАВЕРДЯН - ЛИТЕРАТУРНЫЕ АЛЛЮЗИИ СКАЗОК В РЕКЛАМНЫХ ТЕКСТАХ

В статье рассматриваются примеры литературных аллюзий сказок в рекламных текстах с целью выявить их особенности, роль и влияние на общественность.

ԹՈՔ - ՇՈՒԻ ԺԱՆՐԱՅԻՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՆԱՆ ԱՂԱԲԵԿՅԱՆ

Հիմնաբառեր՝ հեռուստատեսային ժանրեր, թոք-շոու, թոք-շոուի ժանրային դասակարգում, քաղաքական հարցազրույց, բանավեճ, ժամանցային թոք-շոու, ինտելեկտուալ թոք-շոու, վերլուծական թոք-շոու

Այսօր հեռուստատեսությունը իրականության արտացոլման ամենակատարյալ ձևերից է: Այն միաժամանակ արտացոլում է արդի խնդիրները և ազդեցություն է գործում հասարակության այս կամ այն շերտի պահանջարկների ծագման վրա՝ համարվելով անհատի աշխարհընկալման կառավարման գործիք հասարակության զարգացման արդի փուլում:

Հանդիսանալով ՁԼՄ-ի առավել դինամիկ և հանրամատչելի տեսակ՝ հեռուստատեսությունը նախատեսված է հասարակության բոլոր շերտերի համար՝ անկախ սեռից, տարիքից, մասնագիտությունից, գիտելիքի մակարդակից: Այն հաղորդակցման զանգավածային դրսևորում է, այդ իսկ պատճառով եթերային արտադրանքն արտացոլվում է տարբեր ժանրային տարատեսներով: Երբեմն այդ տարատեսակները, նրանց բովանդակություններն այնքան արագ են կյանքի կոչվում, որ տեսությունը հաճախ չի հասցնում արագ արձագանքել և տալ դրա առանձնահատկությունների սպառիչ և ճշգրիտ նկարագրությունը:

Ներկայումս խիստ արդիական են հեռուստատեսության ժանրերի ու դրանց տարանջատման չափորոշիչների ճշգրիտ նկարագրությունը, ժանրերի լեզվաոճական առանձնահատկությունների վերհանումը: Այս խնդիրների լուծումը մի կողմից կնպաստի հեռուստատեսության տեսական բազայի ստեղծմանը, մյուս կողմից՝ լեզվաոճաբանության, խոսույթի (այդ թվում՝ կանոնակարգված) տեսության և հաղորդակցման տեսության զարգացմանը:

Վերջերս ժամանակակից հեռուստատեսությունում մեծ հասարակայնություն է վայելում թոք-շոու ժանրը: Դրա առաջացումը, ծագումը և հանրաճանաչությունը կարելի է բացատրել բազմաթիվ պատճառներով, մասնավորապես՝ երկրում առկա զանգան խնդիրներով,

հասարակության աճող դժգոհությամբ, ինչը ենթադրում է հանրային քննարկման անհրաժեշտություն: Սակայն թոք-շոուն լուծում է մեկ այլ խնդիր ևս. այն շեղում է հասարակության ուշադրությունը իրական կյանքի խնդիրներից, հնարավորություն է տալիս փախչել իրականությունից, թեկուզև կարճ ժամանակով: Թոք-շոուն տեղեկատվության տրամադրման առավել ճանաչված միջոցներից է:

Հեռուստատեսային ժանրերին նվիրված աշխատություններում հիշատակվում է, որ այն սկիզբ է առել ԱՄՆ-ում Ֆիլ Դոնահյուի հաղորդման ժամանակ, ով գտնում էր, որ սեփական հաղորդման ռեյտինգը բարձրացնելու նպատակով անհրաժեշտ է բարձրացնել անձնական, մարդկանց մեծ մասին առնչվող հարցադրումներ: [Агуреев 2003]

Մի շարք ֆունդամենտալ փորձեր են կատարվել վերլուծելու դրա բնույթը, առանձնահատկությունները և ժանրային կարգերը [Ларина 2004, Martínez 2000], այնուամենայնիվ հեռուստատեսային այս ժանրը դեռևս չի ստացել վերջանական ձևավորում և բնորոշվում է առանձնահատկությունների բաղադրյալ համակարգով: Այս հանգամանքով է բացատրվում թոք-շոուի սահմանների ուրվագծման բարդությունը, այսինքն՝ մի կողմից՝ դրա տարանջատումը այլ ժանրերից, մյուս կողմից՝ դրա դասակարգումը: Չնայած այս ժանրի համեմատաբար կարճ պատմությանը՝ կարելի է պնդել, որ արդեն առաձնացվում են թոք-շոուի ընդհանուր և տարբերակիչ հատկանիշները:

Սկզբնական շրջանում թոք-շոուները միայն տեղեկատվական բնույթ էին կրում, սակայն հետագայում հանդիաստեսների պահանջները դարձան առավել բազմատեսակ: Եվ նոր ձևաչափի հաղորդումների առաջացումը կախված էր ոչ միայն բարձր ռեյտինգներ ձեռք բերելու ձգտումով, այլև հասարակությունում տեղի ունեցող դեմոկրատական փոփոխություններով: [Козлова, Бондарев 2011: 1]

Ն. Վակուրովան և Լ. Մոսկովինը սահմանում են թոք-շոուն՝ որպես խոսակցական ժանր, հեռուստաքննարկման ժամանակակից տարբերակը: Չնայած, որ այն կարող է երբեմն պարունակել տեղեկատվություն և մշտապես ունենալ տեղեկատվական- վերլուծական բնույթ, այն ավելի շուտ ժամանցային հաղորդում է: [Вакурова, Москвитин 1997: 42-43]

Թոք-շոուի առանձնահատկություններից է ցանկացած հարցի վերաբերյալ բազմակարծությունը. իրենց կարծիքն արտահայտում են հաղորդման փորձագետները, հերոսները, հաղորդավարը և ժողովուրդը:

Ժանրն ուսումնասիրող մասնագետները նշում են, որ թոք-շոուները նախատեսված են տարբեր տարիքային խմբերի լսարանի համար: Դրանցում օգտագործվում են զանազան տեխնոլոգիաներ հեռուստադիտողի ուշադրությունը գրավելու և պահելու համար: Մասնավորապես, հեռուստադիտողին գրավում է թոք-շոունում արծարծված խնդիրների բազմակողմանիությունը, ինչը նրանց հնարավորություն է տալիս տեսնել, որ իրենք միակը չեն, որ բախվել են ինչևհինչ խնդիրների, և այդ մյուս մարդիկ պատրաստ են կիսվել լսարանի հետ իրենց խնդիրներով: Բացի դրանից թոք-շոուն առաջարկում է խնդրի որոշակի լուծում, որովհետև հնարավորություն է տալիս խնդիրը քննարկել տարբեր տեսանկյուններից, լսել տարբեր կողմերի տեսակետները և փորձագետների կարծիքը: [Кондратьева, Мордовина 2008: 2]

Վերջին շրջանում լուրջ փորձեր են արվում վերլուծել թոք-շոուն՝ որպես լեզվահասարակամշակութային երևույթ: Ջ. Միթելը, ով ուսումնասիրել է հեռուստատեսային ժանրը ամենատարբեր տեսակյուններից, նաև դիտարկել է թոք-շոուները մշակույթի համատեքստում: Նա ուսումնասիրել է, թե ինչպես են հանդիսատեսները կառուցում իրենց մշակութային վարկածները՝ օգտագործելով թոք-շոուի ընդհանուր կարգը: Այս պարագայում առաջանում են հետևյալ հարցադրումները՝ ինչպե՞ս են հանդիսատեսները սահմանում թոք-շոու ժանրը, ի՞նչ մեկնաբանություններ են նրանք կարևորում թոք-շոուն հասկանալու համար, ի՞նչ մշակութային գնահատականների և ստորակարգությունների են հեռուստադիտողները տալիս առաջնայնություն, ուրիշ ի՞նչ ենթադրություններ և կապեր է այս ընդհանուր կարգն ակտիվացնում լսարանի մոտ, ի՞նչպես է լսարանը վերաբերվում թոք-շոու ժանրին մյուս ժանրերի հետ համեմատ, ի՞նչպես են հասարակական ինքնության ստորաբաժանումները և կարգերը կապված թոք-շոու ժանրին և լսարանին, ինչպե՞ս են հանդիսատեսները տեղակայում կոնկրետ հաղորդումներն այս ընդհանուր կաղապարում, ինչպե՞ս է թոք-շոուի հանդիսատեսի տեսլականը հատում այս ընդհանուր վարկած/ենթադրությունները: [Mittell 2003: 36]

Թոք-շոուի ուսումնասիրությամբ զբաղվող Կ. Իլլիեն նշում է, որ թոք-շոուն ծագում է գրույցի (նախատիպորեն երկխոսական) և շոուի (նախատիպորեն մենախոսական), հասարակականի և մասնավորի, հավաքական և անձնական փորձի, միջանձնային և զանգվածային հաղորդակցության, տեղեկատվության և զվարճանքի, առանձնացած և համընկնող ինքնությունների հատման կետում: [Ilie 2006: 489]

Համաձայն Կ. Իլլիեի՝ թոք-շոուի խոսակցությունն ունի նմանություններ ոչ պաշտոնական խոսակցությանը և կարող է համարվել խոսակցական խոսույթ: Միննույն ժամանակ այն կառավարվում է կանոններով և սահմանափակվում է որոշակի ճնշմամբ, հետևաբար՝ կարող է կոչվել կանոնակարգված խոսույթ:

Նման առանձնահատկությունները հաշվի առնելով՝ համաձայնելով Կ. Իլլիեի հետ կարելի է համարել թոք-շոուն խառը տեսակի խոսույթ, որը ներառում է ոչ կանոնակարգված, այն է՝ խոսակցական, խոսույթի և կանոնակարգված խոսույթի առանձնահատկություններ: Հեղինակն, այսպիսով, առաջարկում է **կիսականոնակարգված** եզրը թոք-շոուի խոսույթի նկարագրության համար: Կանոնակարգված խոսույթն ունի մի շարք տարատեսակներ, որոնց մի մասն ավելի քիչ են կանոնակարգված: [Ilie 2001: 218]

Թոք-շոուի երկխոսությունը կիսականոնակարգված խոսույթ է, որը կարող է ունենալ կա՛մ ավելի կանոնակարգված, կա՛մ ավելի խոսակցական բնույթ՝ կախված խոսույթային և լեզվական գործոնների համատեքստային փոխազդեցությունից: Հնարավոր չէ հստակ սահմանագիծ գծել թոք-շոուի խոսակցական կամ կանոնակարգված ասպեկտների միջև: Հաճախ լեզվական սահմանափակումներն անտեսվում են, որպեսզի որոշակի խոսույթային հատկանիշները զարգանան կանոնակարգված իրավիճակում:

Մի շարք հատկանիշներ ընդհանուր են խոսակցական և կանոնակարգված խոսույթների համար, օրինակ՝ խոսելու հերթականությունը և խոսքահերթը կանխավ չեն որոշվում և կարող են փոփոխությունների ենթարկվել: Հեղինակն առանձնացնում է կիսականոնակարգված խոսույթի հետևյալ տարատեսակները, որոնցում խոսակցական և կանոնակարգված խոսույթներն ունեն հետևյալ համաչափությունը՝ 1) հանպատրաստից- մտադրված զրույց, 2) բանակցվող- վերահսկվող թեմա և խոսքահերթ, 3) իրական կյանքի դերեր- կանոնակարգված դերեր, 4) խոսակցին ուղղված զրույց- բազմաքանակ լսարանին ուղղված զրույց: [Ilie 2001: 218-219]

Ունենալով խոսակցական լեզվին բնորոշ շատ առանձնահատկություններ՝ թոք-շոուին հատուկ է խոսքի անկաշկանդվածությունը: Խոսակցությունը թոք-շոուում հիմնականում *հանպատրաստից* է, այնուամենայնիվ, հաղորդավարն առաջնորդվում է նախապես մշակված սցենարով (որից թուլատրելի են շեղումներ):

Թոք-շոուի առանձնահատկություններին անդրադառնալիս հեղինակը առանձնացնում է հետևյալը՝

- թոք-շոուն հասցեագրում է բազմամարդ լսարանին,
- և՛ փորձագետները, և՛ մնացած ներկաները շոուի հյուրերն են, և հաղորդման մեծ մասը նվիրված է նրանց խոսքափոխանակմանը,
- հաղորդավարը վերահսկում է թոք-շոուի ընթացքը՝ խթանելով, ուղղորդելով և հեշտացնելով մասնակիցները դերերը,
- թոք-շոուի յուրաքանչյուր հաղորդում վերաբերում է հասարակական, քաղաքական կամ անձնական բնույթի ինչ-որ թեմայի (հակասական և կոնֆլիկտային կարծիքները կանխավ երաշխավորվում են թեմայի ընտրությամբ),
- մասնակիցների անձնական փորձն ու բանականությունը մեծ համարում ունեն և դիտվում են որպես գիտելիքի աղբյուր, որոնք հակադրվում են փորձաքննությանը և գերիշխող խոսույթներին՝ իշխանության, ռասայի, սեռի և այլն,
- թոք-շոուի խոսույթային ռազմավարություններն են հարցազրույց, պատում, բանավեճ, խաղ, խոստովանանություն, վկայություն,
- նման հաղորդումները ծախսատար չեն, քանի որ չեն ցուցադրվում «փրայմ թայմ» ժամերի,
- հաղորդումների մի մասը ցուցադրվում են ուղիղ եթերում կամ ձայնագրվում են և քիչ են խմբագրվում: [Ilie 2006: 490]

Ուսումնասիրողներ Ն. Կոնդրատևայի և Լ. Մորդովինայի նշում են, որ յուրաքանչյուր թոք-շոու բաղկացած է հետևյալ տարրերից՝

1. արդիական կամ որպես այդպիսին ներկայացվող թեմայից, որի հիման վրա էլ սկսում են քննարկումը հարց ու պատասխանի միջոցով,
2. թոք-շոուի մասնակիցներից (հաղորդավար, հերոսներ, հանդիսատեսներ, փորձագետներ),
3. ստուդիայի երաժշտական և գեղարվեստական ձևավորումից,
4. բանավեճի կարգուկանոնից (շփման կազմակերպման ժամանակի և հնարների սահմանումը՝ ներկայացված հաղորդման սցենարում),
5. թոք-շոուի իրականացմանն անհրաժեշտ նյութատեխնիկական ապահովումից: [Кондратьева, Мордовина 2008: 2]

Ե. Լարինան վերհանել է թոք-շոուների լեզվական և արտալեզվական առանձնահատկությունները, որոնց հիման վրա նա մշակել է թոք-շոուի կաղապար: Վերջինում հաշվի են առնվել հետևյալ այլ կարևոր գործոններ՝ հեռուստատեսային թոք-շոուի մասնակիցների ազգային-մշակութային առանձնահատկությունները և հեռուստահաղորդակցման փոխներգործուն բնույթը: Հեղինակը

արտալեզվական և լեզվական առանձնահատկություններն իրենց հերթին բաժանվում է համընդհանուր, որոնք հատուկ են բոլոր թոք-շոուներին, և տարբերակիչ հատկանիշների՝ տարբեր յուրաքանչյուր թոք-շոուի համար: Համընդհանուր և տարբերակիչ արտալեզվական առանձնահատկությունները վերհանվել են՝ հաշվի առնելով մարդակենտրոն (հաղորդավար, համահաղորդավար, հյուրեր, փորձագետներ, հանդիսատեսներ և այլն) և կազմակերպչական-տեխնիկական գործոնները (ստուդիա, երաժշտական ձևավորում, քվեարկության վահանակներ և այլն): [Ларина 2004: 70-71]

Ինչ վերաբերում է թոք-շոուի մասնակիցներին, Ա. Վարտանովը նշում է, որ թոք-շոուների ձևական հատկանիշներն են՝ ա. հաղորդավարը (ոչ թե պարզապես թղթակից-լրագրող, հարցազրույց վերցնող, մեկնաբանող և այլն, այլ շոումեն), բ. մարդը կամ խնդիրը, որ քննարկում են, գ. ստուդիայում նստած մարդիկ, այսպես կոչված՝ ներքին հանդիսատեսները, ովքեր ոչ միայն քննարկում են տեղի ունեցողը, այլև մասնակցում դրան, դ. ի վերջո հեռուստադիտողների մեծ բազմությունը: [Вартанов 2003]

Ինչպես մյուս կանոնակարգված խոսույթները, թոք-շոուն նույնպես ուղղված է լսարանին: Կ. Իլլիեն այդ բազմաշերտ լսարանի մեջ առանձնացնում է հետևյալ շերտերը՝ լսարան, որին անմիջականորեն են հասցեագրում (այսինքն՝ հյուրերը և փորձագետները), հանդիսատես լսարանը (ստուդիայում), ակամայից լսող լսարանը (*overhearing audience*), այսինքն՝ հեռուստադիտողները: ԵՎ ներկա, և՛ բացակա հանդիսատեսները համարվում են խոսակցի ուղերձի ստացողները: Ստուդիայում գտնվող հանդիսատեսներից ոմանք երբեմն դառնում են հաղորդման մասնակիցներ՝ հարցեր տալով կամ մեկնաբանելով հնչած տեսակետները: Հեղինակն առանձնացնում է մասնակիցների երկու տեսակ՝ խոսողներ և լսողներ: Թոք-շոուի լսարանը, ըստ էության, մասնակիցների անհամաչափ ուրվագծում ունի, քանի որ ստուդիայում գտնվողները կարող են լինել և՛ խոսող, և՛ լսող, մինչդեռ հեռուստադիտողը հիմնականում լսողի կարգավիճակում է: [Ilie 2001: 238] Փաստորեն առաջին խումբը կարող ազդել թեմայի զարգացման վրա, մինչդեռ երկրորդ խումբը զուրկ է այդ հնարավորությունից:

Կ. Բարանովան նույնպես ուշադրություն է հրավիրում թոք-շոուների հասցեատերերի երկակիության վրա, այսինքն՝ հաղորդավարը խոսքն ուղղում է ոչ միայն ստուդիայից դուրս գտնվող խոսակցին, հեռուստադիտողին, այլև ստուդիայում նստած հանդիսատեսին: Ստուդիայում նստած հանդիսատեսները ստեղծում են անմիջական

երկխոսության պատրանք: Նրանք զանգվածային հեռուստադիտողի կրկնակն են: Սակայն հեղինակը հենց այս զանգվածային հանդիսատեսի է համարում առավել կարևոր, քանի որ հաղորդման իրական նպատակն է զանգվածային հանդիսատեսի հետաքրքրությունները հաշվի առնելը: [Баранова 2006: 8]

Փորձ է արվում նաև վերլուծել թոք-շոունների լեզվագործաբանական առանձնահատկությունները, որոնցում հակադրվում են խոսողի (մոդերատոր) և նրա խոսակցի (հյուրի) գործաբանական նպատակները, որոնք իրականանում են հստակ ռազմավարությունների և մարտավարությունների շնորհիվ: Նրանց շահերի բախումն ստեղծում է հատուկ ժանրային առանձնահատկություններ, որտեղ մեծ դեր ունի հարցադրումը: Ինչպես կանոնակարգված այլ խոսույթներում, այնպես էլ թոք-շոունում խոսակցությունը տեղի է ունենում մոդերատորի վերահսկողության ներքո: Այդ վերահսկողությունը արտահայտվում է թեմայից ենթաթեմա անցման ժամանակ:

Ընդհատումներն ու կրկնությունները բանավոր հաղորդակցման կարևոր տարրերից են: Թոք-շոուններում ավելի հաճախ հաղորդավարն է ընդհատում մասնակիցներին, քան հակառակը: Հաղորդավարն ընտրում է համապատասխան հարցեր, որոնց պատասխանելը հնարավորություն ստեղծում իրականացնել թեմայի ընտրություն և փոփոխություն: Նա օգտագործում է մի շարք ներակա ռազմավարություններ թեմայի փոփոխության և խոսակցի ընտրության համար:

Առանձնահատուկ հատկանիշներ ունեն հասցեագրողը, հասցեատերը և նրանց փոխազդեցության միջոցը: Ուղերձի հեղինակը չի կարող տեսնել, թե ինչպիսի ազդեցություն է այն առաջ բերում հասցեագրողի մոտ և հաշվի առնել դա խոսքի կառուցման հետագա փուլերում: Թոք-շոուններում հասցեագրողն անձնավորված է, այսինքն՝ հաղորդավարն է: Սակայն հաղորդավարը չեզոք հասցեագրող չէ, այլ, ընդհակառակը, որոշակի անձնավորություն է՝ սեփական հայացքներով, կարծիքներով և հետաքրքրություններով: Նա ոչ միայն տեղեկատվություն է հայցում, այլև արտահայտում է սեփական վերաբերմունքը դրա նկատմամբ՝ երբեմն փորձելով համոզել հասցեատիրոջը, որ իր տեսակետը ճշմարտացի է: Մասնակիցները, արտաբերելով իրենց ասույթները, համատեղ ուժերով փորձում են հասնել ոչ միայն հաղորդակցական, այլ փոխազդեցության նպատակներին: Սակայն, ի տարբերություն խոսակցական երկխոսությանը, տվյալ դեպքում՝ բազմախոսությանը, կանոնակարգված երկխոսությունն, այս դեպքում՝

բազմախոսությունը, ունի կանոնակարգված նպատակներ, ինչպես օրինակ՝ հարց ու պատասխանի հերթագայությունը: Այս նպատակները ենթադրում են, որ խոսակցության ազդեցությունը չի սահմանափակվի միայն մասնակիցներով, այլ կտարածվի նաև արտաքին աշխարհի վրա:

Թոք-շոուի ժանրային առանձնահատկությունների շարքում անհրաժեշտ է դիտարկել նաև դրա ժանրային դասակարգումը, որի հարցում վերլուծողները համակարծիք չեն: Մասնագետների տարակարծության պատճառը ժանրի արագ ձևավորումն ու զարգացումն է: Ժանրերի տիպաբանական կառուցվածքն ժամանակի ընթացքում փոփոխվելու հատկություն ունի: Անընդհատ ծագում են նոր ժանրեր (օրինակ՝ հեռուստակամուրջ կամ հեռուստախաղ), անհետանում են հիները: Հնարավոր է նաև ժանրերի փոխներթափանցում (օրինակ՝ հարցազրույցը կարող է ներառել նաև ռեպորտաժի տարրեր): [Bakurova, Московин 1997: 28]

Թոք-շոուների դասակարգման ժամանակ հիմնականում հաշվի են առնվում հաղորդումների թեմատիկ ուղղվածությունը: Այսպես, Կ. Իլիեն նշում է թոք-շոուների դասակարգման մի շարք չափանիշներ՝

1. քննարկման թեմաները (քաղաքականից մինչև հասարակական կամ բարոյական),
2. մասնակիցների կարգավիճակը,
3. հեռարձական ժամանակը,
4. կազմակերպչական և փոխազդեցական կաղապարները (բեմադրման պայմանները, մասնակիցների և հյուրերի դասավորությունը),
5. բարոյական սկզբունքները: [Ilie 2006: 490]

Հարկ է նշել, որ վերոնշյալ չափանիշների ավելի մանրամասն մեկնաբանությունը կնպաստեր դրանց ավելի խորը ըմբռմանը և հնարավորություն կտար ավելի ճշգրիտ դասակարգել թոք-շոուի ժանրերը:

Մասնագետները երբեմն տարակարծիք են թոք-շոուների դասակարգման որոշ սկզբունքների հարցում: Օրինակ, Ե. Լարինայի և Ն.Վակուրովայի ու Լ. Մոսկովինի առաջարկած եզրերը խաչվում են հետևյալ դեպքում. Ե. Լարինան առաջարկում է հեռուստատեսային խոսույթի ժանրերի հետևյալ դասակարգումը՝

-հեռուստալուրեր, հեռուստամոփոփում, ֆիլմ (գեղարվեստական, վավերագրական, դրամա, մելոդրամա, արկածայի և այլն), հեռուստասերիալներ, հեռուստաթատրոններ, միլիտարիկազիոն

կինոնկար, հեռուստատեսային հարցազրույց, հեռուստահեռաքննություն, հեռուստատեսային գովազդ (քաղաքական, կոմերցիոն գովազդ, անոնս), **հեռուստաբանավեճ, հեռուստատեսային շոու (թոք-շոու, ռեալիթի շոու, խաղային շոու, կատակերգական շոու)**, հեռուստախաղ, հեռուստավիկտորինա, հեռուստատեսային վիկտորինա, ճամփորդություն, հեռուստատեսային ակումբ, հեռուստատեսային ցուցումներ, հեռուստատեսային հորոսկոպ, հեռուստալոտո, հեռուստատեսային դպրոց, երաժշտություն (համերգ, հաղորդում ծրագիր, մրցույթ), սպորտ, հայրենասիրական հաղորդում, առողջությանը նվիրված հաղորդում, գիտահանրամատչելի հաղորդում, խոհարարական հաղորդում: [Ларина 2004: 62-63]

Ինչպես հեռուստատեսային ժանրերի, այդպես էլ թոք-շոուների ժանրային դասակարգումը հիմնականում սուբյեկտիվ և էվրիստիկ բնույթ ունի: Ն. Վակուրովան և Լ. Մոսկովին առաջարկում են թոք-շոուների քիչ թե շատ օբյեկտիվ դասակարգումը: Նրանք թոք-շոուի տարատեսակներն են համարվում հեռուստակամուրջը, հեռուստաբանավեճը, զրույցը և քննարկումը: Փաստորեն, հեղինակները չեն դիտում բանավեճը՝ որպես հեռուստատեսային առանձին ժանր, այլ որպես թոք-շոուի ենթաժանր: [Вакурова, Московин 1997]

Ե. Լարինան առաջարկել է թոք-շոուների դասակարգումը՝ ելնելով հետևյալ երեք սկզբունքներից՝ կառուցվածքային-կոմպոզիցիոն առանձնահատկություններ, ոճական առանձնահատկություններ և թեմատիկ առանձնահատկություններ:

Կոմպոզիցիոն կառուցվածքը թոք-շոուի դեպքում հետևյալն է՝ սկիզբ, զարգացում, կուլմինացիա, ավարտ: Սկիզբը ներառում է լսարանին ողջունելը, թեմայի ներկայացումը, հյուրերի, փորձագետների ներկայացումը: Թեմայի զարգացումը դրա քննարկումն է, հերոսների բացահայտումը, տարբեր տեսանկյունների ունկնդրումը, լուծումների որոնումը: Կուլմինացիան շոուի առավել մեծ զգայական լարվածություն պարունակող հատվածն է: Ավարտն ընդգրկում է հաղորդավարի շնորհակալության խոսքերը, եզրակացության ներկայացումը և ցուցույթային խոսքերը: [Ларина 2004: 74-76]

Կառուցվածքային-կոմպոզիցիոն տեսանկյունից դիտելով թոք-շոուն՝ Ե. Լարինան գտնում է, որ թոք-շոուն երկխոսական ժանր է: [Ларина 2004: 75] Այս եզրի օգտագործումը բխում է այն փաստից, որ հեղինակը բազմախոսությունը դիտում է որպես երկխոսության տարատեսակ և չի շնորհում դրան խոսքային գործունեության առանձին

տեսակի կարգավիճակ: Այլ տեսակետ է առաջարկում է. Ռ. Մարիտնեզը, ով իր դասակարգման մեջ չի կարևորում քանական գործոնը:

Ոճական տեսանկյունից թոք-շոուն կարելի է համարել խոսակցական ժանր: Սակայն նույնիսկ այդ պարագայում այն ամբողջովին խոսակցական լեզու չէ: Այն հիշեցնում է խոսակցական լեզու և փաստորեն բանավոր գրական լեզվի հանրային տարատեսակն է: [Մարինա 2004: 76]

Թեմատիկ առանձնահատկությունների հիման վրա առանձնացվում են թոք-շոունների հետևյալ տեսակները՝

- քաղաքական-վերլուծական,
- ժամանցային,
- ինտելեկտուալ,
- դետեկտիվ,
- ծաղրապատում/մանրապատում:

Քաղաքական-վերլուծական թոք-շոունների նպատակն է քննարկել կարևոր քաղաքական հարցեր՝ և՛ տվյալ երկրի, և՛ միջազգային մակարդակով: Ժամանցային թոք-շոունների նպատակը զվարճանքն է: Դետեկտիվ շոունները հետաքննում են խճճված պատմություններ, որոնց հերոսներն են հանդիսատեսներն են: Ինտելեկտուալ թոք-շոունների նպատակն է քննարկել մշակութային հարցեր: Իսկ մանրապատում շոունները վերոնշյալ բոլոր շոունների ծաղրապատկերներն են:

Անհրաժեշտ է նշել, որ քաղաքական-վերլուծական ծրագրերը ոչ բոլոր հետազոտողներն են վերագրում թոք-շոուններին՝ առանձնացնելով այդ ժանրը որպես առանձին կարգ: [Martínez 2000] Նաև անհրաժեշտ է նշել, որ այդքան էլ բնորոշ չեն եզրային սահմանումները, իսկ քաղաքական- վերլուծական և ինտելեկտուալ թոք-շոունների հակադրումն այնքան էլ համոզիչ չէ:

Մեկ այլ տեսակետ է առաջարկել Ի. Պոլևայան, ով նշում է, որ առանձին ժանրերի պատկանող տեքստերն ունեն տարբեր հաղորդակցական նպատակներ: Օրինակ, հեղինակը համարում է, որ տարանջատում է վերլուծական թոք-շոունները, որոնց նպատակն է որևէ փաստի կամ իրադարձության վերհանելը, ինչպես նաև այլ փաստերի կամ իրադարձությունների պատճառահետևանքային կապի բացահայտումը և փաստերի հետագա զարգացման կանխատեսումը: Հեղինակը գտնում է, որ այս տիպի թոք-շոունները տեղեկատվական-վերլուծական տեսակին են պատկանում, որոնք ունեն մեկնաբանման գործառույթ, որը կարելի է անվանել գաղափարախոսական: Վերլուծական թոք-շոուններն ուղղված են տեղեկատվության

փոխանցմանը, ոչ թե հեռուստադիտողի վրա ազդեցություն գործելուն: [Полевая 2014: 57-58]

Թեմատիկ սկզբունքի հիման վրա իր դասակարգումն առաջարկել է նաև Կ. Վետչանովը: Համաձայն հեղինակի՝ կան հեռուստատեսային թոք-շոուների հետևյալ տեսակները՝ **խաղային շոուներ, առողջությանը նվիրված թոք-շոուներ, հարաբերություններին նվիրված շոուներ և քաղաքական քննարկման շոուներ**: Այսպիսի թոք-շոուների բաղկացուցիչ տարր է **զվարճանքի և տեղեկատվության համադրությունը**, որը անվանելու համար հեղինակն օգտագործում է "emotainment" եզրը: [Wetschanow 1999: 2] Դրանք հեշտ ու արագ են արտադրվում և համեմատաբար էժան են:

Համաձայն Կ. Իլլիեի՝ թոք-շոուն մեծամասամբ նպատակ չունի զվարճանք տրամադրել, սակայն այն մյուս կողմից առաջ է բերում ծիծաղ. դրանից ակնկալում են հուզմունք և իրական կյանքին հատուկ դրամա: Զվարճալի, մելոդրամատիկ, շփոթեցնող կամ անհավանական իրավիճակներում ծիծաղի և զգայական ներգրավվածություն մշտապես ակնկալվում են՝ չնայած այն փաստին, որ դրանք նախապես պլանավորված չեն: Հեղինակը թոք-շոուները համարում է այնպիսի հաղորդումներ, որոնք նպատակ ունեն միաժամանակ զվարճանք և տեղեկատվություն տրամադրել՝ օգտագործելով *infotainment* եզրը թոք-շոուները նկարագրելու համար:

Տեղեկատվությունը տրամադրվում է կա՛մ ուղղակիորեն, օրինակ՝ պարզապես ներկայացնելով լուրը, կա՛մ անուղղակիորեն՝ հարցազրույցների միջոցով: Ի տարբերություն լրատվական հարցազրույցների, որոնցում հարցազրույց վերցնողը հաղորդավարն է, իսկ պատասխանողը՝ հյուրը, թոք-շոուները շեշտը չեն դնում միայն տեղեկատվություն տրամադրելու վրա և չեն ներկայանում որպես օբյեկտիվ կամ անկողմնակալ, քանի որ թոք-շոուի մասնակիցներն զգայապես են ներառված հաղորդման մեջ: [Ilie 1999: 217]

Մի շարք արևմտյան աշխատություններում շեշտը չի դրվում թեմատիկ չափանիշի վրա: Այսպես, օրինակ, Է. Ռ. Մարտինեզը հակադրական վերլուծություն է կատարել հեռուստատեսային երեք ժանրի հիման վրա՝ քաղաքական հարցազրույց, թոք-շոու հարցազրույց և լսարանի բանավեճ¹ հստակ տարանջատելով դրանք մեկը մյուսից:

¹ Հեղինակն օգտագործում է *broadcast genres* ընդհանուր եզրը, որում ներառում է քաղաքական հարցազրույցները, թոք-շոու հարցազրույցները և լսարանի բանավեճը: [Martínez 2000: 20]

Հեղինակը գտնում է, որ քաղաքական հարցազրույցն ու թոք-շոու հարցազրույցն իրականանում են նույն կանոնակարգված համատեքստում՝ հեռուստատեսությունում, գոնե մեկ հարցազրույց վերցնողի և գոնե մեկ հարցազրույց տվողի միջև: Նրանց տարբերությունը **իրադարձությունների նպատակների, մասնակիցների հարաբերությունների և իրադրության պաշտոնականության աստիճանի** մեջ է:

Հեղինակը քաղաքական հարցազրույց է համարում պաշտոնական այն հարցազրույցը, որի հյուրերը քաղաքական գործիչներ են, և որը տեղի է ունենում կա՛մ ծառայողական սենյակում, կա՛մ էլ հեռուստատեսության ստուդիայում առանց լսարանի ներկայության: [Martínez 2000: 20]

Ի տարբերություն քաղաքական հարցազրույցների, որտեղ տեղեկատվական գործառույթն առաջնային է, թոք-շոու հարցազրույցներում իրար հաջորդում են տեղեկատվությունն ու զվարճանքը: [Martínez 2000: 22]

Է. Ռ. Մարտինեզն օգտագործում է «թոք-շոու» եզր միայն անձնավորության ուղղված թոք-շոուն բնորոշելու համար: [Martínez 2000: 21] Մինչդեռ Դ. Քարբոն բացի անձանավորությանն ուղղված թոք-շոուներից բացի առանձնացնում է նաև հիմնախնդրին ուղղված թոք-շոուները (personality-type և issue-type) [Carbaugh 1988], որոնք պարզորոշ ցույց են տալիս թոք-շոուի անցած զարգացման ուղին՝ պարզապես անձնավորությանը նվիրված զրույցից մինչև հասարակական կարևորության հարցերի քննարկում:

Դ. Քարբոյի տարանջատած թոք-շոուի երկրորդ տեսակը՝ հիմնախնդրին ուղղված թոք-շոուները, Է. Ռ. Մարտինեզն անվանում է լսարանի բանավեճ, որը նա համարում է ստուդիայում գտնվող լսարանի անդամների ցանկացած քննարկում: Այս տիպի հաղորդման առանձնահատկություններն են՝

1. փորձագետների և/կամ հյուրերի ու լսարանի առակայությունը,
2. հաղորդավարը շարժվում է ստուդիայում՝ խոսափողը ձեռքին,
3. յուրաքայտուր հաղորդում դիտարկում է մեկ քաղաքական կամ հասարակական հարց,
4. հաղորդման ժամանակ հնչում են հակասական խոսակցություն և փաստարկներ՝ արտահայտելով հակադրվող և տարատեսակ հայացքներ,

5. հյուրերի ընտրությունն ու հերթականությունը կախված է ոչ միայն հաղորդավարի կազմակերպումից, այլև թեմայի զարգացման ուղղությունից,
6. հաղորդումները էժան են և չեն հեռարձակվում «փրայմ թայմ» ժամերի,
7. հաղորդումները կա՛մ հեռարձակվում են ուղիղ եթերով, կա՛մ նկարահանվում են և գրեթե առանց մոնտաժի հեռարձակվում: [Martínez 2000: 24-25]

Կարելի է նկատել, որ Է. Ռ. Մարտինեզի առաջարկած հատկանիշները, որոնցով նա նկարագրում է լսարանի բանավեճը, հիմնական կետերով համընկնում է վերևում մեջբերված Կ. Իլլիեի՝ թոք-շոուի հատկանիշերի նկարագրությանը: Յու. Գոլոդնիկովան, ուսումնասիրելով թոք-շոուները ուկրաինական հեռուստատեսությունում, նշում է, որ հեռուստատեսությունը վերջին ժամանակներում շարժվում է միայն դեպի ժամանց ու զվարճանք: Հեղինակը, չանդրադառնալով թոք-շոուի մյուս ժանրերին, ուշադրությունը բևեռում է միայն քաղաքական թոք-շոուներին: Նշվում է այս ժանրի թոք-շոուների խառնածին բնույթը, քանի որ դրանցում տեղեկատվական և ժամանցային տարրերը նախասահմանված են տեխնոլոգիաներով, որոնք հետևում են հեռուստադիտողի հոգեբանությանը: [Голодникова 2008: 272] Մինչդեռ Կ. Բարանովան համարում է, որ քանի որ թոք-շոուն կենցաղային ժանր է, ապա դրա թեմատիկ բովանդակությունը նույնպես կենցաղային բնույթ է կրում: Հեղինակը գտնում է, որ թոք-շոուն չի անդրադառնում հասարակական-քաղաքական հարցերի, որոնք հեռարձակվող երկրի սահմաններից դուրս են: [Баранова 2006: 8]

Աշխատություններում երբեմն հնչում է այն տեսակետը, որ թոք-շոուին հատուկ են թատրոնին բնորոշ առանձնահատկություններ, մասնավորապես տպավորի ու սցենարային բնույթը: Սակայն թատերական ներկայացումը համարվում է վերնախավային, իսկ թոք-շոուն՝ ուղղված է զանգվածներին, թատերական ներկայացումն իմաստավորված է, իսկ թոք-շոուն կարևորում է բնազդային զգացմունքները:

Այս պարագայում չենք կարող չհամաձայնել Կ. Վիլկինայի հետ, ով պնդում է, որ ամեն ներկայացում չէ, որ ունի խորը իմաստ, և ամեն շոու չէ, որ զուրկ է իմաստից: Բայց ներկայացումը և թոք-շոուն ունեն ընդհանուր մի հատկանիշ՝ թատերականությունը: Հեղինակը նման բնորոշման ներքո հասկանում է նյութի կազմակերպման եղանակը և

հանդիսատեսի ուշադրությունն ակտիվացնելու հնարները: [Вилкина 2013]

4. Վիլկինան նշում է, որ դժվար է թոք-շոուն բաժանել հստակ խմբերի մի շարք պատճառներով, մասնավորապես՝ հասցեագրային, որը ենթադրում է թոք-շոունների բաժանումը՝ ըստ հանդիսատեսի, որին այն ուղղված է, և ըստ բարոյական բովանդակության և ձևավորման: Հեղինակը, հաշվի առնելով այս երկու չափանիշները, դիտում է թոք-շոունների երկու տեսակ՝ ժամանցային և ինտելեկտուալ: Ժամանցայինների մեջ նա ներառում է այն հեռուստահաղորդումները, որոնք հանդիսանում են ժամանցի միջոցներ՝ իրենց մեջ պարունակելով ազարտի, հումորի, խաղի և էսքեյպիզմի տարրեր, նպատակ ունենալով ստանալ հանդիսատեսի զգայական արձագանքը, ինչպիսին են, օրինակ, հաճույքը, զգայական հարմարավետությունը և հանգիստը:

Ինտելեկտուալ հաղորդումները սահմանվում են որպես հաղորդումներ, որոնք առանձնանում են ինտելեկտուալ բնույթով, և դրանցում առկա է հեռավորություն զանգվածային և վերնախավային մշակույթների միջև: Դրանց նպատակը ոչ թե ժամանցն է, այլ հանդիսատեսին մտածել սովորեցնելը: Դրանք հետաքրքիր է ոչ թե դիտելը, այլ լսելը, մինչդեռ ժամանցայինների դեպքում շեշտը դրվում է դիտողական պատկերների վրա: [Вилкина 2013]

Վերևում նշվեց թոք-շոուի սցենարային և թատերական բնույթը, որոնք չեն կարող չանդրադառնալ հնչյունաբանական առանձնահատկությունների և խոսքի արտահայտչականության վրա: Այս կապակցությամբ պետք է խոսել թոք-շոունների լեզվագործաբանական առանձնահատկությունների մասին, որովհետև այս ժանրի նկարագրությունը ենթադրում է բանավոր- գրավոր և հանպատրաստից- պատրաստված խոսքի հակադրությունը: Այս առանձնահատկությամբ է թոք-շոուն տարբերվում հեռուստատեսային խոսույթի մյուս ժանրերից:

Մասնագիտական գրականության մեջ փորձեր են արվում վերհանել բազմախոսությունների հնչյունաբանական և հնչյունագործաբանական առանձնահատկությունները, բայց ոչ հեռուստատեսային խոսույթի ժանրերում: Թոք-շոունների՝ որպես բազմախոսությունների հնչյունաբանական և գործաբանական վերլուծությունը կբացահայտի ինչպես թոք-շոուի, այնպես էլ բազմախոսությունների առանձնահատկությունները:

Ամփոփելով նշենք, որ թոք-շոուի նկարագրության մեջ կան բազմաթիվ անհարթություններ և տեսակետների ոչ միանշանակություն, ինչը պահանջում է ժանրի ավելի խորը ուսումնասիրություն:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Carbaugh, D. (1988). *Talking American: Cultural Discourses on DONAHUE*. Norwood, NY: Ablex.
2. Ilie, C. (1999). *Semi-Intititutional Dicourse: The Case of Talk Shows*. Journal of Pragmatics 33. Department of English, Stokholm University, Sweden. 209-254.
3. Ilie, C. (2006). *Talk Shows*. Elsevier Ltd. Örebro University, Örebro, Sweden. 489-493.
4. Martínez, E. R. (2000). *Political Interviews, Talk Show Interviews, and Debates on British TV: a Contrastive Study of the Interactional Organisation of Three Broadcast Genres*. Tesis de Doctorado. Universidad de Santiago de Compastela. 482 p.
5. Mittell, J. (2003). *Audiences Talking Genre: Television Talk Shows and Cultural Hierarchies*. Journal of Popular Film and Television, 31:1, Spring 2003, 36-46.
6. Wetschanow, K. (1999). *"The Personal Is Political"- Are Daytime Talk Shows Feminist?* IWM Junior Visiting Fellows Conferences, Vol. VIII/10, Vienna. 19 p.
7. Агуреев, А. (2003). *Ток-шоу по-американски*. Независимая газета. Март 29. [http://www.ng.ru/tv/2002-03-29/12_genre.html]
8. Баранова, К. В. (2006). *Риторический анализ поведения ведущих американских ток-шоу*. Санкт-Петербургский государственный университет, Санкт-Петербург. Автореферат, 20 стр.
9. Вакурова, Н., Московин, Л. (1997). *Типология жанров современной экранной продукции*. Учебное пособие. Институт современного искусства, Мастерская телевизионной журналистики. Москва.
10. Вартанов, А. С. (2003) *Актуальные проблемы телевизионного творчества на телевизионных подмостках*. Учебное пособие. Москва. 320 с.
11. Вилкина, К. В. (2013) *Драматургия развлекательных у интеллектуальных ток-шоу*. Сибирский федеральный университет, Институт филологии и языковой коммуникации.
12. Голодникова Ю. (2008). *Политическое ток-шоу как всеукраинская медиаигра*. Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальная коммуникация». Том 21 (60). 2008 г. №1. С.268276.УДК 179.1: 659.3

13. Козлова, О.А., Бондарев Д.А.. (2011). *Национальные особенности развития жанра общественно-политического ток-шоу на российском телевидении*. УДК 654.197.001.33. ББК 76.3 (2Р–4Во). Вестник ВолГУ. Серия 8. Вып. 10. 2011 119. 7 стр.
14. Кондратьева, Н. Е., Мордовина Л. В. (2008). *Ток-шоу как жанр современной массовой культуры*, Журнал- Аналитка культурологии, Тамбовский государственный университет им. Г.Р. Державина, N 12.
15. Ларина, Е. (2004). *Лингвопрагматические особенности ток-шоу как жанра телевизионного дискурса (на материале американских телевизионных программ*. Волгоград. с. 171.
16. Полевая, И. (2014). *Речевые гендерные стереотипы и их реализация в российском аналитическом телевизионном дискурсе (на материале ток-шоу «Диалог» и «В фокусе» телеканала РБК-ТВ)*. Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова, Филологический факультет. Москва.2014с

MANAN AGABEKYAN – ЖАНРОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ ТОК-ШОУ

Данная статья посвящена изучению особенностей ток-шоу как телевизионного жанра. Теледискурс и его жанры находятся на стадии развития. Несмотря на необходимость разносторонних исследований в этой сфере, наука все еще отстает от настоящей стадии развития теледискурса. Ток-шоу самый распространенный и динамичный телевизионный жанр, который находится в процессе изменений. Существуют попытки анализировать ток-шоу и в теории телевизионного дискурса, и в рамках лингвопрагматики. Однако, в подходах к изучению особенностей жанра нет четкости и единого мнения, термины неясны и решения неоднозначны.

MANAN AGHBABEKYAN – GENRE CHARACTERISTICS OF TALK SHOWS

The article addresses the problem of the peculiarities of talk shows as a television genre. Television discourse is changing fast and its genres are constantly developing. Even though there is a necessity of versatile studies in the sphere, science is still lagging behind the current stage of television discourse. Talk show is one of the most wide-spread and dynamic television genres which is in the process of constant change. There are attempts to analyse talk shows both in television theory and linguopragmatics. However, there is no clarity and unanimity in the approaches to the characteristic features of the genre, the terms are still unclear, and the solutions are not unequivocal.

**SPRACHLICHE AUSDRUCKSMITTEL DER GLEICHBEHANDLUNG
VON FRAUEN UND MÄNNERN IM DEUTSCHEN**

DONARA AGHASYAN

Հիմնադրամիջոցներ՝ Gleichberechtigung, Gleichstellung, Personenbezeichnung, Umschreibung, Kurzformen, Paarformen, Komposita, generisches Maskulinum, Ableitung, lexikalische und wortbildende Mittel, Wortzusammensetzung, geschlechtsneutrale und geschlechtsabstrakte Ausdrücke, Verwaltungssprache, Berufsbezeichnung

Die Sprache ist nicht nur unser wichtigstes Verständigungsmittel, sondern gleichzeitig auch Bewusstseinssträger: Sie ist Spiegel unseres Denkens und Bewusstseins. In ihrem stetigen Wandel spiegelt Sprache die Kommunikationsinteressen einer Sprachgemeinschaft wider. Sprache ändert sich ständig, sie ist anpassungsfähig und flexibel. Veränderungen der Sprache zeigen sich z.B. in der Schöpfung neuer Wörter oder Wortzusammensetzungen oder im Wandel von Bedeutungen sprachlicher Ausdrücke.

Es ist ein Wandel des Sprachgebrauchs bei der Verwendung von Personenbezeichnungen in der deutschen Sprache zu beobachten.

Die gesellschaftliche, politische und berufliche Rolle der Frauen in Deutschland hat sich geändert, deshalb wird gefordert, die politische und gesellschaftliche Gleichberechtigung von Männern und Frauen in der Sprache sichtbar zu machen. Statt verallgemeinernder maskuliner Personenbezeichnungen sollen Frauen überall dort, wo sie gemeint sind oder gemeint sein könnten, auch sprachlich zum Ausdruck kommen.

Die Hauptkritik der feministischen Linguistik an der deutschen Sprache richtet sich gegen den Gebrauch des generischen Maskulinums, das gleichermaßen auf Männer und Frauen bezogen wird (z. B. *der Bürger, der Mitarbeiter*). Unter generischem Maskulinum werden Formen maskuliner Nomina und Pronomina verstanden, die sich auf Personen mit unbekanntem Geschlecht beziehen, bei denen das Geschlecht der Personen nicht relevant ist, mit denen männliche und weibliche Personen gemeint sind oder eine allgemeine Aussage gemacht werden sollen, so Duden.

Folgendes Beispiel zeigt deutlich, wie die Verwendung des generischen Maskulinums, d. h. die Verwendung des Maskulinums als geschlechtsindifferente Form, Frauen und ihre Leistungen unsichtbar macht: "Bereits um 1840 schrieben Mathematiker die ersten Computerprogramme". Formulierungen wie diese lassen zu allererst an einen Mann denken. Dass Frauen einen wesentlichen Beitrag auf diesem Gebiet leisteten, ist, aufgrund der männlichen Personenbezeichnung "Mathematiker", aus dieser Formulierung nicht ersichtlich. So bleibt in diesem Beispiel unerwähnt, dass um 1840 das allererste Computerprogramm von der Mathematikerin Lady Ada Lovelace geschrieben wurde.²

Ein weiteres Problem der deutschen Sprache stellt das grammatische Geschlecht (Genus) der Substantive dar, mit denen Personen bezeichnet werden, die nicht immer mit dem natürlichen Geschlecht (Sexus) der bezeichneten Person übereinstimmen. Während es sich beim Sexus um eine außersprachliche Kategorie handelt, ist mit Genus eine sprachliche Kategorie gemeint. So können mit den Bezeichnungen "der Mensch", "die Person" oder "das Mitglied" männliche und weibliche Personen gemeint sein. Durch den Artikel wird das grammatische Geschlecht (Genus) des Substantivs angezeigt. Auch Adjektive oder bestimmte Fürwörter zu einem Substantiv werden je nach dem Genus des Substantivs als Maskulinum, Femininum oder Neutrum gebraucht. Durch diese formale Abstimmung im Genus werden Teile eines Satzes als zusammengehörend gekennzeichnet: z. B.

Das Vorstandsmitglied, das erst im letzten Jahr gewählt worden war, legte sein Amt als Kassenprüfer nieder.³

Nicht ganz unproblematisch sind die unbestimmten Fürwörter **wer**, **man**, **jeder**, **jedermann**, **keiner**, die als Bezeichnung für unbestimmte oder unbekannte Person verwendet werden, und somit neutral sind.

Nach der herkömmlichen Grammatik werden sie im Deutschen mit einem maskulinen Pronomen oder Relativpronomen verwendet, was von der feministischen Sprachwissenschaft kritisiert wird: z. B.

Jeder ist für seine Anmeldung selbst verantwortlich.

Wer aus dem städtischen Dienst ausscheidet, hat sein Job-Ticket zurückzugeben.⁴

---

² http://www.ams.or.at/neu/001_leitfaden_sprachliche_GB_2006.pdf, S. 4

³ Siehe BBB-Merkblatt M 19 „Sprachliche Gleichbehandlung von Frauen und Männern“, 2. Auflage, Köln, 2002, S.17

Es wirkt besonders unangemessen, wenn mit **wer** eine unbestimmte Gruppe von Frauen gemeint ist: z. B.

Wer während seiner Schwangerschaft...

Viele Frauen lehnen die unbestimmten Fürwörter **man** und **jedermann** ab, da sie sie nicht mehr geschlechtsneutral verstehen. Die feministische Sprachwissenschaft argumentiert damit, dass das unbestimmte Pronomen **man** männlich semantisiert sei und deshalb ein Pronomen für die weibliche Bedeutung fehle.

Um Gleichbehandlung zu schaffen, wurden von den Sprachkritikerinnen neue Indefinitpronomen vorgeschlagen, wie z. B. das Pronomen **frau** anstelle von **man**, wenn ein weiblicher Zusammenhang gegeben ist: z. B.

Wenn frau stillt, muss sie mehr essen.

Dies wird auch deutlich, indem diesen Fürwörtern als feminine Entsprechungen **frau** und **jedefrau** gegenübergestellt werden. Durch die Gegenüberstellung verliert die maskuline Form ihre verallgemeinernde Bedeutung. Für die Verwaltungssprache ist die Verwendung von **frau** und **jedefrau** allerdings nicht zu empfehlen, da sie sich im allgemeinen Sprachgebrauch (noch) nicht durchgesetzt hat und auch in der deutschen Grammatik nicht vorgesehen ist.

Die Diskussion um die sprachliche Gleichbehandlung von Männern und Frauen wird nicht mehr nur in Kreisen der Frauenbewegung und von Sprachwissenschaftlerinnen, sondern in einer breiten Öffentlichkeit geführt und hat sich mehr und mehr in den Medien, in der geschriebenen und gesprochenen Sprache durchgesetzt.

Auch die öffentliche Verwaltung beschäftigt sich mit diesem Thema: Fast alle Bundesländer hatten Richtlinien und Empfehlungen zur sprachlichen Gleichbehandlung erlassen. Gesetze und andere Rechtsvorschriften sollen sprachlich der Gleichstellung von Frauen und Männern Rechnung tragen. Im dienstlichen Schriftverkehr ist auf die sprachliche Gleichbehandlung von Frauen und Männern zu achten. In Vordrucken sind geschlechtsneutrale Personenbezeichnungen zu verwenden. Sofern diese nicht gefunden werden können, sind die weibliche und die männliche Sprachform zu verwenden.

Um diesen Forderungen nach sprachlicher Gleichbehandlung nachzukommen, braucht man die deutsche Sprache nicht zu ändern, sondern die in der Sprache vorhandenen Mittel bewusst und kreativ auszuschöpfen.

---

⁴ Beispiel aus: Müller, Sigrid/Fuchs, Claudia: Handbuch zur nichtsexistischen Sprachverwendung in öffentlichen Texten. Im Auftrag des Magistrats der Stadt Frankfurt am Main, 1993, S. 20

Die sprachlichen Veränderungen zur Vermeidung der maskulinen Personenbezeichnungen als Oberbegriff haben ihren Ausdruck weder in der neuen deutschen Rechtschreibung noch in den Grammatikbüchern gefunden, daher bestand die Notwendigkeit diese Formen ausführlich zu untersuchen. Die Beherrschung dieser Formen ist von großer Bedeutung für DaF/DaZ Lehrende und Lernende.

In der vorliegenden Arbeit haben wir versucht die in zahlreichen Erlassen erläuterten sprachlichen Möglichkeiten nach den lexikalischen, grammatikalischen und wortbildenden Mitteln systematisiert und ergänzt darzustellen. Es werden Anregungen gegeben, wie mit vielen verschiedenen sprachüblichen Formen die sprachliche Gleichbehandlung umgesetzt werden kann, um geschlechtergerecht formulierte und gleichzeitig gut lesbare und verständliche Texte zu schreiben.

I. Zuerst betrachten wir **lexikalische und orthografische Mittel** für die geschlechtergerechte Formulierung:

- **Paarformen** (Doppelform), die beide Geschlechter sichtbar machen und stets hervorheben

(a) Volle Paarformen

Mitarbeiter und Mitarbeiterinnen

Die Bewerberin oder der Bewerber

Die Verbindung der maskulinen und femininen Personenbezeichnungen darf nicht missverständlich sein. Die Konjunktion **und** darf nur verwendet werden, wenn mindestens zwei Personen, und zwar ein Mann und eine Frau, angesprochen sind: z. B.

Liebe Kolleginnen und Kollegen ...

Sehr geehrte Damen und Herren ...

In allgemeinen Informationen, die sich an Einzelpersonen wenden, deren jeweiliges Geschlecht nicht bekannt ist, werden die Personenbezeichnungen mit der Konjunktion **oder** verbunden: z. B.

Die Ärztin oder der Arzt im Praktikum ...

Der Käufer oder die Käuferin verpflichtet sich ...

(b) Kurzformen (Sparschreibung)

- **Schrägstrich-Doppelform**, z. B. *Lehrer/Lehrerinnen*
- **Zusammenziehen mit Schrägstrich**, z. B. *Lehrer/innen*
- **Großgeschrieben I (Binnen-I)**, z. B. *LehrerInnen*
- **Klammer ineinandergeschoben**, z. B. *Student(inn)en*

Mit Paarformulierungen sind maskuline und feminine Personenbezeichnungen gemeint, die entweder voll ausgeschrieben

nebeneinanderstehen oder durch großgeschriebenes I (Binnen-I), oder durch Schrägstrich und Klammer ineinandergeschoben sind. Verwendet werden darf die Kurzform jedoch nur, wenn, bei Anwendung der sogenannten Weglassprobe, d. h. bei Weglassung des Schrägstrichs die übrig bleibende Form ein grammatikalisch korrektes Wort ergibt, falsch wäre z. B.

der/ die Arzt/in, der/die Bauer/in

Großgeschriebenes I (Binnen-I) entspricht zwar streng genommen nicht den Rechtschreibregeln und wird von offizieller Seite (wie staatlichen Institutionen) auch nicht empfohlen, ist jedoch sprachliche Realität geworden. Der Gebrauch des Binnen-I ist heute nicht mehr nur gruppenspezifisch (Emanzipations-I bzw. Frauen-I), wie dies vor zwanzig Jahren der Fall war.

Diese Schreibweise wird von feministischen Sprachwissenschaftlerinnen als eine "echte" geschlechtsindifferente Personenbezeichnung angesehen, da sie, im Gegensatz zu Schrägstrich- und Klammervariante, die feminine und maskuline Personenbezeichnung gleichberechtigt in einem Wort umfasst.

Die Paarformen bieten sich besonders bei offiziellen Texten an. Zu diesen zählen Gesetze und Verordnungen, Verwaltungstexte, wissenschaftliche Texte, journalistische Texte, Stellenanzeigen, mündliche Texte, wie Reden und Vorträge.

- Ein anderes **lexikalisches Mittel** ist **geschlechtsneutrale und geschlechtsabstrakte Ausdrücke**, wenn Rollen und Funktionen von Personen oder deren Handlungen im Vordergrund stehen

Geschlechtsneutrale Personenbezeichnungen, bei denen das natürliche Geschlecht einer oder mehreren Personen nicht erkennbar ist, bezeichnet man als geschlechtsneutral. Geschlechtsneutralität solcher Formulierungen bezieht sich auf das natürliche Geschlecht (Sexus). In diesem Sinne Substantive wie z. B. *der Mensch, das Mitglied oder die Person* sind geschlechtsneutral: Durch den Artikel wird das grammatische Geschlecht (Genus) des Substantivs angezeigt. Beim Gebrauch solcher geschlechtsneutraler Personenbezeichnungen soll die Benutzung der Fürwörter vermieden werden: z. B.

Das Parteimitglied, das seinen Beitrag geleistet hat, ...

Das Parteimitglied, das den Beitrag geleistet hat, ...

- (a) **Die Pluralformen von substantivierten Partizipien** (z. B. *die Angestellten, die Vorsitzenden*)
- (b) **Die Pluralformen von substantivierten Adjektiven** (z.B. *die Fremden, die Kranken*)

Die Pluralformen von substantivierten Partizipien und Adjektiven haben den Vorteil, dass die Formen für das Maskulinum und das Femininum gleich sind. Aber auch dazugehörendes Pluralpronomen im Deutschen nicht geschlechtsspezifisch ist: z. B.

Die Angestellten, die ihre Lohnskarte...

Im Singular ist bei Verwendung des bestimmten Artikels die Form für beide Geschlechter gleich, sodass nur der Artikel parallel gesetzt werden muss, daher werden sie häufig gebraucht: z. B.

Die oder der Vorsitzende

Der oder die Abgeordnete

Die oder der Berufstätige

Personenbezeichnungen in Form von substantivierten Adjektiven und Partizipien lassen sich leicht bilden, da sie von Adjektiven bzw. Verben abstammen: z. B.

Adjektiv: *minderjährig* - *die/der Minderjährige*

arbeitslos - *der/die Arbeitslose*

Verb: *besitzen* - *die Besitzenden* (für Besitzer und Besitzerinnen)

Substantivierte Partizipien: *die Studierenden, die Lehrenden, die Vorgesetzten, die Betroffenen*

Der Vorteil dieser Ausdrücke ist, dass sie grammatisch einfach sind und daher nicht zu schwerfälligen Formulierungen führen. Eine Häufung kann jedoch wiederum unpersönlich und distanzierend wirken.

II. Jetzt betrachten wir **grammatikalische Mittel**, die durch Umformulierungen ermöglichen, geschlechtergerechte Sätze zu formulieren, besonders, wenn die handelnde Person nicht wichtig ist, unbestimmt oder unbekannt ist. Dadurch können Personenbezeichnungen und komplizierte Formulierungen vermieden werden.

- **Die Umschreibung mit Passivformen**

Personenbezeichnungen können ganz weggelassen werden, indem sie im Passiv formuliert werden. Dabei wird aber nicht deutlich ausgesprochen, wer handelt. Hier muss besonders darauf geachtet werden, dass die Zuordnung zu den Personen durch den Zusammenhang eindeutig bleibt. Häufige Passivierung wirkt gestelzt und unpersönlich: z. B.

Die Kollegen in der Personalabteilung erarbeiteten einen neuen Arbeitsplan.

In der Personalabteilung wurde ein neuer Arbeitsplan erarbeitet.

Die Studenten erhalten die Unterlagen während des Seminars.

Die Unterlagen werden während des Seminars ausgeteilt.

- **Die Passivumschreibung sein + Infinitiv mit zu**

z. B.

Der Antragsteller füllt den Antrag vollständig aus. - Der Antrag ist vollständig auszufüllen.

Die Studenten müssen folgende Hinweise beachten. - Folgende Hinweise sind zu beachten.

- **Verwendung von Gerundiv**

z. B.: *die Auszubildenden, die zu Fordernden, die zu Pflegenden usw.*

- **Verwendung der direkten Anrede**

Eine gute Möglichkeit, auf Personenbezeichnungen zu verzichten, ist die direkte Anrede, die bei Stellenbeschreibungen, Anforderungsprofilen, allgemeinen Hinweisen usw. sinnvoller ist. Der Text wird außerdem persönlicher: z. B.

Die Bibliothek steht den Benutzern und Benutzerinnen in der Zeit von ... bis ... zur Verfügung.⁵

Die Bibliothek steht Ihnen in der Zeit von ... bis ... zur Verfügung.

Die Kunden werden aufgerufen. - Bitte warten Sie, bis Sie aufgerufen werden.

Name des Antragstellers - Ihr Name

- **Umschreibung mittels Infinitiv**

Die Infinitivumschreibungen lassen sich Formulierungen oft stark vereinfachen: z. B.

Jeder Besucher soll das Formular ausfüllen. - Bitte ausfüllen.

Der/die Teilnehmer/in der Kompetenzenbilanz hat das Formular vollständig auszufüllen.⁶

Wir bitten, das Formular vollständig auszufüllen.

Formular bitte vollständig ausfüllen!

- **Umschreibung mittels Adjektiven**

Die Umschreibungen mittels Adjektiven ermöglichen auf die Personen männlichen Geschlechts zu verzichten, wenn sie nicht die handelnden Personen sind: z. B.

Haben Sie Ihren Arzt um Rat gebeten?

Haben Sie sich ärztlichen Rat eingeholt?

Rat eines Fachmanns - fachkundiger Rat

- **Umschreibung mittels Partizip Perfekt, verbaler Formulierungen**

---

⁵ Beispiele aus: BBB-Merkblatt M 19 „Sprachliche Gleichbehandlung von Frauen und Männern“, 2. Auflage, Köln, 2002, S. 23

⁶ <http://www.zukunftszentrum.at/themen/vereinbarkeit/gender-leitfaden.pdf>, S. 14

Durch diese Umschreibungen kann statt des generischen Maskulinums die handelnde Person dargestellt werden, die relevant im Dokument ist: z. B.

Herausgeber - herausgegeben von

Verfasser - verfasst von

Vertreter - vertreten durch

- **Verwendung von handlungsbezeichnenden Substantiven**

Die Teilnehmer des Seminars sind berechtigt, die Skripten unentgeltlich mitzunehmen.⁷

Die Teilnahme am Seminar berechtigt zur unentgeltlichen Mitnahme der Skripten.

Die Besucher der Veranstaltung sind berechtigt, die städtischen Verkehrsmittel unentgeltlich zu benutzen.

Der Besuch der Veranstaltung berechtigt dazu, die städtischen Verkehrsmittel unentgeltlich zu benutzen.

- **Umschreibung mit dem Interrogativpronomen wer durch Relativsätze**

Auch das Interrogativpronomen **wer**, das in einem Relativsatz, einem Fragesatz oder in einem Aussagesatz als Bezeichnung für unbestimmte oder unbekannte Personen verwendet wird, ist geschlechtsneutral. Dabei ist zu beachten, dass in der Folge nicht mit einem maskulinen Pronomen auf sie Bezug genommen wird: z. B.

Jeder Bewerber ist froh, sein Bewerbungsergebnis rasch zu kennen.

Wer sich beworben hat, ist dankbar für eine rasche Antwort.

Raucher haben eine kürzere Lebenserwartung.

Wer raucht, hat eine kürzere Lebenserwartung.

- **Verwendung von unpersönlichen Pronomen**

Unbestimmte Fürwörter wie **jemand, niemand, alle** können als Stellvertreter von Pronomen **jeder, keiner** stehen. Es sollte jedoch darauf geachtet werden, dass in der Folge nicht mit einem maskulinen Pronomen auf sie Bezug genommen wird: z. B.

Jeder ist für seine Anmeldung selbst verantwortlich.

Alle sind für ihre Anmeldung selbst verantwortlich.

Keiner darf aufgrund seiner Herkunft benachteiligt werden.

Niemand darf aufgrund der Herkunft benachteiligt werden.

---

⁷ Beispiel aus: <http://www.vorarlberg.at/pdf/leitfaden.pdf>, S. 8

III. Zuletzt stellen wir **wortbildende Mittel** dar, durch die sowohl feminine Formen als auch geschlechtsneutrale Ausdrücke von vielen Berufs-, Amts- und Funktionsbezeichnungen entstanden sind.

- **Ableitung mit der Endung – in**

Unter dem Einfluss der feministischen Sprachkritik ist ein Sprachwandel imitiert worden, der vor allem die femininen Berufsbezeichnungen betrifft.

In den im Bundesgesetzblatt verkündeten Ausbildungsverordnungen und in der offiziellen Liste der anerkannten Ausbildungsberufe wird seit etwa 1980 außer der maskulinen Form auch die feminine Form der Berufsbezeichnung genannt. Die Berufsbezeichnungen werden hier vorwiegend mit einem Schrägstrich verbunden: ⁷ z.B.

Verordnung über die Berufsausbildung zum Schmucktextilienhersteller/zur Schmucktextilienherstellerin⁸

Vor 20 Jahren undenkbar, heute durchaus geläufig sind beispielsweise Berufsbezeichnungen: *Rechtsanwältin, Kanzlerin, Amtsgerichtsrätin* etc. Auch wenn zu einigen maskulinen Formen von Personenbezeichnungen bisher keine weiblichen Ableitungen im allgemeinen Sprachgebrauch verwendet wurden, setzen sich häufig schnell durch. In vielen Fällen lässt sich die feminine Form nach der allgemeinen grammatischen Regel mit der Endung **in** problemlos bilden: z. B.

Staatssekretär - Staatssekretärin

Förster - Försterin

Handwerker - Handwerkerin

- **Bezeichnung auf - frau**

Berufs-, Amts- und Funktionsbezeichnungen, die auf **-mann** enden, z. B.: *Wahlmann, Seemann, Kaufmann, Geschäftsmann, Fachmann, Amtmann* etc. werden um entsprechende Bezeichnungen auf **-frau** ergänzt: z. B.

Amtmann - Amtfrau

Vertrauensmann - Vertrauensfrau

Fachmann - Fachfrau

- **Wortzusammensetzungen mit den Endungen -hilfe, -kraft, -partei, -person, -seite, -leute, -mitglied oder -teil**

---

⁸ Zitiert und Beispiel aus: BBB-Merkblatt M 19 „Sprachliche Gleichbehandlung von Frauen und Männern“, 2. Auflage, Köln, 2002, S. 11

Durch diese Endungen entstehen geschlechtsneutrale Berufsbezeichnungen vor allem im Bereich der Arbeitswelt, wenn das Geschlecht der jeweils angesprochenen Person nicht bekannt oder nicht von Bedeutung ist: z. B.

Der Lehrer/die Lehrerin - die Lehrkraft

Der Helfer/die Helferin - die Hilfskraft

Der Vertragsschließende - die Vertragspartei

Der Ombudsmann - Ombudsperson

Käufer und Käuferin - Käuferseite

Haushalterin - Haushaltshilfe

Landtagsabgeordneter - Landtagsmitglied

Vertrauensmänner und Vertrauensfrauen - Vertrauensleute

Die Eltern - Elternteil

- **Komposita auf - schaft**

Durch die Endung - **schaft** lassen sich geschlechtsabstrakte Kollektivbezeichnungen entstehen, die in vielen Fällen an die Stelle von Personenbezeichnungen treten können. z. B.:

Lehrer und Lehrerinnen - Lehrerschaft (auch Lehrkörper)

Bürger und Bürgerinnen - Bürgerschaft

Mitarbeiter und Mitarbeiterinnen - Belegschaft

- **Ableitung auf - ung**

Einige Personenbezeichnungen lassen sich als Abstrakta in substantivierte Verben mit der Endung -**ung** verwandeln, z.B. *Leitung, Vertretung, Bedienung für leitende, vertretende oder bedienende Personen* beiderlei Geschlechts. Hier tritt an die Stelle einer Personenbezeichnung die Sachbezeichnung. Will man dennoch die handelnde Person erkennbar machen, können solche Ableitungen mit geschlechtsneutralen Personenbezeichnungen zusammengesetzt werden: z. B.

Unsere Berater und Beraterinnen werden Sie umfassend informieren.

Unser Beratungsteam/Beratungspersonal wird Sie umfassend informieren.

Zusammenfassend lässt sich feststellen, dass die deutsche Sprache eine Vielfalt an sprachüblichen Formen und nämlich lexikalische, orthografische, grammatische, wortbildende Mittel hat, um geschlechtergerecht zu formulieren und um die Gleichstellung von Frauen und Männern im Bereich der Sprache zu verwirklichen, was die gerechte Forderung der feministischen Sprachwissenschaftlerinnen ist.

Die Beispielanalyse hat dabei erwiesen, dass die grammatischen Mittel die größte Möglichkeit für die geschlechtsneutrale Bezeichnung anbieten. Da jede der in dieser Arbeit vorgestellten Möglichkeiten des geschlechtergerechten Formulierens ihre Besonderheiten, ihre Vor- und Nachteile, ihre besonderen Eigenschaften, ihren spezifischen Anwendungsbereich hat, ist es unmöglich, ein allgemeingültiges Rezept für den geschlechtergerechten Sprachgebrauch vorzugeben. Es hängt von der Art jedes einzelnen Textes, von dem Leserkreis, von der Zielgruppe ab, welches der sprachlichen Mittel bevorzugt werden muss, um geschlechtergerechte Texte zu formulieren. Das kreative Ausschöpfen der verschiedenen sprachlichen Möglichkeiten im gleichen Text kann die Nachteile einzelner Ausdrucksweisen weitgehend wettmachen.

LITERATURVERZEICHNIS

1. BBB-Merkblatt M 19 "Sprachliche Gleichbehandlung von Frauen und Männern", 2. Auflage, Köln, 2002
2. BBB – Arbeitshandbuch "Bürgernahe Verwaltungssprache" im Schriftenverzeichnis unter www.Wissen-im-Inter.Net.
3. Bundesregierung "Maskuline und feminine Personenbezeichnungen in der Rechtssprache", Bericht der Arbeitsgruppe Rechtssprache vom 17. Januar 1990, in: Bundestagsdrucksache 12/1041, Bonn 1991
4. Klein, Josef "Über die sprachliche Gleichbehandlung von Frauen und Männern", in: Jahrbuch für internationale Germanistik, 1983, Heft 1, S. 40-69
5. Müller, Sigrid/Fuchs, Claudia "Handbuch zur nichtsexistischen Sprachverwendung in öffentlichen Texten", im Auftrag des Magistrats der Stadt Frankfurt am Main, Dezernat Frauen und Gesundheit, Frauenreferat Frankfurt am Main, 1993
6. <http://www.uni-tuebingen.de/frauenvertreterin/download/frauensprache>
7. http://www.fhnw.ch/ueberuns/gleichstellung/download/sprachleitfadenfhnw_2006.pdf
8. http://www.frauen.steiermark.at/cms/dokumente/10258104_11706219/61458829/Sprachliche%20Gleichbehandlung
9. <http://ag-gleichstellungsstellen.rhein-kreis-neuss.de/download/sprache.pdf>
10. <http://www.vorarlberg.at/pdf/leitfaden.pdf>
11. <http://www.chancengleichheit.uni-freiburg.de/.../s>
12. http://www.ams.or.at/neu/001_leitfaden_sprachliche_GB_2006.pdf
13. <http://www.zukunftszentrum.at/themen/vereinbarkeit/gender-leitfaden.pdf>

ԴՈՆԱՐԱ ԱՂԱՍՅԱՆ - ԳԵՆԴԵՐԱՅԻՆ ՀԱՎԱՍԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԱՐՏԱՀԱՅՏՈՂ ԼԵՋՎԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԵՐԵՆՈՒՄ

Սույն հոդվածի նպատակն է ուսումնասիրել գենդերային հավասարություն արտահայտող լեզվական միջոցները գերմաներենում և համակարգել դրանք ըստ բառային, բառակազմական և քերականական միջոցների:

Հետազոտության նպատակը պայմանավորում է մի շարք խնդիրների լուծում՝ լեզվական նորմատիվ այնպիսի փոփոխությունների արձանագրում, որոնք դեռևս տեղ չեն գտել գերմաներենի ուղղագրության նոր կանոնակարգում և քերականության դասագրքերում:

Ուսումնասիրության շնորհիվ ակնհայտ է դառնում, որ վերը նշված խնդիրները լուծելի են զույգ ձևերի գործածությամբ, սեռի նկատմամբ չեզոք և վերացական արտահայտությունների ձևակերպմամբ, ինչպես նաև փոխակերպումների և նկարագրական միջոցներով: Ընդ որում գերմաներեն լեզվում քերականական միջոցները ամենալայն հնարավորությունն են ընձեռում գենդերային հավասարության պահանջը իրագործելու համար:

ДОНАРА АГАСЯН - ЯЗЫКОВЫЕ СРЕДСТВА ВЫРАЖЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

Целью данной статьи является исследование языковых средств выражения гендерного равенства в немецком языке и их классификация по лексическому, словообразовательному и грамматическому признаку, обнаружение и описание нормативных изменений, не зафиксированных в новой системе правописания и не вошедших в учебники грамматики.

Исследование выявило, что решение вышеупомянутых задач возможно при помощи использования двойных форм, применения абстрактных форм, форм, нейтральных в гендерном отношении, а также описательным методом и при помощи трансформации. Причем в немецком языке грамматические средства предоставляют самую широкую возможность для выполнения требования гендерного равенства.

DONARA AGHASYAN - LINGUISTIC MEANS EXPRESSING GENDER EQUALITY IN GERMAN

The aim of the given article is to study the linguistic means expressing gender equality in German and to systemize these into the word, word formation and grammatical means. The objective of the study conditions the solution of a series of problems: registering such changes in linguistic norms that haven't yet been fixed in the new spelling regulations of German and grammar textbooks.

As a result of the study it becomes obvious that the above mentioned problems are to be solved by the use of two forms, by the formulation of neutral and abstract expressions with regards to the gender as well as through periphrasis and description. Moreover, the grammatical means of German allow the widest possibility for the realization of the gender equality requirement.

**ԻՆՏԵՐՏԵՔՍԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՄԱՅՔԼ ՔԱՆԻՆԳՇԵՄԻ
«ԺԱՄԵՐ» ՎԵՊՈՒՄ**

ՍՈՆՅԱ ԱՊՐԵՍՈՎԱ

Հիմնաբառեր՝ Քանինգհեմ, Վուլֆ, ինտերտեքստայնություն, սիմուլյակր, պոստմոդերնիզմ

Մարդու կողմից իրականությունը ճանաչելու գործընթացում լեզվի գործառույթը կայանում է նրանում, որ աշխարհի ճանաչումն իրականացվում է տեքստերի միջոցով, որոնք, ըստ հետազոտողների, մշտապես փոխգործակցում են՝ ի հայտ բերելով նոր իմաստներ: Ժամանակային տարբեր շերտերին պատկանող տեքստերի նման ներթափանցումը, երբ նոր շերտը փոխակերպում է հինը, ընդունված է անվանել «ինտերտեքստայնություն»: Ըստ ֆրանսիացի փիլիսոփա Ռոլան Բարտի՝ յուրաքանչյուր տեքստ համարվում է ինտերտեքստ, իսկ մնացած բոլոր տեքստերն առկա են նրանում տարբեր հարթությունների վրա՝ այս կամ այն չափով ճանաչելի ձևերով: Յուրաքանչյուր նոր տեքստ իրենից ներկայացնում է հին մեջբերումներից ստեղծված նոր կտավ, և տեքստի համար որպես առաջնային նախապայման է հանդիսանում այն, որ ինտերտեքստայնությունը չի կարող վերաբերել ազդեցությունների և աղբյուրների հետ կապված խնդրին: Այն իրենից ներկայացնում է անանուն բանաձևերի ընդհանուր մի դաշտ, որոնց ծագումնաբանությունը հազվադեպ կարելի է բացահայտել, քանի որ շատ հաճախ դրանք տրվում են անգիտակցաբար կամ մեխանիկորեն, առանց չափերտների մեջբերումների տեսքով⁹: Այս հայեցակարգին կարելի է հանդիպել Միխայիլ Բախտինի մոտ, ով նշում է, որ, հեղինակը, բացի նկարագրվող իրականությունից, գործ ունի նաև իրեն նախորդող և զուգահեռաբար գոյություն ունեցող գրականության հետ, որի հետ մշտական երկխոսության մեջ է: Ստրուկտուրալիստների և պոստստրուկտուրալիստների գաղափարների ազդեցության տակ մարդկային գիտակցությունը սկսեցին նույնացնել գրավոր տեքստի հետ: Հետագայում արդեն և՛ գրականությունը, և՛ մշակույթը, և՛ հասարակությունը, հենց ինքը՝ մարդը, սկսեցին դիտարկվել որպես տեքստ: Իսկ եթե նրանք կարող են «կարդացվել», հետևաբար՝ ամբողջ

⁹ Маньковская Н. Эстетика постмодернизма. СПб. 2000. С.46

հասարակական մշակույթը սկսեց դիտարկվել որպես մի ամբողջական ինտերտեքստ:

Պոստմոդեռնիստ գրողներն ինտերտեքստայնությունը երկակի են ընկալում: Առաջինը՝ վերաբերմունք աշխարհին որպես տեքստի, այսինքն՝ կոլեկտիվ անգիտակցականի ազդեցությունը գրողի վրա, որը կախված չէ նրա կամքից, ցանկությունից և գիտակցությունից: Երկրորդը՝ գրական միջոց է, նախորդող դարաշրջանների գրական ժառանգության գիտակցված օգտագործումը որպես «շինարարական նյութ» նոր ստեղծագործության համար: Ինտերտեքստայնության նման դրսևորման հետ գործ ունենք ամերիկացի պոստմոդեռնիստ գրող Մայքլ Քանինգհեմի «Ժամեր» (*The Hours, 1998*) վեպում, որի հիմքում ընկած է անգլիացի մոդեռնիստ Վերջինիա Վուլֆի «Տիկին Դելոուեյ» (*Mrs Dalloway, 1925*) ստեղծագործությունը:

Քանինգհեմի վեպի վերնագիրն արդեն իսկ ընթերցողին հղում է Վուլֆի ստեղծագործությանը, քանի որ, ինչպես հայտնի է, Վուլֆն ի սկզբանե մտադիր էր իր գործը հենց այդպես անվանել: Քանինգհեմն այդ մասին հիշեցնում է վեպի բնաբանում՝ մեջբերելով Վուլֆի օրագրից դրվագ. «*Ծրագրերս նկարագրելու ժամանակ չունեմ: «Ժամերի» ու իմ հայտնագործության մասին շատ ասելիք ունեմ. այն մասին, թե ինչպես եմ յուրաքանչյուր կերպարիս հետևից գեղեցիկ ակոսներ փորում: Արդյունքում ստացվում է այն, ինչ ես փնտրում եմ՝ մարդկություն, հումոր, խորություն: Գաղափարն այն է, որ այդ բոլոր ակոսները պետք է միմյանց հետ կապվեն, և բոլորը տվյալ պահին ի հայտ են գալիս (Վերջինիա Վուլֆ: Օրագրից: Օգոստոսի 30, 1923 թ.)*»:¹⁰

Ինչպես նշում է Յու.Գիլյասը, վեպի վերնագրի ընտրության հարցում ինտերտեքստային մոտեցում ցուցաբերելով՝ Քանինգհեմն ընթերցողին պատրաստում է տեքստի ոչ գծային ընկալմանը, մի շարք այլ հարթությունների հետ դրա համադրմանը՝ դրանով իսկ ընդգծելով վեպի բազմաթիվ ժամանակային և տարածական շերտերը, որոնք գոյություն ունեն ոչ թե առանձին-առանձին, այլ փոխկապակցված են¹¹: Այսինքն՝ նման վերնագիրը թույլ է տալիս հասկանալ, որ վեպի պոետիկան պետք է ընկալել ոչ միայն հեղինակի ստեղծած ժամանակային և տարածական բնութագրերի, այլ նաև Վուլֆի կառուցած իրականության մեջ գոյություն ունեցող ժամանակի և տարածության միջոցով: Ուշագրավ է, որ

¹⁰ Cunningham, M. *The Hours*. N. Y. 2002. P. 1.

¹¹ Гиляев Ю.В. Художественное время и пространство в паратекстуальных отношениях. Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С. Пушкина. Выпуск № 1/том 1/ 2011. С.52

ժամանակի խնդիրը առանցքային է դառնում երկու հեղինակների վեպերում:

Հարկ է նշել, որ Քանինգհեմի «Ժամերը» ոչ թե գրական «դիմեյք» է, այլ բազմաձայն (պոլիֆոնիկ) ստեղծագործություն, որը բացի «Տիկին Դելուեյ»-ից ներառում է մի շարք «օտար» տեքստեր. ստեղծագործության հիմքում ընկած են Վուլֆի նամակներն ու օրագրերը, «Պարոն Բենեթ և տիկին Բրաուն» հոդվածը, ինչպես նաև անգլիացի հեղինակի տարբեր կենսագրություններ: Այսպիսով, վերնագրի իմաստային խորությունը բացահայտվում է հեղինակի կողմից տարբեր միջտեքստային և ներտեքստային համադրումների միջոցով: Վեպը ներկայացնում է տարբեր ժամանակաշրջաններում ու տարբեր քաղաքներում (նաև տարբեր երկրներում) ապրող երեք կանանց կյանքից մեկ օր.

Անգլիա, 1923 թվական՝ ինքնասպանության մասին մտքերով տարված Վերջինիա Վուլֆը սկսում է գրել «Տիկին Դելուեյ» վեպը:

Լոս Անջելես, 1949 թվական՝ երիտասարդ ամերիկուհի Լորա Բրաունը սկսում է ընթերցել «Տիկին Դելուեյ» վեպը: Հղի կինը՝ կյանքից հիաստաթված, թողնելով իր փոքրիկ որդուն՝ Ռիչարդին, ինքնասպանության փորձ է անում:

Նյու Յորք, 20-րդ դարի վերջ. ներկայացվում է Կլարիսա Վոգանի կյանքից մեկ օր: Հերոսուհին Վուլֆի վեպի հերոսուհու անվանակիցն է, և նախկին սիրեցյալ Ռիչարդը (Լորա Բրաունի որդին) նրան անվանում է «տիկին Դելուեյ»:

«Տիկին Դելուեյ» վեպի «ներկայությունը» Քանինգհեմի վեպում դրևստրվում է ինչպես բառացի, այնպես էլ փոխակերպված մեջբերումների տեսքով: Օրինակ, Լորա Բրաունին նվիրված հատվածը սկսվում է Վուլֆի վեպից ուղիղ մեջբերումից. *«Տիկին Դելուեյն ասաց, որ ծաղիկներն ինքը կգնի: Լյուսին առանց այդ էլ հազիվ է ոտքերի վրա կանգնում: Պետք է դռները ծխնիկներից հանել. Ռամփեյմայերից մարդ կուղարկեն: Բացի դրանից, մտածեց Կլարիսան, ինչպիսի՞ առավոտ է՝ այնքան թարմ, ասես, հատուկ ծովափում երեխաների համար է նախատեսված»*¹²: Այնուհետև Քանինգհեմը նկարագրում է սենյակը, որտեղ Լորան ընթերցում է Վուլֆի վեպը: Նման կերպ հեղինակը փորձում է փոխանցել հերոսուհու տրամադրությունը, ապրումները և դրանով իսկ բացահայտել Կլարիսայի և Լորայի միջև կապը. *«Այժմ արդեն նրա (ավելի ճիշտ՝ նրանց) ննջասենյակն արդեն այդքան դատարկ ու անիրական չի*

¹² Cunningham, M. The Hours. N. Y. 2002. P.37.

թվում, որովհետև տիկին Դելուեյ անունով գրական հերոսուհին գնացել է ծաղիկներ գնելու»¹³:

Ուշագրավ է, որ Լորա Բրաունին նվիրված գլխին նախորդում է Վըրջինիա Վուլֆին և նրա վեպի ստեղծման գործընթացին նվիրված գլուխը: Այն ավարտվում է հետևյալ նախադասությամբ. «*Նա վերցնում է գրիչը: Տիկին Դելուեյն ասաց, որ ծաղիկներն ինքը կգնի*»¹⁴: Նույն նախադասությամբ սկսվում է հաջորդ գլուխը՝ դառնալով երկու հերոսուհիների պատմությունները կապող օղակ: «Տիկին Դելուեյ»-ից փոխառած մի շարք այլ մեջբերումները ևս նպաստում են Քանինգհեմի վեպի հերոսուհուն՝ Լորա Բրաունի կերպարի բացահայտմանը:

«Ժամեր» վեպում կարևոր տեղ է զբաղեցնում ինքնասպանության թեման: Քանինգհեմի վեպի հերոսուհի Վըրջինիա Վուլֆը «Տիկին Դելուեյի» վրա աշխատելու ընթացքում մտորում է Կլարիսայի մասին՝ փորձելով օժտել նրան, ինչպես նկատում են որոշ հետազոտողներ, այնպիսի որակներով, որոնցով ինքը՝ գրողը, օժտված չէր: Ասես, հուշելով ընթերցողին, որ վաղ թե ուշ Կլարիսա Դելուեյը ինքնասպանություն կգործի, Վուլֆը նրան կենդանի է թողնում, փոխարենը՝ վեպն ավարտելուց հետո ինքն է ինքնասպան լինում: Քանինգհեմի հերոսուհի Լորա Բրաունը, ընթերցելով Վուլֆի վեպը, սկսում է մտորել իր կյանքի մասին՝ իրեն համեմատելով տիկին Դելուեյի հետ: Կլարիսայի պես, Լորան մտորում է իր և ամուսնու հարաբերությունների, որդու, ապագա երեխայի, Վըրջինիա Վուլֆի ճակատարգրի մասին: Չհասկանալով, թե նման վեպ ստեղծած մարդն ինչպես կարող էր ինքնասպանություն գործել, Լորան ինքն է ինքնասպանության փորձ կատարում, բայց վերջին պահին հետ է կանգնում իր որոշումից: Եթե Վուլֆը կենդանի է թողնում Կլարիսային և «սպանում» մեկ այլ հերոսի՝ Սեպտիմուսին, ապա Քանինգհեմի վեպում «սեպտիմուս» է դառնում Ռիչարդը՝ Լորայի որդին:

Նշենք, որ Քանինգհեմի վեպում, բացի վուլֆյան տեքստից և այլուզհաներից, առկա են այլ նախատիպային կերպարներ կամ խորհրդանիշներ, որոնք նույնպես մետատեքստի դեր են կատարում: Այսպես, օրինակ, վեպի հերոսուհի Կլարիսան ասոցացվում է ոչ միայն Կլարիսա Դելուեյի, այլև Աննա Կարենինայի և Իզաբել Արչերի հետ: Հետևաբար, վեպի գաղափարն ընկալելու համար ընթերցողը պետք է ծանոթ լինի Լ.Տոլստոյի «Աննա Կարենինա» և Հ.Ջեյմսի «Կնոջ դիմանկարը» ստեղծագործություններին: Ըստ Քանինգհեմի՝ Կլարիսա

¹³ Նույն տեղում, էջ 38:

¹⁴ Նույն տեղում, էջ 21

Վոգանին «տիկին Դելրուեյ» անվանելը Ռիչարդի գաղափարն էր. «Նա պետք է կրի որևէ հայտնի գրական հերոսուհու անունը, ասաց նա, և, մինչ Կլարիսան առաջարկում էր Իզաբել Արչերին և Աննա Կարենինային, Ռիչարդը պնդեց, որ միակ ընդունելի և ակնհայտ տարբերակը տիկին Դելրուեյն է: Եվ պատճառը անունների համընկնելը չէ <...> Իհարկե, ճակատագիրը Կլարիսայի համար դժբախտ ամուսնություն չի նախատեսել, ոչ էլ ստիպելու է նրան գնացքի տակ նետվել: Նրան վիճակված է հմայել, ծաղկել: Այնպես որ, նա հենց տիկին Դելրուեյը պետք է լինի»¹⁵: Քանինգհեմի հերոսուհին, փաստորեն, իրեն նույնացնում է նշյալ հերոսուհիների հետ, սակայն Ռիչարդը հավատում է, որ նա պետք է «հմայի և ծաղկի»:

Կլարիսա Վոգանին նվիրված գլխում, բացի գրական անուններից, Քանինգհեմը ներառում է ժամանակակից դերասանուհիների՝ Սյուզան Սարանդոնի, Մերիլ Ստրիփի, Վանեսա Ռեդգրեյվի անունները՝ կրկին միջտեքստային կապեր ստեղծելով «Ժամեր» և «Տիկին Դելրուեյ» վեպերի միջև: «Տիկին Դելրուեյ» վեպում հերոսուհին, ով մտել է ծաղիկների խանութ, փողոցից ծայն է լսում. պարզվում է՝ թագավորական «բարձրաստիճան» դեմքերից մեկի մեքենան բախվել է մայթեզրին: «Ոչ ոք, սակայն, չիմացավ՝ ում դեմքը մի պահ երևաց գորշակապույտ երեսքաշի ֆոնին: Ուելսի արքայազնի՞, թագուհու՞, վարչապետի՞: Ո՞ւմ դեմքն էր: Ոչ ոք չգիտեր»¹⁶: Վուլֆի վեպում լոնդոնցիներն ակնկալում են տեսնել արքայազնին, թագուհուն կամ վարչապետին, մինչդեռ Քանինգհեմի վեպում նրանց փոխարինում են փոփ-մշակույթի ներկայացուցիչները: Վեպի հերոսուհի Կլարիսա Վոգանը փողոցում հավաքված բազմություն է տեսնում: Հավաքվածները փորձում են կռահել՝ ում դեմքը երևաց փողոցում կանգնած թրեյլերի միջից՝ Մերիլ Ստրիթի՞, Սյուզան Սարանդոնի՞, թե՞ Վանեսա Ռեդգրեյվի. «Մերիլ Ստրիփին էր, հաստատ, Մերիլ Ստրիփը: Կլարիսան ուրախանում է: Ուրեմն, ինքը չի սխալվել...»¹⁷: Այսպիսով, կերպարների փոխարինումը կոչված է կերտելու 20-րդ դարի վերջի հասարակության ընդհանուր պատկերը, ընդգծելու արժեքների փոփոխության հարցը:

Հարկ է նշել, որ Քանինգհեմի վեպում ինտերտեքստայնության հետ սերտորեն կապված է պոստմոդեռնիզմին բնորոշ մեկ այլ հնար՝

¹⁵ Նույն տեղում, էջ 18

¹⁶ Woolf V. Mrs. Dalloway. URL : <http://www.mrs-dalloway.com/>

¹⁷ Cunningham, M. The Hours. N. Y. 2002. P. 20

սիմուլյակրը: Սիմուլյակրի գաղափարը պոստմոդեռնիզմի փիլիսոփայության տեսության մեջ է ներմուծել ֆրանսիացի փիլիսոփա ժորժ Բատայը, այնուհետև տարբեր մեկնաբանություններ ստացել Պյեր Կլասովսկիի, Ալեքսանդր Կոժևի, Ժիլ Դելյոզի աշխատություններում: Սակայն տերմինին առավել մեծ կարևորություն է տվել մեկ այլ ֆրանսիացի փիլիսոփա Ժան Բոդրիարը, ով իր *Simulacres et simulation* աշխատության մեջ վերջնականապես հիմնավորել է այս հասկացությանը: Ըստ Բոդրիարի՝ սիմուլյացիան այնքան լայնամասշտաբ երևույթ է, որ այն ստիպում է բոլոր իրական երևույթներին համընկնել սիմուլյացիայի ձևերի հետ: Միաժամանակ վերանում է իրականի և սիմուլյացիայի միջև տարբերությունը:

Սիմուլյակրի կիրառման բազմաթիվ օրինակների ենք հանդիպում Քանինգհեմի վեպում, մասնավորապես, Վրջինիա Վուլֆին նվիրված գլուխներում: Անշուշտ, ընթերցողը կարող է տարբեր աղբյուրներից ծանոթ լինել անգլիացի գրողի կենսագրությանը, սակայն, օրինակ, Վուլֆի և նրա ամուսնու՝ Լեոնարդի երկխոսություններն իրենցից ակնհայտ սիմուլյակր են ներկայացնում:

Այսպիսով, ամերիկացի պոստմոդեռնիստ գրող Մայքլ Քանինգհեմի «Ժամեր» վեպն իրենից ներկայացնում է «բազմաձայն» ստեղծագործություն, որը ներառում է տարբեր դարաշրջաններից և մշակույթներից փոխառված կերպարներ, մոտիվներ, հնարներ: Վեպում առկա ինտերտեքստային տարրերի համակցումը նպաստում է գեղարվեստական միասնական համակարգի ստեղծմանը:

СОНЯ АПРЕСОВА - ПРОБЛЕМА ИНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТИ В РОМАНЕ МАЙКЛА КАННИНГЕМА «ЧАСЫ»

В статье рассматривается роман американского постмодерниста М.Каннингема “Часы” с точки зрения наличия в нем интертекстуальных связей, анализируется характер их репрезентации. Автор прослеживает художественную и смысловую связь аллюзий с текстами-предшественниками.

SONYA APRESOVA - THE PROBLEM OF INTERTEXTUALITY IN “THE HOURS” BY MICHAEL CUNNINGHAM

The article deals with the problem of intertextuality in “The Hours” by M.Cunningham. The author analyzes the nature of its representation and traces its literary and semantic relationship with the preceding texts.

**“ՑԵՂԱՆՈՒՆ” ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ
ԼԵԶՎԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՐԿԱ**

**ԱՐՄԻՆԵ ԱՎԱԳՅԱՆ
ՔՐԻՍՏԻՆԵ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ**

Հիմնաբառեր՝ ցեղ, ցեղանուն, էթնիկ, էթնոգենեզ, ազգություն, լեզվական, բառագիտական, նշանակություն, իմաստ, անվանում, անուն

Ցեղանունները կազմում են պատմական բառապաշարի հատուկ կարգ. դրանք տարբեր էթնիկական հանրությունների տեսակների անուններն են. ազգերի, ժողովուրդների, ցեղերի, ցեղային միությունների և այլն: Ցեղանունները դիտարկվում են այդ տերմինի լայն իմաստով և ներառում դրանց կազմի մեջ քաղաքների, տարածաշրջանների, երկրների և այլնի բնակիչներին, ինչպես նաև անձանց անունը՝ ըստ ռասսայական պատկանելիության և պատմականորեն ձևավորված բնակչության խմբերի և էթնիկական խմբերի մականունային նշանակումները¹⁸:

Ցեղանունների խնդիրը, որպես անվանումների հատուկ տեսակ, արդեն վաղուց գտնվում է այնպիսի գիտությունների հետաքրքրության ոլորտում, ինչպիսիք են՝ ազգագրությունը, պատմությունը, պատմագրությունը և այլն, քանի որ դրանք իրենց մեջ պարփակում են տեղեկատվության հսկայական ծավալ (անուղղակիորեն նշում են ցեղի բնակեցման վայրը, նրա սոցիալ-տնտեսական կերպարը, էթնիկական ինքնագիտակցության մակարդակը և այլն): Հենց այդ պատճառով ցեղանունները երկար ժամանակ դիտարկվել են մասնագետների կողմից միայն որպես օժանդակ աղբյուր լեզվի և էթնոգենեզի պատմության ուսումնասիրման համար: Սակայն ցեղանունները իրենցից ներկայացնում են հարուստ նյութ նաև բառագիտական ուսումնասիրությունների տեսանկյունից¹⁹:

Ժամանակակից բառագիտության մեջ ուսումնասիրողների մեծամասնության կողմից կիսվում է բառապաշարի ընկալման և նկարագրության որպես համակարգի գաղափարը: Լեզվական

¹⁸ Шапошников В.Н. Историческая этнонимика: Учебное пособие. — СПб: РШУ им. А.И. Герцена, 1992. - с. 54

¹⁹ Этническое и языковое самосознание: Материалы конференции. М.: Ин-т народов России, 1995. - с. 98

մեկնաբանությունը որպես նշանային համակարգ, կապակցված հարաբերություններում, առաջ է քաշվել 20-րդ դարի 20-ական թվականներին Ֆ. Դե Սոսյուրի կողմից և ստացել հետագա զարգացումը լեզվագիտության բոլոր բաժինների, այդ թվում նաև բառագիտության, ներկայացուցիչների աշխատություններում: Ժամանակակից լեզվաբանությունում բառապաշարի համակարգային նկարագրության խնդիրը հաջողությամբ մշակվել է շատ լեզվաբանների կողմից: Լեզվի բառային կազմը ներկայանում է տարբեր միավորումների տեսքով, որոնց շարքում կարևոր տեղ է զբաղեցնում բառային-իմաստային խումբը²⁰:

Ցեղանունները որպես բառագիտական ուսումնասիրության օբյեկտ ունեն բարդ, համալիր բնույթ և պետք է դիտարկվեն որպես լեզվական միավորների համակարգ՝ ձևավորված տարատեսակ լեզվաբանական և արտալեզվաբանական գործոնների ազդեցության ներքո և կապված տեղանվանական և ապելյատիվ բառապաշարի հետ: Լեզվի բառարանային կազմը բացահայտվում է միայն իրենց կապերում և հարաբերություններում, այդ պատճառով միավորների համակարգային հատկությունների վերլուծությունը պետք է լինի իմաստաբանական ուսումնասիրությունների անբաժան բաղկացուցիչ մասը:

Սկսած 20-րդ դարի 70-ական թվականներին ավելի ու ավելի շատ աշխատանքներ են հրատարակվում, նվիրված տարբեր ազգային ցեղանվանական համակարգերի ուսումնասիրությանը: Ցեղանունները դարձել են ուսումնասիրության առարկա մի շարք լեզվաբանների համար: Այսպես. Վ.Ա. Նիկոնովը²¹ ուրվագծում է ցեղանունների ծագման պատմությունը, Գ.Ֆ. Կովալյովը²² ուսումնասիրում է դրանց ձևաբանական առանձնահատկությունը. Մ.Մ. Մակովսկին և Վ.Ն. Շապոշնիկովը²³ դիտարկում են ցեղանունների պատմական ասպեկտը: Այնպիսի

²⁰ Шапошников В.Н., 1992. - с. 56

²¹ Никонов, В.А. Этнонимия / В.А. Никонов // Этнонимы. - М.: Наука, 1970.

²² Ковалёв, Г.Ф. Этнонимия славянских языков: номинация и словообразование / Г.Ф. Ковалёв. - Воронеж: ВГУ, 1991. - 176 с.

²³ Маковский, М.М. Этнонимия Англии в сравнительно-историческом освещении / М.М. Маковский // Этнонимы: Статьи на исторические темы. -М. : Наука, 1970. -С . 223-241, Шапошников, В.Н., 1992. - 121 с.

²³ Кашкин, В.Б. Этнонимы и территория национальной души / В.Б. Кашкин, С. Пейхёнен // Русское и финское коммуникативное поведение. - Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. - С. 62-70

²³ Воронцова, Ю.Б. К вопросу о номинативной дистрибуции коллективных прозвищ Русского Севера / Ю.Б. Воронцова // Известия Уральского государственного университета. 2001, № 20.

ուսումնասիրողների աշխատություններում, ինչպիսիք են Ե.Լ. Բերեզովիչը, Դ.Պ. Գուլիկը, Ե.Ն. Լուչինինան, Ա.Մ. Ժելեզնյակը²⁴ ընդգծվում է ցեղանունի դերը «էթնիկական մարդու» դիմանկարի կառուցման մեջ: Վ.Բ. Կաշկինը²⁵ գտնում է, որ ցեղանունները աշխարհի պատկերի արտացոլումն են: Յու.Բ. Վորոնցովը ևս զբաղվում է էթնիկական անվանումների ուսումնասիրությամբ²⁶:

Վ.Ա. Նիկոնովը իր «Ցեղանուններ» աշխատությունում ահա այսպես է սահմանում դրանք. «Ցեղանունները ժողովուրդների, ցեղերի, ազգերի և այլնի անվանումն է: Ժողովուրդների անուններում, նույնիսկ միմյանցից հեռու բնակվող, բացահայտվում են տիպաբանական օրինաչափություններ, կապված նրանց կենսակերպի և տնտեսության ուղղվածության հետ: Պարզվում է, որ ցեղանունների և սոցիալական հոգեբանության միջև, լեզվի և մշակույթի միջև կան տարատեսակ, մինչև օրս չնկարագրված կապեր»²⁷:

Ըստ Նիկոնովի, հավանաբար, ցեղանունների լեզվաբանական ամենահին տեսակներից է ինքնաանվանումը, որը նշանակում է իրենցը բոլոր ոչ իրենցների, օտարերներին հակադիր: Շատ հազարամյակների ընթացքում մարդիկ ապրում էին փակ տոհմերով, ավելի ուշ՝ ցեղերով. «Այն ամենը ինչ կար ցեղից դուրս, օրենքից դուրս էր»²⁸: Բնական է, որ հենց այդ հիմնական հակադրությունից է ծագել էթնիկական կազմավորումների նշանակումը: Այդ պատճառով ցեղանունները հաճախ դառնում են բառեր այնպիսի բառային նշանակությամբ, ինչպես օրինակ «մարդ», «մարդիկ»: Գերմանացիների ինքնաանվանումը՝ *deutsch* հետազոտողները մեկնաբանել են հին գերմանականից «մարդիկ», «ժողովուրդ» նշանակությամբ: Նույն նշանակությունը ունի նաև ուղմուրտների ար ցեղանունը: Կոմերի նախկին անվանումը՝ մուրտ «մարդ», որը մտել էր ուղմուրտների ցեղանվան մեջ: Նման օրինակները շատ են:

Գ.Ֆ. Կովալյովը ցեղանվան իր սահմանման մեջ բացի բովանդակային տարրից հաշվի է առնում նաև ձևական հատկանիշները. «Ցեղանվան ներքո ընկալվում է յուրաքանչյուր ոչ նկարագրական (միաբառ) նոմինանտ, որը վերագրում է մարդկանց՝ ըստ ազգային

---

²⁷ Никонов, В.А. Этнонимия / В.А. Никонов // Этнонимы. - М.: Наука, 1970, стр. 3

²⁸ «Современное состояние ономастики как науки», - ВЯ, 1967, N 4, Ф. Энгельс, стр. 99

հատկանիշի կամ ըստ նրանց պետական պատկանելիության”²⁹: Ինչպես հետևում է սահմանումից, ցեղանունը կարող է նշանակել ոչ միայն էթնիկ միատարր մարդկանց խումբ, այլ նաև մեկ պետության բնակիչների ամբողջություն: Ցեղանվան նման ընկալումը հատկապես արդիական է ժամանակակից աշխարհում, որտեղ արտագաղթի և խառը ամուսնությունների հաշվին երկրների մեծամասնության բնակչությունը արդեն օժտված չէ էթնիկական միատարրությամբ: Եթե հետևենք Գ.Ֆ. Կովալյովի տեսանկյանը, ապա հնարավոր են իրավիճակներ, երբ մարդկանց միևնույն խմբին կարելի է անվանել երկու ցեղանուններով՝ ելնելով էթնիկական պատկանելիությունից կամ քաղաքացիությունից: Օրինակ, եթե մարդը ծնվել է ԱՄՆ-ում, որտեղ նրա ռուս ծնողները իրենց ժամանակ արտագաղթել են Ռուսաստանից, ապա նա չի դադարում ըստ իր ազգային պատկանելիության ռուս լինել, բայց դրա հետ մեկտեղ համարվում է ամերիկացի, քանի որ հանդիսանում է ԱՄՆ-ի քաղաքացի:

Վ.Բ. Կաշկինը և Ս. Պեյնխյունեն ենթադրում են, որ ցեղանվան գործառույթը չի սահմանափակվում ժողովուրդների նշանակմամբ որպես էթնիկական հանրության. “Ցեղանունը անհատի լեզվային գիտակցության մեջ առաջ է բերում գործողության և վերաբերմունքի որոշակի մոդել, հայեցակարգ, կարծրատիպ, կամ, ավելի ճիշտ, միֆոլոգեմա. Այն առասպելական համակարգի միավոր է, որի միջոցով կազմակերպվում է մարդկային գործունեությունը. Ծավալուն փուլային գործողությունն այստեղ փոխարինվում է նշանով, որը ազդակ է հանդիսանում գործողություն, գործողության պատրաստվածություն”³⁰: Նման մեկնաբանությունը հետաքրքրություն է ներկայացնում, քանի որ դրանցում արտացոլված է ցեղանվան գործունեության արքիոլոգիական ասպեկտը միջմշակութային հաղորդակցությունում:

Առավել արմատական է հանդիսանում հենց “ցեղանուն” տերմինը փոխարինելու անհրաժեշտության մասին կարծիքներից որպես ոչ բավականին համապատասխան արտահայտող “տվյալ լեզվաբանական տեսակի ֆունկցիոնալ և իմաստաբանական էությունը”³¹: Նման

²⁹ Воронцова, Ю.Б. К вопросу о номинативной дистрибуции коллективных прозвищ Русского Севера / Ю.Б. Воронцова // Известия Уральского государственного университета. 2001, № 20..

³⁰ Кашкин, В.Б. Этнонимы и территория национальной души / В.Б. Кашкин, С. Пейхёнен // Русское и финское коммуникативное поведение. - Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. С. 62-70

³¹ Шапошников, В.Н. Историческая этнонимика / В.Н. Шапошников. - СПб: РГПУ им. А.И. Герцена, 1992. - с. 7

մոտեցումը վկայում է տերմինաբանության մեջ խիստ միատիպության բացակայության մասին, ինչը տանում է միևնույն հասկացության միմյանց հակասող մեկնաբանությունների, և ընդհակառակը, տերմիններում ավելորդ հոմանիշների:

Այսպես, որոշ աղբյուրներում հանդիպում է “էթնիկոն” հասկացությունը, որը տարբեր կերպ է մեկնաբանվում. Մի շարք բանասերներ նույնացնում են էթնիկոնը ցեղանվան հետ, մյուսները սահմանում այն որպես անվանում, տրված էթնոսին մյուս էթնիկական հանրությունների ներկայացուցիչների կողմից, ի տարբերություն ինքնանվանման³²: Մյուսները էթնիկոնը սահմանում են որպես բնակության վայրի անվանում, ձևավորված տեղանունից: Նման մեկնաբանությունը կասկած է առաջացնում. Համաձայն բերված օրինակների, էթնիկոնները ձևավորվում են տեղանունների մեկ կոնկրետ դասից՝ օյկոնիմներից (հունարեն *oikos* “բնակարան, կացարան”, բնակեցված վայրերի անուններ՝ քաղաքների, ավանների, գյուղերի և այլն), բայց սահմանման մեջ այն չի նշվում: Բացի այդ, “էթնիկոն” բառի հնչեղությունից բավականին դժվար է դատել այն մասին՝ ինչ է այն նշանակում: Այդ պատճառով տրամաբանական կլինի օյկոնիմներից ձևավորված ցեղանուններին տալ առավել պարզ անվանում, օրինակ, “օյկոցեղանուն”: Գ.Ֆ. Կովալյովի աշխատությունում հանդիպում է “կատոյկոնիմ” տերմինը. “բնակչի անվանումը ըստ տեղանքի (առանց էթնիկական տարբերակման). մոսկվացի, վարշավացի, լոնդոնցի և այլն”³³:

Ինչպես նշեցինք, համաձայն Գ.Ֆ. Կովալյովի ցեղանունը “...յուրաքանչյուր ոչ նկարագրական նոմինանտն է, որը նշանակում է մարդկանց ըստ ազգային հատկանիշի կամ ըստ նրանց պետական պատկանելության”: Այստեղ մատնանշվում է, որ էթնիկական անվանման հիմքում ընկած է ոչ միայն ազգային պատկանելությունը, այլ նաև տարածքային-աշխարհագրական գործոնը: Տվյալ սահմանումը ավելի լայն է ավանադական մեկնաբանությունից և ավելի լավ է համապատասխանում ժամանակակից էթնիկական իրավիճակին, երբ տարբեր էթնոսների ներկայացուցիչներ երբեմն բնակվում են մեկ պետության սահմանում: Ավելին, նման մեկնաբանությունը թույլ կտա ներառել քաղաքի բնակիչների անվանումը, որոնք, անկասկած, հետաքրքրություն են ներկայացնում լեզվաբանության մեջ, բայց չեն

³² Ibid: c. 7

³³ Ковалёв, Г.Ф. Этнонимия славянских языков: номинация и словообразование / Г.Ф. Ковалёв. - Воронеж: ВГУ, 1991. - с. 9

կարող կոչվել ցեղանուններ դրանց ավանդական ընկալմամբ, քանի որ չի մատնանշվում անմիջականորեն անվանման օբյեկտի էթնիկական պատկանելությունը:

Ցեղանունների ուսումնասիրությունն ունի ոչ այնքան հին պատմություն, որքան նախապատմություն: Առանձին ցեղանվանական բացատրություններ պարունակվում են արդեն հին հուշարձաններում ցեղերի պարզ հիշատակությունների հետ միասին, բայց այդ երևույթի համակարգումը տեղի է ունենում միայն ավելի ուշ: Ցեղանունների լայն ուսումնասիրություն ձեռնարկվել է 19-րդ դարում համեմատական-պատմական լեզվագիտության հաջողության հետ կապված: Սակայն աշխատանքներ նվիրված հենց ցեղանուններին, դրա ընդհանուր հատկություններին՝ որպես առանձին լեզվաբանական փաստի, կամ այս կամ այն ցեղանվանական համակարգերի ընդհանուր հատկություններին, չէր ձեռնարկվում: Էթնոնիմիան կամա, թե ակամա դիտարկվում էր մասնագետների կողմից միայն որպես օժանդակ աղբյուր այս կամ այն ժողովրդի լեզվի և էթնոգենեզի ուսումնասիրման համար³⁴:

Ժամանակակից էթնոնիմիկայում ուսումնասիրությունների ուղղությունների և տեսակների շարքում կարելի է առանձնացնել հետևյալները.

1. Մեկ կամ մի քանի նման ցեղանունների մոդելի ստուգաբանական ուսումնասիրությունը:
2. Ամբողջական ազգային էթնոնիմիկական համակարգերի ուսումնասիրությունը:
3. Ազգային էթնոնիմիկական համակարգերի համեմատական ուսումնասիրությունը միաժամանակ:
4. Լեզվի էթնոնիմիկական ուսումնասիրության համակարգը դիախրոնիկական ասպեկտում:

Վերջին աշխատանքների շարքում անհրաժեշտ է նշել Գ.Ֆ. Կովալյովի ատենախոսական ուսումնասիրությունը, նվիրված սլավոնական լեզուների ընդհանուր միտումների բացահայտմանը նոմինացման և բառաձևավորմանը, որն արտացոլում է ազգային էթնոնիմիկական համակարգերի յուրահատկության դիտարկման նկատմամբ հետաքրքրությունը, այդ համակարգերի համեմատական վերլուծությունը:³⁵

³⁴ Эгнони́мы. М.: Наука, 1970. - с. 98

³⁵ Ковалёв, Г.Ф. Этнонимия славянских языков: номинация и словообразование / Г.Ф. Ковалёв. - Воронеж: ВГУ, 1991. - 176 с.

Վ.Ն. Շապոշնիկովը իրականացնում է հին ռուսական ցեղանունների համակարգային բազմակողմանի ուսումնասիրությունը, ելնելով տարբեր մեթոդական դիրքորոշումներից, ստատիկ և դինամիկ մոտեցումների կիրառմամբ՝ հարաբերացնելով լեզվաբանական տվյալները ընդհանուր մշակութային և պատմական տվյալների հետ:³⁶

Անհրաժեշտ է ընդգծել, որ վերջին տարիներին ի հայտ են եկել ավելի շատ աշխատանքներ, որոնք պարունակում են ցեղանունների վերլուծությունը որպես հասարակական գիտակցության արտահայտման, աշխարհի լեզվական պատկերի ձևավորման և զարգացման միջոց: Այսպես, Ռ.Ա. Սիրաժիտդինովը բաշկիրյան ցեղանունների իմաստաբանական և կառուցվածքային-բառաձևավորող խմբերի դիտարկման ժամանակ տալիս է պատմական հիմնավորում և լեզվաբանական խնդիրների լուծմամբ համատեղում բաշկիրյան էթնոգենեզի և մշակութագենեզի առանձին հարցերի լուծումները:³⁷ Մինչդեռ Ա.Վ. Դեմինովի ուսումնասիրությունները նվիրված են օտար էթնիկական խմբերի նոմինացման միջոցների ուսումնասիրությանը, դիախրոնիկ կոգնիտիվ մոտեցման կիրառմամբ, որը թույլ է տալիս հետևել կարծրատիպային պատկերացումների փոփոխությանը օտար էթնիկական խմբերի նկատմամբ նոր անգլիական ժամանակաշրջանի ընթացքում:³⁸

Ցեղանունները ուսումնասիրողների համար հետաքրքրություն են ներկայացնում նաև դրանց դերիվացիոն կարողության տեսանկյունից: Դրա հետ կապված է նոր ուղղության ծագումը տեղանունների որպես գիտության զարգացման մեջ՝ էթնիկական տոպոնիմիկա, որի ուսումնասիրության օբյեկտ է հանդիսանում էթնոտոպոնիմները, այսինքն տեղանունները, որոնց հիմքում ընկած են ցեղանունները (Վենեցիա, Յուտլանդիա թերակղզի, Ֆիննական ծոց, Գուրոն լիճ): Հիմնական դրույթները, ինչպես նաև որոշ ուսումնասիրությունների արդյունքներ այս ոլորտում պարունակվում են “Էթնիկական տոպոնիմիկա” ժողովածուում: Ցեղանուններից ծագում են նաև ազգանունները և անձնական անուններ: “Ժամանակակից ռուսական ազգանուններ” գրքի հեղինակներ Ա.Վ. Սուպերանսկայան և Ա.Վ.

36 Шапошников, В.Н. Историческая этнонимика / В.Н. Шапошников. - СПб: РГПУ им. А.И. Герцена, 1992. - 121 с.

37 Сиражигдинов Р.А. Башкирская этнонимия. Автореф. ... канд. фил. наук. Уфа, 2000. - 23 с.

38 Демина А.В. Номинация чужих этнических групп в английском языке новоанглийского периода. Дисс.... канд. фил. наук. СПб, 2001. - 195 с.

Սուալովը բերում են այնպիսի ազգանուններ, ինչպիսիք են Սկիֆ, Կորյակ, Պոլովեց, Ֆրանցուզով, Իտալյանցև, Մոլդովսկի, Հոլանդև և այլն: Գերմանացիների մոտ կան ազգանուններ Wend, Deutscher, Deutschmann, Tschech, Bohme, Schwabe, Polack, Hesse, Frank և այլն: Նշվում է ցեղանունների արդյունավետությունը մականունների ձևավորման առումով ըստ արտաքին հատկանիշների. Գրուզինկա, Մոնղոլ, Թաթար, Գնչու, Ճապոնացի և այլն³⁹:

Էթնոտոպոնիմիայի և էթնանտրոպոնիմիայի հարցերով զբաղվում են նաև Վ.Ա. Նիկոնովը, Ա.Ի. Պոպովը, Է.Մ. Մուրզաևը, Ե.Մ. Պոսպելովը, Վ.Ա. Ժուկովսկի և այլն: Վերջին աշխատանքների շարքում այդ ուղղությամբ անհրաժեշտ է նշել Է. Յու. Պոպովայի ատենախոսությունը, որը ուսումնասիրում է Ռուսական Հյուսիսի տարածքում էթնոնիմները և էթնոնիմիական կազմավորումները:⁴⁰

АРМИНЕ АВАГЯН, КРИСТИНЕ ГРИГОРЯН - КОНЦЕПЦИЯ “ЭТНОНИМ” КАК ОБЪЕКТ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Данная статья посвящена исследованию термина этнонима как лингвистическая явления в широком смысле. Представлены различные определения, чтобы подтвердить актуальность термина как субъекта языкового исследования.

В статье также дается обзор работ сделаны до сих пор разными лингвистами. В заключение, можно сказать, что более широкие исследования по этнонимов проводились в 19 веке, хотя, работ, посвященных рассмотрению термина в составе лингвистики или как системы общих характеристик или черт определенной этнической группы еще не полностью изучены.

ARMINE AVAGYAN, CHRISTINE GRIGORYAN - THE CONCEPT OF “ETHNONYM” AS AN OBJECT OF LINGUISTIC STUDY

The following article examines the term ethnonym in its broader sense. The article also provides an overview of the works done by different linguists up until now. As a conclusion, we may say, that broader studies on ethnonyms were carried out in the 19th century, although, works dedicated to the examination of the term as a part of the linguistics or as a system of common characteristics or traits of a particular ethnic group are not fully studied yet.

---

³⁹ Никулина З.П. Из наблюдений над группой прозвищ по внешнему признаку // Имя нарицательное и собственное. М.: Наука, 1978. С. 173- 179

⁴⁰ Буряковская В. А. Деривационный потенциал этнонимов в сопоставительном аспекте (на материале английского и немецкого языков)// Ономастика Поволжья: Тезисы докладов VIII Международного конгресса. Волгоград: Перемена, 1998. С. 126-128

ՄԻՋՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԴԵՐԸ ԱՆԳԼԵՐԵՆԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

**ԱՐԵՎԻԿ ԲԱԲԱՅԱՆ
ԱՆՈՒՇ ՂՈՒԿԱՍՅԱՆ**

Հիմնաբառեր՝ միջմշակութային իրազեկություն, կարողություններ, հմտություններ, աշխարհի անհատական պատկեր

Համաշխարհային արդի զարգացումները, եվրաինտեգրման հեռանկարները պահանջում են նոր մոտեցումներ կրթական համակարգի ոլորտում, որը մշտական փոփոխությունների է ենթարկվում:

Ժամանակակից հասարակության զարգացման պայմաններում անգլերենը հանդես է գալիս որպես աշխարհում միջազգային հաղորդակցության միջոց: Ժամանակակից կրթության գլխավոր նպատակը ոչ միայն գիտելիքների հաղորդումն ու կարողությունների և հմտությունների ձևավորումը, այլ նաև «մշակույթի մարդ» դաստիարակելն է, ով ընդունակ լինի այլ մշակույթների և ազգությունների ներկայացուցիչների հետ համամարդկային և ժողովրդավարական արժեքների վրա հիմնված խաղաղ համագոյակցության, հաղորդակցության և համագործակցության:

Օտար լեզվի հիմնական նպատակը ոչ միայն օտար լեզվով հաղորդակցվելու կարողությունն է, այլ նաև ավելի խոր աշխարհընկալումն է, ժողովուրդների և մշակույթների հարաբերություններն են: Անհրաժեշտ է սովորել հասկանալ ինչպես օտար, այնպես էլ սեփական մշակույթը և ազատվել այլ ժողովուրդների նկատմամբ ունեցած նախապաշարումներից⁴¹:

Միջմշակութային իրազեկության ձևավորումը այսօր համարվում է դպրոցում օտար լեզվի ուսուցման գլխավոր նպատակը: Այն հնարավորություն է տալիս տարբեր մշակույթների, սովորույթների և տարբեր լեզուներով խոսող մարդկանց արդյունավետ հաղորդակցվելու, ժամանակակից աշխարհի բազում մարտահրավերներին դիմակայելու, համատեղ բազմաբնույթ գործունեություն ծավալելու համար: Այս նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է մշակել առանձնահատուկ

⁴¹ Тер-Минасова С., Язык и межкультурная коммуникация., М., <<Слово>>, 2000. -с. 39-43

մեթոդիկա, որն իր մեջ ներառի ուսումնական գործընթացի կազմակերպման տարբեր հնարներ, միջոցներ և ձևեր: Իսկ դրա համար հարկավոր է օտար լեզուն ներգրավել այնպիսի դասավանդվող առարկաների մեջ, ինչպիսիք են գրականությունը, պատմությունը, աշխարհագրությունը և այլն: Երբ մեզ համար նոր լեզու ենք ուսումնասիրում, մենք ընդլայնում ենք մեր մտահորիզոնը և աշխարհընկալումը: Ինչպես ենք ընկալում աշխարհը, ինչ ենք տեսնում այնտեղ, այդ ամենը արտացոլվում է այն հասկացություններում, որոնք ընկած են ելակետային լեզվի հիմքում, ներառյալ նրան հատուկ արտահայտչական միջոցները: Շատ գիտնականներ պնդում են, որ անձի կողմից ոչ մի իրավիճակ չի կարող ընկալվել անկողմնակալորեն, որպես կանոն, այն ինչպես նաև այլ մշակույթների երևույթները, անձի կողմից գնահատվում են հարազատ լեզվահասարակության մշակութային նորմերի և արժեքների լույսի ներքո: Նման պայմաններում են ձևավորվում մշակութային հարաբերությունները, որոնցում մշակույթի համակարգը ճանաչվում է այն պահերին, երբ այն դուրս է գալիս համակարգի սահմաններից:

Օգտագործելով սեփական լեզվամշակութային փորձը և սեփական ազգա-մշակութային ավանդույթներն ու սովորույթները միջմշակութային հաղորդակցությանը մասնակից անձը փորձում է միաժամանակ սովորել ոչ միայն լեզվական կողը, այլ նաև հասարակական վարքագծի նորմերը, ավանդույթներն ու սովորույթները: Ընդ որում նա գիտակցում է երևույթի օտարածին փաստը, որը հիմք է տալիս համարել, որ միջմշակութային հաղորդակցությունը իր մեջ պարփակում է անձի կայացման գոյաբանական տեսանկյունը, մինչդեռ հաղորդակցությունը պարունակում է անձի լեզվական և խոսքային ընդունակությունները: Կարելի է մի շարք եզրակացություններ անել, որոնք սկզբունքային նշանակություն ունենան օտար լեզվի ժամանակակից ուսուցման համար: Խոսքը վերաբերում է ուսուցման նպատակների բովանդակության վերաիմաստավորմանը⁴²:

Միջմշակութային հաղորդակցության պահանջները անհրաժեշտություն են առաջացնում զարգացնել հետևյալ կարողությունները.

- Օտար լեզուն կիրառել միջմշակութային հաղորդակցության բնական իրավիճակներում;
- բացատրել և յուրացնել ուրիշի կենսակերպը;

---

⁴² Flores L., Readings in Intercultural Communication. Boston:McGraw – Hill. 2002

- ընդլայնել աշխարհի անհատական պատկերը, ուսումնասիրվող լեզվի կրողների աշխարհի լեզվական պատկերին հաղորդակից դարձնելու միջոցով;

Տվյալ նպատակներին հասնելու համար հիմնական մոտեցումները պետք է լինեն օտար լեզվի ուսուցման հաղորդակցագործաբանական և լեզվաերկրագիտական մոտեցումները: Դրանց իրականացման պայմաններում կարելի է դաստիարակել այնպիսի անհատ, ով նոր դարաշրջանում ընդունակ լինի համագոյատևել, գլոբալիզացիայի գործընթացներում իրեն ներդաշնակ զգալ: Արդյունքում հնարավոր կլինի հասնել տարբեր երկրների, ժողովուրդների և նրանց մշակույթների փոխգործունեության ընդլայնմանը⁴³:

Հետևյալ թեմաները կարող են օրինակ ծառայել անգլերեն լեզվի դասերին միջմշակութային կարողություններ զարգացնելու համար:

1. “It’s the thing you need” ;
2. “One day in the English Parliament” ;
3. “Animals in the world” ;
4. “The great Armenian poet – H. Tumanian”.

Տվյալ դասերը շատ կարևոր են անգլերենի ուսուցման համար, քանի որ ինչպես փորձը ցույց է տալիս, պատմության և գրականության հետ ներառնված դասերը մեծ մասսայականություն են վայելում սովորողների շրջանում, հատկապես բարձր դասարաններում և նպաստում են գիտելիքների ձեռք բերմանն ու հարստացմանը: Սովորողները սկսում են կարդալ հայրենի և օտար ժամանակակից դասականների ստեղծագործություններ, կարողանում են հստակ և պարզորոշ գնահատել իրավիճակները, մեր պատմական իրադարձություններին տալ սեփական գնահատական: Սովորողների մոտ ձևավորվում է ընթերցանության նկատմամբ սեփական ճաշակ և այս կամ այն հեղինակի կամ կերպարի հանդեպ համակրանքի դրսևորում: Ուսուցչի առջև ծառայած գլխավոր խնդիրը հետևյալն է. ինչպե՞ս սովորեցնել, դասի ի՞նչ տեսակներ կիրառել: Այստեղ ուսուցչին կօգնեն դասի ամենատարբեր ձևերը, սկսած տեսաժողովից մինչև վեպերի, դրամաների, ներկայացումների հատվածների բեմականացումները, ինչպես նաև բանավեճերը: Տվյալ դասերը հնարավոր են դառնում

---

⁴³ Бахун Т., Особенности национальных коммуникативных стилей, Минск, <<Издательский центр БГУ>>, 2010. -с. 9-10

շնորհիվ բազմաթիվ վեպերի էկրանավորմանը: Ուսումնառության դյուրացման նպատակով հատուկ ուշադրության է արժանի սովորողի անձնական կարծիքը, որն արտահայտվում է բանավոր խոսքում և նպաստում դրա զարգացմանը: Մասնավորապես՝ անհատ կարծիքի արտահայտումը օտար լեզվով խթանում է լեզվական պաշարի համատեքստային կիրառմանը:

Պակաս կարևոր չեն պատմություն առարկայի հետ ինտեգրված դասերը: Դրանք օգնում են սովորողների մոտ առաջացնել նոր աշխարհընկալում, սեփական մշակույթը ավելի խորը ճանաչելու և գնահատելու համար, միջմշակութային համեմատություններ անցկացնելու միջոցով ձեռք բերել ներդաշնակ համագոյակցություն սեփական և ուսումնասիրվող լեզվի մշակույթների միջև:

Դպրոցական կրթության միջմշակութային ասպեկտի խնդիրն է զարգացնել սովորողների միջմշակութային հաղորդակցական ընդունակությունները;

ուսումնասիրել միջմշակութային հաղորդակցության գործընթացը, խնդիրները և դժվարությունները, մշակել ռազմավարություններ դրանք հաղթահարելու համար, ձևավորել գործնական հմտություններ և կարողություններ այլ մշակույթների ներկայացուցիչների հետ հաղորդակցվելու համար, բացահայտել միջմշակութային հաղորդակցության դերն ու նշանակությունը հայրենական և համաշխարհային գործընթացներում:

Նման խնդիրների իրականացման համար ուսուցչին անհրաժեշտ է.

- գիտելիքներ սովորողների հոգեբանական զարգացման առանձնահատկությունների վերաբերյալ;
- ուսումնական գործընթացում միջառարկայական կապերի ներառում;
- օտար լեզվի դասերին երգերի և երաժշտության առկայություն, բառապաշարի հարստացման և ուսումնասիրվող լեզվի նկատմամբ հետաքրքրության առաջացման նպատակով;
- խաղերի ներգրավում, հատկապես դերային, որպես օտար լեզուների գործնական տիրապետման ակտիվ միջոցի;
- նոր տեխնոլոգիաների կիրառում օտար լեզվի ուսուցման օպտիմալացման և խորացման նպատակներով;
- ծրագրային մեթոդիկա, որպես օտար լեզվի դասավանդման առաջատար տեխնոլոգիա;
- մանկավարժական տեխնոլոգիաներ և մեթոդիկաներ միջմշակութային հաղորդակցության ձևավորման համար;
- տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառում;

- համագործակցություն այլ մշակույթների ներկայացուցիչների հետ, նամակագրություն, հանդիպումներ, պրես-կոնֆերանսներ, ինտերնետ կապ;
- մասնակցություն միջազգային նախագծերում, մրցույթներում, վիկտորինաներում:

Մշակույթների երկխոսություն հասկացության վերաբերյալ գոյություն ունեն տարբեր տեսակետներ: Ավելի հաճախ այն ընկալվում է որպես սովորողների շփում ուսումնասիրվող լեզվի ժողովուրդների մշակութային արժեքների հետ: Մեկ այլ տեսակետի համաձայն շեշտը դրվում է սեփական մշակույթը օտար լեզվի միջոցներով ներկայացնելու կարողություններ ձևավորելու վրա: Սակայն օտար լեզվի ուսուցումն իրենից ներկայացնում է ավելի բարդ գործընթաց, որը ենթադրում է լեզվի և մշակույթի համեմատական հաղորդակցական համալիր ուսուցում, մայրենի լեզվի և մշակույթի խորը իմացությամբ⁴⁴: Օրինակ, մշակույթների երկխոսության համատեքստում անգլերենի հնչյունային համակարգի ուսուցումն իրականացվում է անգլիական / ամերիկյան ժողովրդական երգը համեմատելով հայկական երգի հետ: Այս միջոցով զուգահեռականներ են անցկացվում հայերենի և անգլերենի հնչերանգային առանձնահատկությունների միջև: Այնուհետև երգերից դուրս է բերվում ժողովրդական ավանդույթների, սովորությունների, պատմական իրադարձությունների հետ առնչվող մշակութաբանական տեղեկատվություն, որը համեմատվում է հայկական երգերի և այլ ազգային ստեղծագործությունների համանման երկույթների հետ: Օրինակ, անգլերեն «Jingle, bells» և հայերեն «Տոնածառ», «There'll Always Be an England» երգը հայերեն «Հայաստան» երգի համեմատությամբ:

Համակարգչով աշխատելը, էլեկտրոնային փոստով հաղորդակցվելը, համացանցից օգտվելը նույնպես ընդլայնում են մշակույթների երկխոսության համատեքստի հնարավորությունները: Նման նոր տեխնոլոգիաների կիրառումը օգնում է սովորողներին ավելի լայնորեն օգտագործել բառարաններ, հանրագիտարաններ, կատալոգներ, տեղեկություններ ստանալ անգլախոս երկրների տնտեսական և մշակութային զարգացման, տոների, ավանդույթների մասին: Տեղեկատվական այսպիսի տեխնոլոգիաները կարևոր նշանակություն ունեն ուսումնական գործընթացի և մշակույթների

⁴⁴ Баканова Ю., Воспитание основ межкультурной коммуникации у студентов в процессе изучения иностранного языка, Челябинск, УралГУФК, 2006. -с. 100-105

երկխոսության սահմանները ընդարձակելու համար: Դրանք կոչված են ուսումնական գործընթացի մեջ ներառելու սովորողների միջմշակութային հաղորդակցության մեջ ունեցած իրական, անհատական փորձը:

Մշակույթների երկխոսության համատեքստում որպես ուսումնական գործընթացի և միջմշակութային հաղորդակցության սուբյեկտ, սովորողը զբաղեցնում է կենտրոնական տեղ: Օտար լեզուների ուսուցման գործընթացում անհրաժեշտ է ընդլայնել սովորողների հաղորդակցական դաշտը երկխոսության և հանդուրժողականության հիմքի վրա: Անհրաժեշտ է, որ սովորողները պատկերացնեն ցանկացած լեզվի ունիվերսալությունը և հարգալից վերաբերմունք ունենան տարբեր ժողովուրդների լեզվի և մշակույթի վերաբերյալ: Այս խնդիրների լուծման հնարավորություններն ընկած են մի շարք առաջադրանքների համակարգման հիմքում, որոնց կատարումը թույլ կտա սովորողին սեփական փորձով զգալ ժողովուրդների մտածողության և լեզվի կառուցվածքային նմանություններն ու տարբերությունները:

Առաջարկվում են միջլեզվական նյութի վրա մշակված առաջադրանքների հիմնական տիպերը. 1) օտարալեզու փոխառությունների համեմատություն. անգլերեն relaxation-ռելաքսացիա 2) օտարալեզու բառերի և արտահայտությունների ընկալում. Ֆրանսերեն՝ tête-à-tête, անգլերեն՝ tete-a-tete - դեմ դիմաց; անգլերեն՝ happy end - երջանիկ ավարտ; 3) լեզվական երևույթների համեմատություն հայերենում և օտար լեզվում. Անգլերեն՝ It's raining cats and dogs, հայերեն՝ հորդառատ անձրև; 4) օտար լեզվի բառերում կառուցվածքային տարրերի առանձնացում. Անգլերեն՝ football, կազմված է foot-ոտք, ball-գնդակ, հայերեն՝ ֆուտբոլ; 5) մայրենի լեզվից սովորողներին հայտնի լեզվական երևույթների օրինակներ. Անգլերեն՝ hardworking man, հայերեն՝ աշխատասեր մարդ; անգլերեն՝ want, wish, desire՝ հոմանիշներ <<ցանկանալ>> իմաստով; 6) մայրենի լեզվի նյութի վրա օտար լեզվի առանձնահատկությունների մոդելավորում. Հայերեն՝ բախտավոր աստղի տակ ծնվել, անգլերեն՝ to be born with a silver spoon in one's mouth, բառացի՝ ծնվել արծաթե գդալը բերանում: Շատ կարևոր է, որպեսզի սովորողների մոտ տպավորություն ստեղծվի, որ չկան լավ ու վատ լեզուներ, որ ցանկացած լեզվով կարելի է արտահայտել բոլոր անհրաժեշտ իմաստները, որ միայն փոխադրման միջոցներն են տարբեր և դրանց հետ ծանոթանալ նշանակում է հնարավորություն ստանալ թափանցել այլ ժողովուրդների ներկայացուցիչների գիտակցության մեջ⁴⁵:

⁴⁵ Fowler S., Cross-Cultural Training Methods, Yarmouth, ME Intercultural Press

Միջմշակութային կարողությունը կոչված է հաղթահարելու մշակութային խոչընդոտները, ապահովելու անձի կողմից սեփական մշակույթի և այլ մշակույթների հետ նրա կապի գիտակցումը:

Օտար լեզուների ուսուցման ժամանակակից խնդրի լուծումը կայանում է նրանում, որ լեզուները պետք է ուսուցանվեն տվյալ լեզվով խոսող ժողովուրդների մշակույթների անքակտելի կապի մեջ, քանի որ լեզուն մշակույթից դուրս չի գործում: Հետևաբար լեզվական խոչընդոտների հաղթահարումն առանց մշակութային խոչընդոտների հաղթահարման հնարավոր չէ: Ուստի ուսուցչի կողմից լեզվական նյութի ընտրությունը պետք է միջմշակութային ուղղվածություն ունենա, որը կհարստացնի ուսումնասիրվող լեզվի երկրի մասին գիտելիքները, հասարակական կյանքի տարբեր բնագավառների կոնկրետ և համոզիչ տեղեկությունների միջոցով:

АРЕВИК БАБАЯН, АНУШ ГУКАСЯН – РОЛЬ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

Настоящая статья ставит целью анализ некоторых особенностей методики обучения иностранным языкам в рамках межкультурной коммуникации. Развитие компетенции межкультурной коммуникации является одной из главных целей при обучении иностранным языкам и способствует более эффективному общению представителей разных языков и культур.

AREVIK BABAYAN, ANOUSH GHOUKASYAN – THE ROLE OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH

The overarching goal of the present article is to look into some features of foreign language teaching from the perspective of cross-cultural communication. The development of cross-cultural communication competencies represents one of the main goals of foreign language learning and can contribute to the efficient interaction between representatives of different languacultures.

ON THE TYPOLOGICAL CHARACTERISTICS OF ARMENIAN RHYTHM
(IN COMPARISON WITH ENGLISH)

SEDA BAGDASARYAN
LUSINE VANYAN

Key words: typology of rhythm, temporal model, dichotomic approach, scalar/integral model, gradients, metrical approach, rhythmic indices, complex rhythmic paradigm, grouping, prominence

The article addresses the problem of the typological characteristics of Armenian rhythm. The study sheds light on the lack of consensus on the Armenian rhythmic type. The studies on the nature of the Armenian rhythm have been so far based either on subjective observations or durational model. The traditional rhythmic hypothesis was based on the auditory impression that languages differ in whether speakers associate the timing only with stressed syllables—stress-timing—or syllables—syllable-timing [Lloyd James, 1940; Pike, 1945; Abercrombie, 1967]. The temporal model also attempted to disclose the nature of rhythm in binary perspective. This dichotomic division dominated in rhythmic studies and lay at the basis of rhythmic categorisation. The temporal model presupposed pivotal role of duration in shaping rhythmic structure. Though this model has been the foundation of phonetic research on rhythm and was extensively employed in analysing rhythmic structure of a whole range of languages, it was argued that it was a reliable predictor of rhythm because isochrony was not confirmed experimentally [Bolinger, 1981; Roach, 1983; Cauldwell, 2002].

The progress in the study of rhythm was seen in the necessity to incorporate the phonological/ phonotactic characteristics underlying rhythmic performance. In particular, the main distinctions of stress timing were considered free and prominent accent, melodic marking of stress and focus, rich phonemic and syllabic inventory, assignment of stress to heavy syllables, **strong** reduction, while the syllable-based languages were claimed to have fixed and weak stress, independence of stress and focus from pitch, limited phonemic inventory, predominantly light syllable types, weak/ absence of reduction in syllable-timed ones. [Laver, 1994; Dauer, 1983]. And already in

Dauer's works an attempt is made to view rhythmic distinctions in gradient terms constructing a scalar system of consideration.

With the advance of metric phonology the scalar approach was extrapolated to the autosegmental temporal method of indices based on indexal consideration of the vocalic and intervocalic intervals, / PVI –pairwise variability indices ,elaborated by[Ramus ,1999 ; Grabe,2002]. obviating the measurements of the absolute duration of units. The indexal approach managed to capture typological and sociophonetic characteristics of the rhythm as it encompassed a number of languages in their stylistic variation and their dialects [Dellwo, 2003; *White*, Mattys, 2007a]. It also probed into the role of speech rate in the formation of rhythm. The received findings were not considered entirely unambiguous, since they assigned different registers of a language to opposite rhythmic stereotypes and rhythmically polar languages to the same category due to different methods in data generation and syllabic composition of the material. There were overt claims to dismiss the concept of acoustic isochrony altogether [Xu, 2008; Classe, 1939]. Some researchers focused on compensatory relations between rhythmic units [Bolinger, 1981; *Bouzon*, Hirst, 2004], or else suggested the improvement of the indices [Dellwo, 2003; *White*, Mattys, 2007a]. Elaboration of indices was also associated with autonomous analysis of the phonological criteria to evade durational compensation that might lead to the distortion of the results. This compensation concerns, for instance, syllable-timed languages which lack reduction and phonological length and show similar indexal results with languages having strong reduction and contrastivity in vocalic length [Easterday, 2011].

Some of these elaborations calculated indices on larger rhythmic units, namely sonorous intervals, syllable and feet, others applied them selectively for the study of a certain pair of languages. Selectivity of indexes was conditioned by the language-specific segmental duration. Improved selectivity of indices, according to PVI researchers, raised the efficiency of metrics. The analysts who tested their functionality point that combinations of indexes VARCOs, PVI_n and pairs of indices $\Delta V - \Delta C$ and %V - ΔC best classify languages rhythmically [Kochansky, Loukina, 2010]. Viability of indexes was proved by perception experiments during which children clearly differentiated prototypical stress-timed languages from syllable-timed ones. Yet the metrics were not very efficient in classifying non-prototypical – mixed languages. Therefore it was advised to reconsider the

dichotomic approach and establish independent and universal criteria that would work under variable conditions [Arvaniti, 2008].

The results of the rhythmological studies pointed to the parametric view of rhythm with the detailed consideration of all prosodic and phonological parameters, among them temporal, melodic and intensity components, rhythmic grouping, also rhythm-generating phonological criteria. These include syllable types, phonemic inventory, phonological/ final lengthening, type and nature of accent considered in gradient terms [Barry, 2003]. Thus, the rhythmic studies gradually encompassed rhythm-shaping parameters on all the phonetic levels - articulation, acoustics, perception and function.

Parametrical conception drew attention to the seminal function of fundamental frequency in rhythm-shaping and speech-recognition, proved by numerous perceptual experiments. Melodic and dynamic prominences correlate with the phrasal accent and cognitive pulses brought forth by cognitive regulation, which put constraints on the motor mechanism and result in double-layered rhythmic speech structure. The entrainment of movement and oscillator-based mechanisms [Barbosa, 2007; Cummins, Port, 2008] was a new insight into the dynamics of rhythm.

The perceptual view of rhythm confirms the integral approach on rhythm viewing it as a complex multidimensional percept that cannot be reduced to a particular dimension of the speech signal [Barry, 2003; Kohler, 2008]. Thus, for example, duration interacts with amplitude and pitch i.e. *vowels with a* rising or falling pitch are perceived as longer sounds as compared with the vowels of identical length produced with a flat pitch [Kohler, 2008; Yu, 2010]. Focusing on a single parameter- interval durations, timing of events, or event prominences alone- would be misleading as all these characteristics have been shown to interact with other variables in the speech stream resulting in a combined effect.

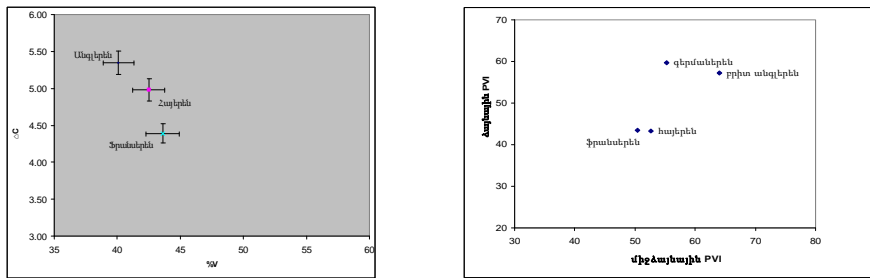
The integral approach correlates with the notion of a *rhythmic structure* as far as the distribution of acoustic parameters, their modifications, the nature of accented syllable and its relation to the unstressed syllables is concerned. The expedience of RS-based approach is its purely rhythmic nature and its high cognitive role. The cognitive base of RS contributes to its universal nature and provides ground for the comparative study of accentually distinct languages with fixed and free types of stress.

The emerging paradigm of rhythmic taxonomy was applied to a number of languages. The study of Armenian rhythm against the background

of prototypical English and French languages might exhibit more rigorous results of its nature. Components of the parameters are assigned a plus, zero, or minus marks depending on the intensity of the feature in a particular language. The components involve the following characteristics [Dauer, 1983; Dmitrova, 1998; Laver, 2002].

Length

1. *The PVI value.* The PVI model displays a tendency to syllable-timing in Armenian. It exhibits low vocalic values (43.33) close to that of syllable-timed French. The intervocalic value significantly yields to that of English - 52.64 vs. 64, but slightly outweighs French - 52.64 vs. 50.40. Plotting the Armenian index along with prototypical English and French resulted in the following chart.

Fig. 1 Durational profiles for Armenian, English, German and French

Armenian rhythm was also tested by indices of $C\Delta$ and %V, proposed by F. Ramus. High values of $C\Delta$, the standard deviation of intervocalic intervals index, and low values of %V, the proportion of time in an utterance devoted to vowels, confirm the tendency to syllable-based rhythm of Armenian [Vanyan, 2008].

Armenian differs from English substantially in both parameters and in both applied models. They symmetrically prove equal ratio of distribution of French and Armenian indices reflecting a slight increase in the indices of Armenian towards stress-timing in both models as compared with French. It slightly deviated in the intervocalic PVI index which is more substantial in Armenian. This is due to the consonant clustering / in the 10-15% of syllables /and accentual lengthening in 25% of Armenian.

2. *Temporal ratio of accented vs unaccented syllables.* Preceding with the criterion a 0 mark is proposed for languages in which accented syllables

are only slightly longer than unaccented ones. Finally, a language is assigned a – if the accent does not affect the length of syllables. + mark is proposed for a language in which accented syllables are longer than unaccented ones by at least 1.5. While English satisfies the threshold, Armenian displays a tendency to syllable-timing. Experimental data has come to show that only 25% of Armenian stressed syllables satisfy the above-brought threshold and 47% of Armenian stressed syllables outdo their unstressed counterparts. In general, the modifications of syllable durations in Armenian are not very expressed, stressed syllables being slightly longer, equal to, or even shorter than unstressed syllables [Григорян, 1990]. The received results point to the fact that the Armenian language shows a tendency to a zero mark.

3. *Syllable structure.* A + mark is assigned to a language a. with a variety of syllable types- heavy/light syllables, b. if accent and syllable weight are correlated. In Armenian the frequency of light structures (CV and CVC) can be accounted for by syllabification rule assigning an intervocalic consonant to the following syllable and epenthesis resulting in lightening of syllable weight. Consonant clusters occur in 10-15% of syllables in word-initial and word-final positions. Word-initial clustering occurs in Literary Armenian due to 1. changes in Old Armenian diphthongs that generated syllables of the type C+/j/ and 2. lack of epenthetic elements in words beginning with st-, sp-, zb-, vr-, hr-, khr-, etc [Khachatryan, 1987]. However, initial clusters are not of frequent occurrence and do not shape heavy syllables. Heavy syllables / of VCC and less frequently of VCCC type, ex. աւցք / are formed by final (10-11%) and word-medial consonant clusters occurring at the end of the root [Թոմասյան 1983, 27-35]

The correlation between heavy syllables (CVCC, VCC, VCCC) in Armenian and stress may only be observed in the final position bearing canonical stress or in monosyllables, otherwise there is no correspondence between syllable weight and the incidence of the accent. As opposed to Armenian, in English closed syllables make up a majority of the total syllabic inventory, there being a strong tendency for 'heavy' syllables to be stressed. Dauer points to a high frequency of this type of syllables in English [Dauer, 1983]. So Armenian is ranked with a 0 mark as regards this criterion.

Phonological quantity of vowels. According to the criterion of quantity, the phonological opposition is non-existent in Armenian.

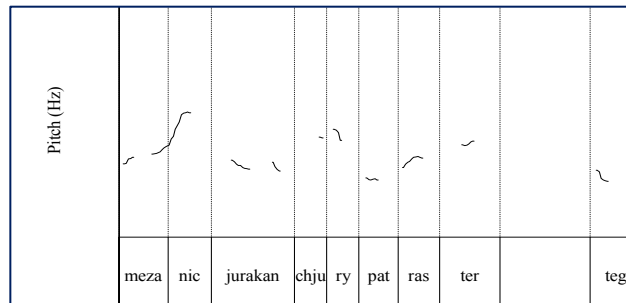
4. *Pitch distinctions.* A + mark is applied to languages where emphasis and contrast are realised primarily on the accented syllables which are

turning points in the intonation contour and have either a moving pitch. In languages which get a -, intonation and accent are independent, and there may be a negative correlation between the two.

If stress and pitch do correlate in the large majority of cases, except for the cases when maximal pitch change is associated with the syllable immediately preceding the stress, as it is the case **with** Bulgarian, it is also assigned a + mark [Tilkov , Boyadzhiev 1990, Misheva 1991].

Both in Armenian and English, metrically prominent syllables are associated with pitch accent, this distribution, however, exhibits language-specific positional peculiarities. Analysis has come to show that in the initial position the rise in pitch in the accented syllable equals to 2smt in Armenian

and it is slightly higher in English in the initial position. 64% pitch values of stressed syllables exceed

their unstressed counterparts. There is an increase in diapasonal melodic values in the median and final position in both languages in the final position.

Both English and Armenian reflect a positive tendency and since in the large majority of cases stress and pitch do correlate, and the stress in Armenian is associated with more frequent pitch rises and can be assigned a + mark.

5. *Vowel inventory, its qualitative and quantitative characteristics. According to this component of the scale, a - mark is assigned to languages which have a limited number of vowel inventory and are characterized by a lack of quantitative and qualitative modifications. Armenian vocalic system having six vowels and no distinct qualitative and quantitative changes ranks with a o mark. The only type of reduction in Armenian vocalic system being a slight quantity decrease of word medial vowels [Григорян 1990].*

6. *Consonant inventory, its qualitative and quantitative characteristics* The qualitative modifications are not expressed in Armenian, therefore a – mark should be proposed here.
7. *Type of accent.* In Armenian accent is fixed on the last full syllable, therefore a – mark is proposed, while in English the accent is free getting a + mark.
8. *Speech rate* : The interrelation between speech rate and rhythm is still a controversial problem. According to some findings, syllabic languages have higher speech rate /R. Dauer, J. Laver/. Yet, according to our studies on the correlation of rhythm and speech rate, English speech rate is 5.83 syll/ sec and surpasses the Armenian which equals to 5,75 syll/ sec.

There is a tendency to extend the list of components

Morphosyntactic features: Analyzing hierarchy and complexity in the language system Fenk-Oczlon, Fenk, [2008] try to associate syllable complexity and some metric and non-metric properties with morphosyntactic features. A high number of syllable types creates favorable condition for monosyllabic formations. This in its turn is conducive to the polysemy and homonymy, idiomaticity and rigid word order .

An attempt is also made to conceptualize semantic complexity and idiomaticity with phonological complexity and word order. Clearly, this concept needs further elaboration, but the disclosing of the complexity trade-offs between the subsystems may become one more indicator of the rhythmic type.

According to these analysts, high syllable complexity is associated with low number of syllables per word and per clause and high number of words per clause, VO order, low number of morphological cases, prepositions, cumulative case exponents and fusional or isolating morphology. All these features are considered characteristic of stress-timing, while the features opposing to them mark a tendency to syllable-timing. Armenian has free syntax, therefore it is assigned a - mark.

The integral scalar comparison of Armenian rhythm along **with English and French** proposed by Dauer and supplemented by the results of recent findings reveals that

5. the position of Armenian is close to the syllabic prototype which is conditioned by the criteria of vowel inventory, PVI index, function of accent and morphosyntactic features,

6. the tendency to syllable-timing is also marked but to a weaker degree by the criteria of duration, syllable structure, tempo and accentual duration. and rich consonant inventory
7. The elements of stress-timing in Armenian originate also from pitch marking.

This result can account for the contradictory conclusions reached in earlier studies of speech rhythm in Armenian and reveals the reason for opposing opinions. Therefore the integrative model proved itself viable in characterizing the type of speech rhythm. The latest approaches to rhythm reconceptualize the role of gradience in the formation of rhythm and demand further analysis free of limitations imposed by dichotomous model.

REFERENCES

1. Bolinger D.L., 1981, Two kinds of vowels, two kinds of rhythm. Bloomington, Indiana: Indiana University Linguistics Club
2. Cummins F., 2008, Rhythm as entrainment: The case of synchronous speech, *Journal of Phonetics*. 37 (1), , 16-28
3. Dauer R., 1987, Phonetic and phonological components of language rhythm, *Proceedings of the XIth International Congress of Phonetic Sciences*, Tallinn, Estonia, 447-450
4. Dellwo V., Wagner P., R., 2003, Relationship between speech rate and rhythm. In: *Proceedings of IcPhS*, 471-474
5. Dmitrova S., 1998, Bulgarian speech rhythm: Stress-timed or syllable-timed, *Journal of the International Phonetic Association*, vol. 27 (1-2), 27-33
6. Fenk-Oczlon G., Fenk, A., 2010, Measuring Basic Tempo across Languages and some Implications for Speech Rhythm. In: *Proceedings of the 11th Annual Conference of the International Speech Communication Association (INTERSPEECH 2010)*, Makuhari, Japan, 1537-1540
7. Grabe E., Low E. L., Durational Variability in Speech and the Rhythm Class Hypothesis. *Papers in Laboratory Phonology 7*, Mouton: Berlin, pp. 515-546
8. Kohler K., 2009, Rhythm in Speech and Language. A New Rresearch Paradigm, *Phonetica*, 66, 29-45
9. Laver J., 2002, *Principles of Phonetics*, Cambridge University Press, 511-541
10. Loukina A., Kochansky G., Rosner B., Shin C., Keane E., 2011, [Rhythm measures and dimensions of durational variation in speech](#). *J. Acoust. Soc. Am.* Volume 129, Issue 5, 3258-3270

11. Parnis A. B., 1999, Prosodic Typology, "On the Dichotomy between Stress-timed and Syllable-timed languages, Language Design, 2, 103-130
12. Ramus, F., Nespors, M., & Mehler, J., 1999, Correlates of linguistic rhythm in the speech signal. Cognition 73:265-292
13. Roach P., 1982, On the distinction between 'stress-timed' and 'syllable-timed' languages. In Linguistic Controversies, London: Arnold. (D. Crystal, Editor), 73-79
14. Xu Y., 2008, Multi-dimensional Information Coding in Speech, Keynote at Speech Prosody, Campinas, Brazil, 8
15. Բաղդասարյան Ս. Ա., 1984, Ժամանակակից հայոց լեզվի հիմնական մեղեդային տիպերի բնութագրումը, Երևանի Վ. Յու. Բոյունովի անվան օտար և ռուսաց լեզուների մանկավարժական ինստիտուտ
16. Թոխմախյան Ռ., 1983, Ժամանակակից հայերենի շեշտաբանությունը, Երևան, էջ 65 -158
17. Վանյան, Լ. Հայերենի դիթամ: Էլեկտրոն-ակուստիկ ուսումնասիրություն, ՀՀ ԳԱԱ Պատմաբանասիրական հանդես, 2008
18. Григорян Г., Соотношение длительности и интенсивности ударных и безударных гласных современного армянского языка, Автореферат диссертации, Ереван, 1990

ՍԵՂԱ ԲԱԴԴԱՍԱՐՅԱՆ, ԼՈՒՍԻՆԵ ՎԱՆՅԱՆ - ՀԱՅԵՐԵՆԻ ՌԻԹՄԻ ՈՐՈՇ ՏԻՊԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ (ԱՆԳԼԵՐԵՆԻ ՉՈՒԳԱԴՐՈՒԹՅԱՄԲ)

Երկատման մոդելները ներկայացնում են հայերենի դիթամը որպես շեշտային կամ վանկային: Ռիթմիկ կառույցների դասակարգման հակասությունները կարելի է բացատրել ժամանակային մոդելի սահմանափակ բնույթով: Սանդղակային մետրիկ մոդելները, ինչպես նաև պարամետրիկ մոտեցումը հիմք է ստեղծում դիթամի համընդգրկուն մոտեցման համար, որի շրջանակներում առանձնահատուկ նշանակություն են ստանում խմբավորումն ու ընդգծվածությունը:

СЕДА БАГДАСАРЯН, ЛУСИНЕ ВАНЯН - О ТИПОЛОГИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРИСТИКАХ АРМЯНСКОГО РИТМА (В СОПОСТАВЛЕНИИ С АНГЛИЙСКИМ)

Дихотомические модели описывают ритм армянского языка либо как тактосчитающий, либо как слогосчитающий. Противоречия в категоризации ритма объясняются ограниченной функциональностью темпоральной модели. Метрические модели с акцентом на градуированность, а также параметрический подход создают основу для интегративного подхода к ритму, в рамках которого особую значимость приобретает группировка и выделенность.

ԱՆԳԼԵՐԵՆԻ ԵՎ ՀԱՅԵՐԵՆԻ <<ՔՈՂԱՐԿՈՒՄ>> ԻՄԱՍՏ
ԱՐՏԱՀԱՅՏՈՂ ԲԱՅԵՐԻ ԲԱՌԻՄԱՍՏԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԻ
ՉՈՒԳԱԴՐԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

Հիմնաբառեր՝ քողարկում, զուգադրական տիպաբանություն, լեզվական կարգայնացում, բառիմաստային խումբ, ճանաչողական լեզվաբանություն

Լեզուն ոչ միայն հաղորդակցման կարևորագույն միջոց է, այլև շրջապատող աշխարհի և իրականության ճանաչման, տեղեկատվության կուտակման և այդ տեղեկատվությունը յուրահատուկ փաթեթավորումով փոխանցման միջոց: Արդի լեզվաբանության մեջ ամրապնդվում է նյութի վերլուծության բառաիմաստաբանական մոտեցումը, որը հնարավորություն է տալիս պարզել իմակաների միջև եղած համակարգային հարաբերությունները: Բառերը և նրանց իմաստներն ապրում են ոչ թե միմյանցից առանձին կյանքով, այլ միավորվում են զանազան խմբերի մեջ, որտեղ խմբավորման համար հիմք է հանդիսանում հիմնական իմաստով նմանությունը կամ տարբերությունը [Rosch 1975: 193]: Լեզվի բառաֆոնդի հետազոտության գործընթացի ամենաարդի կողմերից մեկը բառային միավորների՝ որպես համակարգի տարրերի ուսումնասիրությունն է:

Գիտելիք կուտակելու գործընթացի ժամանակ մարդը մշակում է ստացվող տեղեկությունները, որի արդյունքում առանձնացվում են դասեր, խմբեր, կարգեր և իրականացվում է առարկաների նույնականացում: Լեզվի բառապաշարը, սակայն, չի կարելի դիտել որպես առանձին տարրերի պարզ ամբողջություն: Յուրաքանչյուր բառային միավոր՝ լինելով ինքնուրույն, բնորոշվում է լեզվի կառուցվածքի նույն և տարբեր մակարդակների այլ միավորների հետ որոշակի հարաբերություններով [Rosch, Mervis 1975: 575]:

Սույն հոդվածի նպատակն է դասակարգել անգլերենի և հայերենի **քողարկում** իմաստ արտահայտող բայերը՝ առանձնացնելով բայախմբերը: Վերջիններիս ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս տվյալ բայերը դիտարկել որպես առանձին բառիմաստային խմբերի անդամներ, այդ խմբերն էլ իրենց հերթին ներառում են բառիմաստային բազմաթիվ մասնավոր ենթախմբեր:

Սույն խնդրի լուծման համար հողվածում կիրառվել են լեզվաբանական զննման և նկարագրման, կառուցվածքային-իմաստաբանական վերլուծության և զուգադրական մեթոդները:

Բառարանային աշխատանքի ընթացքում համընդհանուր քաղվածքի միջոցով վերհանվել են 85 անգլերեն և 61 հայերեն բայեր, որոնց իմաստում առանձնանում է *քողարկում* իմաստային բաղադրիչը:

Ընտրված բառային նյութի վերլուծությունը ցույց տվեց, որ անգլերենի և հայերենի *քողարկում* իմաստ արտահայտող բայերի իմաստաբանական կառուցվածքում առկա է **թաքցնել** ընդհանուր կարգային ցուցիչը, որն իրականացնում է *քողարկում* վերացական իմաստային կարգը:

Քողարկում իմաստ արտահայտող առաջին հիմնական բայախմբի մեջ անգլերենում և հայերենում առանձնացնում ենք բայերի հետևյալ ենթախմբերը՝

1. Մի բանով ծածկել/պատել /անգլերեն- 22,3 %, հայերեն- 54,1 %/

Այս բայախմբում առանձնացվում են զուգադրվող լեզուների ինչպես համարժեք զույգեր, օրինակ **curtain-վարագուրել, hide-թաքցնել, cover-ծածկել**, որոնք ունեն **մի բանով ծածկել/պատել** նույն իմաստը, այնպես էլ այնպիսի բայեր, որոնց տվյալ իմաստը զուգադրվող մյուս լեզվում բացակայում է: Օրինակ՝ հայերենի **անթեղել** բայն անգլերենում բառային համարժեք չունի, տվյալ իմաստի բացը անգլերենում լրացվում է այնպիսի բառակապակցությունների միջոցով, ինչպես **bank the coals, cover charcoal with ash**, սակայն այս բառակապակցությունները փոխանցում են **անթեղել** բայի միայն ուղիղ իմաստը, մինչդեռ հայերենի բայն օգտագործվում է նաև **մի բանի տակ ծածկել՝ պահել՝ թաքցնել** փոխաբերական իմաստով, որն անգլերենում կարող է փոխարինվել **hide, conceal, cover up** բայերով:

Այս բայախմբում կարող ենք դիտարկել նաև մեկ այլ հետաքրքիր երևույթ: Հայերեն բայախմբի մեջ առանձնացվում են նույն իմաստ արտահայտող մի քանի բայեր, որոնք, սակայն, անգլերենում ունեն միայն մեկ համարժեք: Օրինակ՝ հայերենի **թաղել, հորել, խորել, հողել, դամբարանել, դամբանել, հորսել, գերեզմանել** բայերի համար անգլերենում կարող ենք գտնել **bury** համարժեքը կամ **cover with earth** բառակապակցությունը: Թերևս այս փաստով կարող ենք բացատրել այն հանգամանքը, որ տվյալ բայախմբի մեջ հայերեն բայերը թվով ավելի շատ են, քան անգլերենում:

2. Գաղտնի պահել՝ թաքցնել /անգլերեն- 29,4 %, հայերեն- 52,4 %/

Անգլերենի **obliterate** բայի **make invisible or indistinct; conceal or cover** իմաստը մեզ թույլ է տալիս այն ընդգրկել **զաղտնի պահել/թաքցնել** բայախմբի մեջ, սակայն բայի հայերեն **ջնջել/սրբել/մաքրել** տարբերակները չունեն համարժեք իմաստը: Տվյալ բացը լրացնելու համար հայերենում կարող ենք օգտագործել տվյալ բայախմբի մյուս անդամները, ինչպես **թաքցնել, կոծկել:**

3. Արգելք հանդիսանալ /3,5 %/`

Այս բայախումբն առանձնացվում է միայն անգլերենում: Այս բացը հայերենում կարող է լրացվել նկարագրական միջոցով, օրինակ՝ **չթողնել մեկին ինչ-որ տեղ գնալ/բան տեսնել՝ կանգնելով նրանց առջև/ճանապարհին: Bar** բայի մեզ հետաքրքրող **to block a road, path, etc. so that nobody can pass** իմաստով, որը հայերենում արտահայտվում է **ճանապարհին կանգնել** բառակապակցության միջոցով:

4. Անհասկանալի/մշուշոտ դարձնել /անգլերեն- 11,8 %, հայերեն - 9,8 %/`

Տվյալ ենթախմբի անդամները զուգադրվող լեզուներում հիմնականում համընկնում են, սակայն այստեղ ևս կարող ենք տեսնել հստակ տարբերություններ: Այսպես, անգլերենի **black** բայը մեզ հետաքրքրող **to make a place dark by turning off lights, covering windows** իմաստով թույլ է տալիս այս բայն ընդգրկել տվյալ բայախմբում, սակայն դրա հայերեն **սևացնել** բայը չունի նման իմաստային նշույթավորում: Տվյալ բացը հայերենում կարող ենք լրացնել տվյալ բայախմբի մյուս անդամի՝ **մթնեցնել** բայի միջոցով:

5. Պաշտպանել/ օգնել թաքցնել /անգլերեն- 23,5 %, հայերեն - 13,1 %/`

Այս բայախմբում զուգադրվող երկու լեզուներն ունեն որոշակի համարժեքներ, սակայն, ինչպես տեսնում ենք, հիմնականում կարող ենք խոսել տարբերությունների մասին, քանի որ միայն այն հանգամանքը, որ բայախմբի անդամների թիվը անգլերենում կրկնակի գերազանցում է հայերենինը, հստակ տարբերություններ է ծնում: Օրինակ անգլերենի **avoid** բայի մեզ հետաքրքրող փոխաբերական **to keep away from sb/sth; to try not to do sth** և **to prevent yourself from hitting sth** իմաստները չեն արտահայտվում տվյալ բայի հայերեն **խուսափել** համարժեքում, այս բացը լրացվում է միայն, եթե **խուսափել** բայը համակցում ենք այլ բառերի հետ, ինչպես՝ **խուսափել մեկին խփելուց**, սակայն անգլերենի տվյալ բայի իմաստային կառուցվածքում առկա է նաև **ինքն իրեն զսպել, որ ինչ-որ մեկին չվնասի** իմաստը:

6. Մոռացության տալ /անգլերեն- 3,5 %, հայերեն- 6,5 %/`

Սույն բայախմբի բայերը զուգադրվող լեզուներում համընկնում են և տարբերություններ գրեթե չեն նկատվում: Կարող ենք նշել միայն անգլերենում **dispel** բայի առկայությունը մեզ հետաքրքրող **make sth, especially a feeling or belief, go away or disappear** իմաստով, որի հայերեն **ցրել/քշել** թարգմանչական տարբերակը ունի ավելի լայն, չտարբերակված իմաստ: Տվյալ իմաստը հայերենում կարող է արտահայտվել **ինչ-որ բան մոռացության տալ** բառակապակցության միջոցով:

7. Ոչնչացնել /անգլերեն- 10,6 %, հայերեն- 6,5 %/`

Ինչպես տեսնում ենք, անգլերեն բայախմբի անդամների թիվը գրեթե երկու անգամ գերազանցում է հայերենի բայախմբին: Այս դեպքում էլ տվյալ երկույթը բացատրվում է հայերեն բայերի իմաստային կառուցվածքում **ոչնչացնել** իմաստի բացակայությամբ:

Հետաքրքրական է, որ կարող ենք դիտարկել նաև հակառակ երկույթը: Այսպես, հայերենի **թաղել** բայն ունի **խորտակել, ոչնչացնել և չքացնել, ի չիք դարձնել** իմաստները, որոնք անգլերենի **bury** համարժեքի իմաստային կառուցվածքում չեն առանձնացվել:

Efface բայի **to make sth disappear; to remove sth** իմաստը չի արտահայտվում **ջնջել/մաքրել** համարժեքներում, սակայն այս բացը կարող ենք լրացնել **անհայտացնել** բայով:

Հայերենի **խորճկել** բայը անգլերենում կարող ենք փոխարինել **make disappear** տարբերակով, սակայն այս բառակապակցությունը չի արտահայտում այն հատուկ ոճական նշույթավորումը, որ առկա է հայերենի **խորճկել** բայի **հապճեպ կերպով անփութորեն պահել/թաքցնել** իմաստում: Այս բացը հնարավոր է լրացնել նկարագրական միջոցներով, ինչպես **hide quickly**:

8. Խանգարել/ խափանել /անգլերեն- 3,5 %, հայերեն- 3,3 %/`

Տվյալ բայախումբը երկու լեզուներում էլ բավականին փոքր է, սակայն, չնայած քանակի, այն հետաքրքրական է նրանով, որ անդամներից և ոչ մեկը զուգադրվող լեզուներում չի համընկնում: Անգլերենի **black** բայը մեզ հետաքրքրող **to prevent sth such as a piece of writing or a television broadcasting from being read or seen** իմաստով ընդգրկվում է տվյալ ենթախմբում, սակայն հայերենի **սևացնել** համարժեքը չի արտահայտում նմանատիպ իմաստ: Այս բացը հայերենում կարող ենք լրացնել **տեսնելուն/լսելուն խանգարել** տարբերակով:

Avoid բայը մեզ հետաքրքրող **prevent sth bad from happening** իմաստով նույնպես հայերենում կարող է արտահայտվել միայն

խանգարել վատ դեպքի պատահարին նկարագրական թարգմանությամբ:

Մյուս կողմից, հայերենի **թաղել** բայի **խափանել, խանգարել** իմաստը չի առանձնացվում դրա անգլերեն **bury** համարժեքի իմաստային կառուցվածքում: Անգլերենում այս բացը լրացնելու են գալիս **hamper, hinter** բայերը, իսկ հայերենի **անջրպետել** բայի տվյալ իմաստով բացը՝ **block up** տարբերակը:

Հատուկ ուշագրավ դեպք են կազմում այն բայերը, որոնք ընդգրկվում են միաժամանակ մի քանի խմբերի կամ ենթախմբերի մեջ: Այս երևույթը զուգադրվող երկու լեզուներին էլ բնորոշ է: Անգլերենում դրանք 17 են, ինչը կազմում է *քողարկում* իմաստ արտահայտող բայերի ընդհանուր թվի 28,8%:

Այստեղ այս երևույթն ավելի բազմաբնույթ է. օրինակ՝ **black** բայն ընգրկվում է 4 տարբեր ենթախմբերում՝ ունենալով մեզ հետաքրքրող միայն երկու իմաստ. 1/ **մի բանով ծածկել/ պատել** /1) make a place dark by turning off lights, covering windows/, 2/ **գաղտնի պահել/ թաքցնել** /2) to prevent sth such as a piece of writing or a television broadcasting from being read or seen/, 3/ **անհասկանալի/ մշուշոտ դարձնել** /1) make a place dark by turning off lights, covering windows/, 4/ **խանգարել/ խափանել** /2) to prevent sth such as a piece of writing or a television broadcasting from being read or seen/:

3 բայ ընդգրկվել են 3 տարբեր խմբերում.

- **Cover-** 1/ **մի բանով ծածկել/ պատել**՝ 2) to lie or spread over the surface of sth., 2/ **պաշտպանել/ օգնել թաքցնել**՝ 1) to place sth over in order to hide or protect it, 3/ **գաղտնի պահել/ թաքցնել**՝ 3) to hide sth.
- **Obliterate-** 1/ **գաղտնի պահել/ թաքցնել**՝ conceal or cover, 2/ **անհասկանալի/ մշուշոտ դարձնել**՝ 2) make invisible or indistinct, 3/ **ոչնչացնել**՝ 1) destroy utterly, wipe out:
13 բայ ընդգրկվել է երկուական տարբեր բայախմբերի մեջ.
- **Hide-** 1/ **մի բանով ծածկել/ պատել**՝ 3) to cover sth so that it cannot be seen, 2/ **գաղտնի պահել/ թաքցնել**՝ 4) to keep sth secret, especially your feelings
- **Bury-** 1/ **մի բանով ծածկել/ պատել**՝ 1) put or hide underground, place in the earth or in a tomb, 2/ **գաղտնի պահել/ թաքցնել**՝ 2) cover (someone or something) completely, hide (something) from sight, hide or try to forget

- **Harbor-** 1/ գաղտնի պահել/ թաքցնել՝ 2) to keep feelings or thoughts, especially negative ones, in your mind for a long time, 2/ պաշտպանել/ օգնել թաքցնել՝ 1) to hide and protect sb who is hiding from the police:

Մնացած 42 բայերն ընդգրկվել են միայն մեկ բայախմբի մեջ:

Հայերենում **քողարկում** իմաստ արտահայտող բայերի նմանատիպ երևույթ է դիտարկվում 25 բայերի մոտ, ինչը կազմում է *քողարկում* իմաստ արտահայտող բայերի ընդհանուր թվի 43,4%: Հատկանշական է, որ **թաղել** բայն ընդգրկված է 4 տարբեր բայախմբերում. 1. **մի բանով ծածկել/ պատել**, 2. **գաղտնի պահել/ թաքցնել**, 3. **անհասկանալի/ մշուշոտ դարձնել**, 4. **ոչնչացնել**:

3 բայ օգտագործվում է 3 բայախմբերում.

- **Ծածկել-** 1/ **մի բանով ծածկել/ պատել**՝ 4/ մի բանի մակերեսը պատել, 2/ **գաղտնի պահել/ թաքցնել**՝ 13/ թաքցնել իր մեջ կամ իր ետևում, քողարկել, տեսադաշտից անջատել, 16/ թաքցնել, գաղտնի պահել, 17/ պահել գաղտնարանում, թաքստոցում, թաքցնել, 3/ **պաշտպանել/ օգնել թաքցնել**՝ մեկի արարքն արդարացնել, օգնել թաքցնել
- **Թաքցնել-** 1/ **մի բանով ծածկել/ պատել**՝ 1/ պահել, ծածկել ուրիշներից , 5/ փխբ. իր մեջ կրել՝ ունենալ, ծածկված լինել, 2/ **գաղտնի պահել/ թաքցնել**՝ 2/ գաղտնի, ծածուկ պահել, 3/ **մշուշոտ դարձնել**՝ 4/ ծածկել, տեսողությունից անհետացնել, աներևույթացնել:

21 բայ (օրինակ՝ *քողարկել, շղարշել, գերեզմանել, խորճել*) ընդգրկված են երկուական տարբեր բայախմբերում:

Մնացած 34 բայերն (57,6%) ընդգրկված են միայն մեկ բայախմբում: Ուշագրավ է նաև մեկ այլ երևույթի՝ **էնանտիոսեմիայի** առկայությունը տվյալ բայախմբերում: Անգլերենում առանձնացնում ենք 4 բայեր, որոնք միաժամանակ կարող են արտահայտել ինչպես <<բացահայտման>>, այնպես էլ <<քողարկման>> իմաստ. **Screen-conceal, protect, or shelter** (someone or something) with a screen or something forming a screen (քողարկում) և *show or broadcast* (բացահայտում), **believe**- give false impression of sb/sth (քողարկում) և *show that sth cannot be true or correct* (բացահայտում), **explain**- make clear to someone by describing it in more detail or revealing relevant facts (բացահայտում) և *give a reason so as to justify or excuse* (քողարկում), **efface**- make sth disappear (քողարկել) և *remove sth* (բացահայտել): Հատկանշական է, որ այս երևույթը գրանցվում է բացառապես անգլերենում, հայերենում նմանատիպ օրինակներ չեն դիտարկվել:

Չուգադրվող լեզուներում *քողարկում* իմաստ արտահայտող հնացած բայերի շարքում գրանցվում է քանակական տարբերություն. անգլերենում ուսումնասիրվող հնացած բայերը կազմում են ընդհանուր բայերի թվի 1,4%-ը: Սակայն հայերենում *քողարկում* իմաստ արտահայտող հնացած բայերը համեմատաբար ավելի մեծ թիվ են կազմում /11,7%/: Նյութի հետագա ուսումնասիրությունները ցույց տվեցին, որ արձանագրված այս փաստերն ունեն իրենց բացատրությունը ճանաչողական լեզվաբանության տեսանկյունից: Դրանք հիմնականում այն բառերն են, որոնք իրենց իմաստային կառուցվածքում ունեն *հողի մեջ պահել/ թաքցնել* իմաստը, ինչպես օրինակ՝ *խորել, գոռել, հողել, գաղել, գողել, դաճել, դոճել, ղուղակել, հնթեթել, հնթերթել*: Այսպիսով, հարց է առաջանում, թե ինչը կարող է պատճառ հանդիսանալ նույն իմաստային բաղադրիչն իրենց մեջ կրող հնացած բայերի առկայությանը ուսումնասիրվող բայախմբում հայերենում, մինչդեռ անգլերենում նմանատիպ երևույթ չի նկատվել: Պատճառը, թերևս, այն է, որ հայ ժողովուրդը, դարեր շարունակ գտնվելով օտար զավթումների նշանակետում, շատ հաճախ հողի մեջ է թաքցրել հայոց հոգևոր և նյութական գանձերը՝ գրքերը, մատյանները, որպեսզի դրանք չընկնեն բարբարոս զավթիչների ձեռքը և չոչնչացվեն: Հետևաբար լեզվում նմանատիպ բառերի անհրաժեշտություն է առաջ եկել հենց հայերենում:

Այսպիսով, կարելի է եզրակացնել, որ բառախմբերը իրար փոխկապակցված, միմյանց հետ հարման եզրեր ունեցող միավորներ են, ինչը բխում է լեզվի համակարգային բնույթից: Ամփոփելով նշենք, որ անգլերենի և հայերենի *քողարկում* իմաստ արտահայտող բայերը դրսևորում են իմաստային մի շարք առանձնահատկություններ, որոնք ակնհայտ են դառնում դրանց իմաստային զուգադրական վերլուծության արդյունքում և հնարավորություն են տալիս ավելի ամբողջական արդյունքներ ստանալու ուսումնասիրվող լեզուների ճանաչողական պատկերի մասին:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Rosch E. Cognitive representation of semantic categories // Journal of Experimental Psychology. -1975. – Vol. 104. – P. 192-233
2. Rosch E. & Mervis C. Family Resemblances: Studies in the Internal Structure of Categories // Cognitive Psychology. 1975. № 7. P. 573–605.

ВАРДАНУШ БАГДАСАРЯН - СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИХ ГРУПП ГЛАГОЛОВ СО ЗНАЧЕНИЕМ «СОКРЫТИЕ» В АНГЛИЙСКОМ И АРМЯНСКОМ ЯЗЫКАХ

Процесс языковой категоризации является одним из базовых когнитивных процессов, имеющих определенную структуру и специфику и служащих для упорядочения знаний о мире, на которых основывается деятельность сознания. Через призму категоризации воспринятому миру придается упорядоченный характер, что позволяет систематизировать наблюдаемое и определить в нем сходство одних явлений в противовес различию других. Статья посвящена сопоставительному анализу категориальных значений глаголов, выражающих значение *сокрытия* в английском и армянском языках, а также выделению их лексико-семантических групп и подгрупп. Рассматривается семантический аспект этих глаголов и их место в английской и армянской языковой картине мира. Глаголы сокрытия проявляют ряд смысловых особенностей, которые дают возможность получить более целостное представление о языковой картине мира в сопоставляемых языках, а также определить ментальные схемы, влияющие на категориальное значение данных глаголов.

YARDANUSH BAGHDASARYAN - COMPARATIVE ANALYSIS OF LEXICO-SEMANTIC GROUPS OF VERBS DENOTING THE NOTION «TO HIDE» IN ENGLISH AND ARMENIAN

The article is devoted to the analysis and study of cognitive and linguo-cultural activity of verbs denoting the notion «*to hide*» in English and Armenian, the consideration of linguistic categorization as a cognitive process, providing a basis for a variety of cognitive activities of human mind, linguistic interpretation of different lexico-semantic groups as peculiar units of individual's mental world reflecting the correlation of human language and culture. The article deals with comparative analysis and representation of the groups and subgroups of verbs with the meaning «*to hide*» in English and Armenian languages. Different semantic aspects of groups under study and their role in the English and Armenian language-image of the world are discussed.

**ԱՆԳԼԵՐԵՆԻ ԵՎ ՀԱՅԵՐԵՆԻ «ԲԱՑԱՀԱՅՏՈՒՄ» ԻՄԱՍՏ
ԱՐՏԱՀԱՅԱՏՈՂ ԲԱՅԵՐԻ ԻՄԱՍՏԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՏԻՊԵՐԻ
ՋՈՒԳԱԴՐԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ**

ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

Հիմնաբառեր՝ բացահայտում, իմաստային հիմնատիպեր, զուգադրական տիպաբանություն, լեզվական կարգայնացում, ճանաչողական լեզվաբանություն

Լեզուն կարելի է դիտարկել որպես ճանաչողական գործընթացների կարևորագույն բաղադրիչ, որի միջոցով իրականացվում է օբյեկտիվ իրականության կարգայնացումը: Մարդը մշակում է արտաքին աշխարհից ստացվող տեղեկությունը, այնուհետև առանձնացնում խմբեր, դասեր, կարգեր և իրականացնում առարկաների նույնականացում՝ դրանք մտովի հարաբերակցելով որոշակի կարգերի հետ: Այսպիսով ճանաչողական լեզվաբանությունը գերնպատակ ունի կադապարել աշխարհի պատկերը և մարդկանց լեզվական գիտակցությունը [Nuyts 1992: 91]:

Է. Ռոշը նշում է, որ կարգերի մեծամասնությունն ունի աստիճանավորված ներքին կառուցվածք, որը բնորոշվում է կենտրոնում գտնվող հիմնատիպով: Տվյալ կարգի անդամները բոլոր հատկանիշներով չէ, որ պիտի համընկնեն: Դրանք կարող են ունենալ «<ընտանեկան նմանություն>>, որն առանձնացվում է ավելի շատ զգայական ընկալման միջոցով, քան՝ սահմանվում տրամաբանորեն [Роса <http://doc>: 2009]: Առօրյայում կիրառվող հասկացությունների մեծ մասի իմաստը դուրս է բերվում ոչ թե իրենց բնորոշ հատկանիշներից, այլ այն հատկանիշներից, որոնք բնորոշ են կարգի առավել տիպային անդամին: Այսպիսով, հիմնատիպ է կարգի այն անդամը, որը կիսում է առավելագույն ընդհանուր հատկանիշներ կարգի մյուս անդամների հետ, և մինիմալ ընդհանուր հատկանիշներ ունի մյուս կարգերի անդամների հետ: Մենք որոշում ենք՝ արդյոք այս կամ այն առարկան/երևույթը պատկանում է տվյալ կարգին՝ համեմատելով այն կարգի հիմնատիպի հետ: Կարգի այս կամ այն ներկայացուցիչը ստանձնում է հիմնատիպի դերը՝ շնորհիվ նրանում առկա հատուկ ճանաչողական հատկանիշների [Rosch 1983: 76]:

Սույն հոդվածի նպատակն է ներկայացնել անգլերենում և հայերենում ուսումնասիրված **բացահայտում** իմաստ արտահայտող

բայերի զուգորդական-փորձարարական վերլուծությունը: Այս խնդիրը լուծելու համար օգտագործվել է ազատ զուգորդումների փորձարկման մեթոդը:

Բառի հիմնանշանակությունը և հարանշանակությունը շրջապատող միջավայրի նկատմամբ մտածական ռեակցիաներ են, իսկ այդ բաղադրիչների հարաբերակցությունը կախված է ճանաչողական, էթնոմշակութային, տարիքային և այլ չափումներից: Անհատի կարգային կառույցներում ձևավորվում են կենսագրական և ներքին հոգեկան իրադարձություններ ու տևական գործոններ: Դրանց բացահայտումը հնարավոր է գիտակցության կարգային կառույցների բովանդակության և դրանց զուգորդական կապերի վերլուծության շնորհիվ: Հարաբերակցական կառույցները ոչ այլ ինչ են, քան հոգեբանական և կարգային կառույցների միջև փոխհարաբերությունների միջանկյալ օղակ:

Փորձարկման ընթացքում դուրս են բերվել **բացահայտել** իմաստ արտահայտող բայերի զուգորդումները՝ ստացված արդյունքները ներկայացնելով է. Ռոշի հիմնատիպերի տեսության ներքո: Փորձարկմանը մասնակցել է 200 լեզվակիր՝ 100 հայախոս և 100 անգլախոս: Անգլախոս փորձարկվողներին առաջարկվել է **discover**, իսկ հայախոսներին՝ **բացահայտել** բառ-ազդակը: Հարցման մասնակիցները պատասխանել են առաջին 7 բառ-ռեակցիաներով:

Հետազոտությունը ցույց տվեց, որ **discover/բացահայտել** բառ-ազդակի ամենաբարձր հաճախականություն ունեցող բառ-ռեակցիաները **find** և **հայտնաբերել** բայերն են՝ համապատասխանաբար 34 և 37 անգամ:

Հատկանշական է, որ ամենահաճախ հանդիպող բառ-ռեակցիաներից շատերը հանդիպում են զուգադրվող երկու լեզուներում էլ. *clarify /35/ - պարզել /39/, secret /33/ - գաղտնիք /31/, truth /24/ - ճշմարտություն /24/, key /21/ - բանալի /23/:*

Սակայն գրանցվել են նաև դեպքեր, երբ մի լեզվում տվյալ բառ-ռեակցիան ունի կիրառման բավական բարձր հաճախականություն, միջդեռ զուգադրվող լեզվում՝ ցածր: Այս երևույթի վառ օրինակներն են հետևյալ բառերը. *falsification /4/ - կեղծիք /25/, result /19/ - արդյունք /7/, life /14/ - կյանք /5/:*

Գրանցված այս հստակ տարբերությունները կարող են բացատրվել հետևյալ կերպ. հայերենում ինչ-որ թաքուն/ նենգ/ ձևական բան բացահայտելու համար մենք օգտագործում ենք *կեղծիքը բացահայտել* բառակապակցությունը, ի տարբերություն անգլերենի, որի դեպքում չի օգտագործվում *discover fraud* բառակապակցությունը (*expose fraud*):

Հետևաբար **բացահայտել** բառ-ազդակը կարող է թվով ավելի շատ **կեղծիք** բառ-ռեակցիայի պատճառ հանդիսանալ, մինչդեռ **fraud** կամ **falsification** բառերը հանդիպում են բացառիկ դեպքերում:

Առանձնացվում են նաև այնպիսի զուգորդումներ, որոնց օգտագործման հաճախականության թիվը զուգադրվող լեզուներում չի տալիս նկատելի տարբերություններ: Այդպիսի զուգորդումների թվին են պատկանում հետևյալ բառերը. *crime /19/ - հանցագործություն /21/, explain /13/ - բացատրել /15/, lie /5/ - սուտ /7/, knowledge /12/ - գիտելիք /8/, sincerity /9/ - անկեղծություն /11/, friend /6/ - ընկեր /9/, reality /14/ - իրականություն /12/:* Այնուհետև բառերի շրջանակը ձգվում է մինչև այնպիսի բառ-ռեակցիաներ, որոնք առկա են զուգադրվող լեզուներից միայն մեկում. *ջրի երես հանել /14/, կայծ /3/, խաբար տալ /6/, plot /24/, wings /5/, boundary /4/:*

Միևնույն բառի վերաբերյալ տարբեր մշակույթների ներկայացուցիչների զուգորդումները կարող են տարբեր լինել, քանի որ բառերի հիմքում ընկած են հասկացությունները, իսկ դրանց հիմքում՝ մարդկանց կենսափորձը: Ոչ բոլոր դեպքերում է հնարավոր գտնել հակառակ լեզվում տվյալ բառ-ռեակցիայի բացակայության պատճառը, սակայն որոշ դեպքերում դա հնարավոր է անել: Անգլերենում *պարզված դավադրության* իմաստն արտահայտվում է **discover a plot** բառակապակցության միջոցով: Այսպիսով՝ **discover** բայը բավականին շատ թվով անձանց մոտ հանգեցնում է **plot** բառ-ռեակցիայի առաջացմանը:

Բացահայտել բառ-ազդակի համար ստացված զուգորդումների մեծամասնությունը հարացուցային են, այսինքն պատկանում են նույն քերականական դասին, ինչ բառ-ազդակը: Դիտարկվում են, սակայն, տարբեր տեսակի հարացուցային զուգորդումներ, 1. **հոմանիշային- discover – open – reveal – disclose, հայտնաբերել – բացահայտել – հայտնագործել**, 2. **հականիշային- բացահայտել – քողարկել, truth – falsification**, 3. **սեռանիշային/ տեսականիշային- feeling – love, զգացմունք – սեր**:

Դիտարկվել են շարակարգային զուգորդումների հետևյալ հիմնական տեսակները. 1. **բայ /բառ-ազդակ/ - ածական /բառ-ռեակցիա/- discover – insincere, բացահայտել – անկեղծ**, 2. **բայ /բառ-ազդակ/ - բայ /բառ-ազդակ/- discover – explain, discover – clarify, բացահայտել – գտնել, բացահայտել – տեղեկանալ**, 3. **բայ /բառ-ազդակ/ - գոյական /բառ-ազդակ/- discover – knowledge, discover – sincerity, բացահայտել – արժեք, բացահայտել – աշխարհ**:

Զուգորդային փորձարկման արդյունքում ստացված բառ-ճակատները մենք դիտարկել ենք է. Ռոշի ռեյտինգային սանդղակի 7 աստիճաններով՝ հիմք ընդունելով յուրաքանչյուր բառ-ճակատի հաճախականությունը ըստ պատասխանների քանակի:

Այսպիսով, **բացահայտել** բառ-ազդակի համար առանձնացնում ենք բառ-ճակատների հետևյալ պատկերը. 1. **ամենալավ ներկայացուցիչ՝** *find /36/ – հայտնաբերել /37/, 2. լավ ներկայացուցիչ՝* *clarify /33/, secret /33/, պարզել /36/, գաղտնիք /31/, 3. բավական լավ ներկայացուցիչ՝* *truth /24/, plot /24/, key /21/, result /19/, crime /19/, կեղծիք /25/ , ճշմարտություն /24/, բանալի /23/, հանցագործություն /21/, 4. միջին լավ ներկայացուցիչ՝* *reality /14/, life /14/, explain /13/, knowledge /12/, ներաշխարհ /19/, բացատրել /15/, անկեղծություն /13/, ջրի երես հանել /14/, 5. բավական վատ ներկայացուցիչ՝* *justice /10/, sincerity /9/, inner world /7/, friend /6/, lie /5/, wings /5/, union /9/, ընկեր /9/, գիտելիք /8/, իրականություն /8/, արդյունք /7/, կյանք /5/, արդարություն /5/, 6. վատ ներկայացուցիչ՝* *falsification /4/, equity /4/, boundary /4/, անկողմնակալություն /4/, կայծ /3/, 7. շատ վատ ներկայացուցիչ՝* *gift, help, kindness, continent, հասանելի, պեղել, աշխատասիրություն, քաղաքավարություն, քայլել, շողալ, օգնել, մայրցամաք:*

Ինչպես տեսնում ենք՝ **ամենալավ ներկայացուցիչ, լավ ներկայացուցիչ, բավական լավ ներկայացուցիչ** դաշտերում մենք դիտարկում ենք զուգադրվող երկու լեզուներում համընկնումներ: Համընկնումներ գրեթե չեն նկատվում **միջին լավ ներկայացուցիչ, բավական վատ ներկայացուցիչ, վատ ներկայացուցիչ, շատ վատ ներկայացուցիչ** դաշտերում:

Կարգաստեղծման ճանաչողական էությունն այն է, որ յուրաքանչյուր նոր հասկացություն գիտակցության կողմից յուրացվում է՝ իր մեջ արդեն առկա հասկացությունների հետ կառուցվածքային հարաբերություններ հաստատելու և այդ համակարգում իր տեղը գտնելու միջոցով: Հենց այս փաստն էլ պայմանավորում է փորձարկման արդյունքում ստացված տվյալների տարբերությունները: Հետազոտության համար հատկապես հետաքրքրական է այն հարցը, թե ինչ աստիճանով են մեր կարգային կառույցներն իրենց ազդակը ստանում մշակույթից: Մեր կողմից իրականացված ազատ զուգորդումների մեթոդը կիրառող փորձը խոսում է այս կամ այն լեզվակրի գիտակցության մեջ բառերի ունեցած դիրքի մասին՝ ցույց տալով, որ զուգորդումների առաջացման գործընթացը ապահովում է մարդու ճանաչողական գործունեությունը, որի հիմքում ընկած է մարդու կենսավորձը,

պատկերացումները, մտածելակերպը, հավատալիքները և ազգային պատկանելիությունն ու մշակույթը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Nuyts J. Aspects of a cognitive–pragmatic theory of language, John Benjamins publishing company, Amsterdam, Philadelphia, 1992, p. 91-322
2. Rosch, E. H. Prototype classification and logical classification: The two systems // Scholnick, E. New Trends in Cognitive Representation: Challenges to Piaget’s Theory. Hillsdale, N.-J. : Lawrence Erlbaum Associates, 1983. P. 73–86
3. Рош Э. Теория прототипов, <http://www.psychology-online.net/articles/doc-437.html>, 2009, 10.05.2013

ВАРДАНУШ БАГДАСАРЯН - СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ СЕМАНТИЧЕСКИХ ПРОТОТИПОВ ГЛАГОЛОВ «ОТКРЫТИЯ» В АНГЛИЙСКОМ И АРМЯНСКОМ ЯЗЫКАХ

Статья посвящена выявлению сходных и различительных черт семантических прототипов лексико-семантической группы «*ОТКРЫТИЯ*» в двух дальне-родственных языках, какими являются английский и армянский. Глаголы исследуемой лексико-семантической группы, которые непосредственно отражают особенности национальной лингво-когнитивной картины мира, проявляют ряд смысловых особенностей, которые дают возможность получить наиболее целостную картину о когнитивной картине сопоставляемых языков. Выявление семантических прототипов глаголов английского и армянского языков проводится по семичленной скалярной системе Э.Рош и имеет целью определить, с одной стороны, специфику национального менталитета, с другой стороны- общие закономерности человеческого мышления в разрезе заданной проблематики.

VARDANUSH BAGHDASARYAN - COMPARATIVE ANALYSIS OF THE SEMANTIC PROTOTYPES OF THE VERBS WITH THE NOTION «TO DISCOVER» IN ENGLISH AND ARMENIAN

The article is devoted to the comparative analysis of the semantic prototypes of the verbs denoting the notion «*to discover*» in English and Armenian. Verbs of the lexico-semantic group «*to discover*» reflect peculiarities of national linguo-cultural image of the world and express a number of semantic peculiarities that highlight the cognitive image of the two languages under study. Different semantic prototypes of groups under study and their role in the English and Armenian language-image of the world are discussed.

СИНТАКСИЧЕСКИЕ ФУНКЦИИ ГЕРУНДИЯ В ИСПАНСКОМ ЯЗЫКЕ

МАРГАРИТА БАГРАМЯН

Ключевые слова: герундий, инфинитив, причастие, абсолютная конструкция, связанная конструкция, неличные формы глагола

Выбор темы обусловлен тем обстоятельством, что герундий, как неличная форма глагола, по своему значению занимает немаловажное место в грамматическом строе испанского языка, а также тем, что в последнее время заметна тенденция к расширению частоты употребления герундия и разнообразия его синтаксических функций в испанском языке, особенно в странах Латинской Америки.

Система неличных (неспрягаемых, глагольно-именных) форм глагола является одним из стержневых элементов грамматического строя испанского языка. Это постоянный источник для пополнения видо-временной системы испанского глагола новыми аналитическими формами, образующимися с причастием, герундием и инфинитивом.

Неличные формы испанского глагола результат постепенной трансформации латинских форм и используются в романских языках для разрешения новых грамматических задач, продиктованных общими тенденциями в языке.

Инфинитив, причастие и герундий объединяются в испанских грамматиках под самыми различными названиями: *formas nominales* (Рока Понс), *derivados verbales* (Бельо), *verboides* (Ленц), *formas no personales del verbo* (Хили и Гайа), *formas auxiliares del verbo* (Перес Риоха и Рафаэль Секо).

О.К.Васильева-Шведе и Г.В.Степанов в своей работе «Теоретическая грамматика испанского языка. Морфология и синтаксис частей речи» (ТГИЯ) особое внимание уделяют термину “*formas auxiliares*”. Авторы не соглашаются с Пересом Риохой, который «называет инфинитив, причастие и герундий вспомогательными формами (*formas auxiliares*) на том основании, что они якобы помогают личным формам глагола, тогда как скорее наоборот – личные формы служебных глаголов «помогают» неличным формам (инфинитиву, причастию и герундию), выражающим своей семантикой содержание действия, но не имеющим возможности из-за отсутствия ряда глагольных категорий (в

том числе категорий лица и числа) без помощи служебного глагола согласоваться с подлежащим, а также выражать время, залог, наклонение и вид как грамматическую категорию».(1, с.229)

Система испанских неличных форм лишена противопоставления по времени, но обладает оппозициями по характеру действия, т.е. по виду: герундию, выражающему действие в его развитии, присуще значение вида имперфективного, длительного (*amando*), а причастию, выражающему законченное действие – значение вида перфективного, совершенного (*amado*); инфинитив обладает более слабой видовой окраской, связанной с лексическим значением глагола.

Рока Понс склонен приписать неличным формам глагола три основных вида, которые он наметил для личных форм и глагольных перифраз, а именно: перфективный вид – причастию, имперфективный – герундию и отчасти – точечный или комплексный – инфинитиву.

Инфинитив, причастие и герундий – такие глагольно-именные формы, которые, вместе со свойствами глагола, обладают и свойствами имени: инфинитив – существительного, причастие – прилагательного, герундий – наречия.

Основная специфика их глагольности состоит в том, что они, считаясь формами глагола, лишены категории лица и являются, таким образом, неличными формами глагола. Не заключая в себе выражения лица, неличные формы могут лишь с помощью служебного (вспомогательного) глагола образовывать личные сложные глагольные формы, употребляющиеся в функции простого глагольного сказуемого, или с различными служебными (полувспомогательными) глаголами участвовать в образовании соответствующих лексико-синтаксических описательных конструкций (глагольных перифраз), могущих употребляться в функции составного глагольного сказуемого.

Если же инфинитив, причастие или герундий присоединяются к своему собственному «подлежащему» непосредственно, то образуют со своим «подлежащим» не отдельное предложение, несмотря на то, что выражают как бы законченное суждение, а особый независимый, самостоятельный оборот (так называемую абсолютную конструкцию – *clausula absoluta*), выступающий в функции обстоятельства простого предложения.

Некоторые грамматисты отождествляют как связные, так и абсолютные обороты с неличными формами глагола в функции обстоятельства с соответствующими им обстоятельными

придаточными предложениями, тогда как наличие серьезных расхождений в их семантико-грамматических свойствах не позволяет говорить грамматических синонимах. С большим основанием можно признать наличие грамматической синонимии между самими абсолютными герундиальными, инфинитивными и причастными оборотами.

Герундий – глагольно-именная форма, совмещает в себе свойства глагола и свойства наречия. Морфологической базой романского герундия является форма латинского герундия на *-ndo*, т.е. его аблатив.

Употребление причастия настоящего времени действительного залога параллельно с герундием в функции обстоятельства, которое сопутствует основному действию, выраженному личной формой глагола привело к распространенному мнению, что причастие настоящего времени было вытеснено герундием и исчезло из испанского и других пиренейско-романских языков).

Герундий в испанском языке имеет простую и сложную форму (*Gerundio compuesto o perfecto*). Герундий сочетает в себе как глагольные, так и именные свойства. О.К.Васильева-Шведе и Г.В. Степанов выделяют следующие признаки проявления глагольных свойств герундия: (1, с.283-285).

Наличие видового значения – имперфективного длительного у простой формы герундия и перфективного у сложной формы.

Герундий выражает временную отнесенность второстепенной действию, которое сопутствует главному действию, выражаемому глаголом-сказуемым, и может быть одновременным с ним (если герундий имеет простую форму от неопределенного глагола) или предшествовать ему (если герундий имеет простую форму от предельного глагол), ср.:

El barman contemplaba la escena **hilando** baba y el corazón me latía más aprisa. (J.Goytisoló, p.54)

и

Bordeando las ruinas de la Alcazaba, atravesamos el casco viejo de la ciudad, por la calle de Méndez Núñez. (J.Goytisoló p.54)

Что касается возможности герундия выражать действие последующее по отношению к основному действию, то грамматисты сходятся на том, что герундий последующего действия выразить не может (Бельо, Хили и Гайа, Рока Понс и др.

Признаком проявления глагольных свойств герундия является наличие грамматического залогового значения. Герундий местоименного глагола имеет слитную местоименную форму, выражая различные залоговые значения с местоимением в постпозиции.

La muy estúpida debe andar por ahí, **emborrachándose**. (J.Goytisolo p.81)

Неударные личные местоимения в функции прямого или косвенного дополнения также непосредственно присоединяются к герундию в постпозиции.

Y **echándole** los brazos al cuello descansó, la cabeza sobre un hombro (R. Valle Inclán).

Характерной синтаксической функцией, в которой проявляются глагольные свойства герундия, является функция сказуемого, которую герундий выполняет только в сочетании со служебным глаголом. Герундий употребляется в простом глагольном сказуемом в составе видовой глагольной длительной формы (estar+Gerundio) – forma continua o actual

...Precisamente, **estaba deseando** que viniese...(A.B.Vallejo)

И в составном глагольном сказуемом:

a) в сочетании с непереходными глаголами движения ir, seguir, venir, andar, pasar ... и с глаголами состояния quedar, permanecer... в качестве служебных (полувспомогательных), образуя лексико-синтаксические конструкции, служащие одним из лексических средств выражения видовой характеристики действия:

Irritación que **se va convirtiendo** poco a poco en furor idiota. (Azorín).

b) с переходными глаголами, выражающими восприятие, чувство и т.п. sentir, ver, oír, mirar, observar, hallar, pintar, representar...; в этих конструкциях герундий относится к прямому дополнению и выступает как «объектный герундий» (complemento adverbial objetivo o Gerundio objetivo).

La luna cabrilleaba sobre el mar y oía el ruido de las olas **embistiendo** contra la orilla. (J.Goytisolo, p.44)

Герундий обладает предикативностью. Герундий, не будучи грамматическим сказуемым, может, однако, служить для выражения логического предиката и иметь свое «подлежащее», указывающее

субъект суждения. В этом случае герундий образует самостоятельный (независимый) оборот (так называемую абсолютную конструкцию).

Mañana, **permitiéndolo Dios**, comenzaremos el viaje.

Испанский герундий в зависимости от управления глагола, от которого он образован, может управлять прямыми и косвенными дополнениями:

El muy canalla escribió a mi padre esta mañana **declarándose** arrepentido de sus infamias y **pidiéndole** perdón.... (J.Goytisolo p.81)

Из именных свойств герундия можно выделить следующие: Возможность употребления герундия некоторых глаголов в уменьшительной форме.

El mismo se la fue **clavandito** como si le gustara el frío del jierro". (R.Gallegos, Doña Barbara, p. I.,cap.I)

Эти уменьшительные формы герундия часто встречаются в обиходном и разговорном языке, особенно в странах Латинской Америки.

Употребление герундия с предлогом **en** также можно рассматривать как признак его именного характера. Единственный предлог, который может управлять испанским герундием, это **en**. Для выражения действия, непосредственно предшествующего главному действию глагола-сказуемого в прошлом используется обстоятельственный оборот из герундия с предлогом **en**:

En acabando la música, habla el sacristán. (M. de Cervantes)

Герундий не изменяется ни по лицам, ни по числам и может, как и наречие, выражать признак действия.

Por último, lloró **sonriendo** y me echó los brazos al cuello. (B.Pérez Galdós p.77)

Герундий, как и наречие, выполняет в предложении функцию обстоятельства (образа действия, времени, причины, условия и уступки).

Mi madre entró en la iglesia **llorando**. (J.Izcaray)

Anocheciendo, despedí a Juana. (B. Ibáñez, p.52)

Manteniéndonos unidos no debemos temer. (J.Goytisolo, p.102)

Герундий вместе с поясняющими его словами образует обороты или конструкции. Специфика герундиальных конструкций (их сжатость, краткость, неизменяемость герундия и т.п.) большей частью не позволяет точно определить характер обстоятельства, выраженного герундиальным оборотом, тогда как обстоятельственное придаточное предложение,

благодаря наличию у него союза или союзного слова, личной формы глагола и др., точно выражает соответствующее обстоятельство (образа действия, причины и т.д.). По мнению В.Н. Ярцевой однако сходные по значению, но различные по форме связные герундиальные обороты и придаточные обстоятельственные предложения близки, но не эквивалентны. Вместе с поясняющими его словами герундий может образовывать так называемую связную конструкцию (*construcción gerundial conjunta*) и абсолютную (*construcción absoluta con Gerundio*).

Связная конструкция выступает в предложении как распространенное обстоятельство и выражает действие второстепенное, сопутствующее основному действию, которое передается глаголом-сказуемым при общем субъекте действий, выраженном в подлежащем:

Y como Nelly tornaba la cabeza y se detenía esperándoles, suspiró, **mirándose en ella con maternal arrobó.** (R. Valle Inclán p.33)

Герундий, как и причастие, и инфинитив, может образовывать самостоятельные или независимые обороты, называемые также **абсолютной конструкцией**. Абсолютная конструкция с герундием в отличие от связного герундиального оборота выражает как бы суждение с самостоятельным (логическим) субъектом, который может быть обозначен собственным «подлежащим» герундиального оборота и который не совпадает с субъектом, выраженным глаголом-сказуемым, и обозначенным в подлежащем всего предложения (а при отсутствии подлежащего может быть выяснен из контекста). «Подлежащее» герундиального оборота может быть выражено существительным или местоимением, субстантивированным инфинитивом или предложением; и следует за герундием:

Estando yo presente, no cometerán esa tontería.

Абсолютная конструкция с герундием может стоять в начале, середине и конце предложения.

В заключении можно сказать, что герундий – это глагольно-именная форма, которая совмещает в себе свойства глагола (герундию присуще видовое значение; герундий может употребляться в простом глагольном сказуемом в составе видовой глагольной длительной формы *estar+gerundio*, герундий с дополняющими его словами может образовывать абсолютную конструкцию, которая выражает отдельное суждение) и свойства наречия (как и наречие, герундий, в отдельных случаях способен присоединять уменьшительные суффиксы, герундий не изменяется ни по лицам, ни по числам и т.д.).

Основная синтаксическая функция герундия – это функция обстоятельства (образа действия, времени, причины, условия, уступки).

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Васильева-Шведе О.К. и Степанов Г.В. *Теоретическая грамматика испанского языка. Морфология и синтаксис частей речи*. Москва. «Высшая школа». 1980
2. Григорьев В.П. *История испанского языка*. Москва. Высшая школа. 19856. Янцева В..Н. *О грамматических синонимах*. Сб. Романо-германская филология. Вып.1. Москва. 1958
3. Bello Andrés. *Gramática de la lengua española*, 1960
4. Cuervo R.J. *Notas a la gramática de la lengua de Andres Bello*. в кн. Bello ,1960
5. Hernández, César Alonso. *Sintaxis española*. Valladolid. 1982
6. Gili y Gaya. *Curso superior de sintaxis española*. Habana. 1974
7. Padilla S. *Gramática histórica-crítica de la lengua española*. Madrid, 1911
8. Real Academia Española. *Esbozo de nueva gramática de la lengua española*. Madrid. 1997

Интернет сайты

1. www.drae.rae.es
2. www.dpd.rae.es
3. www.clave.es

Художественная литература

1. Antonio Gala, *Los invitados al jardín*, Editorial Planeta, S.A., 2003
2. Blasco Ibáñez, *La barraca*, Seix Editorial 1998
3. Juan Goytisolo, *Juegos de manos*, 2001
4. Palacio Valdés, *Maximina*, 1998
5. Pérez Galdós, *Fortunata y Jacinta*, Biblioteca Breve, 1992

ՄԱՐԳԱՐԻՏԱ ԲԱԴՐԱՄՅԱՆ – ԳԵՐՈՒՆԴԻ ՇԱՐԱՀՅՈՒՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԸ ԻՍՊԱՆՆԵՐԵՆՈՒՄ

Ներկայացված հոդվածում անդրադարձ է կատարվում իսպաներենի բայական համակարգի առավել բարձր հաճախականությամբ կիրառվող և բազմազան շարահյուսական գործառույթներով օժտված դերբային՝ գեռունդին (gerundio):

MARGARITA BAGHRAMYAN – SYNTACTIC FUNCTIONS OF THE GERUND IN SPANISH

The present article touches upon the Gerund with its various syntactic functions as one of the most frequently used participle forms of the Spanish verbal system.

**ԴԻՊԿԱԾԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԻՄԱՍՏԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԱՅԻՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԱՆԳԼԱԼԵԶՈՒ ԼՐԱԳՐԱՆՅՈՒԹԵՐՈՒՄ**

ԳԱՅԱՆԵ ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ

Հիմնաբառեր՝ դիպվածաբանություն, իմաստակառուցվածքային առանձնահատկություններ, լրագրային հոդված, նախաձանցավոր բառեր, վերջաձանցավոր բառեր, բարդ բառեր, երկբաղադրիչ հարադրություններ, եռաբաղադրիչ հարադրություններ, բառախառնուրդներ, հոմանշային շարք

Սույն հոդվածի ուսումնասիրության առարկան անգլալեզու լրագրանյութերում գործածված դիպվածաբանությունների իմաստակառուցվածքային յուրահատկությունների վերլուծությունն է: Ուսումնասիրության լեզվանյութ են ծառայել անգլաամերիկյան մամուլից վերցված մի շարք հոդվածներ:

Յուրաքանչյուր լեզվի բառային կազմը հարստանում է հասարակական կյանքի փոփոխությունների հետ զուգահեռ: Նոր մեքենաների, արտադրական նոր գործընթացների երևան գալը, գիտական հայտնագործումները, նոր հասկացությունների առաջացումը, հասարակական նոր հարաբերությունները, կենցաղի մեջ ստեղծված նոր երևույթները կողավորվում են, վերածվում լեզվական նշանների և մտնում լեզվի բառային կազմ: Հետևաբար, նորահայտ ու նորակազմ բառամթերքը լեզվակիր հանրության գիտելիքների կարգայնացման, լեզվակիրների գիտակցության մեջ աշխարհի լեզվական պատկերի կադապարման և իրականության վերաիմաստավորման, այլ կերպ ասած՝ «լեզու-ճանաչողություն» աղերսների արտացոլման հետևանք է:

Դիպվածաբանությունները այն նոր բառերն են, որոնք ստեղծվում են տվյալ դեպքի, տվյալ համատեքստի համար՝ արտահայտելով որոշակի հեղինակային միտք: Դիպվածաբանությունները երևան են գալիս թե՛ խոսողության ընթացքում, թե՛ գեղարվեստական գրականության մեջ, թե՛ լրագրային ժանրերում: Դիպվածաբանությունների գործածումը լրագրանյութում հնարավորություն է ընձեռում լրագրող-հեղինակին ամբողջացնել մտքի լեզվական ձևավորումը և ընդգծել անհատական ոճը: Լրագրանյութերում դիպվածաբանությունները երևան են գալիս նաև խոսքաշարի հակիրճ ձևակերպման հետևանքով, երբ առարկան կամ

հասկացությունը մեկ բառով է նշվում/նկարագրվում՝ երկար բառակապակցության փոխարեն:

Ներկա ուսումնասիրության մեջ քննության են առնվում **uber-wealthy, underbrag, superbowl adorabilis, bankster, youthful-ish, glass cliff, nappy wall, brass ceiling, meat fruit, lambpigcow, Grexit** բառային միավորները: Ստորև անդրադառնանք յուրաքանչյուրին առանձին-առանձին:

1. uber-wealthy

Օրինակ՝ *Maybe full Romney quote was “I am not wealthy: I’m FANTASTICALLY super-duper extra **uber-wealthy**. So wealthy it needs a new word: wuuulthy”*. [Guardian, 06 March 2012]

Տվյալ օրինակում *uber-* նախածանցով բաղադրված *uber-wealthy* բառը ածական է, համատեքստում այն իրացնում է «գերհարուստ/չափից դուրս հարուստ» բառիմաստային տարբերակը: Նշված բառը կազմվել է «նախածանց [*uber-*]+ածական [*wealthy*]» կաղապարով: Բնագրի *So wealthy it needs a new word: wuuulthy* հատվածում գործածվել է *uber-wealthy* բառի հոմանիշ մեկ այլ դիպվածաբառ՝ **wuulthy**: Բերված օրինակում լրագրողը մեջբերում է ամերիկացի գործարար և քաղաքական գործիչ Մ. Ռոմնիի խոսքից մի հատված, իսկ **uber-wealthy** և **wuulthy** դիպվածաբանությունները լավագույնս բնութագրում են հանրահայտ գործարար Մ. Ռոմնիի չափազանց մեծահարուստ լինելը:

2. underbrag

Օրինակ՝ *‘The **underbrag** is the new humblebrag’, Doll writes, ‘because it is the brag that does whatever its braggy little heart desires’*. [Guardian, 16 Aug 2012]

Նշված օրինակում *under-* նախածանցով բաղադրված *underbrag* բառը գոյական է, համատեքստում այն իրացնում է «թույլ տված սխալներով պարծենալը (որպես ինքնավստահության դրսևորում)» բառիմաստային տարբերակը: Նշված բառը կազմվել է «նախածանց [*under-*]+գոյական [*brag*]» կաղապարով: Բերված օրինակում լրագրող-հեղինակը գործածել է **underbrag** բառի հոմանիշ **humblebrag** բառը, որն, իր հերթին, նպաստում է **underbrag** դիպվածաբառի իմաստի վերհանմանը:

3. superbowl

Օրինակ՝ *You can carry your **superbowl** with your hand through the handles and the bag resting on your hip like Victoria Beckham, but we reckon that could get uncomfortable*. [Grazia (UK celebrity magazine), 20 Aug 2012]

Այս օրինակում *super-* նախածանցով բաղադրված *superbowl* բառը գոյական է, համատեքստում այն իրացնում է «կեզլախաղի/բոուլինգի գնդակի ձև ունեցող կանացի ձեռքի պայուսակ» բառիմաստային տարբերակը: Տվյալ բառը կազմվել է «նախածանց [*super-*]+ հատված հիմք [*bowl (from bowling)*]» կաղապարով: Բնագրի *with your hand through the handles and the bag resting on your hip* հատվածն է, որ նպաստում է բառիմաստի վերհանմանը:

Նկատենք, որ *superbowl* բառը լրագրանյութում երևան է եկել անգլերեն բառարաններում գետեղված (the) *Super Bowl* բառի առկայությամբ պայմանավորված, սակայն չի նույնանում վերջինիս հետ: Բանն այն է, որ անգլերեն բառարանում գետեղված (the) *Super bowl* բարդության վերջնաբաղադրիչը *bowl* արմատն է, այնինչ բերված օրինակում *superbowl* նորակազմության վերջնաբաղադրիչը *bowl* հատված հիմքը՝ *bowling* (կեզլախաղ) սպորտային խաղի անվանումից: Բերված օրինակում ***superbowl*** բառը նշանակում է *գնդաձև կանացի ձեռքի պայուսակ*, այնինչ անգլերեն բառարանում առկա (***the***) ***Super Bowl*** բառը նշանակում է *տուպերգավաթ*: Անգլերեն բառարանում այն ունի հետևյալ սահմանումը. *an AMERICAN FOOTBALL game played every year to decide the winner of the National Football League* [OALD 2006: 1539]: Այսպիսով, արձանագրում ենք բացարձակ համանունություն, քանի որ երկուսն էլ նույնագիր և նույնահունչ բառեր են:

4. *adorabilis*

Օրինակ՝ *Meet the pink big-eyed octopus so cute that the scientist who discovered the creature is considering naming it 'ADORABILIS'* [Daily Mail, 16 June 2015]

Նախևառաջ նշենք, որ *adorabilis* դիպվածաբառը լրագրանյութում հրապարակվելուց ավելի վաղ է կազմվել՝ նախկինում ***flapjack octopus*** անվանումով ութոտնուկին նոր գիտաբառով նկարագրելու համար: Պարզվում է, որ լրագրանյութում գործածված տվյալ դիպվածաբանությունը նոր ութոտնուկ հայտնաբերած գիտնականի՝ Ս. Բուշի (Stephanie Bush), հեղինակային նորաբանությունն է: Բանն այն է, որ ութոտնուկի նոր տեսակը ստեղծագործական ներշնչանքի աղբյուր է եղել այն հայտնաբերող գիտնականի համար. նրա գեղեցկությունը և եզակիությունը մեծ հիացմունք է պատճառել գիտնականին, ուստի նա որոշել է անվանել *Opisthotheus Adorabilis*, որի մասին հրապարակվել է անգլալեզու մամուլում:

Բերված օրինակում *-ilis* վերջածանցով բաղադրված բառը գոյական է, համատեքստում այն իրացնում է «շատ սիրելի/պաշտելի» բառիմաստային տարբերակը: Այն կազմվել է «աժական [adorable]+վերջածանց [-ilis]» կաղապարով: Նկատենք նաև, որ *adorabilis* բառն արտասովոր կազմություն է անգլերենում, քանի որ *-ilis* վերջածանցը սովորաբար ավելանում է գոյականներին և կազմում աժականներ: Այնինչ, տվյալ պարագայում այն ավելացել է աժական հիմքին և կազմել գոյական, ինչը ինչ-որ չափով հակասում է անգլերենի բառակազմական օրինաչափություններին:

Այնուամենայնիվ, կարող ենք արձանագրել, որ *adorabilis* դիպվածաբանությունը լայն տարածում է գտել տպագիր և առցանց լրագրանյութերում և առցանց տարատեսակ հրապարակումներում առհասարակ: Google որոնման համակարգում առկա է (26.10.2015թ.-ի տվյալներով) *adorabilis* նորաստեղծ հեղինակային նորաբանությունը պարունակող 99, 300 առցանց հրապարակում: Ստացվում է, որ կազմվելուց հետո՝ բավականին կարճ ժամանակամիջոցում, նշված հեղինակային նորաբանությունը ձեռք է բերել գործածման բարձր հաճախականություն, և գրեթե անհնար է պարզել, թե առաջին անգամ որ լրագրանյութում է տվյալ բառը հրապարակվել:

5. **bankster**

Օրինակ՝ *Where do banksters, you know, bad guy bankers, want their money?* [www.wired.com, 30 Sept 2012]

Տվյալ օրինակում *-aster* վերջածանցով բաղադրված *bankster* բառը գոյական է, համատեքստում այն իրացնում է «վատ բանկային աշխատող» բառիմաստային տարբերակը: Այն կազմվել է «գոյական [bank]+վերջածանց [-aster]» կաղապարով: Դյուրին է վերհանել *bankster* բառի նշանակությունը տվյալ համատեքստում: Այն ունի իմաստային թափանցիկություն և հստակություն (*-aster* վերջածանցը բառին հաղորդում է բացասական նշանակություն):

6. **youthful-ish**

Օրինակ՝ *Age is one of the great modern adventures, a technological marvel – we're given several more youthful-ish decades if we take care of ourselves.* [New York Magazine, 20 May 2012]

Այս օրինակում *-ish* վերջածանցով բաղադրված բառը աժական է, համատեքստում այն իրացնում է «երիտասարդական» բառիմաստային տարբերակը: Այն կազմվել է «աժանցավոր բառ [youthful]+վերջածանց [-ish]» կաղապարով: Նշված բառի կիրառությունը լրագրանյութին

հաղորդում է պատկերավորություն և արտահայտչականություն՝ էլ ավելի ընդգծելով երիտասարդ մնալու գաղափարը:

Պետք է նշել, որ բառաստեղծման համակարգում *-ful* և *-ish* վերջածանցները հոմանիշ վերջածանցներ են, և *-ish* վերջածանցը սովորաբար չի ավելանում *-ful* վերջածանցով բաղադրված բառերին, այլ կարող է փոխարինել նրան (ինչպես՝ *joyous/ joyful*): Հետևապես, **adorabilis** դիպվածաբառի նման, **youthful-ish** դիպվածաբառի կազմությունը ևս որոշակիորեն հակասում է անգլերենի բառակազմության օրինաչափություններին:

Հավելենք, որ անգլերեն բառարանում (*Oxford Dictionaries Online*) առկա է միևնույն իմակը ներակայող **youngish** ածականը, որի կազմությունը չի հակասում անգլերենի բառակազմական կանոններին:

7. glass cliff

Օրինակ՝ *Researchers have documented the 'glass cliff' in a wide variety of settings.* [Vancouver Sun, 12 April 2012]

Տվյալ օրինակում *glass cliff*-ը երկբաղադրիչ հարադրություն է, կազմության կաղապարը՝ «գոյական [glass]+գոյական [cliff]»: Նախադասության մեջ այն գործածվել է *the* որոշյալ հոդի զուգորդությամբ (*the 'glass cliff'*), որն էլ հստակեցնում է դրա խոսքամասային պատկանելությունը (գոյական): Ինչ վերաբերում է նշված բառի իրացրած բառիմաստային տարբերակին, ապա առանձնացված միկրոհամատեքստը չի հստակեցնում *glass cliff* երկբաղադրիչ հարադրության իմաստը: Ողջ լրագրանյութի ընթերցումից հետո միայն կարելի է դուրս բերել տվյալ բառային միավորի իմաստը, այն է՝ «կանանց աշխատանքային առաջընթացի խոչընդոտ/արգելք»:

8. nappy wall

Օրինակ՝ *That what too many women face nowadays isn't a 'glass ceiling', because of their sex, but a 'nappy wall' if they choose to have a child as well as a career?* [Telegraph, 15 June 2012]

Նշված օրինակում *nappy wall*-ը երկբաղադրիչ հարադրություն է, կազմության կաղապարը՝ «գոյական [nappy]+գոյական [wall]»: Նախադասության մեջ այն գործածվել է *a* անորոշ հոդի զուգորդությամբ (*a 'nappy wall'*), որը հստակեցնում է դրա խոսքամասային պատկանելությունը (գոյական): Բարդության մեջ *wall* բաղադրիչը հանդես է գալիս իր բառարանային երրորդ նշանակությամբ, այն է՝ (3) *something that forms a barrier or stops you from making progress*

[http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/wall_1?q=wall]:

Համատեքստում nappy wall բառը իրացնում է «*փոքր երեխա ունենցող մայրերի առաջընթաց չունենալը աշխատանքում/փոքր երեխան որպես աշխատանքային առաջընթացի խոչընդոտ*» բառիմաստային տարբերակը: Բնագրի *if they choose to have a child as well as a career* հատվածը նպաստում է նշված բառի իմաստի վերհանմանը: Միևնույն նախադասության մեջ առկա է nappy wall դիպվածաբանության հոմանիշ՝ **glass ceiling** (*an anachknnowledged barrier to advancement in a profession, especially affecting women and members of minorities, հայերենում՝ աշխատանքային առաջընթացի խոչընդոտ*) հարադրությունը, որը ևս նպաստում է բառիմաստի վերհանմանը:

9. brass ceiling

Օրինակ՝ *Despite that pledge four women recently sued Panetta and the Pentagon, saying the ban was a 'brass ceiling' hindering their advancement through the ranks.* [nation.time.com, 24 Jan 2013]

Այս օրինակում *brass ceiling*-ը երկբաղադրիչ հարադրություն է, կազմության կաղապարը՝ «*գոյական [brass]+գոյական [ceiling]*»: Նախադասության մեջ այն ևս գործածվել է *a* անորոշ հոդի զուգորդությամբ, որն էլ վկայում է դրա խոսքամասային պատկանելության մասին (գոյական): Համատեքստում այն իրացրել է «*կանանց՝ զինվորական բարձր պաշտոններ զբաղեցնելու խոչընդոտ/արգելք*» բառիմաստային տարբերակը: Տվյալ բառի իմաստի վերհանմանը նպաստում են բնագրի **ban, hinder, advancement, rank** բառերը: Նկատենք նաև, որ բերված օրինակում **brass ceiling** բառը կազմվել է լեզվում առկա **glass ceiling** բառի նմանությամբ: Ինչպես վերը նշվեց, վերջինս ևս վերաբերում է կանանց պաշտոնուղու առաջընթացը խոչընդոտող երևույթներին:

Պետք է նշել, որ վերը քննարկված **glass cliff, nappy wall, brass ceiling** արտահայտությունները հոմանշային շարք են կազմում: Երեք կազմություններն էլ վերաբերում են կանանց պաշտոնուղու առաջընթացը խաթարող/խոչընդոտող գործոններին: Տվյալ հոմանիշային շարքում **glass cliff** կազմությունը բառաշարքի չեզոք անդամն է, քանի որ այն վերաբերում է կանանց պաշտոնուղու առաջընթացի անհավանական լինելու փաստին, առհասարակ: Այնինչ, **nappy wall** և **brass ceiling** կազմությունները ավելի մասնավոր իմաստ են արտահայտում: Մի դեպքում, աշխատանքում առաջընթացի խոչընդոտ է երեխա ունենալու հանգամանքը (**nappy wall**), մեկ այլ պարագայում՝ անհնարին է

զինվորական բարձր պաշտոններ զբաղեցնելը՝ սեռային պատկանելության պատճառով (**brass ceiling**): Հավելենք նաև, որ թվարկված բառերում «**խչընդոս (barrier)**» իմույթն արտահայտված է նաև **cliff, wall** և **ceiling** բառերի միջոցով:

10. meat fruit

Օրինակ՝ *We were here mainly, for the **Meat Fruit**. A fruit shaped ball of meaty plasticine. In fact, it's a mandarin shaped chicken liver parfait. It was easy to see why Time Out made it the best dish in London. It's a work of art, but also zesty and creamy and delicious.* [Hungry Londoner, 12 Oct 2012]

Տվյալ օրինակում meat fruit-ը երկբաղադրիչ հարադրություն է, կազմության կաղապարը՝ «գոյական [meat]+գոյական [fruit]»: Համատեքստում այն իրացնում է «մրգանման մսային ուտեստ» բառիմաստային տարբերակը: Հաղորդվող բառիմաստը միանգամայն հասկանալի է համատեքստի *A fruit shaped ball of meaty plasticine. In fact, it's a mandarin shaped chicken liver parfait* հատվածից. այն նկարագրվում է որպես *մանդարինի ձև ունեցող հավի ճտի լյարդից պատրաստված մսային կերակրատեսակ*:

11. lambpigcow

Օրինակ՝ *'**Lambpigcow**' that makes the turducken look rather ... poultry in comparison* [Daily Mail /headline/, 03 Dec 2014]

Նշված օրինակում lambpigcow բառը եռաբաղադրիչ համադրական կազմություն է, կազմության կաղապարը՝ «գոյական [lamb]+գոյական [pig]+գոյական [cow]»: Համատեքստում այն իրացնում է «գառան, խոզի և կովի մսից պատրաստված կերակրատեսակ» բառիմաստային տարբերակը: Նշված բառն ունի թափանցիկ իմաստ, քանի որ բարդության մեջ երեք բաղադրիչներն էլ կերակրատեսակի բաղադրատոմսի հիմնական մասն են կազմում:

12. Grexit

Օրինակ՝ ***Grexit** remains the likely outcome of this sorry process* (headline) [Financial Times, 19 July 2015]

Տվյալ օրինակում **Grexit** բառախառնուրդը (*blending*) կազմվել է «**Greek+exit**» բառերի գումարմամբ: Հունաստանի ֆինանսական ճգնաժամի հետևանքով անցկացված համազգային հանրաքվեի արդյունքների հրապարակումից հետո լրագրանյութերում հայտնվել են հոդվածներ՝ Հունաստանի՝ եվրագոտուց դուրս գալու հավանականության

(*Greek withdrawal from eurozone*) մասին (*the Telegraph, the Financial Times, the Daily Mail, Vox magazine, Forbes Magazine*): Լրագրանյութերում *Grexit* դիպվածաբանությունն իրացնում է «*Հունաստանի եվրագոտուց դուրս գալու հավանականությունը*» բառիմաստային տարբերակը:

Արձանագրում ենք, որ **Grexit** բառախառնությունը 2015թ.-ի ամռանը գործածվել է անգլալեզու գրեթե բոլոր թերթերում և ամսագրերում: Ուստի, գրեթե անհնար է գտնել սույն դիպվածաբանության աղբյուրը:

Արձանագրում ենք նաև, որ Հունաստանի եվրագոտուց դուրս գալու հավանականությունը քննություն առնող լրագրահոդվածներում **Grexit** նորակազմությունն արտահայտում է հաղորդվող նյութի հիմնական գաղափարը: Այսպիսով, ուումնասիրված լեզվանյութը թույլ է տալիս հանգելու հետևյալ եզրակացություններին.

1. Դիպվածաբառերը լրագրանյութին հաղորդում են պատկերավորություն և արտահայտչականություն, լավագույնս արտահայտում են հեղինակի միտումն ու գնահատողականությունը:
2. Լրագրանյութերում դիպվածաբառերի երևան գալը պայմանավորված է նաև խոսքաշարի երկարաշունչ բառակապակցությունները հակիրճ՝ մեկ բառով, ներկայացնելու միտումով: Հետևապես, արձանագրում ենք **բառակապակցություն/նախադասություն-բառ բառակազմական անցում**: Արդյունքում, դիպվածաբառերի մեծամասնությունը նկարագրորեն մեկնաբանվող կազմություններ են, և դյուրին չէ մեկ բառով թարգմանել կամ սահմանել դրանք:
3. Լրագրային համատեքստային միջավայրում լրագրանյութի հեղինակը, մեծավ մասամբ, բացատրում է գործածված դիպվածաբառերի նշանակությունը կամ գործածում է մեկ այլ հոմանիշ բառ (***uber-wealthy – wuuulthy, underbrag-humblebrag, nappy wall- glass ceiling***):
4. Լրագրանյութերում մերթնդմերթ երևան են գալիս բառեր, որոնք երբեմն հակասում են բառակազմության օրինաչափություններին (***adorabilis, youthful-ish***): Կարելի է փաստել, որ բառաստեղծման համակարգում անանցանելի անդունդ և հստակ գծագրված սահմաններ գոյություն չունեն:
5. Երկբաղադրիչ ***glass cliff, nappy wall, brass ceiling*** հարադրությունները հոմանշային շարք են կազմում, ընդ որում, ***glass cliff*** հարադրությունը բառաշարքի չեզոք անդամն է, վերաբերում է կանանց պաշտոնադու առաջընթացը խոչընդոտող գործոններին

առհասարակ, այնինչ **nappy wall, brass ceiling** բառերը առավել մասնավոր կիրառություն ունեն:

6. Լրագրային հոդվածներում գործածված որոշ բառեր անվանում են նոր իրակություններ, քանի որ դրանք խոհարարության մեջ նորարական կերակրատեսակների անվանումներ են (**meat fruit, lambpigcow**):
7. Ներկա ուսումնասիրության մեջ առանձնացված դիպվածաբանություններում **uber-wealthy, underbrag, bankster** դիպվածաբանությունները նոր լեզվամիավորներ են արտահայտության, բայց ոչ բովանդակության պլանում, **superbowl** լեզվամիավորը նոր է բովանդակության, բայց ոչ արտահայտության պլանում, **youthful-ish (=youngish), adorabilis (=flapjack octopus), glass cliff, nappy wall, brass ceiling (=glass ceiling, career advancement barrier)** դիպվածաբանությունները արտահայտության պլանում նոր լեզվամիավորներ են, բայց լեզվում առկա են միևնույն իմակով այլ բառ/բառեր ևս, **Grexit, meat fruit, lambpigcow** բառերը նոր են թե՛ արտահայտության, թե՛ բովանդակության պլանում:
8. Ստացված տվյալները վկայում են, որ լրագրանյութերում երևան եկած դիպվածաբառերի մեծ մասը կարճ ժամանակամիջոցում դադարում է դիպվածաբանություն լինել, քանի որ մեկ լրագրանյութին հաջորդում է մեկ այլ լրագրանյութ կամ առցանց հրապարակում: Ստեղծված բարդ խճանկարում գրեթե անհնար է գտնել նորահայտ դիպվածաբառի աղբյուրը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Ղարազուլյան Թ., Դիպվածային և պոստնցիալ բառերը ժամանակակից հայերենի բառաստեղծման համակարգում, ԼՈՒ, Երևան, 1983:
2. Betts, H., Husbands, the next career choice? Available at: <http://www.telegraph.co.uk/news/features/9332017/Husbands-the-next-career-choice.html>. Last retrieved on 28 October 2015
3. Burkeman, O., I'd never boast about it, but I'm a master of the new art of underbragging: Available at: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2012/aug/15/new-art-of-underbragging>. Last retrieved on 28 October 2015
4. Farberov, S., The Roast Beast! Restaurant invents the 'Lambpigcow' that makes the turducken look rather... poultry in comparison: Available at: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2858646/The-Roast-Beast-Restaurant-invents-Lambpigcow-makes-turducken-look-poultry-comparison.html>. Last retrieved on 28 October 2015

5. Gardner, D., Putting Women on the Glass Cliff: Available at: <http://dangardner.ca/putting-women-on-the-glass-cliff/>. Last retrieved on 28 October 2015
6. Kuiper K., & Allan W.S, An Introduction to English Language Word, Sound and Sentence, palgrave macmillan, 2nd ed., 2004.
7. McCarthy, T. & Adams, R., Super Tuesday: Mitt Romney and Rick Santorum fight to the wire: Available at: <http://www.theguardian.com/world/2012/mar/06/super-tuesday-voting-day-live>. Last retrieved on 28 October 2015
8. Münchau, W., Grexit remains the likely outcome of this sorry process: Available at: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/00765226-2c94-11e5-8613-e7aedbb7bdb7.html#axzz3pseOVgX5>. Last retrieved on 28 October 2015
9. Wolff, M., A life Worth Ending: Available at: <http://nymag.com/news/features/parent-health-care-2012-5>. Last retrieved on 28 October 2015
10. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3125869/Scientist-considers-naming-unclassified-octopus-species-Adorabilis-overcome-big-eyed-cuteness-deep-sea-creature.html>
11. http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/young?q=youngish#young_22
12. <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/glass-ceiling?q=glass+ceiling>
13. <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/-aster>
14. http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/wall_1?q=wall

ГАЯНЕ БАРСЕГЯН - СЕМАНТИЧЕСКИЕ И СТРУКТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ОККАЗИОНАЛИЗМОВ В АНГЛИЙСКИХ ЖУРНАЛИСТСКИХ СТАТЬЯХ

В данной статье анализируются семантико-структурные особенности окказионализмов в англоязычной прессе.

GAYANE BARSEGHYAN – THE SEMANTIC AND STRUCTURAL PECULIARITIES OF OCCASIONALISMS IN ENGLISH JOURNALISTIC ARTICLES

The given article aims to reveal the semantic and structural peculiarities of some occasionalisms, used in English newspaper and magazine articles.

**ԱԿԱԴԵՄԻԱԿԱՆ ԳՐԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ
ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ**

ԶՈՐԻ ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ

Հիմնաբառեր՝ ակադեմիական գրագրություն, նախապատրաստական վարժություններ, խոսքային վարժություններ, նախադասություն, պարբերություն, տեքստ

Աշխարհում սոցիալ-տնտեսական զարգացումների արդի փուլում ակադեմիական գրագրությունն իբրև գրավոր հաղորդակցության միջոցի տրվում է առանձնահատուկ կարևորություն: Արևմտյան, ինչպես նաև ռուսական կրթական համակարգում «Ակադեմիական գրագրություն» դասընթացը վաղուց արդեն ընդգրկված է պարտադիր կերպով ուսումնասիրվող դասընթացների շարքում: Սակայն հայկական բուհական կրթության համակարգում այս դասընթացը դեռևս ամբողջովին չի ընդգրկվել բակալավրիատական և մագիստրոսական ուսումնական ծրագրերում: Այն որպես պարտադիր դասընթաց դասավանդվում է միայն հետբուհական կրթության շրջանակներում: Մինչդեռ ակադեմիական գրագրության հմտություններն անխտիր անհրաժեշտ են բոլորին, այդ թվում նաև ոչ լեզվական բուհերի ուսանողներին: Այս է պատճառը, որ շատ ուսանողներ թերանում են գրել ակադեմիական ոճին հարիր ակադեմիական աշխատանքներ: Ինչևէ, մասնագիտական բուհերում ակադեմիական գրագրության հմտությունների զարգացման համար անհրաժեշտ է նախևառաջ յուրացնել գրավոր խոսքի զարգացման հմտություններն ու կարողությունները, ապա հետո անցնել լեզուն ավելի բարձր մակարդակում կիրառելու հմտությունների զարգացմանը: Այսինքն, ակադեմիական հմտությունների զարգացման համար ուսանողները պետք է ունենան արդեն նախապես յուրացրած լեզվական որոշակի գրավոր հմտություններ, որոնք էլ հիմք կհանդիսանան ակադեմիական գրավոր խոսքի զարգացման համար: Այս պարագայում մեթոդիստներն ու դասավանդողները պետք է հստակ մշակեն այն վարժությունների համակարգը, որը առավելապես կնպաստի ուսանողների մոտ տվյալ հմտության զարգացմանը: Ակադեմիական գրագրության ուսուցումն բավականին բարդ և ժամանակատար գործընթաց է, որը ներառում է երկու՝ միմյանց փոխլրացնող ճանաչողական և ստեղծագործական փուլեր:

Ճանաչողական փուլում իրականացվում է տարաբնույթ ակադեմիական տեքստերի վերլուծություն, որին հաջորդում է տեքստ-նմուշների հիման վրա սեփական տեքստերի ստեղծումը, այսինքն սովորողները վերլուծական աշխատանքից անցնում են ստեղծագործականի: Ելնելով հետևյալ փուլերի հաջորդականությունից՝ առաջարկվում է կոնկրետ վարժությունների համակարգ, որն ընդգրկում է ռեցեպտիվ և պրոդուկտիվ վարժություններ: Ակադեմիական գրագրության ուսուցման ընթացում ռեցեպտիվ վարժությունները նպաստում են սովորողների մոտ զարգացնել ակադեմիական գրավոր խոսքի լեզվական առանձնահատկությունները, գաղափար են տալիս տեքստի կառուցվածքի, կապակցվածության, տրամաբանական հաջորդականության, ոճի մասին: Այսպիսի վարժություններն ներառում են՝

- Read the text and circle all the transitional signals used in it;
- Read the following text and identify the passive constructions and underline them;
- Read the text below and mark out its structural arrangement;
- Fill in the gaps using words in correct form;
- Restore the sentences using a proper conjunction;
- Add punctuation to the following paragraph, etc.

Պրոդուկտիվ վարժություններն ուղղված են սովորողների մոտ ստեղծագործական հմտությունների զարգացմանը: Այստեղ խնդիրը հաղորդակցական արժեք ներկայացնող բազմաթիվ վարժությունների կատարումն է, որը սովորողներին կմղի կիրառել օտար լեզուն որպես հաղորդակցության միջոց: Այսպիսի վարժություններն ներառում են՝

- Give definitions to the following notions;
- Write a report using the information shown on the diagram;
- Compare opposing opinions and write the essay of argumentative type;
- Analyze the following problem and suggest the solutions, etc.

Ավանդաբար գրավոր խոսքի ուսուցման եղանակները կամ վարժությունները բաժանվում են նախապատրաստականի և խոսքայինի [Методика 1982:294; Աստվածատրյան 1985:288]: Նախապատրաստական վարժությունները ուղղված են լեզվական

միավորների և կառուցվածքների յուրացմանը: Ա. Ա. Միրոյուբովը նախապատրաստական վարժությունների շարքին է դասում նմուշ-վարժությունները (նմուշի փոխակերպում, դրանց ընդլայնում և այլն): Նախապատրաստական վարժությունների մեկ այլ տեսակն ուղղված է տեքստի վերաձևակերպմանը (перефразировка) և կրճատմանն (сокращение): Խոսքային վարժություններին Ա. Ա. Միրոյուբովը վերագրում է շարադրությունը, պատմվածքը, նկարագրությունը, նամակ կամ բացիկ գրելը և այլն, այսինքն որոշակի ժանրի տեքստի ստեղծումը [Методика, 1982:294-308]: Ա. Ա. Միրոյուբովի դիրքորոշումը մոտ է արևմտյան մեթոդիստների դիրքորոշմանը, մասնավորապես Բ. Էբսսին: Էբսսի [Abbs, 1979] հայեցակարգում նախապատրաստական և խոսքային վարժությունները ձևավորում են գրավոր կերպով որոշակի մտադրություններ արտահայտելու կարողություն, այսինքն ստեղծել որոշակի ժանրով գրավոր խոսք: Նախապատրաստական վարժություններն այս դեպքում կարող են իրենցից ներկայացնել արդեն պատրաստի տեքստերի վերլուծություն, որը նպաստում է բառական և քերականական հմտությունների կատարելագործմանը: Որոշակի ժանրով գրված տեքստերի վերլուծությունը թույլ է տալիս դուրս բերել այս կամ այն ժանրին հատուկ առանձնահատկությունները: Այստեղ կարևոր է նշել, որ տեքստերի վերլուծությունը պետք է իրականացվի հաշվի առնելով դրանց սոցիալ-մշակութային համատեքստը, ինչը թույլ կտա սեփական տեքստի ստեղծման ընթացքում ուշադրություն դարձնել այնպիսի գործոնների վրա ինչպիսիք են հաղորդակցման իրավիճակը, միջավայրը, հաղորդակցվողները և նրանց սոցիալ-մշակութային պայմանականությունները [Княжева 1999:124]: Ակադեմիական գրավոր խոսքի հմտությունների զարգացմանն են ուղղված նախապատրաստական վարժությունների մեկ այլ համակարգ [Tirecaik and Mackay, 1994; Panman and Panman, 1995; Oshima and Kogue, 1999]:

1. Նախադասության մակարդակում.

- Բացատրել խոսույթի մարկերների գործառույթը հետևյալ նախադասություններում:
- Միավորել նախադասությունները՝ օգտագործելով խոսույթի մարկերները:

- Գտնել տեքստի մեջ պարզ, բարդ համադասական, բարդ ստորադասական նախադասությունները, բացատրել դրանց գործառույթները:

2. Պարբերության մակարդակում.

- Գտնել պարբերության մեջ թեմա-նախադասությունը (thesis statement) և այն նախադասությունները, որոնք զարգացնում են գլխավոր միտքը:
- Որոշել՝ ունի արդյոք պարբերությունը իմաստային միասնություն:
- Որոշել՝ հանդիսանում է արդյոք տվյալ թեմա-նախադասությունը չափազանց ընդհանուր կամ չափազանց յուրահատուկ տվյալ պարբերության համար:
- Գտնել տվյալ պարբերության մեջ կապակցման միջոցները (դերանունները, շաղկապները, մարկերները, կրկնությունները) / տվյալ պարբերության մեջ ավելացրել կապակցման միջոցներ՝ ընտրելով առաջարկված տարբերակներից մեկը:

3. Տեքստի հարվածների մակարդակում.

- Վերլուծել տվյալ տեքստի ներածությունն ու եզրակացությունը՝ պատասխանելով հետևյալ հարցերին:
- Որոշել, թե որքանով են տվյալ տեքստի ներածությունն ու եզրակացությունը իրագործում հետևյալ գործառույթները:
- Որոշել, հանդիսանում է արդյոք հետևյալ հատվածը ներածություն կամ եզրակացություն:
- Որոշել, թե տվյալ շարքի որ ներածությունն ու եզրակացությունն են համապատասխանում տեքստի հիմնական մասին:

4. Տեքստի մակարդակում.

- Տեքստ-նմուշից դուրս բերել խոսույթի մարկերները, որոնք մատնանշում են դրա կառուցման օրինաչափությունները (Ժամանակագրական հաջորդականություն, դասակարգում, կարգավորում):

- Օգտվելով տեքստ-նմուշի պլանից՝ կազմել տվյալ ժանրի մեկ այլ տեքստի պլան:
- Լրացրել տեքստի տրամաբանականկառուցվածքային հատվածը համապատասխան տեղեկատվությամբ:
- Գնահատել տեքստի մեջ շրջասությունների և մեջբերումների ներառման ճշգրտությունը:

Ըստ Բ. Էբբասի [1979] խոսքային վարժությունները իրենցից ներկայացնում են տեքստ-նմուշի վրա հիմնված սեփական տեքստերի «ստեղծում»: Սովորական բանաքաղությունից խուսափելու համար անհրաժեշտ է, որ սովորողները տիրապետեն որոշակի հմտությունների ու կարողությունների: Այս հմտություններն ու կարողություններն Ա. Օշիման և Ա. Հոգը [1999:2-15] (Oshima, Hogue) դասակարգում են հետևյալ կերպ՝

- Թեմայի ընտրություն և նեղացում (сужение)
- Ստեղծագործական գաղափարների որոնում
- Թեմայի հետագա հստակեցում
- Յուրաքանչյուր պարբերության թեմա-նախադասության հստակեցում
- Տեքստի ծավալուն պլանի կազմում
- Ուրվագրել (սևագրություն)
- Բովանդակության և տրամաբանականկառուցվածքային կազմակերպման ստուգում
- Ստուգում
- Վերջնական տարբերակի «ստեղծում»

Խոսքային վարժությունների հետևյալ հաջորդականությունը կիրառվում է նաև գործընթացային մոտեցման ժամանակ (process approach): Սակայն այն հանգամանքը, որ սովորողները խոսքային վարժությունների կատարման ժամանակ անընդհատ «դիմում» են տեքստ-նմուշներին, չի նշանակում, որ նրանք զրկվում են ինքնուրույն, ստեղծագործական գաղափարներ առաջադրելուց: Տեքստ-նմուշներին «հետևելը» անհրաժեշտ է թեմայի ընտրության, նեղացման և ստեղծագործական գաղափարների որոնման փուլում, քանի որ ակադեմիական գրավոր խոսքը գրագրություն է աղբյուրների հիման վրա (writing from resources) և հետևաբար գաղափարների մի մասը սովորողները քաղում են տեքստ-նմուշներից: Իսկ գրվածի շտկման

փուլում սովորողները օգտվում են տեքստ-նմուշների վերլուծության արդյունքներից սեփական գրագրության սոցիալ-մշակութային համատեղելիության և տրամաբանակառուցվածքային ճշգրտության բացահայտման համար:

Այսպիսով, ակադեմիական գրագրությունն հանդիսանալով կարևորագույն բաղադրիչ լեզվական և ոչ լեզվական մասնագիտությունների ոլորտում՝ պետք է անխտիր կերպով ներառվի պարտադիր դասընթացների շարքում, որը իր հերթին կբերի դասընթացի հեղինակության և վարկանիշի բարձրացմանը: Վարժությունների համակարգը, որոնք կկիրառվեն դասընթացի շրջանակներում կնպաստեն սովորողների մոտ համապատասխան հմտությունների և կարողությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Աստվածատրյան, Մ. Գ. (1985). *Օտար Լեզուների Դասավանդման Մեթոդիկա*. Երևան: Լոյս
2. Княжева, Е. А. (1999). *Обучение Письменной Речи. Актуальные Проблемы Обучения Иностранным Языкам в Школе и в Вузе*. Воронеж
3. Гез, Н. И. Ляховицкеей, М. В., Миролубов, А. А. И др. (1982): *Методика Обучения Иностранному Языку в Средней Школе: Учебное Пособие для Студентов Пед Ин-тов по специальности <<Иностранные Языки>>*. Москва: Высшая школа
4. Abbs, B. (1979). *Building Strategies. Teacher's Book*. London: Longman
5. Oshima A., Hogue A. (1999). *Writing Academic English*. New York: Longman
6. Panman, R. and Panman, S. (1995). *The Active Realer For Writers*. New York: Active Learning Corporation.
7. Tireciak, J., Mackay, S. (1994). *Study Skills for Academic Writing (Student's Book)* Phoenix ELT.

ՅՐԻ ԲԱՐՏԵԳՅԱՆ - УПРАЖНЕНИЕ ОБУЧЕНИЯ АКАДЕМИЧЕСКОМУ ПИСЬМУ

В статье представлено обучение академического письма как обязательного курса, так как сегодняшний выпускник той или иной степени нуждается академической грамотности. Для достижения развития навыков академического письма преподавателю предстоит вложить в процесс обучения ряд упражнений.

ZORI BARSEGHYAN - EXERCISES ON TEACHING ACADEMIC WRITING

The following article illustrates the importance of teaching academic writing in higher educational establishments as the contemporary challenges demand academic literacy from learners of linguistic and non-linguistic professions. For this reason a great variety of exercises should be thought for achieving the desired goal.

“ԼՈՒՌԹՅՈՒՆ” ՀԱՍԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԱԲԱՆԱԿԱՆ
ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԻ ՈՐՈՇ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
(ՍԻԴՆԻ ՇԵԼԴՈՆԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ)

ՏԱԹԵՎԻԿ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ

Հիմնաբառեր՝ լռություն, գործաբանական գործառույթ, գեղարվեստական տեքստ, հաղորդակցական նշանակություն

1990-ականների սկզբներին **լռությունը** սկսեցին ուսումնասիրել նաև հաղորդակցական մոտեցման շրջանակներում, որն էլ լռության ուսումնասիրության զուտ լեզվաբանական շրջանակներից դուրս գալու վկայությունն է, որը ներառում է նաև հարալեզվաբանությունը և հաղորդակցման ոչ խոսքային միջոցները [Почепцов 1985, 1986; Богданов 1986, 1987; Крестинский 1989, 1993; Арутюнова 1994]: Չնայած **լռության՝** որպես լեզվաբանական ուսումնասիրության առարկայի հարաբերականորեն նոր լինելուն, այսօր արդեն կարելի է խոսել դրա վերլուծման տարբեր մոտեցումների մասին:

Հոդվածի նպատակն է ուսումնասիրել **լռության** որոշ գործաբանական գործառույթները գեղարվեստական տեքստում՝ Սիդնի Շելդոնի ստեղծագործությունների հիման վրա:

Բառն արդեն սկսում է չընկալվել որպես հաղորդակցման միակ հնարավոր միջոց: Բառի ետևում գտնվում է **լռությունը՝** բազմանշանակ ու բազմաբովանդակ, ի վիճակի ասելու ոչ պակաս, քան բառը, հետևաբար ոչ պակաս կարևոր՝ խոսքային մշակույթի համար: Ըստ Բիբիխինի՝ «լռությունն ավելի լավ է պատասխանում աշխարհի անորոշությանը: Մարդն աշխարհում միակ խոսող, հետևաբար, նաև միակ լռող էակն է: Մարդկային խոսքն անհնար կլիներ առանց սկզբնական լռության» [Бибихин 2002: 32]: Շատ լեզվաբաններ են համարում լռությունը որպես նշան: Օրինակ, Պոչեպցովը նշում է, որ «**լռությունը**, ինչպես լեզվի իմաստակիր կառուցվածքային միավորները, կարող է օգտագործվել որպես տվյալ հասարակության կողմից ընդունված նշան, որն ունի որոշակի բովանդակություն և հարաբերականորեն միանշանակ կերպով է մեկնաբանվում տվյալ հասարակության անդամների կողմից» [Почепцов 1986: 90]:

Սակայն, անհրաժեշտ է նաև նշել, որ **լռությունը** ոչ միշտ կարող է հադես գալ որպես նշան, քանի որ **լռությունը**՝ որպես պարզապես ծայների բացակայություն չի կարող լինել նշան: Ըստ Արությունովայի՝ **լռությունը** իմաստ է ստանում համատեքստում, խոսքային կոնկրետ իրավիճակներում, հասարակական պահվածքի, համոզմունքների, ծեսերի կանոնակարգերում [Арутюнова 1994: 109]: Նա նշում է նաև, որ «լռությունը հասցեագրված է, այն ունի շարժառիթ, երբեմն նաև նպատակ և միանգամայն որոշակի բովանդակություն» [Арутюнова 1994: 108]: Հետևաբար, այլ դեպքերում, երբ **լռությունը** ոչ դիտավորյալ է, այն հանդես չի կարող գալ որպես նշան: Եվ սա էլ հաշվի առնելով՝ տարբերակվում է **լռության** իմաստակիր և ոչ իմաստակիր լինելը: Ոչ իմաստակիր **լռություն** ասելով՝ լեզվաբանները հասկանում են ոչ դիտավորյալ **լռությունը**, որն արտահայտում է ինչ-որ երևույթների նշաններ, որոնք կարող են խախտել շփման նորմալ ընթացքը, ինչպես օրինակ՝ հոգեկան ապրումները, հիշողությունները, վատառողջ վիճակը և այլն: Ոչ իմաստակիր **լռությունը** չունի գործառույթային իմաստավորվածություն, ինչպես օրինակ՝ քնի ժամանակ, աշխատանքային գործընթացում և այլն [Барышников 2000: 17]:

Իմաստակիր **լռությունը** դիտավորյալ օգտագործված **լռությունն** է, որը հաջող կերպով ընկալվում և գաղտնագերծվում է հասցեատիրոջ կողմից, այսինքն, մի **լռություն**, որը կատարում է որոշակի նշանային գործառույթ՝ խոսքային հաղորդակցման ընթացքում [Богданов 1986: 21]: Այսպիսով, իմաստակիր **լռությունը** կարող է համարվել որպես հաղորդակցման հատուկ ձև, քանի որ այն ենթադրում է որոշակի տեղեկության փոխանցում:

Փիլիսոփայության, լեզվաբանության և գրականագիտության մեջ արդեն փորձեր են արվել ոչ միայն որոշելու **լռության** կարգավիճակը՝ որպես մշակութափիլիսոփայական կարգ, այլ նաև առանձնացնել **լռության** տարբեր տեսակներ: Արությունովան առանձնացնում է **լռության** չորս տեսակ՝ **լռությունը**՝ որպես խոսքային ակտ, **լռությունը**՝ որպես արարք, պահվածք, **լռությունը**՝ որպես հոգեվիճակ, **լռությունը**՝ որպես բարձր հոգևոր արժեքների հավաքածու [Арутюнова 1994: 107]:

Կիբրիկն, իր հերթին, առանձնացնում է **լռության** նպատակների/պատճառների շարք: Այսպիսով, «երկխոսության մասնակիցը կարող է լռել, եթե՝

- նա չգիտի՝ ինչ ասի կամ ինչպես պատասխանի,
- նա ցանկանում է արտահայտել արհամարհանք կամ զայրույթ,
- նա զարմացած է զրուցակցի ակնարկից («հարցական **լռություն**»),

- նա ցանկանում է ծաղրել զրուցակցին, օրինակ՝ նրան անհարմար դրության մեջ դնելով («հեգնական լռություն»),
- նա չի ցանկանում արտահայտել իր կարծիքը և գաղտնի է պահում իր հաղորդակցական մտադրությունները,
- նա համաձայն չէ զրուցակցի հետ, բայց չի համարձակվում դա արտահայտել («քաղաքավարի լռություն»)» [Кириик 1991: 49]

Սակայն Կիբրիկի դասակարգումը չի կարող համարվել համընդհանուր, քանի որ այդտեղ միավորված են լռության նպատակներն ու պատճառները, որոնք ոչ միշտ կարելի է դիտարկել որպես համարժեքներ:

Բարայանը առաջ է քաշում **լռության** իր մոտեցումը՝ դասակարգելով այն հետևյալ կերպ՝

- Լռությունը՝ որպես համաձայնություն
- լռությունը՝ որպես պատասխանից խուսափում կամ անհրազեկություն
- լռությունը՝ որպես բացասական էմոցիաների արտահայտում, որոնք կաշկանդում են խոսքը
- լռությունը՝ որպես շփման իրավիճակի, զրուցակցի նկատմամբ հետաքրքրության կորուստ
- լռությունը՝ որպես հարց
- լռությունը՝ որպես պաշտպանական ռազմավարություն
- լռությունը՝ որպես անհամաձայնության նշան
- լռությունը՝ որպես բողոք
- լռությունը՝ որպես չմիջամտելու միջոց:

Նա նշում է նաև, որ լռության վերոնշյալ ռազմավարությունները հաճախ ուղեկցվում են իրենց համապատասխան ոչ խոսքային հաղորդակցման միջոցներով (ժեստեր, միմիկաներ, շարժումներ և այլն) [Бабаян 2009]:

Հետաքրքիր է նաև Արությունովայի մոտեցումը լռության գործառույթներին: Նա նշում է, որ տարբեր մարդկանց լռությունը կարող է թողնել տարբեր տպավորություն և, որ լռության ակտի գործառույթները համակարգված են և գտնվում են զրուցակիցների գիտակցության մեջ [Арутюнова 1994: 113]:

Քանի որ լռությունը համարվում է հաղորդակցական գործընթացի անբաժան մասը, այն անխուսափելիորեն առկա է գեղարվեստական տեքստում՝ օգնելով հեղինակին ընդգծել շարադրանքի կարևոր պահերը, ստեղծել անհրաժեշտ հոգեբանական ֆոն, իսկ ընթերցողին՝ հետևել կերպարների հաղորդակցմանը, ենթադրություններ անել նրանց մտադրությունների և զգացմունքների մասին:

Գեղարվեստական տեքստի ուսումնասիրությունը գործաբանական տեսանկյունից ժամանակակից լեզվաբանության արդիական ուղղություններից մեկն է, քանի որ այն բացում է անվերջանալի հնարավորություններ լեզվական միջոցների ամբողջականությանը հասնելու համար, որոնք գործում են տեքստի մակարդակում և ուղղված են դեպի ընթերցողը: Գործաբանությունն ուսումնասիրում է խոսողի՝ հաղորդակցման գործընթացի առաջին մասնակցի, ձևի և նշանակության միջև հարաբերությունը: Անհրաժեշտ է նաև հաշվի առնել հաղորդակցման գործընթացի երկրորդ մասնակցին՝ լսողին կամ կարդացողին, որի համար էլ նախատեսված է խոսքի տվյալ հատվածը: Անժխտելի է, որ տվյալ համատեքստը հասկանալու համար խոսողն ու լսողը, գրողն ու կարդացողը պետք է տիրապետեն բազային գիտելիքի, որն իր մեջ ներառում է ոչ միայն զուտ լեզվական գիտելիք այլ նաև պատմական, սոցիալական, մշակութային բնույթի տեղեկություն:

Ինչպես արդեն նշվեց, գոյություն ունեն **լռության** խնդրի հանդեպ տարբեր մոտեցումներ, բայց դրանք չեն համարվում համընդհանուր: Սույն հոդվածում կդիտարկվի **լռության**՝ որպես հաղորդակցության գործընթացի տարրի դասակարգումը, որտեղ կներկայացվի հաղորդակցման գործընթացում ավելի արդիական և ավելի հաճախ հանդիպող **լռության** տեսակները: Ուսումնասիրության նյութ է անգլալեզու գեղարվեստական տեքստը, որտեղ ներկայացված են կենցաղային հաղորդակցական իրավիճակներ՝

1. *Մարդու տարբեր ռեակցիաներ արտահայտող լռություն:*

‘I’m sure you know about Taylor Winthrop, Gary’s father?’

‘He was our ambassador to Russia. He and his wife died in a fire last year.’

‘Right. Two months later, their older son, Paul, was killed in an automobile accident. And six weeks later, their daughter, Julie, died in a skiing accident.’ Matt paused for a moment. ‘And now, this morning, Gary, the last of the family.’ Dana was stunned into silence.’ [Sheldon 1997: 6]

Զրուցակիցները ճանաչում են այդ ընտանիքի բոլոր անդամներին և տեղյակ են նրանց դժբախտ պատմությանը: Եվ նրանց ընտանիքի վերջին անդամի մահվան լուրը այնքան ցավոտ ու դաժան է, որ զրուցակիցը չգիտի ինչ ասել: Այստեղ լռությունը պայմանավորված է իրավիճակի անհուսալիությամբ, անելանելիությամբ և դաժանությամբ:

Դիտարկենք նաև հետևյալ օրինակը՝

He telephoned his daughter in Paris. ‘Jan, I have some terrible news for you. Oliver is getting married.’

There was a long silence. 'I- I heard.' [Sheldon 1997: 39]

Ձրուցակիցները միմյանց շատ լավ հասկանում են և նրանց՝ իրավիճակի գնահատումը լիովին համընկնում է: Միգուցե կարիք չկա խոսքերով արտահայտել այն, թե ինչ կարելի է անել, քանի որ անօգուտ է:

2. Անհամաձայնություն արտահայտող լռություն:

Նման լռություն կարող է առաջանալ, երբ զրուցակիցներից յուրաքանչյուրին էլ հայտնի է իր տեսակետը, սակայն դեռ չեն եկել համաձայնության: Ձրուցակիցներից մեկը կփորձի համոզել, սակայն մյուսը կլռի կամ չի արտահայտի իր կարծիքն ամբողջությամբ: Օրինակ՝

'And you're still friendly?' A loaded question.

'Yes. As a matter of fact, when she called me, I told her about us. She wants to meet you.'

Dana frowned. 'Jeff, I don't think –'

'She's really very nice, honey. Let's all have lunch tomorrow. You'll like her.'

'I'm sure I will,' Dana agreed. 'Snowball in hell,' Dana thought. [Sheldon 2001: 25]

Ձրուցակիցներից մեկը փորձում է փաստարկներ բերել հոգուտ իր առաջարկի, սակայն մյուս զրուցակիցը չի շարունակում իր խոսքը, լռում է: Նա պետք է կամ համաձայնի կամ կոնֆլիկտի մեջ մտնի և ընտրում է առաջին տարբերակը:

3. Լռություն, որի միջոցով զրուցակիցը արտահայտում է իր՝ հաղորդակցմանը մասնակից չլինելու ցանկությունը, բողոքը:

Dana and Kemal were ushered into the office of Rowana Trott, the school's principal. She was an attractive woman with a friendly manner.

'Welcome,' she said. She turned to Kemal. 'I've heard a great deal about you, young man. We're all looking forward to having you here.'

Dana waited for Kemal to say something. When he was silent, she said, 'Kemal is looking forward to being here.'

'Good. I think you're going to make some very nice friends at our school.'

Kemal stood there without answering. [Sheldon 2001: 44]

Իր լռությամբ նա ցույց է տալիս իր ընդդիմանալը և շփվել չցանկանալը: Հաջորդ օրինակում զրուցակիցը կրկին նախընտրում է լռել, սակայն հուզմունքից և վիրավորանքից այլևս չի կարողանում ինչ-որ բան արտահայտել:

When Kemal was through with his tour of the school and he and Dana were walking back to the car, Dana said, 'I know you're going to like it here.'

Kemal was silent.

'It's a beautiful school, isn't it?' Kemal said, 'It sucks.'

Dana stopped. 'Why?' Kemal's voice was choked. 'They have tennis courts and a football field and I can't-' His eyes filled with tears. Dana wrapped her arms around him. 'I'm sorry, darling.' And she thought to herself, I've got to do something about this. [Sheldon 2001: 44]

4. *Լռությունը՝ որպես պատասխանից խուսափում կամ անհրազեկություն:*

'On the label of the can, we show a picture of a cowboy roping a cow. It suggests that the beef is fresh, and - '

That's a terrible idea, Leslie thought. They were all staring at her, and to her horror, Leslie realised she had spoken aloud.

'Would you mind explaining that, young lady?'

'I ...' She wished she were somewhere else. Anywhere. They were all waiting. Leslie took a deep breath. 'When people eat meat, they don't want to be reminded that they're eating a dead animal.'

There was a heavy silence. Jim Bailey cleared his throat.

'Maybe we should give this a little more thought.' [Sheldon 1997: 10-11]

Այս օրինակում հստակ երևում է, որ հասցեատերերի համար խոսակցի պատասխանը շատ կտրուկ էր և հանկարծակի, այդ իսկ պատճառով՝ նրանց լռությունը կարելի է մեկնաբանել՝ որպես պատասխանից խուսափելու, ինչու չէ, նաև ժամանակ շահելու միջոց:

5. *Լռությունը՝ որպես համաձայնության նշան:*

Leslie sat there, watching Henry lying in bed, coughing.

Sorry about the meeting,' Henry said. 'You handle the board. There's nothing anyone can do, anyway.'

She only smiled. [Sheldon 1997: 71]

Զրուցակիցը լռում է, ոչ մի մեկնաբանություն չի տալիս խոսակցի ասածին՝ դրանով իսկ ցույց տալով, որ համաձայն է ասվածի հետ:

Վերոնշյալ օրինակներից պարզ երևում է, որ **լռությունը**, ինչպես և խոսքը խոսքային մշակույթի մաս է կազմում և կարող է ունենալ տարբեր նշանակություններ՝ համատեքստից կախված: Այդ նշանակություններն այնքան բազմազան են, որ չեն կարող դիտարկվել մեկ հոդվածում և որոնց կանդրադառնանք մեր հետագա աշխատանքներում:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Арутюнова Н.Д. Молчание: контексты употребления // Логический анализ языка. Язык речевых действий / Отв. ред. Н.Д. Арутюнова, Н.К. Рябцева. М.: Наука, 1994. С. 106-117.

2. Бабаян В.Н. Молчащий наблюдатель и феномен молчания как коммуникативная стратегия в диалоге // Вестник Адыгейского гос. университета. 2009. № 2 URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/molchaschiy-nablyudatel-i-fenomen-molchaniya-kak-kommunikativnaya-strategiya-v-dialoge>
3. Барышников Н. В. Параметры обучения межкультурной коммуникации в средней школе / Н. В. Барышников // ИЯШ. – 2000. № 2. С. 17-18
4. Бибахин В.В. Язык философии. М.: Изд-во «Языки славянской культуры», 2002. 416 с
5. Богданов В.В. Молчание как нулевой речевой знак и его роль в вербальной коммуникации // Язы- ковое общение и его единицы. Межвуз. сб. науч. тр. Калинин, 1986. С. 12–18.
6. Богданов В.В. Функции вербальных и невербальных компонентов в речевом общении // Языковое общение: Единицы и регулятивы. Калинин, 1987. С. 18–25.
7. Кибрик А. А. Молчание как коммуникативный акт. // Действие: лингвистические и логические модели: Тезисы доклада. М., 1991 – с. 49-50
8. Крестинский С.В. Коммуникативная нагрузка молчания в диалоге // Личностные аспекты языкового общения. Калинин, 1989. С. 92–98.
9. Крестинский С.В. Коммуникативно-прагматическая структура акта молчания // Коммуникативно- функциональный аспект языковых единиц: Сб. науч. тр. Тверь: ТвГУ, 1993. С. 59–67.
10. Почепцов Г.Г. Молчание как знак // Анализ знаковых систем: История логики и методологии науки. Киев, 1986. С. 90–91.
11. Почепцов Г.Г. Молчание как речевой акт // Сб. науч. тр. МГПИИЯ им. Мориса Тореза. Вып. 252. М., 1985. С. 43–52.
12. Sheldon S. The Best Laid Plans. HarperCollins, 1997
13. Sheldon S The Sky is Falling. HarperCollins, 2001

ТАТЕВИК ГАСПАРЯН - ОСОБЕННОСТИ ПРАГМАТИЧЕСКИХ ФУНКЦИЙ МОЛЧАНИЯ (НА МАТЕРИАЛЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ С. ШЕЛДОНА)

Данная статья посвящена анализу прагматических функций **молчания** в английском художественном тексте на материале произведений Сидни Шелдона. В результате на основе примеров выявлены наиболее распространенные способы передачи феномена **молчания** в художественном тексте.

TATEVIK GASPARYAN - PECULIARITIES OF PRAGMATIC FUNCTIONS OF SILENCE (BASED ON WORKS BY S. SHELDON)

The article deals with the analysis of pragmatic functions of **silence** in English fiction. The most common cases of **silence** are examined on various examples taken from the novels by Sydney Sheldon. An analysis of context accompanied by a description of **silence** is carried out.

ЖАНРОВЫЕ И ТЕКСТООБРАЗУЮЩИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕТЕКТИВНОГО РАССКАЗА

РУЗАННА ГЕВОРКЯН

Ключевые слова: детективный рассказ, жанровое свойство, композиция текста, построение текста, создание напряжения, двухфабульное построение

Детективное повествование – это особый жанр художественной литературы, имеющий свою специфическую композиционную структуру. Детективный рассказ обладает такими жанровыми свойствами, как стабильность композиционных схем, устойчивость стереотипов, повторяемость основных структур и т.д. Следует отметить, что литературные и культурно-исторические традиции накладывают свой отпечаток на поэтику и стилистику каждого национального детектива, однако существуют инварианты, которые неизменны во всех литературах. Так, С. ван Дайн по этому поводу пишет: “Детективные романы создаются по строго определенным законам – пускай неписанным, но тем не менее обязательным. Каждый уважаемый и уважающий себя сочинитель детективов неукоснительно соблюдает их” [Ван Дайн 1990: 38].

В качестве примера к вышесказанному можно привести следующие наиболее общие правила, так называемые ‘законы’ построения детективного сюжета: читателя нельзя умышленно обманывать или вводить в заблуждение, кроме как в тех случаях, когда его вместе с сыщиком обманывает преступник; ни сам сыщик, ни кто-либо из официальных расследователей, ни сам рассказчик не должны оказаться преступниками; в любой момент разгадка должна быть очевидной – при условии, если читателю хватит проницательности разгадать ее [Ван Дайн 1990]; преступник должен быть привычной фигурой, выполняющей непривычную функцию, в противном случае в раскрытии тайны не будет ничего неожиданного [Честертон 1984].

Однако, несмотря на вышесказанное, следует отметить, что приписываемый жанру “свод правил” – это скорее всего тезисная характеристика большой группы книг, обобщение накопленного опыта. Эти “каноны” просто описывают жанр как целесообразную систему, и никто не утверждает, что данные правила созданы единожды и должны

соблюдаться во всем комплексе. Существенным является то, что по ходу исследования материала мы столкнулись с некоторыми рассказами (А. Кристи “The Witness for the Prosecution”, “The Murder of Roger Ackroyd”), в которых нарушение неписанных канонов приводит к созданию нового типа детективного сюжета, построенного на игре с читательскими ожиданиями, так как по-новому сконструированный сюжет в этом случае переворачивает все представления об устройстве классического детективного рассказа.

Многие исследователи [Вольский 2006; Филистова 2007; Адамов 1980] указывают на то, что в детективном жанре сложился определенный стандарт построения сюжета. В самом начале рассказа появляется первая жертва. Из этого эпицентра расходятся определенные лучи-вопросы: “кто?”, “кого?”, “как?”, “почему?”, “когда?”, “где?”, формирующие композицию. В стандартной детективной схеме вопрос “кто?” – основной и самый динамичный, так как поиски ответа на него занимают наибольшее пространство и время действия, определяют само действие с его обманными ходами. Однако встречаются рассказы, в которых автор выделяет объективный фактор – время(когда?) или место действия (где?). Часто автору приходится искать оригинальные решения и придумывать логические объяснения относительно разгадки преступления (как? и почему?).

Следует обратить внимание на то, что преобладание одного вопроса над другим определяет в какой-то мере характер преступления и создает своеобразную структуру. Вопрос определяет не только метод расследования, но и характер всего повествования. “Кто?”, “кого?”, “где?”, “когда?” и “как?” – методы интриги, они “удовлетворяют любопытство, влечение к тайне”. “Почему?” – это аналитический вопрос, проникает в более глубокие сферы человеческой жизни, так как позволяет выявить корневые причины преступления, его причинно-следственные связи. Надо отметить, что таких произведений не так уж много, преобладают истории с доминантой вопроса “кто?”.

Важнейшим жанровым признаком является его объем. Классическая форма детектива – форма короткого рассказа – новеллы, но в то же время она может быть расширена до объема повести или даже романа. Литературно-историческая теория Э. По является, по сути, аналогией “малой формы” [Пое 2007; Cassiday 1986]. Размышляя о произведениях большого объема, он считал, что мера объема произведения определяется возможностью прочесть его “за один

присест” [Рое 2007; 54]. Согласно Г.К. Честертону, “детективный роман должен в основе своей строиться по модели новеллы, а не романа, так как длинный детективный роман сталкивается с определенными трудностями. Главная задача состоит в том, что ... до самой последней главы автор лишен права сообщить самое интересное о своих героях. Поэтому лучше всего, если первая глава такого романа будет и последней. Детективная драма должна длиться ровно столько, сколько положено длиться новелле” [Честертон 1990: 320].

Таким образом, детективное повествование по своей протяженности может быть романом, повестью или новеллой. Однако, по принципу построения – это новелла, особенность которой в том, что сюжет ее строится на какой-то явной коллизии, которая в конце новеллы неожиданным образом разрешается. Сама конструкция детективного рассказа требует краткого описания необыкновенного загадочного происшествия, заключающегося в наличии остроумного и неожиданного для читателя поворота сюжета.

Особого внимания заслуживает выделение следующей характерной особенности детективного жанра – это неперенное наличие в нем загадки, раскрытие которой является главной движущей силой развития детективного сюжета [Чандлер 1990]. “Ценность детективного рассказа, чаще всего, сводится к имеющейся в нем загадке. Если мы выдадим будущему читателю основную интригу тех книг, о которых говорим, мы на 90 процентов отберем у него удовольствие от чтения” [Вольский 2006:5].

Относительно вопроса о том, что же можно считать загадкой, следует согласиться с мнением Н.Н. Вольского, согласно которому, во-первых, загадкой нельзя считать простое отсутствие информации о чем-то. Во-вторых, загадкой можно считать только то, что имеет разгадку. В конце рассказа все загадки должны быть разрешены, и разгадки должны соответствовать загадкам. В-третьих, разгадка должна требовать некоторой работы мысли, логического мышления [Вольский 2006]. Читая детективный рассказ, читатель должен более или менее ясно осознавать, в чем состоит загадка, и иметь всю необходимую для ее разрешения информацию, но ответ на загадку должен содержаться в этой информации в скрытом зашифрованном виде, иначе ответ на вопрос нельзя будет считать разгадкой.

Таким образом, одним из главных жанрообразующих признаков детективного рассказа является наличие в нем загадки, которая скрыта,

как правило, до конца. Те произведения, сюжет которых не связан с загадкой и ее разгадкой, и те, в которых такая загадка играет подчиненную роль в построении сюжета, нельзя относить к детективному жанру.

Другим жанрообразующим признаком, тесным образом связанным с загадкой, является наличие тайны и таинственности. Структура тайны “проецируется в психологию (ибо тайна является во многом категорией восприятия), в теорию познания (ибо тайна представляет собой намек на существование некоей истины), в теорию информации (ибо тайна – нехватка сигналов, неправильное поступление знаковых сообщений на “пульт приема”), в поэтику (ибо приобретает в ряде жанров ведущую сюжетно-эстетическую функцию)” [Вулис 1986; 269]. Как справедливо замечает по этому поводу Т. Кестхей: “Самый очевидный признак детектива, его обязательное условие – тайна. Уровень тайны и ее решения определяет качество произведения, квалифицирует автора, может быть и мерилем ценности. Тайна – неременный отправной пункт сюжета, она питает действие, и чем сложнее она, чем тоньше отшлифована, тем гуще плетение событийных нитей” [Кестхей 1989: 152].

Следует отметить, что железная логика тайны требует “дисциплинированности” композиции детективного текста. Детектив – единственный из всех жанров, в котором тайна распоряжается композицией рассказа. Тайна детективного рассказа повторяет его протяженность. Она равна и синхронна ему.

По соотношению тайны с композицией различаются две разновидности детективного рассказа. Первая разновидность связана с заранее объявленным преступником. Здесь интерес состоит в ожидании финала – удастся ли герою избежать правосудия, в результате чего преступник детализированно раскрывается в качестве личности или социальной роли (Дж. Чейз). Вторую разновидность детектива представляют произведения Э. По и К. Дойла, чьи традиции позже продолжили такие авторы, как А. Кристи, Дж. Карр, Э. Куин, Э. Гарднер. Классическая композиция: в завязке – результат преступления и иксы вместо преступника, в кульминации – ошибка следователя, доверившегося убедительным, на первый взгляд, уликам, в развязке – непредсказуемая разгадка и разоблачение преступника. Тайна преступления строго оберегается до последней страницы, а самыми последовательными авторами – буквально до последней строки.

Таким образом, необходимое условие детективного жанра – наличие тайны и вопросительный характер заданных проблем. Этот конститутивный признак является одним из средств создания особой атмосферы эмоционального напряжения и помогает вовлечь читателя в игру, предложенную автором детективного повествования.

Одной из главных задач детективного повествования является создание у читателя напряжения. Надо отметить, что намеки, загадки, улики, недосказанность в поведении героев, возможность подозревать всех участников вызывают у человека особого рода раздражение, достигаемое автором при помощи “специально разработанной системы возбудителей напряжения”. Примером может служить прием “торможения”, когда внимание читателя направляется по ложному следу. В новеллах К.Дойла эта функция принадлежит Ватсону, у А.Кристи – Гастингсу, они всегда неверно понимают значение улики, выдвигают ложную мотивировку. Их рассуждения не лишены логики, они всегда правдоподобны, вследствие чего в сознании читателя создаются ложные экспектации, приводящие к созданию напряжения.

Итак, напряжение рассматривается как один из элементов занимательности, через эмоциональное напряжение достигается также интенсивность впечатления, непосредственность реакций. Так, С. Эйзенштейн, размышляя над загадкой “механизмов воздействия”, обращался к детективу как наиболее чистому жанру, в котором предельно ясно видна работа этих механизмов. Согласно его точке зрения, “детектив хорош тем, что от него нельзя оторваться. Он построен такими средствами и приемами, которые максимально приковывают человека к чтению. Детектив – это жанр, где средства воздействия обнажены до предела” [Эйзенштейн 1968:107].

Следует обратить внимание на то, что детективное повествование по времени прямолинейно. Однако, в этой прямолинейности существует некий контрапункт, заставляющий критиков заявлять о композиции детективного рассказа как о действии “прокрученном назад” [Кестхейи 1989; 186]. Детективная повесть напоминает фильм, который демонстрируется от конца к началу. Она обращает вспять течение времени и меняет хронологию. Ее исходным пунктом является пункт, к которому в конце приходит приключенческая повесть. То есть, в детективе повествование идет за открытием. Оно исходит из события, которое является конечным, замыкающим, и, преобразуя его в повод, возвращается к причинам, которые вызвали трагедию. Исключительная

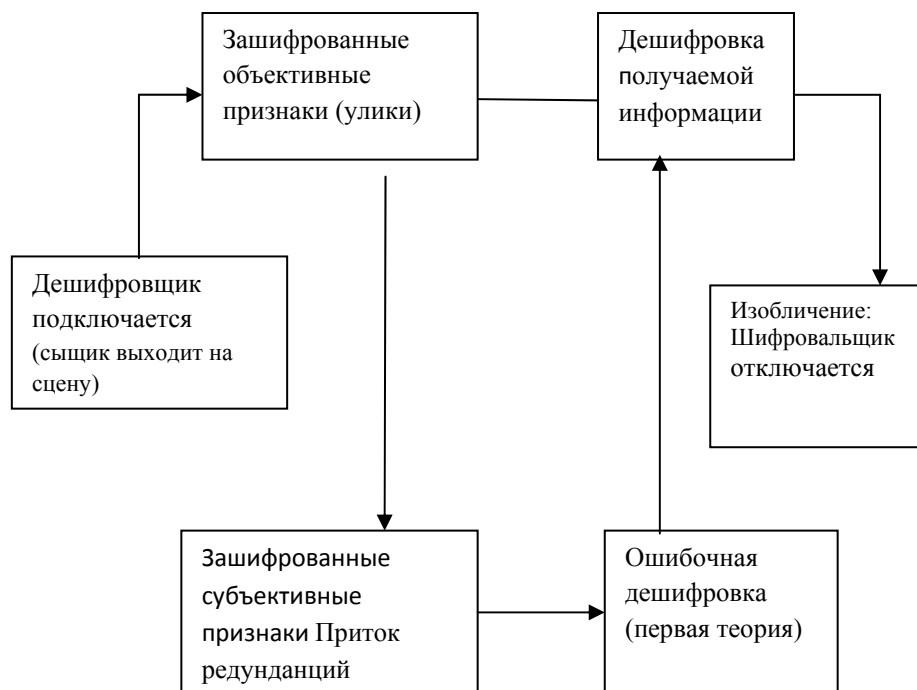
роль детективного рассказа в литературе заключается именно в обращении хронологии вспять и в замене порядка событий порядком открытия.

Это чрезвычайно важно для установления специфики жанра. В детективном рассказе весь процесс расследования, занимающий основное место в повествовании, представляет собой реконструкцию событий, предшествующих преступлению. Не случайно многие авторы детективных рассказов разрабатывают точную конструкцию преступления, точную основу того, что предшествовало преступлению, и только после этого выстраивается основная часть повествования.

Итак, изучение большого количества композиционных схем приводит к выводу о двухфабульном построении детективного рассказа. Обратный способ рассказа является присутствием в одном повествовании двух фабульных историй, каждая из которых имеет свою композицию, свое содержание и даже свой комплект героев. Наиболее распространена схема, в которой фабула следствия занимает основное место, а фабула преступления может быть размещена на одной-двух страницах. Они проникают друг в друга, и в фабуле следствия непрерывно накапливаются элементы фабулы преступления.

Говоря о детективном жанре, нельзя не отметить, что сама детективная история требует классической композиции. По мнению А.Вулиса, традиционная детективная структура предлагает следующую последовательность: в начале рассказа возникает тайна, которая обретает исполнителей, затем следует ложная прикидка ролей, выполняемая автором, далее – сдвиг по переоценке ценностей, неверная подгонка масок. В зависимости от объема произведения на сцене могут появляться новые герои, читателю видятся новые перспективы и ретроспекции; и в конце следует развязка [Вулис 1986].

Так как автор детективного рассказа, непосредственно влияя на адресата, заставляет его участвовать в акте коммуникации, интересным представляется анализ детективной структуры классического типа с точки зрения теории информации. В нижеследующей схеме передатчик (= преступник) скрывает информацию в редунданции (*Redundantia* (лат.) – избытке сообщений, данные, которые часто бывают мешающими обстоятельствами) и до конца истории старается увеличить количество этих лишних данных, спутать нити преступления. Действие приемника (детектива) с точки зрения теории коммуникации – отбрасывание ненужных данных и обособление чистой информации [Кестхейи 1989].

Таким образом, выявляется определенный композиционный стандарт, который свидетельствует о тяготении детективного рассказа к одним и тем же законам построения. Данный консерватизм формы объясняется также консерватизмом восприятия, склонностью потребителя к привычным и знакомым стереотипам, облегчающим понимание, иными словами, создает читательское ожидание.

Количество структурных элементов далеко не исчерпывается вышеизложенным. Например, многие исследователи в качестве “устойчивых свойств формы и содержания” детективного жанра выделяют такие признаки как погруженность в привычный быт, потому что читатель должен хорошо понимать норму и отклонение от нее, стереотипность поведения персонажей, наличие особого каталога персонажей или характера-конспекта, характера-эскиза и т.д. В данной статье выделяются лишь те жанрообразующие признаки, которые наиболее характерны для большинства детективных рассказов.

Таким образом, конститутивными признаками детективного жанра можно считать:

1. нормативность и жесткость жанровых законов при построении детективного рассказа, нарушение которых может иногда приводить к созданию нового типа детективного сюжета;
2. определенный стандарт построения сюжета, где вопросы: “кто?”, “кого?”, “как?”, “почему?”, “когда?”, “где?” – формируют композицию и характер всего повествования;
3. малый (новеллистический) объем, конструкция которого не предполагает никаких сюжетных отступлений;
4. наличие загадки, раскрытие которой является главной движущей силой развития детективного сюжета; загадка содержится в информации в скрытом виде;
5. наличие тайны и таинственности, приводящее к возникновению напряжения в процессе чтения детективного рассказа.
6. создание напряжения, которое рассматривается как один из элементов занимательности. Через эмоциональное напряжение достигается также интенсивность восприятия детектива;
7. двухфабульное построение сюжета, каждое из которых имеет определенную композицию и содержание;
8. определенная композиционная структура, повторяемость элементов, из которых выводится общая схема.

Тем не менее, следует отметить, что жанр детективного рассказа в настоящее время изучен все еще фрагментарно, в основном, в рамках литературоведческой проблематики, не систематизированы основные лингвистические параметры этого вида нарративного текста, до сих пор идут бесконечные споры вокруг определения жанра, его специфики и морфологии.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Адамов А. Разговор на берегу / Мой любимый жанр детектив /, Записки писателя, М., 1980 – 1-16 с.
2. Вольский Н.Н. Детектив. Определение жанра и некоторые особенности его поэтики / Поэтика детектива. Загадочная логика. Детектив, Новосибирск, 2006 – 5-126 с.
3. Вулис А. Тайна. Варианты неведомого / В мире приключений. Поэтика жанра/. М.: Советский писатель, 1986 – 254-279 с.
4. Дайн Ван С.С. Двадцать правил для писания детективных рассказов / Как сделать детектив /, М.: Радуга, 1990 – 38-41 с.

5. Кестхейи Т. Характерология / Анатомия детектива. Следствие по делу о детективе /, Будапешт: Корвина, 1989 – 125-234 с.
6. Филистова Н.Ю. Структура и семантика детективного нарратива (на материале текстов английских и русских рассказов) /Автореф. дисс. канд. филол. наук. /Тюмень, 2007–30 с.
7. Чандлер Р. Простое искусство убивать /Как сделать детектив, М.: Радуга, 1990–164-179 с.
8. Честертон Г. Как пишется детективный роман / Писатель в газете. Художественная публицистика /, М., 1984 - 301-306 с.
9. Честертон Г. О детективных романах. В защиту детективной литературы, М.: Радуга, 1990 – 320с.
10. Эйзенштейн С. Трагическое и комическое, их воплощение в сюжете / Вопросы литературы /, 1968, <http://www.lib.ru>.
11. Cassiday B., The literature of Crime and Detection: All Illustrated History from Antiquity to the Present, Lnd.,Ungar, 1986 – 215 p.
12. Poe E.A., The Raven and the Philosophy of Composition (1907), NY, Kessinger Publishing, LLC, 2007 – 88 p.

ՌՈՒՋԱՆՆԱ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ - ԴԵՏԵԿՏԻՎ ՊԱՏՄՎԱԾՔԻ ԺԱՆՐԱՅԻՆ ԵՎ ՏԵՔՍՏԱԿԱՐՄԻՉ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Դետեկտիվ ժանրը օժտված է յուրահատուկ կառուցվածքային հատկություններով, որոնք անփոփոխ են գրականության մեջ: Դասական դետեկտիվ պատմվածքում դիտարկվում են հետևյալ ժանրային առանձնահատկությունները՝ սյուժեի հստակ կառուցում, փոքր ծավալ, անսպասելի ավարտ, հանելուկի և առեղծվածի առկայություն:

RUZANNA GEVORGYAN - GENRE AND TEXT-FORMING PECULIARITIES OF DETECTIVE STORIES

Detective genre has a specific compositional structure which remains unchangeable in literature. The following peculiarities can be singled out: a certain standard of plot building, short story structure, unexpected ending, availability of a riddle, mystery and tension creation.

**ԳՈՅԱԿԱՆ+ԳՈՅԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՅՑԻ ՇԱՐԱՀՅՈՒՍԱԿԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԵՔԵՆԱԿԱՆ
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ**

**ՌՈՒԶԱՆՆԱ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ
ԱՆԺԵԼԱ ԴԵՐՁՅԱՆ**

Հիմնաբառեր՝ տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ, մեքենական թարգմանություն, գոյական+գոյական կառույց, գոյական+բայ հարաբերություն, այգորհիթմ

Գիտատեխնիկական և հասարակական միասնական ոլորտների ձևավորումը ազգային լեզվի և մշակույթի պահպանման պարագայում պահանջում է այնպիսի համակարգերի ստեղծում, որոնք ապահովում են տարբեր լեզուներով խոսողների փոխըմբռնումը [Арутюнова 2012]: Մենք ապրում ենք այնպիսի դարաշրջանում, որտեղ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացումը տեղի է ունենում վայրկյան առ վայրկյան: Նոր տեխնոլոգիաները զարմանալի արագությամբ մուտք են գործում ասպարեզ, տարածվում աշխարհով մեկ: Տարբեր ոլորտներում տեղեկատվության կուտակման, մշակման, փոխանցման և ընկալման համար օգտագործվում են տարբեր տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ: Երբեմն բազմալեզու տեղեկատվության ընկալման համար նախընտրությունը տրվում է մեքենական թարգմանությանը: Այն ապահովում է տարբեր ազգության մարդկանց միջև արագ և որակյալ հաղորդակցում, տարբեր երկրների միջև գիտատեխնիկական համագործակցություն՝ տարբեր տարածաշրջանների և մայրցամաքների գիտնականների համար ընդլայնելով համատեղ գիտական հետազոտությունների հնարավորությունները: Թեև մեքենական թարգմանության ծագումը կարող ենք վերագրել դեռևս տասնյոթերորդ դարում ի հայտ եկած համընդհանուր լեզուների ու «մեքենական» բառարանների ժամանակաշրջանին, այնուամենայնիվ առաջին գործնական առաջարկություններ կատարվեցին քսաներորդ դարում: Մասնավորապես, 1933 թվականին առաջին արտոնագրերը շնորհվեցին Ֆրանսիայում և Ռուսաստանում, համապատասխանաբար՝ Գեորգի Արծրունուն և Պ. Սմիռնով-Տրոյանսկուն [Hutchins 2006]: Արծրունու արտոնագիրը բազմաֆունկցիոնալ սարքի համար էր, որը կարող էր նաև ծառայել որպես մեխանիկական բազմալեզու բառարան: Տրոյանսկու

արտոնագիրը նույնպես շնորհվել էր մեքենական բառարանի համար, որտեղ հեղինակն ավելի հեռու գնալով՝ բազմալեզու թարգմանության սարքում օգտագործելով «համընդհանուր» (էսպերանտոյի վրա հիմնված) խորհրդանիշեր, կատարել էր քերականական գործառույթները կոդավորելու և մեկնելու առաջարկներ [Munday 2001]:

Մեքենական թարգմանությունը լայն կիրառություն գտավ XX դարի երկրորդ կեսին՝ պայմանավորված տարբեր լեզուներով տեղեկատվության հոսքի բուռն աճով: Տեղեկատվության յուրացման անհրաժեշտությունը և տեխնոլոգիաների զարգացումը գիտնականներին մղեցին մեքենական թարգմանության խնդրի լուծման համար նպատակահարմար ուղիներ փնտրելու [Մանուկյան, Ուռուտյան 2004]:

Մեքենական թարգմանություն տերմինը երբեմն ընկալվում է երկու իմաստով: Մեքենական թարգմանությունը *նեղ իմաստով* որևէ լեզվի թարգմանությունն է մեկ այլ լեզվի, համապատասխան համակարգչային ծրագրերի միջոցով: Մեքենական թարգմանությունը *լայն իմաստով* գիտահետազոտական ուղղություն է, որը գտնվում է լեզվաբանության, մաթեմատիկայի և կիբեռնետիկայի հանգուցակետում, և նպատակ ունի կառուցելու համակարգեր, որոնք իրականացնում են մեքենական թարգմանությունը նեղ իմաստով [Воронович 2013]:

Մեքենական թարգմանությունը բավական դյուրին է դարձրել թարգմանիչների գործը: Այն կատարելով ամբողջական տեքստի և նրա բոլոր մակարդակների թարգմանությունը, մարդուն թողնում է միայն ստուգումն ու սխալների ուղղումը [Մանուկյան, Ուռուտյան 2004]:

Մեքենական թարգմանության համակարգերն արդեն իսկ գրանցել են լուրջ հաջողություններ՝ օգտատերերի շրջանում, և այդ միտումը կրում է շարունակական բնույթ, քանի որ օգտատերերը պահանջում են հավելյալ կատարելագործումներ և ավելի մեծ արագություն, և մեքենական թարգմանության կիրառումը ներկայումս սրընթաց ընդլայնվում է և վերջինիս հանդեպ հետաքրքրությունը էլ ավելի է աճում: Պատահական չէ, որ մեքենական թարգմանության կատարելագործումը և լեզվական ապահովումը դարձել է մեր իրականության արդիական խնդիրներից: Մեքենական թարգմանության ժամանակ ի հայտ են գալիս մի շարք տեխնիկական և լեզվական խնդիրներ, որոնք հրատապ լուծման կարիք ունեն: Նման խնդիր է գոյական+գոյական կառույցի թարգմանության ճշգրիտ իրականացումը: Այսպիսի կառույցներ թարգմանելիս մեքենական թարգմանության համակարգը չի կարող որակավորել, որ առաջին գոյականը կարող է հանդես գա որպես հատկանիշ՝ երկրորդ գոյականի համար:

Օրինակ՝ **power window** և **power seat** բառակապակցությունները ISMA ծրագիրը թարգմանում է հետևյալ կերպ՝ «իշխանությունը պատուհանավորում է» և «իշխանությունը նստեցնում է»: Վերլուծելով բազմաթիվ բառակապակցություններ՝ տեսնում ենք, որ ծրագիրը ինչպես վերը նշված, այնպես էլ մի շարք օրինակների դեպքերում «**power**» բառը թարգմանում է «իշխանություն» և «ուժ» իմաստներով՝ **power mirror** «ուժի հայելին», **power train** «իշխանությունը մարզվում է», **power boat** «ուժ նավակը», **power house** «ուժ տունը»:

Ինչպես երևում է դիտարկված օրինակներից, որոշ բառակապակցություններ թարգմանվում են գոյական+բայ (noun+verb) հարաբերությամբ, իսկ որոշ օրինակներում գոյական+գոյական (noun+noun) հարաբերությամբ: Դա է պատճառը, որ այն բառերը, որոնք բացի գոյականական իմաստից ունեն նաև բայական իմաստ՝ թարգմանվել են որպես բայ(noun+verb), իսկ այն բառերը, որոնք ունեն միայն գոյականական իմաստ՝ թարգմանվել են որպես գոյական(noun+noun): Արդյունքում ունեցել ենք սխալ թարգմանություն:

Քանի որ առանց ամբողջական համատեքստի **power** բառով բառակապակցությունների նշանակությունը հասկանալն անհնար է, դիտարկենք մի քանի օրինակ՝

The typical **power seat** is a six-way unit with movement up and down, backward and forward.

Տիպիկ **իշխանություն նստելապեղը** վեց ուղի միավոր տեղաշարժի հետ է վերուվար, հետ ու առաջ:

Power seats began appearing in automobiles in the late 1940s.

իշխանություն օջախները սկսեցին ավտոմոբիլների մեջ հայտնվել ուշացող հազար ինն հարյուր քառասուն:

Power windows are usually inoperable when the car is not running.

իշխանության պատուհանները սովորաբար անվիրահատելի են, երբ ավտոմեքենան չի աշխատում:

The manufacturing of **power train** components and systems is important to industry, including the automotive and other vehicle sectors.

Արտադրումն **իշխանությունից գնացքի** դետալները և համակարգերն արդյունաբերությանը համար կարևոր են, ներառում ավտոմոբիլային և ուրիշ փոխադրամիջոցի սեկտորներ:

Ինչպես երևում է օրինակներից, այս դեպքում նույնպես չունեցանք **power** բառի ճիշտ թարգմանություն: Սխալ թարգմանության հավանական պատճառն այն է, որ ծրագիրը չի հասկացել, որ գոյական+գոյական (noun+noun) կառույցում առաջին գոյականը կարող է ցույց տալ հատկանիշ: Այդ իսկ պատճառով համակարգը սխալ է թարգմանում վերոնշյալ կապակցությունները: Հետևաբար ծրագիրը պետք է ներմուծել հետևյալ սկզբունքը՝ եթե կա գոյական+գոյական (noun+noun) կառույցը, ապա առաջին գոյականը ցույց է տալիս հատկանիշ:

Հարկ է անդրադառնալ նաև երկրորդ գոյականին: Օրինակ **power seat**, **power window** բառակապակցություններում ծրագիրը առաջնորդվել է գոյական+բայ (noun+verb) սկզբունքով, թարգմանելով այն՝ *իշխանությունը նստեցնում է, իշխանությունը պատուհանավորում է*: Երբ **power** բառի փոխարեն օգտագործեցինք «*a central seat*», «*a vacant seat*», «*a transparent window*», «*a fragile window*» կապակցությունները, որտեղ որոշիչի դերում հանդես են գալիս ածականներ, ստացանք հետևյալ արդյունքը՝ «*կենտրոնական նստատեղ*», «*ազատ նստատեղ*», «*թափանցիկ պատուհան*», «*դյուրաբեկ պատուհան*»:

Դիտարկված օրինակներից կարելի է եզրակացնել, որ ծրագիրը հստակ գործում է ածական+գոյական (adjective + noun) օրինաչափությամբ, մինչդեռ գոյական+գոյական (noun+noun) օրինաչափությամբ՝ ոչ:

Հաջորդ օրինակում **an additional restraint device** բառակապակցությունը ISMA ծրագիրը թարգմանում է հետևյալ կերպ՝ լրացուցիչ *խափանման միջոցի նախագիծ*: Այս դեպքում նույնպես բախվում ենք գոյական+գոյական հարաբերության սխալ թարգմանությանը: Այդ իսկ պատճառով սխալ թարգմանություն է ստացվել՝ *խափանման միջոցի նախագիծ*: Որպեսզի ավելի հստակ պատկերացնենք *restraint device* բառակապակցության սխալ թարգմանության պատճառը՝ դիտարկենք որոշ օրինակներ.

Depending on the results of these calculations the Airbag Control Unit may also deploy additional **restraint devices**, such as pertinent airbags.

Այս հաշվարկների արդյունքներից կախված լինել ավիապարկը դեկավարման սարքը կարող է նաև ծավալվել լրացուցիչ *խափանման միջոցը սարքերը*, նման տեղին ավիապարկերը:

Seat belts are still the most important **restraint device**.

Ամրագոտիները դեռ ամենաշատ կարևոր **խափանման միջոցի նախագիծն** են:

Դիտարկված օրինակներից կարելի է եզրակացնել, որ կատարվել է բառ առ բառ թարգմանություն: Արդյունքում ծրագրի կողմից առաջին գոյականը չի ընդունվում որպես հատկանիշ՝ երկրորդ գոյականի համար: Ուստի, այստեղ նույնպես անհրաժեշտ է ճշգրիտ կաղապարի մուտքագրում:

Դիտարկենք ևս մեկ օրինակ՝

The **latch plate** is to be engaged in the **belt buckle**.

Վերլուծությունն սկսենք **latch plate** բառակապակցության թարգմանությունից՝ **սևեռիչը փայասալ**: Ինչպես տեսնում ենք ISMA ծրագիրը **latch plate** բառակապակցության դեպքում ընտրել է **սևեռիչ և փայասալ** բառերը:

Սխալ թարգմանության պատճառը առավել հստակ պատկերացնելու համար դիտարկենք այլ օրինակներ *latch plate* բառակապակցությամբ՝

Sliding **latch plates** are the most common type.

Սահովի **սևեռիչի փայասալերն** ամենասովորական տիպն են

A locking **latch plate** on a lap belt will lock once the tail is pulled to tighten it.

Սևեռիչի արգելափակող **փայասալը** մի անգամ լավի գոտու վրա միակցելու է պոչը ձգված ձգելու այն(դա):

Ինչպես նկատեցինք, այստեղ կրկին բախվում ենք գոյական + գոյական կառույցի սխալ թարգմանության:

Ինչ վերաբերում է **belt buckle** արտահայտությանը, ապա ծրագիրը այն թարգմանել է **գոյրի ճարմանդը**: Դիտարկենք այլ օրինակներ **belt buckle** արտահայտությամբ՝

Belt Buckles combine high quality materials and expert workmanship with designs.

Գոյու ճարմանդները միավորվում են լավորակության ձևավորումներով նյութ և փորձաքննական հմտություն:

The Seat **Belt Buckle Guard** can be modified (opening made larger) by carefully paring away some of the plastic on the two outer bars.

Ամրագոտու **ճարմանդ պահակը** կարող է որ մոդիֆիկացված (ավելի խոշոր պատրաստած բացելով) լինի ուշադիր paring հեռու որոշ երկու արտաքին հողակապավոր ձգածողի մասին պլաստիկից:

Այս դեպքում նույնպես ունենք գոյական+գոյական կառույցի սխալ թարգմանություն:

Ամփոփելով վերը կատարված դիտարկումները, կարելի է արձանագրել, որ մեքենական թարգմանության ծրագիրը բախվելով գոյական+գոյական (noun+noun) կառույցին՝ մեծ մասամբ կատարում է սխալ թարգմանություն: Այս խնդիրը մասամբ հնարավոր է լուծել, եթե մշակվեն թարգմանության ընդհանուր կաղապարներ և մշակվեն ճշգրիտ ալգորիթմներ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Մանուկյան Ա., Սարգսյան Ա., Ուռուտյան Ռ., Ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաների կիրառումը լեզվաբանության մեջ, Երևան, 2004.
2. Арутюнова, К. А., Автоматическая обработка текста при машинном переводе. Система и ресурсы, Ереван, 2012.
3. Воронович В.В. Машинный перевод /Конспект лекций для студентов 5-го курса специальности «Современные иностранные языки» (специализации 1-21-06 01-10 «Компьютерная лингвистика», 1-21-06 01-01 «Компьютерное обучение языкам») Минск, 2013.
4. Hutchins, W.J., Machine translation: a concise history, London 2006.
5. Munday J., Introducing translation studies, theories and applications, London and New York, 2001.
6. Shadi Forutanian / Designing a Model for Translation of Technical Terminology/ IJRELT, 2013.
7. <http://corpus.byu.edu/bnc/>

РУЗАННА ГЕВОРКЯН, АНЖЕЛА ДЕРДЗЯН – СИНТАКСИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ КОНСТРУКЦИЙ “СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ + СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ” ПРИ МАШИННОМ ПЕРЕВОДЕ

При машинном переводе выявляются различные технические и языковые проблемы. Одной из таких актуальных проблем является проблема перевода конструкций “существительное+существительное”. При переводе данных конструкций система машинного перевода в большинстве случаев не в состоянии определить, что первое существительное может употребляться в функции определения. Проблему частично можно решить, если будут разработаны определенные модели и алгоритмы.

RUZANNA GEVORGYAN, ANGELA DERDZYAN – SYNTACTICAL PECULIARITIES OF NOUN+NOUN STRUCTURES IN MACHINE TRANSLATION

In machine translation various technical and language problems come to light. Some actual and urgent problems, that need to be solved, arise. One of them is the problem of the translation of Noun+Noun Structures. When translating such kind of structures in most cases the machine translation system is not able to define that the first noun can be used as an attribute for the second noun. The problem can partially be solved if certain models and algorithms are developed.

**ԻՆՔՆԱԿԵՆԱԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՄՏԱՑԱԾԻՆԸ ՅՈՒԼԻԱ ՖՐԱՆԿԻ
ՍԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ**

ԳԱՅԱՆԵ ԳԻՆՈՅԱՆ

Հիմնաբառեր՝ ինքնակենսագրություն, վեպ, խոսել, խնդիր

Յուլյա Ֆրանկը ժամանակակից գերմանական գրականության երիտասարդ ու նշանավոր կին գրողներից մեկն է: Նա հեղինակ է մի քանի վեպերի, որոնք նրան մեծ ճանաչում են բերել ոչ միայն Գերմանիայում, այլև նրա սահմաններից դուրս: Այդ ստեղծագործություններն են՝ «Նոր խոհարարը»/1997/, «Սիրո ծառան»/1999/, «Վայրէջք»/2000/, «Ճամբարի կրակ»/2003/, «Ոչ ինձ, ոչ քեզ»/2006/, «Միջօրեի տիկինը»/2007/, «Սահմանի անցում: Արևելքի և արևմուտքի գրողները հիշում են»/2009/, «Մեջք մեջքի»/2011/: Գրական ճանաչման է արժանացել շատ վաղ: Գերմանացի հայտնի գրաքննադատ Մարսել Ռայխ-Ռանիցկին արդեն 2000 թվականին նրա ստեղծագործությունը բարձր գնահատելով գրում է. «Նա գրում է իրեն հատուկ ձևով»: Նրա ոճը և հատկապես «Միջօրեի տիկինը» վեպը շատ հաճախ համեմատում են Գ.Գրասի ոճի և նրա «Թիթեղյա թմբուկը» վեպի հետ: Այդ պատճառով հենց նրան էր վստահվել «Թիթեղյա թմբուկի» 50-րդ տարեդարձի տոնակատարության ժամանակ 2009 թվականին Լյուքեքում գովասանական ճառի արտասանությունը, որտեղ նա նշեց. «Այս գիրքը մեծ ազդեցություն է թողել Գերմանիայի վրա» [Seegers 2009]:

Երկար ժամանակ գրողի մասնագիտությունը համարվել է զուտ տղամարդկային աշխատանք: Սակայն 1998 թվականին Մայնի Ֆրանկֆուրտի ամենամյա գրքի ցուցահանդեսը հիմնովին փոխեց այս կարծրատիպը: Երիտասարդ կին գրողներ Յուլիթ Հերմանը, Յյո Յենին և Կարեն Դուվեն բոլորովին անսպասելի նշանակալից հաջողություն ձեռք բերեցին ընթերցող լայն հասարակության շրջանում: Այս հաջողակ կին գրողներին միացավ այն ժամանակ տասնութամյա Յուլյա Ֆրանկը: Վաղուց այս ալիքը հանդարտվել է, սակայն ոչ Յուլյա Ֆրանկի ստեղծագործության շուրջ: Նրա «Միջօրեի տիկինը» վեպը 2007 թվականին արժանացել է Գերմանական գրքի մրցանակին, ինչը նշանակում է, որ հեղինակը սիրված է ոչ միայն գրաքննադատների այլ նաև ընթերցողների կողմից: Գերմանական գրքի ամենամյա մրցանակը

Գերմանիայում ունի մեծ համարում, դա պարզևատրություն է, որը գիրքը և նրա հեղինակին մերձեցնում է ընթերցողին, իսկ գրքի արդիականությունը և սիրված լինելը, նշանակությունը և կարևորությունը, կախված է է հիմնականում ընթերցողից:

Յուլյա Ֆրանկը ծնվել է 1970 թվականին Արևելյան Բեռլինում, սովորել է հին ամերիկյան բանասիրություն, գերմանական բանասիրություն և փիլիսոփայություն: Նրա մայրը անսովոր կին էր, մասնագիտությամբ դերասանուհի, հորը, միայն վերջինիս մահից մի քանի ամիս առաջ է ճանաչել: Քույրերը և նա հաճախ երեկոյան կամ էլ օրեր շարունակ տանը մենակ էին մնում: 1978 թվականին մոր և երեք քույրերի հետ Ֆրանկը Արևելյան Գերմանիայից տեղափոխվում է Արևմտյան Գերմանիա: Այստեղ նրա կյանքը դառնում է էլ ավելի բովանդակալից և իրադարձություններով հարուստ: Սկզբում նրա ընտանիքը ստիպված էր մի քանի ամիս անցկացնել Մարինֆելդի ժամանակավոր ճամբարում: Հինգ հոգով նրանք ապրում էին տասներկու քառակուսի մետր սենյակում: Շաբաթը մեկ անգամ ճամբար էր այցելում Բեռլինի քաղաքային շրջիկ գրադարանը և գրքեր էր բերում ճամբար: Մայրը դուստրերին տետրեր էր նվիրում, որտեղ աղջիկները գրում էին: Յուլյան օրագիր ուներ, որտեղ գրառում էր իր առօրյան, իսկ հետո էլ սկսեց պատմություններ հորինել: Գրելը նրա համար դարձավ ապրելու ձև:

Տասներեք տարեկանում Ֆրանկը հեռանում է տնից ու վերադառնում Արևելյան Բեռլին, սկզբում ապրում է բարեկամների և ընկերների մոտ, հետագայում^a մենակ: Դպրոցական և ապա ուսանողական տարիներին նա կատարում է բազմաբնույթ աշխատանքներ ապրուստի միջոց հայթայթելու համար՝ բուժքույրի օգնական, հավաքարար, դայակ, մատուցողուհի: Աշխատանքի այս բազմերանգ կտավը ապահովում է հասարակության և կյանքի մեծ փորձ, որը հետագայում նա կիրառում և նկարագրում է իր գրքերում, որոնք դրանով կյանքին ավելի մոտ, առօրեական և կենսական ազդեցություն են ձեռք բերում:

Յուլյա Ֆրանկի ստեղծագործությունը համեմված է գրողի կենսագրական մանրամասներով, ապրած կյանքով և ձեռք բերած փորձով: Ֆրանկի գրքերի հերոսների կյանքը, անցած ուղին իր նախադեպն ունի նրա ընտանիքի պատմության մեջ: Օրինակ, «Ճամբարի կրակ» վեպի հերոսի նախատիպը նրա մայրն է: Քույրերի հարաբերությունը հաճախակի հանդիպող թեմատիկա է նրա ստեղծագործության մեջ, հեղինակն ինքը երկվորյակ քույր ունի: «Ճամբարի կրակ» վեպը պատմություն է մի քանի

կերպարների մասին, որոնք արևելքից տեղափոխվում են արևմուտք: Հերոսներից Նելլի Ջենֆը երկու երեխաների հետ մեկնում է արևմուտք իր կարծեցյալ ամուսնու մոտ, մյուս կերպարը՝ Պոլին Կրիստինան հույս ունի, որ արևմուտքում իր քաղցկեղով հիվանդ եղբայրը կարող է բուժվել, հաջորդ կերպարին՝ դերասան Հանս Պիշկեին, գրավում է ԳՖՀ-ի ազատությունը: Սակայն նրանք բոլորը անհույս գամված են Մարինֆելդի ճամբարում, իսկ ազատությունն ավելի մեծ ուժ ու համբերություն է պահանջում, քան նրանք ունեն:

Ֆրանկը հիշում է արևմուտքում անցկացրած առաջին շաբաթները, երբ իրականության ու երևակայության տարբերությունը տեսավ և արևմուտքը նրա համար գրկվեց իրեն վերագրված գրավչությունից: Հին ընկերների և հոր հետ հանդիպումը օգնեց նրան հասկանալ, որ ինքն այս հասարակության մաս չի և չի կարող լինել: Նա բոլորովին այլ պատկերացումներ ուներ արևմուտքի մասին, ինչպես օրինակ. «դա երկիր է, որտեղ մի ձեռքիդ մեջ նարինջ, մյուսի մեջ անանաս է ընկնում»: Բայց իրականությունը բոլորովին այլ էր՝ հարցաքննություններ ճամբարում, կարանտիններ, խուզարկություններ, երևույթներ, որոնց մեջ դժվար էր պահպանել արժանապատվությունը:

«Գիտեք, իմ կյանքի կեսը ստիպված էի պատասխանել պետանվտանգության հարցերին, իսկ այսօր Ձեր հերթն է: Դուք պատկերացնել անգամ չեք կարող, թե որքան դատարկ է գլուխս» [Franck 2003: 152],-ասում է Նելլի Ջենֆը արևմտագերմանական գաղտնի ծառայության աշխատակիցներին:

Վեպում Ֆրանկը նկարագրում է այն հիասթափությունը, որ ապրում է, երբ վերջապես հասնելով իր երազանքների երկիր ոչինչ չի գտնում: Ըստ գրողի ճամբարում անցկացրած այդ ժամանակներից նրա մոտ անվստահություն է մնացել, նրան հիասթափեցրել է, որ երազանքների երկրում նույնպես գոյություն ունեն պարտականություններ և հարկադրանքներ: Դրան հակառակ նա հասկանում է, որ հեռացել է մի աշխարհից, որ իրենն էր, իրեն էր պատկանում: Գրողն այդ մասին ասում է.«Հավանաբար կորստի այդ փորձով էլ ես տարբերվում եմ իմ սերնդի մյուս գրողներից» [Voigt 2003]: «Ճամբարի կրակ» վեպում առանց խնայելու գրողը նկարագրում է բաժանված Գերմանիայի քաղաքական իրականությունը, ԳԴՀ-ն հանդես է գալիս իր իրականությամբ որպես անձի ազատությունը սահմանափակող, ճնշող երկիր, որտեղ «համարյա ամեն հարևան ազգային անվտանգության լրտես էր աշխատում», երկրում տիրում էր վախի, անվստահության և լճացման մթնոլորտը: Սակայն այս երկրից եկածները արևմուտքում չեն գտնում ցանկալի անկախությունը և

ազատությունը, այլ հանդիպում են մի ուրիշ տեսակի կախյալության և անազատության: Չնայած դրան հեղինակը չի տառապում արևելքի հանդեպ նոստալգիայով, ոչ մի զգացմունքային հակում չունի անցյալի, ԳԴՀ-ի հանդեպ: «Այդ պետությունը հետ բերելու ցանկությունը արսուրդ է», -ասում է Ֆրանկը:

Ֆրանկը վեպի նման դառը և անողոք բնույթը պատճառաբանում է մոր պատմությամբ: Արևելյան Բեռլինում ապրելով մայրը դիմում է ելքի անցագիր ստանալու համար, որի արդյունքում ստիպված է լինելով մասնագիտությամբ դերասանուհի, երեք տարի աշխատել որպես փոստատար և գերեզմանոցի պարտիզպան: Իսկ հետո երբ նրա ընտանիքն անցել էր սահմանը, այլևս հետդարձի հնարավորություն չկար: Սարսափելի դժվար էր պատասխանատվությունը, որ ստանձնում էր սահմանն անցնողը և ասում. «Մենք մնում ենք արևմուտքում»: Ըստ Ֆրանկի իր սերունդը ազատվել է նման վճիռներ ընդունելուց: Պատմությունն ինքն է վճռել նրանց համար, քանզի վել է Բեռլինի պատը, ԳԴՀ անունով երկիրն այլևս գոյություն չունի: Թեև Ֆրանկը իրեն համարում է և արևմուտքի, և արևելքի քաղաքացի, «բայց այնուամենայնիվ սարսափով լի նկատում է, որ ինքը մնում է ուրիշների համար օտարական, երկու աշխարհների միջև գտնվող սահմանի վրա» [Voigt 2003]:

Խոսելով գերմանական ժամանակակից գրականության մասին գրողը նշում է այդ գրականության բազմազանությունը, շեշտում, որ այն այլևս հարկադրված չէ հետևել հասարակության որևէ պատվերի, ինչը հատուկ էր հետպատերազմյան ժամանակաշրջանին, երբ ամեն գրող պետք է հանդես բերեր որոշակի դիրքորոշում և քննության ենթարկեր իր սեփական և Գերմանիայի պատմությունը:

Երրորդ սերունդը, որին պատկանում է գրողը, կարող է բոլորովին ազատ գրել, ստեղծել պատկերներ առանց սահմանափակումների և վախի, ըստ հետաքրքրությունների, նախասիրությունների, անդրադառնալ պատանեկան տարիների սիրուն և հակումներին, սեփական ընտանիքի պատմությանը, քննադատել լրատվամիջոցներին և հասարակությանը, որքան էլ դրանք ինչպես Գերմանիայում, այնպես էլ ամբողջ աշխարհում ընդհատված ու խճճված լինեն: Չնայած դրան այսօրվա գերմանական գրականությունը իրենից ներկայացնում է բազմակողմանի և գունագեղ համայնապատկեր, որտեղ մշակույթը հոգևոր ցնցումը հաղթահարելու տարբեր ձևեր է առաջարկում, որը ինքն է ստեղծել:

«Միջօրեի տիկինը» գրողի երկրորդ վեպն է, որի թեման նրա իսկ ընտանիքի պատմությունն է:

Դարեր շարունակ համաշխարհային գրականությանը հայտնի է մի կին պատմող, որը ստիպված պատմում էր իր կյանքը փրկելու համար: Դա «Հազար ու մի գիշեր» ստեղծագործությունից Շահրիզադեն է: Շահրիզարը՝ Հնդկաստանի և Չինաստանի միջև գտնվող անանուն կղզու թագավորը, ցնցված իր կնոջ անհավատարմությունից, հրամայում է գլխատել կնոջը և իր վեզիրին կարգադրում այդ օրվանից ամեն գիշեր/որոշ տարբերակներում ամեն երրորդ օրը/ իր մոտ մի նոր կույս աղջիկ բերել, որին հաջորդ առավոտյան սպանել էր տալիս:

Որոշ ժամանակ անց վեզիրի դուստրը՝ Շահրիզադեն, ցանկություն է հայտնում դառնալ թագավորի կինը, որպեսզի վերջ դնի այս սպանդին: Նա սկսում է թագավորին պատմություններ պատմել, որը գիշերվա ավարտին շատ լարված կետում անավարտ է թողնում, այնպես որ թագավորը ցանկանում է շարունակությունը լսել և դրա համար գլխատումը հետաձգվում է հազար ու մեկ գիշերով, որի ընթացքում Շահրիզադեն թագավորի համար երեք երեխա է լույս աշխարհ բերում, և թագավորը նրան ներում է շնորհում:

Գերմանացի գրող Յուլյա ֆրանկը գրականություն է բերում նոր կերպար՝ միջօրեի կինը: Կերպարը վերցված է Լաուզիցյան մի լեգենդից: Կեսօրին այդ կինը եղանով հայտնվում է այն մարդու գլխավերևում, որն այդ պահին աշխատում է: Նա անեծք է բերում մարդկանց, որը կարելի է վերացնել մի ամբողջ ժամ վուշի մշակման մասին պատմելով: Վուշի մշակումը մանելու միջոցով է ընթանում, որը հետո գործում են և գործվածք ստեղծում: Այս կերպարով պարզ է դառնում, թե որքան անհրաժեշտ է պատմելը, խոսելը^a վերապրելու, ողջ մնալու համար: Հեղինակը վեպի վերնագրի ընտրության մասին մի հարցազրույցում ասում է, որ ինքը միջօրեի կնոջ լեգենդը տեղին է համարում, որովհետև իր ստեղծագործության մեջ փորձել է մի անբացատրելի դեպքի մասին գրել, և այդ տեսանկյունից ընտրված վերնագիրը դիպուկ է ու տեղին:

«Միջօրեի տիկինը» վեպ է լռության մասին, որի գլխավոր հերոսը բնորոշվում է այսպես. «Հելենան կարողանում էր լռել»: Վեպը քարոզ է հանուն խոսելու և ընդդեմ լռելու, լռություն, որը երկու սերունդ կանանց կործանման պատճառ է դառնում: Վեպի հերոսուհին պայքարում է ճակատագրի դեմ, բայց վերջում անզոր և անօգնական է մնում: Ժամանակի ընթացքում նա աստիճանաբար կորցնում է խոսելու ունակությունը և ամեն ծախողման հետ ավելի ու ավելի է համրանում: Միակ բանը, որ նա կարող է անել, դա լռելն է, նա սովորում է լռել, ինչը

նրա կարծիքով անհրաժեշտ է կյանքը շարունակելու համար, բայց դրանով ավելի է խորթանում իր երեխային: Չխոսելու, չարտահայտվելու պատճառով նա շատ հարաբերություններ է խզում: Դրան հակառակ հեղինակը³ Յուլյա Ֆրանկը ընդհատում է լռությունը և պատմում այդ կնոջ մասին:

«Միջօրեի տիկինը» վեպում գլխավոր հերոսուհին լքում է իր ութ տարեկան երեխային և Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմից հետո կառամատուցում մենակ է թողնում: Հեղինակը մի հարցազրույցում նշում է, որ վեպը հիմնված է իր ընտանիքի պատմության վրա և այդ դեպքի հերոսն իր հայրն է: Մայրը լքել է նրան Օդեր-Նայս սահմանի վրա՝ կառամատուցին՝ 1945 թվականին: Դրանից հետո հայրն այլևս երբեք չի տեսել իր մորը: Դա նրա վրա խորը, անջնջելի տպավորություն է թողել, որի մասին սակայն նա երբեք ոչ ոքի հետ չի խոսել, «քար լռություն է պահպանել»: Երկու երեխաների մայր հեղինակին շատ է հետաքրքրել այն հարցը, թե ինչը կարող է կնոջը հասցնել այն վիճակին, որ նա հրաժարվի իր երեխայից և համոզված լինի, որ այդ երեխայի համար կյանքը իրենից հեռու ավելի լավ կլինի: Հոր մահից հետո հեղինակը փնտրում է այդ տատին, պարզում, որ նա արդեն մահացել է: Տարիներ շարունակ այդ կինը ապրել է իր քրոջ հետ մեկ սենյականոց բնակարանում, մեկուսացած կյանքով, նրանք երկուսն էլ ոչ ոքի հետ չեն շփվել: Հեղինակի համար այդ կնոջ վճիռը՝ հրաժարվել մայրությունից և երեխայի հետ ցանկացած կապից, տարօրինակ է և միաժամանակ անհանգստացնող: Նա չի կարող այս պատմության հերոսներին այլևս հարցնել պատճառները պարզելու համար և դրա փոխարեն ստեղծում է պատմության իր տարբերակը, որը կօգնի հասկանալ այդ կնոջ վճիռը: Ահա այս սկզբնական փաստի, բայց մնացած մանրամասների բացակայության պայմաններում էլ ստեղծվել է վեպը, որտեղ հեղինակի ընտանիքի անդամների այլ կենսագրական տարրեր են ներմուծված, որոնք, իհարկե, կրճատված են ու օտարված:

Հեղինակը ոչինչ չի դատապարտում, ոչինչ չի խնայում, միայն պատմում է, թե ինչպես պատահեց, որ այդ կնոջ զգացմունքները աստիճանաբար նվազեցին, ինչպես նա ամոթից և ցավից, հետզհետե համրացավ, քարացավ և հասավ այն իրավիճակին, որ որպես պաշտպանություն բաժանվեց իր որդուց: «Ես չէի ուզում բացատրել, թե ինչու է Հելենան իր երեխային լքել, չէի ուզում արդարացնել կամ դատապարտել նրան, միայն ցանկանում էի պատմել կյանքի այն իրադարձությունների մասին, որոնց հետևանքով նա մարել է» [Spoerri 2007]:

Այս վեպը բնորոշելու համար դիպուկ է Վ.Բենյամինի խոսքը. «Վեպ գրել նշանակում է, մարդկային կյանքը նկարագրելիս անհամաչափ երևույթները չափազանցության հասցնել: Կյանքի այս հազեցածության մեջ և այս հազեցածության նկարագրությամբ վեպը ցուցադրում է ապրողի խորը անօգնականությունը» [Benjamin 1991: 443]:

Վեպի գլխավոր հերոսուհին՝ Հելենան, ապրում է Սաքսոնիայի Բաուցեն քաղաքում, Առաջին համաշխարհային պատերազմից առաջ: Նրա հայրը տպագրատուն ունի, մայրը հրեա է, չի ընդունվում քրիստոնյա բնակչության կողմից և օտար է համարվում իր շրջապատում: Հայրը պաշտում է մորը, մայրը հոգեկան խանգարում ունի, ապրում է մութ սենյակում, իր խանգարված աշխարհում: Նա չորս տղա է լույս աշխարհ բերել, բայց ոչ մեկը ծննդաբերությունից հետո ողջ չի մնացել: Աղջիկներին՝ Հելենային և նրանից ինը տարով մեծ գեղեցկուհի Մարթային նա հրաժարվում է ընդունել: Հատկապես անտեսում ու մերժում է Հելենայի գոյությունը, չի սիրում դասերը, որը ծնվել է որդիների մահից հետո: Մեծ քույրն այդ մասին Հելենային ասում է. «Մայրիկը սրտից կուրացել է»: Փոքր տարիքում Հելենային շատ է զայրացնում այդ վերաբերմունքը, բայց նա չի հուսահատվում, միայն հարցնում է, թե ինչու է մայրն իրեն այդ դեպքում լույս աշխարհ բերել: Եվ չնայած մոր այս վերաբերմունքին Հելենան շատ խելացի, ինքնուրույն և փառասեր աղջիկ է, ապագայի մեծ ծրագրեր ունի: Սկսվում է Առաջին Համաշխարհային պատերազմը, հայրը մեկնում է առազմաճակատ և առաջին իսկ գործողությունների ժամանակ վիրավորվում ու տեղափոխվում է զիվորական հոսպիտալ, որտեղ էլ անցկացնում է պատերազմի ողջ ընթացքը: Միայն պատերազմի ավարտից հետո նա վերադառնում է տուն, կինը հրաժարվում է նրան այլևս ի գիտություն ընդունել և չնայած դուստրերի ուշադիր ու հոգատար խնամքին մահանում է թշվառ պայմաններում:

Տանը տիրող վիճակը և մթնոլորտը մեծ վարպետությամբ նկարագրված է այս նախադասությամբ. «Տան բոլոր սենյակներում մոմեր էին վառվում, լույսը չէր ուզում բացվել: Ամպերը խորը և ծանր կախվել էին տանիքների վերևում, պարիսպների արանքում, իսկ գիշերը դեռ ճոճվում էր ամպերի մեջ» [Franck 2007: 126]: Հոր մահից հետո Մարթան և Հելենան, մորը տան սպասուհու խնամքին թողնելով, տեղափոխվում են Բեռլին, կենսուրախ ու աշխարհիկ կյանք վարող մորաքրոջ մոտ: Մարթան աշխատում է որպես բուժքույր, իսկ Հելենան ցանկություն ունի բժիշկ դառնալ: Հետագայում մայրը զոհ է գնում նացիստների էֆթանազիայի ծրագրին, իսկ մեծ քույրը՝ Մարթան դառնում է թմրամոլ:

Յույա Ֆրանկը մայրաքաղաքը գավառական Բաուցենի հետ հակադրելով նկարագրում է շողշողուն մի պատկեր, որը հագեցած է կուլտուրական, սալոնային և գիշերային կյանքով: Բեռլինում Հելենան ստանում է իր առաջին հոգեկան մեծ հարվածը: Նա ծանոթանում է մեծահարուստի որդի Կարլի հետ, որը կարդացած ու կիրթ երիտասարդ է, փիլիսոփայություն է սովորում: Թվում է Հելենայի կյանքը նոր ու գեղեցիկ հունով կընթանա, բայց նշանադրությունից կարճ ժամանակ առաջ Կարլը դժբախտ պատահարի զոհ է դառնում: Այս դժբախտությունը քարացնում է Հելենային, նրա համար կյանքը կորցնում է իր իմաստը: Նա տառապում է, վերջնականապես կորցնում հույսը, որ երբևէ երջանիկ կլինի և ամբողջովին նվիրվում է աշխատանքին, որ կարողանա դիմանալ կյանքին, ապրում է ասես լեթարգիական քնի մեջ: Մորաքրոջ տանը տեղի ունեցող երեկույթներից մեկի ժամանակ նա ծանոթանում է ինժեներ-շինարար Վիլհելմի հետ, որոշ ժամանակ անց նրանք ամուսնանում են: Վիլհելմը սիրում է Հելենային, իր աշխատանքը և ոգևորված է Հիտլերի գաղափարախոսությամբ: Որպես այդ սիրո գրավական 1933 թվականին Վիլհելմը Հելենայի համար կեղծ փաստաթղթեր է ձեռք բերում, որտեղ կեղծվում է Հելենայի ինքնությունը: Բայց նրանց ամուսնական կյանքը վերածվում է դժոխքի: Ամուսինը լինելով ավանդապաշտ ու հնաոճ հայացքների տեր մարդ հանդիմանում ու ստորացնում է կնոջը ամուսնությունից առաջ ունեցած սիրային կապի համար, իսկ որոշ ժամանակ անց լքում է նրան և որդու՝ Պետերի հետ մենակ է թողնում Շտետին քաղաքում:

Երազանքների բժշկության ուսումին փոխարինում է ամենօրյա ֆիզիկական ու հոգեկան ծանր աշխատանքը որպես բուժքույր, Բեռլինում ապրելիք հաճույքների փոխարեն որդու համար պատասխանատվությունը: Հելենան ընկնում է միայնության մեջ, ապրում է մեկուսացած, կեղծ ինքնությամբ: Հոգեկան այս բարդ պայմաններում որդին մորից սեր և մտերմություն է պահանջում, ինչը Հելենայի համար անտանելի է և նա սարսափելի վճիռ է կայացնում: Պատերազմից հետո, երբ կարողացել էր պատերազմի ծանր զրկանքներին դիմանալով պահել, մեծացնել որդուն, նա այլևս անկարող է դիմանալ այդ ծանրաբեռնվածությանը, լքում է յոթ տարեկան որդուն և անհետանում նրա կյանքից: Այսպես ընդհատվում է բնական, կենսաբանական կապը երկու մարդկանց՝ մոր և որդու միջև: Դրա փոխարեն Հելենան ընտրում է լռությունը, որովհետև անզոր է և համոզված, որ իր երեխայի համար ամեն տեղ, բացի իր կողքից լավ կարող է լինել:

Ժամանակակից գրականության համար անսովոր ու դրանով բանավեճերի թեմա է վեպում հանդիպող Հելենայի և իր մոր կերպարները: Երկու մայրերն էլ իրենց շրջապատում օտար են, նրանք հրաժարվել են իրենց ազգությունից և հավատից, ապրում են կեղծ ինքնությամբ և մերժում են առաջինը՝ դստերը, իսկ երկրորդը՝ որդուն:

Հելենայի մայրը ծագումով հրեա է, իսկ դուստրը նացիստական ռեժիմի տարիներին կարողանում է ապրել Գերմանիայում միայն, քանի որ ամուսնու՝ Վիլիելմի օգնությամբ ձեռք է բերում կեղծ ինքնություն: Նա ապրում է մշտական վախի մեջ, որ այդ կեղծիքը կբացահայտվի, տեսնում է Վիլիելմի ոգևորությունը նացիոնալ-սոցիալիստական գաղափարախոսությամբ, ականատես է դառնում հրեաների խանութները քանդելուն, տեսնում, թե ինչպես են հրեաները անհետանում քաղաքից, այս ամենը ապրում է և որպես զոհ, և որպես ոճրագործ: Յուլյա Ֆրանկը այս երկու հեռանկարով ցույց է տալիս այն, ինչ հաճախ մոռացվում է, որ. «Գերմանացիները ոչ միայն հրեական այլ նաև գերմանական մշակույթի մի մասը սպանեցին»[Spoerri 2007]:

Վեպն աչքի է ընկնում լեզվի պատկերավորությամբ, թեև հեղինակը նկարագրում է մարդկանց և նրանց իրականությամբ հագեցած ապրումները, բայց խուսափում է ամեն տեսակի հոգեբանական տարրերից: Եվ ընթերցողը պետք է դեպքերի առատությունից և ընթացքից փորձի ի մի բերել ու հասկանալ իրեն մատուցվածը: Վեպը հարուստ է իմաստային մանրամասներով և հորինվածքային ազատությամբ: «Միջօրեի տիկինը» վեպում անցյալը առկա է ներկայում, և այս տեսանկյունից այն պատմավեպ չէ:

Այս գրքում հեղինակը նկարագրում է գերմանական պատմության մի հատված, երկու համաշխարհային պատերազմները և դրանց միջև ընկած ժամանակաշրջանը, սա վեպ է իրականության հանդեպ հասարակ մարդու, անհատի անզորության և գոյաբանական լքվածության մասին:

«Հիշողությունը ավանդույթների շղթա է ստեղծում, որը տեղի ունեցածը փոխանցում է սերնդից սերունդ»[Benjamin 1991: 453],-ասում է Վ. Բենյամինը, իսկ արձակագիր պատմիչները, որոնցից ամեն մեկում մի Շահրիզադե է ապրում, ստեղծում են պատմությունների ցանց, որոնք պատմելու ընթացքում մի նոր պատմություն են հիշում, որը էպիկական հիշողությունն է ու մուսան:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Benjamin, W.: Der Erzähler. In: Gesammelte Schriften.Bd.2. Frankfurt am Main. 1991
2. Franck, J.: Die Mittagsfrau. Frankfurt am Main. 2007.
3. Franck, J.: Lagerfeuer. Frankfurt am Main. 2003
4. Seegers, A.: 50. Jahrestag von “Die Blechtrommel”. In: Hamburger Abendblatt.14. September, 2009
5. Spoerri, B.: Ein historischer Roman soll es nicht sein. Ein Gespräch mit J.Franck. In: NZZ. Online. 12.Februar. 2010
6. Voigt, C.: Im Inneren der Mauer. In: Der Spiegel. 25.08.2003

ГАЯНЕ ГИНОЯН - БИОГРАФИЯ И ВЫМЫСЕЛ В ТВОРЧЕСТВЕ НЕМЕЦКОЙ ПИСАТЕЛЬНИЦЫ ЮЛИИ ФРАНК

В этой статье обсуждаются два романа современной немецкой писательницы Юлии Франк. Темы произведений взяты из истории ее семьи, на основе которой реализована задумка автора. Писательница базируется на том, что общение, обсуждение, постановка вопроса помогают человеку решить проблему и продолжить жить в обществе как индивидуальность, как личность.

GAYANE GINOYAN - BIOGRAPHY AND FICTION IN THE NOVELS BY JULIA FRANCK

This article discusses two novels by modern German author Julia Franck, whose theme is picked up by her family history. The author creates her texts from autobiography and fiction. She writes with the principle that talking, telling, help to overcome the problems and the person can continue to live in society as an individual.

АНАЛИЗ АНГЛИЙСКИХ И АРМЯНСКИХ ОЙКОНИМОВ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКОЙ ГРУППЫ “НАЗВАНИЯ АНТРОПОНИМИЧЕСКОГО И ЭТНОНИМИЧЕСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ”

АРПИНЕ ХАЛАТЯН

Ключевые слова: топонимика, ойконимы, лексико-семантическая классификация, названия-поссесивы

Топонимика является „интердисциплинарной наукой , стоящей на стыке лингвистики, географии и истории" [Беленькая 1977:9]. Перечислив основные исторические влияния на становление английской топонимики, нами представляется необходимым исследование семантического функционирования топонимических единиц в рамках лексико-семантического континуума; выявление типов номинаций, которые определяются на основе некоторых общих примеров, позволяющих установить диапазон мотивированных признаков.

Изучение большинства лексических явлений начинаются с их семантики. Лингвистическая семантика, в свою очередь, ограничивается сферой лексики [Фролов1996:33] .

За основу исследования как основной единицы в лексике и семантике берется слово в его многообразных смысловых связях в системе языка [Уфимцева 1962:137]. Слово неотделимо от его значения. Значение слова есть известное отображение предмета, явления итд [Смирницкий 1955:89].

Слово, по мнению Виноградова В. В., по большей части заключает в себе указания на сменные ряды слов и значений [Виноградов 1953:7]. А. А. Потеня обратил внимание на изучение рядов слов, которые объединяются в отдельные микросистемы на основе ассоциативно-психологических представлений [Потеня 1958: 18-19].

Основное назначение слов состоит в том, чтобы называть предметы и явления окружающей действительности. Значение слова можно понять лишь с учетом полноценного взаимодействия означаемого и означающего [Ф. де Соссюр1933:78]. В основе значения каждого знаменательного слова лежит понятие, т.е. мысль о предмете, выделяющая в нем общие и наиболее существенные признаки.

Лексическое значение слова определяется соотносительностью слова с соответствующим понятием и местом слова в лексической системе языка, оно отражает историческую связь между звучанием слова и тем отображением предмета или явления, которое происходит в нашем сознании [Косовецкий 1975:28]

Вопрос о соотносительности онимов с теми или иными понятиями, как и о наличии у собственных имен лексического значения, продолжает оставаться дискуссионным. Его широкое обсуждение представлено в работах А. В. Суперанской, Л. М. Щетинина и др., где утверждается или отрицается связь имен собственных с понятием и наличием лексического значения. Несомненно, что эта способность проявляется по-разному в собственных и нарицательных именах. Лексическое значение онимов и абстрактнее, и конкретнее лексического значения апеллятивов. К. Б. Селезнева полагает, что собственное имя характеризуется высшей семантической абстракцией [Селезнева 1977:80-84]. Оно обладает значением, которое, как у апеллятивов, складывается из денотативного, сигнификативного и структурного компонентов, хотя каждый из них специфично проявляет себя в семантике онима и предполагает необязательность аналогий с нарицательными именами. Фролов полагает, что тематические словарные группы базируются не на лексико-семантических связях, а прежде всего на классификации [Фролов 1996:35-36]. По его мнению дифференциация слов по семантическим признакам предполагает их группировку, во – первых, в зависимости от семантических отношений, в которые вступают слова друг с другом.

Согласно словарю лингвистических терминов, ЛСГ (далее ЛСГ) – это слова одной части речи, объединенные ядерной семой. В ходе исследования английского и армянского ойконимических пластов был выявлен целый ряд ЛСГ ойконимов, репрезентирующих самый разнообразный спектр семантических типов, в составе которых рассматривается определенный набор семем. В составе английского ойконимического пласта нами были выявлены следующие ЛСГ:

- **ЛСГ “названия – обозначающие типы поселений, топографические и гидрографические классы реалий”**, которая в свою очередь включает такие семантические типы, как „*типы поселения, жилое-нежилое строение*”, „*водоем*”, „*лесной массив*”, „*возвышенность*”, „*локальный признак*”, „*равнина, низменность*”.

Данная ЛСГ является одна наиболее обширных в сравнении с другими, представляющая названия в основу, которых вошли исторические апеллятивы, которые в ходе эволюции языка утратили мотивированность и перешли из класса апеллятивов в класс топонимов и топоформантов.

Семантический тип „типы поселения, жилое-нежилое строение” представляет названия, в составе которых выявлены апеллятивные топоформанты и топонимы. Данный тип конденсируется кругом семем древнеанглийского и древненорвежского происхождения, такими как „an enclosure, a farmstead, a village, an estate” (огороженное место, ферма), „a secondary settlement, a dependent outlying farmstead or hamlet” (вторичное поселение, отдаленная ферма), „a village with a church” (деревня с церковью), „a dwelling, a building or collection of buildings for special purposes; a farm a dairy farm; a trading or industrial settlement; or (in plural) a hamlet, village” (жилище, строение, целевое строение) и т.д..

Семантический тип „водоем” представляет ойконимические единицы в состав которых входят семемы апеллятивов древнеанглийского происхождения, семантика которых охватывает различные классы гидрографических реалий. Данный тип в свою очередь репрезентируется рядом подтипов, такими как:

1. „*речной поток*” с набором определенных семем: „a ford, a shallow place in a river where is possible to drive or walk” (речной брод), „a brook, a stream, a small river” (ручей), „a river, a natural flow of water” (река), „the fork of a river, the junction of two streams” (речная развилка) и т.д..
2. „*озера и болота*” репрезентирующие семемы: „a pond, a small area of still water, especiall artificial, a pool” (водоем), „a pool a small area of still water, formed naturally” (озеро), „an area of low land that is always soft and wet because there is nowhere for the water to flow” (болото) и т.д..

Семантический тип „лесной массив” в своем составе имеет следующие семемы: „a wood, a tree, a tree-trunk” (лес, дерево, ствол), „a small wood” (лесок), „a wood; timber” (лес, строевой лес, древесина), „sloping wood” (покатый лес) и т.д..

Семантический тип „возвышенность” с семемами: „a hill, an area of land heat is higher than the land around but not higher than a mountain, a mound, an artificial hill”, „a hill, a prominence, a ridge”, „a hill, a sharply projecting piece of ground” и т.д..

В составе **семантического типа** „**локальный признак**” топонимизируется древнеанглийское родовое слово „**stede**” (a place) с семемой “a particular position, point or area”, а также древнеанглийский апеллятив „**stōw**” (место для соборщ, святое место) с семемой „a place of assembly, a holy place”, что может указывать на непрерываемую необходимость членов родового и феодального обществ в организации собраний и поклонении святым.

Семантический тип “равнина, низменность” конденсируется кругом топонимизированных апеллятивов древнеанглийского происхождения с семемами “an area of low land between hills or mountains, often with a river flowing through it” (равнина), “a field covered in grass, used especially for hay” (луг) и т.д..

- **ЛСГ “Названия обозначающие реалии фауны”** репрезентируется такими семантическими типами, как “**птица**” и “**млекопитающее**” в составе которых топонимизированы такие зоонимы, как „a rook” (грач), „a raven” (ворон), „a crane, a heron” (журавль), „a hen” (курица), „a swine, a pig” (кабан, свинья), „a sheep” (овца), „a bull” (бык), а также родовые слова „a bird” (птица) и „an animal, a beast” (животное).
- **ЛСГ “Названия, отразившие, при их возникновении отличительные внешние или внутренние признаки реалий.”** Семантическое ядро ЛСГ представляет собой синтез топонимических типов в своем большинстве с атрибутивными признаками. Превалирующей особенностью ойконимов данной ЛСГ является наличие определенного признака. Данная группа репрезентирована такими семантическими типами, как „**величина, объем**” и „**естественный ориентир**”, в рамках которых представлены такие семемы как:
  1. семема “*very large; much bigger than average in size or quantity*” и “*not big; small; smaller than others*” (great and little (большой, маленький), а в составе этнонимов латинские “magna, parva)
  2. семема “*(of a place) located away from the coast, on high ground or towards the north of an area*” и “*(of a place) located towards the coast, on low ground or towards the south of an area*” (upper-lower (верхний, нижний), а в составе этнонимов „superior-inferior”)

3. семема „*broad, spacious, wide, large*” древнеанглийского прилагательного „brād”
  4. семема „*south*” древнеанглийского прилагательного „sū□”(юг)
  5. семема „*north*” древнеанглийского прилагательного „nor□”(север)
  6. семема „*west*” английского прилагательного „west”(запад)
  7. семема „*east*” английского прилагательного „ēast”(восток)
- ЛСГ **“Названия, означающие реалии флоры”** включает семантические типы **“древесная растительность”** и **“кустарниковые растения”**. Значительный масштаб природных зон региона предполагает дифференциацию лексико-семантических типов названий растительного мира. Фитоапеллятивные топонимы возникают там и тогда, когда в объективной реальности имеется наибольшая концентрация типа растения и роль растительного мира в жизни людей играет наиболее важную роль, что является мотивирующим фактором топонимической номинации. В ходе исследования были обнаружены следующие семемы в рамках вышеуказанных семантических типов:
    1. семема *“a tall tree with leaves that have five points and turn bright red or yellow in the autumn/fall. Maples grow in northern countries”*(клен) древнеанглийского фитонима „maple”
    2. семема *“a tree with smooth bark and thin branches, that grows in northern countries”*(береза) древнеанглийского фитонима „birce”
    3. семема *“a tree with long thin branches and long thin leaves, that often grows near water”*(ива) древнеанглийского фитонима „wilign”
    4. семема *“a large tree that produces small nuts called acorns”*(дуб) древненорвежского фитонима „eik”
    5. семема *“a forest tree with grey bark”*(ясень) древненорвежского фитонима „askr”
    6. семема *“a tree giving a soft round fruit with smooth red or purple skin, sweet flesh and a large flat seed inside”*(сливовое дерево) древнеанглийского фитонима „plūm-trêow”
    7. семема *“a bush or small tree with thorns, white or pink flowers and small dark red berries”*(боярышник) древнеанглийского фитонима „thorn”
    8. семема *“a wild bush with small yellow flowers”*(ракита) shurb” древнеанглийского фитонима „brōm”

9. семема *"a tall plant like grass that grows near water. Its long thin stems can be dried and used for making baskets, the seats of chairs"*(осока) древнеанглийского „risc"
10. семема *"a wild plant with large leaves that grows thickly on hills and in woods and turns brown in the autumn"*(папоротник-орляк) древнеанглийского фитонима „brakni"

- **ЛСГ** *"Названия, отражающие быт поселенцев"* ограничивается семантическими типами *"утварь, хозяйство"* и *"продукты питания"*. В процессе формирования региональной топонимической системы безусловно отражается общественно-экономический уклад жизни населения. Обычаи, традиции, быт так или иначе находят свое отражение в ойконимической номинации, что вносит существенные коррективы в мировую топонимическую систему. В английской топонимической системе исторические апеллятивы отражающие хозяйственную деятельность человека, топонимизировались не так часто, и данная семантическая группа не отличается своей обширностью. Были выявлены следующие семемы:

1. семема *"a simple piece of equipment for grinding grain, consisting of two round stones, called quernstones. The grain is crushed between the two stones when the upper one is turned"* (ручная мельница) древнеанглийского апеллятива „sweorn"
2. семема *"a low flat vehicle pulled by horses and used in the past for carrying heavy loads"*(телега) древнеанглийского апеллятива „dræg"
3. семема *"a deep round dish with a wide open top, used especially for holding food or liquid"*(миска) древнеанглийского апеллятива „hnæp"
4. семема *"a long, narrow piece of metal that you slide across the inside of a door or window in order to lock it"*(засов) древнеанглийского апеллятива „scyttels"
5. семема *"a soft yellow food made from cream, used in cooking and for spreading on bread"*(масло) древнеанглийского апеллятива „butere"

В рамках армянского ойконимического пласта были выявлены как идентичные так и дифференциальные ЛСГ и семантические типы.

Так в составе ЛСГ **“названия обозначающие типы поселений, топографические и гидрографические классы реалий”** был отмечен семантический тип **“впадина”** с набором семем „*լեռնեղի արանքով ձգվող երկար ու նեղ հովիտ*” и „*անցք, ծակ, ճեղք, խոռոչ*”, чего не наблюдается в английском языке.

ЛСГ **“Названия обозначающие реалии фауны”** в армянском языке репрезентирует дифференциальный семантический тип **“насекомое”** с семемой „*թաղանթաթևերի կարգին պատկ զիջատ*”.

В составе ЛСГ **“Названия, отразившие при их возникновении отличительные внешние или внутренние признаки реалий”** в армянском отмечается семантический тип **“цвет”**, в рамках которого можно наблюдать функционирование многообразия семем, обозначающих цвета (**“красный”**- *Կարմրաշեն, Կարմրաթառ, Կարմրազյուղ, Կարմրամրուս, Կարմրաջուր, Կարմրահուզ, Կարմրադրյուր*; **“черный”**- *Սևահող, Սևահողեր, Սևաբեր, Սևածր, Սևատեղ* и.т.д.). Данная ЛСГ также интересна тем, что в ее составе отмечается семантический тип **“вкус”** с набором определенных семем (*Քաղցրաշեն, Թթուջուր*...)

И наконец в рамках армянского ойконимикона была выявлена ЛСГ **“Нерегулярные названия”**, в составе которой наблюдается наличие большого спектра ойконимов с утерянной или неясной этимологией, что вновь подтверждает факт древнего происхождения армянских топонимов в целом.

В общих чертах представив лексико-семантический анализ английских и армянских ойконимов, перейдем к основной цели нашего исследования в рамках данной статьи, а именно, к лексико- семантическому анализу одной из наиболее обширных ЛСГ в английском и армянском языках- **“Названия – поссессивы антропонимического и этнонимического происхождения”**, которая охватывает следующий круг семантических типов: **“отэтнотимные названия”**, **“отантропонимные названия”** и **“отфамильные названия”**. Данная ЛСГ представляет собой отономастический класс названий, в основу которых положено собственное имя человека, а также этническое имя, традиционно и не совсем правомочно относимое к числу аппелятивов [Ковалев 1978:45]. Генетическая связь английских топонимов с антропонимами прослеживается со времен формирования англосаксонского родового общества и последующее за ним возникновение отэтнотимных и отантропонимных названий.

В течение всего хода истории, топонимизации были подвержены не только антропонимы и этнонимы, но и родовое слово „folk” в ойконимических единицах Norfolk и Suffolk.

Многие ойконимы англо-саксонского периода относятся к названиям в составе которых отмечается суффикс –поссессив -ingas(„people of”, „dwellers at”), как например в ойконимах Hastings, Reading и Spalding [MillsA.D 2011].

Семантический тип, “отэтнонимные названия”, конденсируется кругом семем, количество которых отличается малочисленностью. Также ограничено количество ойконимических единиц, в составе которых данные этнонимы были топонимизированы. В ходе исследования были выявлены следующие семемы этнонимов различного происхождения.

- семема „a Briton, a Welshman” этнонима англиканского происхождения “Wahl” (бритт,валиец) в ойконимах Basuich, Walshford, Kimcote and Walton, Kings Walden, Saffron Walden, South Walsham, Walburn, Waleat, Wales, Walesby, Walford, Wallesey, Wallingfen, Wallington, Walmer, Walpole, Walsall, Walton-be-Soten, Walton-on-Thames, Walworth.
- семема „the Geals” этнонима гальского происхождения „Ghaideal” (галлы) в ойкониме Argyll
- семема “the Britons” этнонимов древнеанглийского и древнескандинавского происхождения “Bretar” и “Brettas” (родительный падеж этнонима “bretta”)(бритты) в ойконимах Birkby, Bretton, Carburton, Comberbach, Comberfard, Cprnwall.
- семема „the people of Kent” этнонима галльского происхождения „Cant” (народ графства Кент) в ойкониме Cantesbury
- семема “the Danes” этнонимов древнескандинавского, латинского и древнеанглийского происхождения „Danir” ,”Daci” и „Dene” (датчане) в ойконимах Danby, Dacorum и Denaby.
- семема “the Devonians” этнонима древнеанглийского происхождения „Defans” (жители Дейвона) в ойкониме Devon
- семема “the Angles” этнонима древнеанглийского происхождения „Engle” (англы) в ойкониме Englefield
- семема “the Saxons” этнонима древнеанглийского происхождения „Seaxe” (саксы) в ойконимах Essex и Sussex
- семема “the East Saxons” этнонима древнеанглийского происхождения „Eastseaxe” (восточные саксы) в ойкониме Exton

- семема “a Frenchman” этнонима среднеанглийского происхождения „Franke” (француз) в ойкониме Franby
- семема “the Frisians” этнонимов древнеанглийского и древнескандинавского происхождения „Frisa” и „Frisir” (родительный падеж этнонима “frisa”) (фризийцы) в ойконимах Frisby on the Wreake, Friston

Исследование показало, что в составе данного семантического типа встречаются древние этнонимы с идентичной семемой, но разного происхождения. Так древнескандинавский *“bretar”* и древнеанглийский *“brettas”*; латинский *„daci”*, древнескандинавский *„danir”* и древнеанглийский *„dene”* итд..

Также было выявлено наличие этнонимов с идентичной семемой, но различных в своем грамматическом значении. Так этнонимы *„frisa”* и *„frisir”* имеют общую семему “the Frisians”, но первый топонимизирован в именительном падеже, в то время как второй в родительном.

Семантический тип “отантропонимные названия” репрезентируется набором семем “ мужские и женские личные имена”, имеющими древнеанглийское, древнескандинавское, древнефранцузское, древнеирландское, древневаллийское, древнегерманское, латинское, кельтское, корнуэльское, среднеанглийское и, наконец, современное английское происхождение. Наибольшей частотностью отличаются мужские личные имена древнеанглийского происхождения.

- Семема “ мужское личное имя древнеанглийского происхождения” в ойконимах Askerswell, Assington, Astcote, Atherfield, Atherstone, Atherton, Atlow, Atterborough, Attleborough, Attledbridge, Babbacombe, Babcary, Babergh, Babworth, Backworth, Bacton, Badbury, Baddely Green.
- Семема „женское личное имя древнеанглийского происхождения” в ойконимах Abberwick, Aberford, Abington, Abram, Alberbury, Alford, Anslow, Babraham, Balterley, Bamburgh
- Семема „мужское личное имя древнескандинавского происхождения” в ойконимах Achurch, Aislaby, Aisby, Allithwaite, Alston, Amotherby, Anderby, Anlaby, Antiobus, Apethrope, Artesden
- Семема „женское личное имя древнескандинавского происхождения” в ойконимах Gunby, Gunnersby, Gunnerton, Helperby, Helpertrope, Helppringham, Hilderthorpe...

- Семема „мужские личное имя древнефранцузского происхождения в ойконимах Allensmore, Allonby, Ambleston, Cumwhinton, Donisthrope, Holdingate, Howton, Huby...
- Семема „ мужское личное имя древнеирландского происхождения” в ойконимах Becconsall, Carperby, Commondale, Corby, Dovenby, Duggleby, Gatenby, Gilsland, Glassonby, Goosnargh, Greysouther...
- Семема “ мужское личное имя древневаллийского происхождения” в ойкониме Dewsbury
- Семема “мужское личное имя древнегерманского происхождения” в ойконимах Baldwinholme, Barlby, Burneside, Fockerby, Foggathorpe, Fulmodeston, Garthorpe, Garvestone, Gosberton, Gumfreston, Herbrandston, Hubberston...
- Семема “мужское личное имя древнелатинского происхождения” в ойкониме Alexandria
- Семема “ мужское личное имя кельтского происхождения” в ойконимах Branxton, Cader, Idris, Caersws, Countisbury, Echinswell...
- Семема “мужское личное имя корнуэльского происхождения” в ойкониме Brenchley
- Семема мужское личное имя среднеанглийского происхождения” в ойконимах Brodesbury, Dobcross...
- Семема „ женское личное имя современного английского происхождения в ойконимах Helen's Bay, Helensburgh...

К самым малочисленным, в рамках данной ЛСГ, можно причислить **семантический тип “отфамильные названия”**. Этот феномен обуславливается тем, что основной пласт английской ойконимии относится к древнеанглийскому синхроническому континууму (V-XII вв), а вхождение фамилий в обиход стало активизироваться в период нормандского завоевания (с 1066 г.), и ими пользовались в основном знать. Были выявлены следующие ойконимы данного семантического типа: Ballymacarbry, Ballymacarret, Ballymacart, Ballymagorry, Ballymagroarty, Ballymaguigan, Ballymahon, Ballymaleery, Bayswater, Bassenthwaite, Cadamstown.

В армянском рассматриваемая ЛСГ также является достаточно обширной, и, так же как и в английском, репрезентируется тремя

семантическими типами: “отэтнонимные”, “отантропонимные” и “отфамильные”.

Необходимо отметить, что в армянском, ойконимы входящие в состав **семантического типа “отфамильные названия”**, относятся к советскому периоду, так как именно в этот отрезок времени наибольшее количество городов утратили свои исторические названия и были номинированы в честь политических и культурных деятелей того периода. Данный феномен присущ не только Армении, но и всему постсоветскому пространству. После распада СССР, некоторые исторические названия были восстановлены, (Ленинакан- Гюмри), ввиду нарастающей непопулярности советских политических деятелей; а в некоторых случаях названия были сохранены (Исаакян, Ханджян), так как были присвоены городам в дань уважения культурным деятелям указанного периода. Такие примеры чаще встречаются в микропонимике. К м”отфамильным названиям” можно отнести следующие ойконимические единицы: Արոլյան, Բաղրամյան, Մխչյան, Շահումյան, Խանջյան, Մյանսիկյան, Նալբանդյան, Պողոսյան, Իսահակյան, Ղարիբջյան, Մուսաբյան, Սյանդարյան, Ախաթյան, Մեծ Մանթաշ

Семантический тип “отантропонимные названия”

репрезентируется широким спектром семем “мужские и женские личные имена”, которые имеют самое разнообразное происхождение (пехлевийское, армянское, древнееврейское, иранское, греческое, латинского, ассирийское, турецкое, зендийское). Примечательно, что в составе данного семантического типа были выявлены семемы “ мужские личные имена утерянной этимологии” и “мифологические личные имена”. Данный феномен примечателен тем, что подобные семемы не были выявлены в рамках идентичной ЛСГ в английском языке. Это объясняется древностью армянского антропонимикона, что приводит к невозможности этимологизации некоторых единиц. В рамках данной семантического типа выявлены следующие семемы антропонимов:

- семема „ мужское личное имя пехлевийского происхождения” в ойконимах Արտաշատ, Արտաշապան, Սուրենապան, Վերին Արտաշատ, Երվանդաշատ
- семема „ мужское личное имя армянского происхождения” в ойконимах Գոռապան, Նալբեկ, Գեղամարակ, Խաչիկ

- семема „женское личное имя армянского происхождения” в ойконимах Ոսկեհատ, Արշարույ, Ծովինար, Սղիսկ
- семема „мужское личное имя древнееврейского происхождения” в ойконимах Դավթաշեն, Դավիթ Բեկ, Ենքալան, Մոսեսգեղ
- семема „мужское личное имя иранского происхождения” в ойконимах Վաղարշապատ, Վարդանիձոր
- семема “ мужское личное имя греческого происхождения “ в ойконимах Ղազարալան, Ղուկասալան, Ստեփանալան, Թորոսգյուղ, Մարտիրոս, Մարտունի
- семема “ мужское личное имя латинского происхождения” в ойкониме Բենիամին
- семема “ женское личное имя ассирийского происхождения” в ойкониме Շամիրամ
- семема „мужское личное имя турецкого происхождения” в ойкониме Սարուխան
- семема “ женское личное имя зендийского происхождения” в ойкониме Անուշալան
- семема „мужское личное имя утеряной этимологии” в ойконимах Հայկաձոր, Հայկաուր, Հայկալան, Աշոտալան
- семема „мифологические личные имена” в ойконимах Արա, Վահան, Վահագնաձոր, Վահագնի, Հանի, Վահրամաբերդ

В обоих языках была выявлена идентичная семема “мужские личные имена латинского происхождения”, что подтверждает возможность взаимодействия типологически несхожих языков, интерференции отдельных компонентов языковой систем.

По мнению А.А.Уфимцевой, лексико-семантическая система представляет собой синтез, результат сложного взаимодействия слов в их отдельных значениях по двум сферам языка: номинативно-классификационной(парадигматике) и по линии лексической сочетаемости(синтагматике) [Уфимцевой А.А. 1962:137]. И.К.Фролов полагает, что лексико-семантическая интерпритация топонимии дает ответы на вопросы, что явилось основой названия и каким образом это название соответствует реальному содержанию объекта в его связи с другими объектами. Исследование доказало гипотезу, выдвнутую ученым о том, что “характеристики семасиологических уровней региональных топонимов раскрываются по мере их членения на

соответствующие микросистемы-лексико-семантические группы , семантические типы и ,наконец, семемы”[Фролов1996:36].

В заключении необходимо отметить, что лексико-семантические спектры ойконимии в обоих языках настолько обширны, что не представляется возможным представить все выявленные ЛСГ в рамках одной статьи.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Беленькая В.Д. Очерки англоязычной топонимики.- М. “Высшая школа”,1977,стр.9
2. Фролов.И.К. Семнатики и морфемика русской топонимии тюменского приобья. Тюменский государственный университет,1996,стр.33,35-36
3. Уфимцева А.И. опыт изучения лексики как системы(на материале английского языка) М. 1962,стр. 137
4. Смирницкий А. И. Значение слова. ВЯ, 1955, № 2, стр. 893
5. Ф. де Соссюр, курс общей лингвистики М., 1933, стр 78
6. Косоветский Б. М. , Типы значений слова//Методы изучения лексики, Минск, 1975 с.28
7. Суперанская А.В. Общая теория имени собственного. М., 1973, стр. 25
8. Щетинина Л. М. О значении собственных имен // Вопросы изучения русского языка. Ростов-на-Дону, 1964, стр.169
9. Селезнева Н. Б. Смеантические особенности имени собственного. Вопрос языкознания и сибирской диалектологии, Темск, 1977. с. 80-84
10. Виноградов В. В. Основные понятия лексических значений слова ВЛ, 1953, N 5, с 7
11. Потебня А. А. Из записи по русской грамматике, Т1-2 М., 1958, с 18-19
12. Ковалев Г. Ф. Из истории словообразования русской этномимии. Канд. диссер. Раздел-Терминология, Воронеж, 1978

Словари

1. Mills A.D. A dictionary of British Place Names, Oxford University Press, 2011
2. Հակոբյան Թ.Խ., Մելիք-Բախշյան Ստ.Տ., Բարսեղյան Հ.Խ. Հայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան, Երևան, 2001
3. Զահուկյան Գ. Հայերեն ստուգաբանական բառարան, Երևան, 2010
4. Աճառեան Հ. Հայոց անձնանունների բառարան, Երևան,1942

Электронные ресурсы

1. <http://www.nayiri.com/imagedDictionaryBrowser.jsp?dictionaryId=8>
2. <http://kep.n.nottingham.ac.uk/map/county/Bedfordshire>

ԱՐՓԻՆԵ ԽԱԼԱԹՅԱՆ - <<ԱՆՁՆԱՆՈՒՆԱՅԻՆ ԵՎ ԱԶԳԱԳՐԱՅԻՆ ԾԱԳՈՒՄ ՈՒՆԵՑՈՂ>> ԲԱՌԻՄԱՍՏԱՅԻՆ ԽՄԲԻՆ ՊԱՏԿԱՆՈՂ ԱՆԳԼԵՐԵՆ և ՀԱՅԵՐԵՆ ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հոդվածը ներկայացնում է <<Անձնանունային և ազգագրային ծագում ունեցող>>բառիմաստային խմբին պատկանող անգլերեն և հայերեն տեղանունների խորը վերլուծություն ի հայտ բերելով ուրսումնասիրվող լեզուներում ընկած նմանություններն ու տարբերությունները: Բնորոշ իմաստաբանական մակարդակները ի հայտ են գալիս համապատասխան միկրոհամակարգերի՝ բառիմաստային խմբերի, իմաստային տիպերի և իմոյթների բաշխման ընթացքում:

ARPINE KHALATYAN - ANALYSIS OF ENGLISH AND ARMENIAN PLACE NAMES BELONGING TO THE LEXICO-SEMANTIC GROUP OF “NAMES OF ANTHROPONOMICAL AND ETHNONIMICAL ORIGIN”.

The article touches upon the deep analysis of English and Armenian place names belonging to the identical lexico-semantic group thus revealing both differences and similarities in the languages under research. The characteristics of semaciological levels are revealed in the course of their gradation into the particular microsystems-lexico-semantic groups, semantic types and sememas.

ПРАГМАСЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МЕДИАЛЬНЫХ КОНСТРУКЦИЙ В НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

РУЗАННА КАРАПЕТЯН

Ключевые слова: возвратность, медиальность, анафоричность, кореферентность, каузальность, вовлеченность, модальность

Изучение возвратности остается актуальным в лингвистике. В немецком она образуется аналитически, при помощи местоимения *sich*. Феномен этого местоимения состоит в его многофункциональности. Высокая частотность его употребления объясняется тем, что оно участвует не только в образовании возвратности. Его можно встретить в составе других конструкций.

Целью данной статьи является

- определение функции местоимения *sich* в различных конструкциях
- выявление разницы между самими конструкциями, образованными при помощи местоимения *sich*
- исследование разницы между этими конструкциями и пассивным залогом, прагмасемантических условий выбора конструкций
- определение связи между залогом и другими категориями глагола.

Исследование возвратности неминуемо приводит к понятию референции. Изучение референции в предложении отразилось на классификации залога в языке. Предположение 3-его залога было сделано еще Бёдекером в 1698 г. Сегодня конструкции этого типа принято называть медиальностью. В немецком она реализуется при помощи возвратного местоимения *sich*:

<i>Ich schließe die Tür.</i>	Активный залог
<i>Die Tür wird geschlossen .</i>	пассивный залог
<i>Die Tür schließt sich.</i>	медиальность

Исследование местоимения приводит к дейксису или к анафоричности. В случае с местоимением *sich* мы имеем дело с анафоричностью. Однако чаще в лингвистической литературе понятие анафоричности не связано с понятием референции, а скорее наоборот. Поэтому относительно возвратного местоимения применяется термин

„корелативность“. Однако этот термин действителен только в случае конструкций типа *sich waschen*:

Ich_x wasche mich_x.

В конструкциях же, где *sich* является частью лексемы, например *sich erinnern*, возвратное местоимение не может соответствовать этим условиям. Следовательно, в этом случаях речь не может идти о референциальной идентичности.

Медиальность достаточно распространена в немецком. Она связана с пассивным залогом. В обычных грамматиках медиальные конструкции считаются конкурентными формами либо перифразами пассива. К ним относятся конструкции типа:

- a) *Die Tür schließt sich.* (без модального фактора)
- b) *Die Tür schließt sich leicht.* (с модальным фактором)
- c) *Es sitzt sich hier angenehm.* (с модальным фактором)

В начале проанализируем активные конструкции и медиальные конструкции без модального фактора и проверим их на наличие причинности и вовлеченности:

Ich finde die Lösung _y .-	Eine Lösung findet sich .
CAUSE	CAUSE
INVOLV	INVOLV
	geb (anaph)

При сопоставлении этих предложений становится ясным, что обеим конструкциям присуща

- a) каузальная зависимость и
- б) вовлеченность.

Каузальная зависимость означает в данном случае, что семантическая роль протопациенса односторонне подразумевает роль соответствующего протоагенса, что и определяет его семантическую зависимость от нее.

В данном типе медиальных конструкций роль протоагенса, сведена к роли независимого аргумента, так, как признаки «вовлеченность» и «причинность» переходят с субъекта- агента на пациенс. Данный тип отличается от остальных тем, что в нем наличествует по крайней мере одна составляющая вовлеченности. Разница между структурой каузальной зависимости и вовлеченностью состоит в том, что структура каузальной зависимости иконически отображается в структурно-топологической

иерархии аргументов, в то время как «признак вовлеченности семантических ролей определяет выбор падежа». (Б. Примус, 2006:226).

Таким образом, в медальных конструкциях фактически не имеет места реструктуризация семантических ролей. Отличие субъекта медиальных конструкций от субъекта соответствующих вариантов с базовой валентностью состоит не в его месте в каузальной структуре, а, по всей видимости, в степени вовлеченности его семантических ролей. Все подобные случаи считаются **анафорической рефлексивизацией**, в отличие от медиальных конструкций с модальной составляющей. Ср.:

Die Tür öffnet sich. – Die Tür öffnet sich mühelos.

В предложениях типа *Die Tür öffnet sich* условия причинности те же, что и в предложениях типа *Die Tür öffnet sich mühelos*. Однако полностью отсутствует признак «вовлеченность». Именно отсутствие признака вовлеченности объясняет проблему двусмысленности в конструкциях с неоднозначной модальной составляющей, например, *leicht*.

Die Tür öffnet sich leicht (ohne Mühe). –

Die Tür öffnet dich leicht (ein wenig, für einen Spalt).

Путь к решению данной проблемы в том, факт отношения модальности к прото-агенту можно доказать при помощи трансформации в пассив, так как пассивным конструкциям свойственна большая степень вовлеченности:

Die Tür öffnet sich leicht. –

Die Tür kann leicht geöffnet werden.

Отсюда следует, что в конструкциях *Die Tür öffnet dich leicht (ein wenig, für einen Spalt)* невозможно употребление таких наречий образа действия, как *sorgfältig, freiwillig, absichtlich*, т.е. требующих агенса с собственной волей.

Последней группой, требующей изучения, являются МК без наличия протоагента, типа *Hier atmet es sich leicht*. Данная конструкция отличается от вышеприведенных тем, что в структуре семантических ролей агент имплицитно и лексически реализован только при помощи референциально-семантически пустого *es*. Каузальность наличествует и в этих конструкциях, однако вследствие того, что агент никак не реализован, что уже исключает вовлеченность. Каузальность этих конструкций связана с модальной составляющей, а не с агентом. Следует отметить, что без обстоятельства места, основного носителя каузальности в этом типе, эти конструкции грамматически некорректны.

*Es atmet sich leicht.

Исследование выявило, что хотя конструкции типа
Ich drehe das Rad.- Das Rad dreht sich.
Ich finde die Tasche.- Die Tasche findet sich.
Ich löse die Tapete.- Die Tapete löst sich.

связаны с понятием каузальности, их следует объединять в группу так называемых антикаузативных или декаузативных, поскольку пациенс не является истинной предпосылкой. Таким образом, в данных конструкциях происходит процесс элиминирования причинности посредством перемещения фокуса на пациенс. То обстоятельство, что в данных конструкциях объект принимает на себя роль субъекта, сближает их с пассивом. (Handbuch Der Deutschen Wortarten: herausgegeben von Ludger Hoffmann, Peter Siemund, стр. 707)

Итак, можно сделать промежуточный вывод, что категория рефлексивности связана с акциональностью, и , что некоторых случаях наличие местоимения *sich* в конструкции «глагол + *sich*» может привести к **декаузативации**. Она может проходить в следующих условиях:

1. Каузативность исходного глагола.

Этот тип **декаузативации** называется **лексическим**. Сюда можно отнести такие глаголы, как *biegen- sich biegen, sich ändern, sich verbeugen*.

В этих конструкциях медиальность связана с переменной фокуса и с семантической составляющей субъекта [+/-одушевленность]: при условии [+одушевленность] мы имеем дело с возвратной конструкцией, тогда как признак [-одушевленность] придает конструкции медиальность. Ср.

Ich_x ändere mich_x. - [+одушевленность]

У этих глаголов имеет место кореференция местоимения *sich* с одушевленным субъектом.

Die Situation_x ändert sich_y. - [-одушевленность]

В данном примере отсутствие кореферентности приводит к медиальному прочтению предложения.

Эти глаголы можно условно назвать **медиальными глаголами**.

2. наличие возвратные варианты у исходного глагола.

Однако эти варианты используются преимущественно как медиальные. В этом случае медиальность возможна только при наличии семантического признака субъекта [-одушевленность], что, в свою очередь, может привести к устранению кореференции.

К таким случаям относится, например, глагол *(an)bieten, sich zeigen*.

Die Gelegenheit bietet sich an. [-одушевленность]

У глаголов данной группы при семантическом признаке [+одушевленность] возможна кореференция, однако это возможно либо при наличии инфинитивной конструкции, либо при изменении валентности глагола:

Er bietet sich an, uns den Weg zu weisen.

Er bietet sich uns als Wegweiser an.

Однако самым эффективным типом декаузативации в немецком языке считаются именно медиальные конструкции типа

Ich schließe das Fenster.

Das Fenster schließt sich.

В указанных конструкциях субъект не «исчезает», а происходит рефлексивация объекта.

Для вышеприведенных предложений М. Бирвиш (1996:336) выдвинул следующие формулы:

Ich schließe das Fenster. (tr.)

[v/ schließ/] λx λy λe [e INST [y CAUSE [BECOME [CLOSEX]]]]

Das Fenster schließt sich. (rf)

[v/ schließ/] λx λy λe [e INST [BECOME [CLOSEX]]]

М. Бирвиш предлагает общую формулу, объединяющую оба предложения:

[v/ schließ/] λx λy λe [e INST [(y CAUSE) [BECOME [CLOSEX]]]],

где λy представляет собой место аргумента, занимающего виртуальную позицию и вызывающего рефлексивацию. Причем, в этом случае каузативность является следствием выбора: выбрать или подавить элемент y CAUSE.

Рефлексивность является продуктивным способом **декаузативации** вследствие изоморфизма ролей падежей. При рефлексивности появление возвратного *sich* исключает прочтение агенса.

Die Situation _[агенса] *veändert.*

Die Situation _[пациенса] *verändert sich.*

Декаузативным конструкциям противопоставляются эргативные конструкции.⁴⁶

Часто выбор конструкции зависит от семантического признака [+/-одушевленность]. Семантический признак [-одушевленность] подразумевает выбор эргативной конструкции. В противном случае предпочтение отдается пассивной конструкции.

---

⁴⁶ Немецкий не относится к эргативным языкам, однако в немецком встречаются эргативные конструкции: *Das Glas zerbrach.*

В данном случае встает вопрос о том, в чем же отличаются пассивные конструкции от декаузативных. Ср.:

Die Situation ändert sich.-Die Situation wird geändert.

Пассивные конструкции интенциональны. (К. Дюршайд, 1995:120). Прототипический признак «х вызвал у» сохраняется, однако признак «х делает это добровольно» отсутствует.

Исследуя медиальные конструкции с точки зрения плана содержания и плана выражения, лингвисты пришли к выводу, что в плане выражения они не пассивны, а в плане содержания- не активны. К. Вельке (2002) определяет медиальные глаголы как глаголы с медиальным *sich*, которое восходит к референциальному *sich* в в.п.. Согласно К. Вельке (2002) его образование происходит в процессе **метафоризации**. Таким образом он объясняет переход глаголов действия (Handlungs-und Tätigkeitsverben) в группу глаголов процессуальности (Vorgangsverben).⁴⁷

Эрбен (1967) определил медиальные конструкции как конструкции, представляющие вещи в «функционировании/ процессе» и процессы как происходящие «независимо от человека». (К. Вельке, 2002: 249). При этом при помощи этих конструкций ссылаются не на событие, а на склонность к нему, т.е. на возможность реализации. К. Вельке (1997:217) разбирает эти предложения прототипически по семантическим признакам:

Прототипически активное предложение действия

агенс	[+ hum]	человек
	[+int]	намерение
	[+eff]	изменение объекта
	[+ control]	инициатива
	[+ responsible]	ответственен

В медиальном предложении субъект может прототипически вследствие признака агента [+responsible] рассматриваться как потенциальный инициатор события, «основанием для диспозиции». При этом важным обстоятельством с прагматической точки зрения является тот факт, что именно признак ответственности ([+ responsible]) переносится, либо сознательно возлагается на объект действия. Отсюда можно сделать вывод, что возможность **альтернативной интерпретации** приводит к возможности **манипуляции**.

Согласно К. Вельке (2002:251) здесь все зависит от благоприятствования других обстоятельств события», как например, «использованное соответствующего орудия, соответствующего

⁴⁷ beruhigen (действие) – sich beruhigen (ruhig werden- процесс)

выбранного метода действия, или выбора самого предмета, на который воздействуют».

Итак, возможность диспозитивной интерпретации связана с наличием альтернатив. Это делает модальную составляющую необходимой. Она является тем фактором, при помощи которого предложение соответствует максиме релевантности.

Когнитивный процесс реструктуризации проходит посредством элиминирования про-агента, децентрации и перемещение фокуса на процесс. Последнее происходит посредством перемещения фокуса на другую семантическую роль, на пациента в вещественной форме. Это согласно К. Вельке это первый процесс метафоризации. Таким образом, исследование показало, что при помощи местоимения *sich* в немецком языке реализуется акциональность. Местоимение *sich* является синтаксическим маркером декаузативности.

С прагматической точки зрения декаузативность позволяет, устранив истинного инициатора действия и перенеся фокус, а вместе с ним и ответственность, на объект, при наличии фактора вовлеченности, создать возможность манипуляции вследствие альтернативной интерпретации. Это обстоятельство объясняет распространенность этих конструкций в немецком языке и в политическом дискурсе в частности. Разница же между пассивными и медиальными конструкциями определяется степенью интенциональности: в отличие от медиальных конструкций пассивным конструкциям присуща интенциональность и большая степень вовлеченности протоагента.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. BIERWISCH M.(1996): „Wenn Die Semantik arbeitet.“, Klaus Baumgärtner, zum 65. Geburtstag, Tübingen, Max Niemeyer Verlag
2. DÜRSCHIED, Ch.(1999): Die verbalen Kasus des Deutschen: Untersuchungen zur Syntax, Semantik und Perspektive, Walter de Gruyter.
3. PRIMUS, B. / SCHWAMB, J. (2006): Aspekte medialer und nicht-medialer Reflexivkonstruktionen im Deutschen, in Grammatische Untersuchungen: Analysen und Reflexionen, Gisela Zifonun zum 60. Geburtstag herausgegeben von Eva Breindl, Lutz Gunkel, Bruno Strecker, SS. 223-241
4. RÖSCH, O. (1994): Untersuchungen zu passivwertigen Funktionsverbgefügen im Deutschen der Gegenwart. Ein Beitrag zur funktionalen Valenzgrammatik. Hamburg (= Beiträge zur germanistischen Sprachwissenschaft 8).
5. WEINRICH, H. (1985): Für eine nichtaristotelische Theorie der Aktiv-Passiv-Diathese in der deutschen Sprache. In: KOLLER, Erwin / MOSER, Hans

- (Hrsg.): Studien zur deutschen Grammatik. Johannes Erben zum 60. Geburtstag. Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft. Germanistische Reihe. Bd. 25, S. 357-374.
6. WELKE, K. (1997): Eine funktionalgrammatische Betrachtung zum Reflexivum: Das Reflexivum als Metapher. In: DS 25, S. 209-231.
  7. WELKE, K. (2002): Deutsche Syntax funktional. Perspektiviertheit syntaktischer Strukturen. Tübingen (= Stauffenburg Linguistik 22)

ՌՈՒՋԱՆԱ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ - ԳԵՐՄԱՆԵՐԵՆԻ ՄԻՋԻՆ ՍԵՌԻ ԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐԻ ԻՄԱՍՏԱԳՈՐԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Սույն հոդվածը անդրադառնում է գերմաներենում միջին սեռի ձևերի իմաստաբանական և գործաբանական առանձնահատկություններին:

Հոդվածի նպատակը կրավորական սեռի և միջին սեռի, ինչպես նաև միջին սեռի տաբեր տեսակների միջև եղած տարբերությունների բացահայտումն է, ինչպես նաև այն պայմանների սահմանումը, որոնք ընկած են կառուցի ընտրության հիմքում:

Հետազոտությունը ցույց է տալիս, որ սեռի կատեգորիան սերտորեն կապված է պատճառականության հետ: Բացի այդ կրավորական և միջին սեռի կառույցները տարբերվում են ներգործողի ներգրավվածությամբ և կառույցի կանխամտածվածությամբ: Միջին սեռի կառույցներն առանձնանում են ներգործողի չեզոքացմամբ և երկիմաստությամբ: Այս հանգամանքը լսողին այլընտրանքային մեկնաբանության հնարավորություն է ընձեռում:

RUZANNA KARAPETYAN - SEMANTIC AND PRAGMATIC ANALYSIS OF GERMAN MIDDLE CONSTRUCTIONS

The article deals with semantic and pragmatic differences between various types of German middle constructions (MC) on the one hand and passive voice on the other. German middle constructions are built with the reflexive pronoun sich. The aim of the article is to find out, how the semantic of the reflexive pronoun influences the meaning and interpretation possibilities of these constructions with and without modality and semantic characteristics and conditions which determine the choice of the construction.

Middle constructions have been considered and treated as passive periphrases. But the study reveals some crucial differences between various types of middle constructions and the passive as well as a connection between the categories of voice and the lexical aspect causative. The constructions are distinguished from each other and from the passive voice by causality and the level of involvement of grammatical agent and intention. The elimination of causality in middle construction allows alternative interpretation which can lead to possible manipulation.

**ՀԱՅԵՐԵՆԻ «ՆԱԽԱՆՁ» ԵՎ ԱՆԳԼԵՐԵՆԻ «ENVY»
ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐԻ ԲԱՌԻՄԱՍՏԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԻ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ**

ՆԱԶԵԼԻ ՀԱԿՈՐՅԱՆ

Հիմնաբառեր՝ բառիմաստային խումբ, գերմիավոր, նույնացուցիչ, ընդհանրական իմակ, տարբերակիչ իմակ

Իմաստային դաշտի տեսության զարգացման գործում մեծ դեր են խաղացել 20-րդ դարի ամերիկացի և գերմանացի լեզվաբանները, որոնք, հիմնվելով Հումբոլդտի՝ լեզվի ներքին կառուցվածքի տեսության վրա՝ փորձել են ուսումնասիրել բառապաշարի ներքին կառուցվածքը: Ուսումնասիրությունների արդյունքում պարզվել է, որ լեզվի բառային ֆոնդը կարելի է բաժանել մի քանի ենթահամակարգերի, որոնց անդամները կունենան ընդհանրություններ, այսինքն՝ կառանձնանան այլ ենթահամակարգերի անդամներից, և առաջ քաշվեցին բազմաթիվ տարաբնույթ տեսություններ իմաստային դաշտերի վերաբերյալ, որոնց նպատակն էր բառերի մեջ եղած համակարգության հայտնաբերումը և ուսումնասիրությունը:

Տվյալ տեսության զարգացման գործում մեծ դեր են ունեցել Յ. Տրիրը Օ. Ախմանովան, Բ. Գորդեցկին, Յու. Կարաուսովը, Դ. Շմեյովը, Ռ. Գինզբուրգը, Լ. Նովիկովը, Յու Ապրեսյանը և այլք: Լեզվաբանության մեջ կա «իմաստային դաշտ» եզրի տասնյակ սահմանում, որոնց մեջ ընդհանուրը միավորների իմաստային փոխկապվածության ու փոխապայմանավորվածության գաղափարն է:

Յ. Տրիրը «իմաստային դաշտ» անվանում էր «բառերի ամբողջությունը, որոնք համախմբված են ինչ-որ ընդհանուր իմաստային հատկանիշով, որը կարող է նաև դիտվել որպես որոշակի հասկացական կարգ, որն այսպես թե այնպես առնչվում է մարդուն շրջապատող իրականության և նրա փորձի հետ» [տես՝ Vandenberg 2007: 12]:

Տրիրը ժխտում էր իմաստային այնպիսի հասկացություններ, ինչպիսիք են բառը՝ որպես ինքնուրույն և հիմնական միավոր, բառի՝ բառային իմաստը, իմաստային կառուցվածքը և այլն:

Օ. Ախմանովան իմաստային դաշտը համարում է «բառապաշարի մի ամբողջական, ներքնապես միաձուլված հատված: «Իմաստային դաշտը

սեփական օրենքներով կառավարվող հազվագյուտ համաձույլ կառույց է»:
[Ахманова 1957:78]:

Բ. Գորոդեցկին, լեզվի և բառիմաստի կառուցվածքներում համապատասխան բաղադրիչի առկայությամբ պայմանավորված՝ առանձնացնում է «նշողական, նշանական, արտահայտչական և շարահյուսական դաշտեր» [Гордецкий 1969:173-202]:

Յու. Կարաուլովը առանձնացնում է «հասկացական, իմաստային և զուգորդային դաշտեր» [Каралов 1987:264], իսկ Դ. Շմելյովին պատկանում է «հարացուցային, շարակարգային և զուգորդային ածանցական դաշտերի» դասակարգումը [Шмелев 1973-73]:

Ռ. Գինզբուրգը իմաստային դաշտ ասելով՝ հասկանում է «բառապաշարի սերտորեն միացած հատվածները, որոնցից յուրաքանչյուրը բնորոշվում է ընդհանուր հասկացույթով»
[Ginzburg 1979:25]:

Լ. Նովիկովը տալիս է իմաստային դաշտի հետևյալ սահմանումը. «ընդհանուր անփոփոխական նշանակությամբ միավորված բազում բառային միավորների ստորակարգային կառուցվածք, որը լեզվում արտացոլում է որոշակի հասկացական ոլորտ» [Новиков 1982:96]:

Այսպիսով, «**Իմաստային դաշտ**» եզրը դիտարկվում է որպես՝ որևէ ընդհանուր իմաստով միավորված լեզվական միավորների ամբողջություն: Սկզբում, որպես այդպիսի բառային միավորներ էին դիտվում միայն բառերը, իսկ ավելի ուշ լեզվաբանական աշխատություններում ի հայտ եկան նաև բառակապակցություններից և նախադասություններից բաղկացած իմաստային դաշտեր: **Իմաստային դաշտ** կազմող բառերը կարող են պատկանել տարբեր խոսքի մասերի: Համեմատաբար ավելի քիչ են այն բառային խմբերը, որտեղ բառերը պատկանում են միևնույն խոսքի մասին» [Новиков 1982:97]:

Իմաստային դաշտի ավելի պարզ տարատեսակ է **բառիմաստային խումբը**, որի միավորներն են որևէ կոնկրետ խոսքի մասի պատկանող և իմաստի ընդհանուր կարգային իմակով միավորված բառույթները: Բառիմաստային խմբերը հազվադեպ կոչվում են նաև հարացուցային դաշտեր կամ իմաստային դասեր: Բառիմաստային խումբը տարրական իմաստային միկրոդաշտ է, որը կոնկրետ բովանդակության նույնացուցիչով կամ գերմիավորով միավորված միևնույն խոսքի մասին պատկանող բառային միավորների համեմատաբար ավելի նեղ շարք է:
[[http://journal.sakhgu.ru/ archive /2005-04-7doc](http://journal.sakhgu.ru/archive/2005-04-7doc)]:

Բառիմաստային խմբի մեջ են մտնում միևնույն բառաքերականական դասին պատկանող բառերը, որոնք տարբերվում են իրենց իմաստային բաղադրիչներից մեկով:

Բառիմաստային խմբերի ուսումնասիրության և դրանց ձևավորման օրինաչափությունների խնդիրների ուսումնասիրությանն են նվիրված մի շարք հեղինակների աշխատություններ:

Այսպես՝ Ֆ. Ֆիլինը բառիմաստային է անվանում բառերի այն խումբը, որոնք միշտ ունեն նույն «թեման», «եթե անգամ խոսվում է իրար շատ մոտ հոմանիշների մասին» [Филин 1982:52]:

Լ. Վասիլևը համարում է, որ «բառիմաստային խմբերը, հոմանիշային շարքերն են բառային այլ խմբավորումները և, անգամ մեկ բառի բառիմաստային տարբերակների ամբողջությունը իմաստային դաշտերի տարատեսակներ են» [Василев 1971:106]:

Ա. Ուֆիմցեվան, հակառակը, բոլոր երեք հիմնական խմբավորումները՝ դաշտը, բառիմաստային խումբը և հոմանիշային շարքը, դիտում է որպես բառապաշարի ավելի խոշոր հարացուցային խմբավորումների «հավասարազոր» տեսակներ: Ըստ նրա՝ բառիմաստային խմբերի առանձնացման համար էական է ոչ թե «մաքուր հասկացությունների ոլորտը», այլ բառը՝ «որպես հիմնական բառարանային միավոր՝ բառարանի այլ միավորների հետ իր բազմատեսակ և բարդ իմաստային կապերով» [Уфимцева 1986:41-43]:

Զ. Վերդիևան բառիմաստային խումբը համարում է «բառային միավորների հարացուցային խմբավորում, որը կարող է գոյություն ունենալ միայն որպես նույն խոսքի մասի միավորների ամբողջություն» [Вердиева 1986:5]:

Սույն հոդվածում, հիմք ընդունելով Զ. Վերդիևայի առաջարկած սահմանումը, փորձ ենք կատարել ուրվագծել և համեմատել հայերենի «նախանձ» և անգլերենի «envy» գոյականների բառիմաստային խմբերը, դուրս բերել վերջիններիս ընդհանրական կարգային իմակները, կենտրոնական, մոտակա և հեռավոր եզրերը:

Վերլուծությունն առավել պատկերավոր դարձնելու նպատակով անցկացրել ենք կորպուսային ուսումնասիրություն:

Հայերենում առանձնացրել ենք «նախանձ» իմաստ արտահայտող 39 գոյական, իսկ անգլերենում «envy» իմաստ արտահայտող 29 գոյական:

Հայերենում բառիմաստային խմբի կենտրոնը (կենտրոնական բառը կամ գոյական-նույնացուցիչը) նախանձ գոյականն է, իսկ անգլերենում՝ envy գոյականը:

Ուրվագծելու «նախանձ» և «envy» գոյականների բառիմաստային խմբերը՝ անհրաժեշտ է նախ և առաջ վերլուծել երկու լեզուների գոյական-նույնացուցիչ բառարանային սահմանումները՝ հիմք ընդունելով առաջատար բացատրական բառարանների տվյալները և ապա երկու լեզուների հոմանիշների բառարաններից հավաքագրել գոյական-միջուկի, մոտակա և եզրային շերտերի հոմանիշային շարքերը:

Վերը նշված տվյալների վերհանումը հնարավորություն կընձեռնի ունենալ առավել հստակ պատկեր՝ ուրվագծելու և համեմատելու երկու լեզուների բառիմաստային խմբերի **իմակները** և գտնելու վերջիններիս ընդհանուր և տարբերակիչ հատկանիշները:

Այսպիսով, հայերենում, ըստ Է. Աղայանի «Արդի հայերենի բացատրական բառարան»-ի, Ս. Մալխասյանցի «Հայերեն Բացատրական Բառարան»-ի, **նախանձ** գոյականն ունի հետևյալ իմաստները.

1. Ուրիշի հաջողություններից՝ բարեկեցությունից՝ առավելություններից մարդու մեջ ծագող չարության զգացում
2. Խանդ (ժողովրդական)
3. Բարի նախանձ

Ըստ *Roget's Thesaurus of English Words and Phrases (2013), Oxford Advanced Learner's Dictionary Current English* բառարանների տվյալների անգլերենի **envy** գոյականը ունի հետևյալ իմաստները.

1. *A feeling of discontent or covetousness with regard to another's advantages, success, possessions, etc.*
2. *The desire to have for oneself something possessed by another*
3. *An object of envy*
4. *Malice (obsolete)*

Համեմատելով վերը նշված ուսումնասիրությունների արդյունքները՝ **նախանձ և envy** գոյականների իմաստային կառուցվածքները, ակնհայտ է, որ հայերենում և անգլերենում կան ընդհանրություններ, բայց նաև որոշ տարբերություններ:

- Թե՛ հայերենում և թե՛ անգլերենում **նախանձ** և **envy** գոյականներն իրենց հիմնական իմաստով համընկնում են՝ ունենալով *ուրիշի բարեկեցությունը տեսնելիս չարության զգացում* նշանակությունը:
- Հայերենում **նախանձ** գոյականի երկրորդ իմաստն *խանդի* զգացումն է, սակայն անգլերենում այդ իմաստը բացակայում է:

Այս փաստը կարելի է պատճառաբանել հայերենում **նախանձ** գոյականի ստուգաբանությամբ: Ինչպես վկայում են հայերենի

ստուգաբանական աղբյուրները *նախանձ* բառի արմատը ծագել է *նա* մասնիկից և *խանձ* արմատից, *խանձ* արմատն էլ հնում հոմանիշ է եղել նույն *խանդ* արմատին, հետևաբար, ունենք ամեն հիմք պնդելու, որ *նախանձ* գոյականի տվյալ նշանակությունը *նախանձ* գոյականի արմատի ծագման հետևանք է:

- Պետք է նշել, որ թե՛ հայերենի և թե՛ անգլերենի բառարանները ունեն ևս մեկ ընդհանուր նշանակություն, այն է՝ , այսպես կոչված, «բարի նախանձ»-ը:

Սա *նախանձի* այն տեսակն է , որ դրական ազդեցություն է թողնում *նախանձ* տածող անձի վրա՝ դրդելով նրան ոգևորվելու, եռանդով լցվելու , և նմանվելու ցանկությունը հաղորդում է դրական լիցքեր:

- Անգլերենում *envy* գոյականի նշանակություններից մեկը, ինչպես վերը նշված է, *malice* ն է, որը նշանակում է *քե՛ն, դիսերիմություն, չարություն*: Պետք է նշել, որ այս իմաստը բառարանում հեղինակները նշվում է որպես հնացած ձև: Հայերենում *նախանձը* ունի նման նշանակություն, այն է՝ *չար նախանձը թելադրում է վնասելու գործողություն* : Փաստորեն, թե՛ հայերենում և թե՛ անգլերենում, նման տեսակի *նախանձը ոչ միայն չարությամբ է լցված , այլ նաև դիսերիմ է դիմացինի հանդեպ, քենախնդիր է*:

- Անգլերենում հանդիպում է *envy* գոյականի՝ որպես *նախանձի առարկայի* նշանակությունը, ինչը չկա հայերեն բառարանների սահմանումների մեջ: Սակայն հարկ է նշել, որ հայերենում գոյություն ունի «*նախանձի առարկա*» արտահայտությունը, որը կարող է վերաբերվել և՛ անձի և՛ իրի, թեպետ հայերենում *նախանձ* գոյականի սահմանման մեջ այն ընդգրկված չէ:

Հիմք ընդունելով «*նախանձ*» և «*envy*» գոյականների սահմանումների ուսումնասիրությունները՝ փորձ ենք կատարել վերհանելու վերջիններիս բառիմաստային խմբերի *գերիմակը [նույնացուցիչը]*՝ *կենտրոնական բառը*:

Գերիմակը պետք է առավել ընդհանրական լինի տվյալ բառիմաստային խումբը կազմող բոլոր անդամների համար: Որքան քիչ ընդհանրական իմաստային հատկանիշ է պարունակում տվյալ լեզվական միավորը, այնքան հեռու է այն գտնվում *կենտրոնից*, այսինքն՝ նման դեպքում այն ներառվում է *եզրային* շերտերում: «Կենտրոնի անդամները պետք է ունենան իմաստի ընդհանրական բնույթ, պարզ ձևաբանական կառուցվածք, կիրառության մեծ հաճախականություն և չեզոք երանգավորում» [Гольдберг 1988:28]: «Բացատրական բառարաններում բառիմաստային խմբի մյուս անդամները

ուումնասիրվում են բառիմաստային խմբի ներկայացուցչի միջոցով» [Плотникова 2000:17]:

Փորձենք դասակարգել *նախանձ* գոյականի բառիմաստային խմբի անդամները՝ ըստ տարբերակիչ իմակների՝ հաշվի առնելով վերջիններիս իմաստային կառուցվածքները, ստուգաբանական տվյալները և բառակազմական առանձնահատկությունները:

Հայերենում «*նախանձ*» բառիմաստային խմբի **գերմիավորը՝ միջուկը՝ *նախանձ*** գոյականն է :

Ըստ բառարանային սահմանումների և ստուգաբանական տվյալների տվյալ բառիմաստային խմբի **կենտրոնական** անդամներն են՝ *նախանձ, նախանձություն, խանդ* գոյականները:

Մոտակա եզրի անդամներն են՝ *չարություն, չարախանձություն, նախանձանք, չարակնություն, չարանախանձություն, չարամտություն, նախանձահուզություն, նախանձաբեկություն, նախանձակոծություն, նախանձումն, նախանձամտություն, նախանձկոտություն, նախանձոտություն, նախանձորդություն, նախանձորդ, նախանձակցություն, հաչաղություն, հաչաղանք(հնց.), հաչաղկոտություն(հնց.), խանդավորություն [հին.], խանդանք(հին.), խեռնություն(գվռ., բրբռ.), մախանք(հին.), բախլություն[բրբ.), աչքռություն(բրբ.), խանդություն(հին.) օծություն (փխբ.)* գոյականները:

Հեռավոր եզրի անդամներն են՝ *նախանձախնդրություն, եռանդ, բարի նախանձ, փոյթ, նախանձարկություն, ստորանախանձություն, գետնախանձություն, նախանձասիրություն, նախանձեյիություն նախանձարկություն, նախանձավորություն,* գոյականները:

Փորձենք հստակեցնել և հիմնավորել տվյալ բառիմաստային խմբի անդամների մեր կողմից կատարած տարբաժանման սկզբունքները:

Կենտրոնական անդամների միավորների ընտրությունը կատարվել է՝ հաշվի առնելով տեսական նկատառումները, այն է՝ *կենտրոնական* անդամները ունեն հաճախականության բարձր կիրառում և չեն պարունակում ներիմաստային բաղադրիչներ, հետևաբար ունեն ավելի լայն կապակցելիություն, ոճաբանորեն չեզոք են, բնորոշվում են կարգային իմաստի միանշանակությամբ: Հարկ է նշել , սակայն, որ միավորների ընտրությունը հարաբերական է և ունի սուբյեկտիվ բնույթ:

Այսպիսով, *նախանձ* բառիմաստային խմբի **կենտրոնական** անդամներն են *նախանձ, նախանձություն* գոյականները , որոնք կարելի է առանձնացնել **մեկ** տարբերակիչ իմակում՝

1. Ուրիշի առավելություններից առաջացած նախանձի զգացում

Այս իմակում տեղ են գտել նախանձ, նախանձություն գոյականները:

Օրինակ՝ Ոչ միայն մեր ծաղկափայտով, այլև, աստվածների միջնորդությամբ էլ չես կարող մարդու միջից հանել **նախանձը**, որը կվերանա միայն այն ժամանակ, երբ աշխարհում մնա միայն մի մարդ (Խաչատրյան Հ., Հայոց հնօրյա զվարճախոսները):

Նախանձ գոյականի **մոտակա** եզրի միավորները պարունակում են բառիմաստային խմբին բնութագրող ընդհանրական իմակները, սակայն այս եզրում ընդգրկված միավորների մի մասն ունեն բարդ կառուցվածք, այդ իսկ պատճառով ներառվել են տվյալ եզրում, մյուս միավորները իրենց կառուցվածքով պարզ բառեր են, սակայն հնացած կամ բարբառային, գավառական ձևեր են և ,հետևաբար, նույնպես տեղ են գտել այս եզրում: Կան բառեր, որոնք կիրառվել են փոխաբերական իմաստով և համընկել ընդհանրական խմբի իմաստի հետ: Պետք է նշել, որ այս խմբում մեծ քանակ են կազմում *նախանձ* արմատով բառերը:

Մոտակա եզրի անդամներին տարաջատել ենք **չորս** տարբերակիչ իմակների.

1. **Նախանձը որպես զգացում**
2. **Նախանձը որպես հատկանիշ, արարք, վարքագիծ :**
3. **Նախանձը որպես չարության հատկանիշ, վարքագիծ, վերաբերմունք, չար մարդու արարք**
4. **Խանդ**

1. Նախանձը որպես զգացում

Այս իմակում տեղ են գտել հետևյալ գոյականները՝ *նախանձանք, նախանձումն, խանդանք, խանդություն, բախլություն, մախանք, խեռնություն, չարանախանձություն, չարախանձություն, հաչաղանք, աչքություն, չարակնություն:*

Տվյալ իմակի անդամները նպատակահարմար ենք գտել դասակարգել երկու ենթաիմակների՝

ա) նախանձ

նախանձանք, նախանձումն, խանդանք, խանդություն, բախլություն, մախանք, խեռնություն, չարանախանձություն , չարախանձություն:

Օրինակ՝ *էլ ո՞վ կտար մտքումը բարկություն, չարություն, նախանձ, ատելություն, չկամություն, բախլություն, բոլորը, բոլորը ջնջվել, փչացել էին(Աբովյան Խ., Վերք Հայաստանի):*

բ) նախանձ աչք , չար աչք

հաշադանք, աչքոություն, չարակնություն:

Օրինակ՝ *Նրանք նաև եղբորը եղբոր դեմ էին հանում, ազգականին ազգականի միմյաց*

նկատմամբ առաջացնելով նախանձ, չարակնություն, գրգռություն և կատարյալ ատելություն (Գարուն 1996, 02):

2. Նախանձը որպես հատկանիշ, արարք, վարքագիծ:

Տվյալ իմակի միավորները ցույց են տալիս *նախանձի վարքագիծ, արարք* և նրանց մեծ մասը բարդ կառուցվածքներ են կամ ունեն *նախանձ + ուություն* կադապարը, մյուս մասը՝ հնացած, բարբառային ձևերից առաջացած գոյականներ են *' ուություն* , որդ վերջավորություններով:

Տվյալ տարբերակիչ իմակի միավորներն են՝ *նախանձահուզություն, նախանձկոտություն, նախանձոտություն, նախանձաբեկություն, նախանձակոծություն, նախանձամտություն, , նախանձորդություն , նախանձորդ[գոյ] , նախանձակցություն , նախանձելիություն[1 ին իմաստով] խանդավորություն, հաշադկոտություն, հաշադություն գոյականները:*

Օրինակ՝ *Նա նախանձորդներ ունի* (Գարուն 1996, 03):

3. Նախանձը որպես չարության հատկանիշ, վարքագիծ, վերաբերմունք, չար մարդու արարք

Տվյալ խմբին պատկանող միավորները առանձնահատուկ են այն հատկանիշով, որ նախանձության զգացումը միջնորդված է *չարության, չարամտության* վարքագծով :

Տվյալ իմակի անդամներն են *չարություն, նենգություն, կատաղություն, վրեժ , սրտնեղություն , օձություն* գոյականները:

Օրինակ՝ *' Երբ մյուսները մրցանակ ստացան իսկ ինքը՝ ոչ, չարությունից քիչ էր մնում տրաքվեր* (Ազգ 2004, 04):

4. Խանդ

Տվյալ տարբերակիչ իմակն ունի **երեք** անդամ՝ *խանդ , խանդանք և խանդավորություն* գոյականները:

Օրինակ՝ *Ծայրամասի բնակիչների մեծ մասի մեջ մշտապես խանդ առաջացնող քաղաքի կենտրոնը հիմա դարձել է բնակության համար հույժ անհարմար և ոչ ձեռնտու* (Ազգ 2003, 075):

Նախանձ գոյականի **հեռավոր եզրի** միավորները պարունակում են ընդհանրական իմակաները , սակայն կարևոր է նշել, որ այստեղ *նախանձը բարի* է, օրինակելի գործողություն:

Հեռավոր եզրի տարբերակիչ իմակաները **երեքն** են՝

1. **Մեծ եռանդով, կրքով մի բանին հեղամուտ, կողմնակից, պաշտպան լինելը, ջիղ, աշխուժություն:**
2. **Երկրասիրություն, գետնանախանձություն**
3. **Օրինակելիության , նախանձի օրինակ՝ նախանձի ձգտելը:**

1. **Մեծ եռանդով, կրքով մի բանին հետամուտ, կողմնակից, պաշտպան լինելը, ջիղ, աշխուժություն :**

Տվյալ իմական դասակարգված միավորներն են՝ *նախանձախնդրություն, բարի նախանձ, փոյթ, նախանձավորություն, նախանձակցություն (հոմանիշ է նախանձավորություն բառին) նախանձասիրություն, եռանդ* գոյականները:

Օրինակ՝

Բայց անոնք երբէք ոչ մէկ փոյթ չեն ըրածեզնիկին նմանելու(Մշակ,1933.0. 19#765):

2. **Երկրասիրություն, գետնանախանձություն:**

Տվյալ իմակի անդամներն են՝ *ստորանախանձություն, երկրանախանձություն, գետնանախանձություն:*

3. **Օրինակելիության, նախանձի օրինակ, նախանձի ձգտելը :**

Նախանձի զգացումը դրդում է *ձգտման , օրինակելի գործողության:*

Տվյալ իմակի անդամներն են՝ *նախանձարկություն (ինացած ձև է) նախանձելիություն(առաջին իմաստով նախանձ շարժելը, երկրորդ իմաստով օրինակելիություն):* Տվյալ բառը տեղ է գտել նաև մոտակա եզրում:

Անգլերենում «**Envy**» գոյականի բառիմաստային խմբի **գերմիավորն (նույնացուցիչը)** է՝ *envy* գոյականը:

Տվյալ բառիմաստային խմբի **կենտրոնական** անդամներն են՝ *envy , enviousness* գոյականները:

Մոտական եզրի անդամներն են՝ *jealousy, covetousness, desire, longing, craving, hankering, lust, malice, malevolence, malignity, spite, jaundice, grudge, heartburning, resentment, bitterness, indignation, animosity, antipathy, hatred, hate, prejudice, opposition* (2-րդ իմաստով՝ *hostility*), *backbiting* գոյականները:

Հեռավոր եզրի անդամներն են՝ *emulation, rivalry, belittling*, գոյականները:

Փորձ ենք կատարել դասակարգել տվյալ խմբի անդամներին՝ ըստ տարբերակիչ հատկանիշների:

Տվյալ բառիմաստային խմբի **կենտրոնական անդամները** դասակարգվել են ըստ **մեկ** տարբերակիչ իմակի՝

1. ***A feeling of envy aroused by another's better fortune*** (**նախանձի զգացում ուրիշի հաջողությունները՝ առավելությունները տեսնելիս**)

Տվյալ իմակի միավորներն են *envy, enviousness* գոյականները: Կիրառման հաճախականության տեսանկյունից այս միավորները ունեն բարձր ցուցանիշ, պարզ բառեր են և ոճաբանորեն անկախ են:

Օրինակ՝ *Thrilled by the beauty of the scene, she had sometimes fell a twingle of envy for the people on board(Bay of rainbows. James, Dana. Richmond, Surrey: Mills & Boon, 1993).*

Մոտակա եզրի տարբերակիչ իմակները **երեքն** են:

1. ***A feeling of ill will, malice inflicting harm, suffering on another*** (**նախանձառիսի, չարակամության, զգացում**)
2. ***Jealousy*** (**խանդ**)
3. ***A feeling of wanting to be in the same situation as sb else***(**նախանձոր ցանկություն՝ ունենալու ուրիշի առավելություններից**)
4. ***Envy as an indication of displeasure, resentment or indignation*** (**նախանձը որպես չարության հատկանիշ, չար մարդու արարք**)

1. ***A feeling of ill will, malice inflicting harm, suffering on another*** (**նախանձառիսի, չարակամության, զգացում**)

Տվյալ իմակի անդամներն են՝ *malice, malevolence, malignity, grudge, spite, jaundice, heartburning* գոյականները:

Այս իմակի անդամների տարբերակիչ հատկանիշը *նախանձն* է, սակայն միջնորդված է *քինախնդրության, չարության, դիտերիմության* զգացումով:

Օրինակ՝ *He had a **grudge** against the world* (*The Edge*. Francis, Dick. London: Pan Books Ltd, 1989).

2. Jealousy (խանդ)

Տվյալ տարբերակիչ իմակն ունի մեկ անդամ՝ *jealousy* գոյականը:

Օրինակ՝ *She was with him, also, at the very time his career began to take off and this, with her own hopes for fame as an actress, can be the cause of unintentional **jealousy*** (*The joker's wild: biography of Jack Nicholson*. Parker, John. London: Anaya Publishers Ltd, 1991):

3. A feeling of wanting to be in the same situation sb else (նախանձոտ ցանկություն՝ ունենալու ուրիշի առավելություններից)

Տվյալ տարբերակիչ իմակի անդամներն են՝ *covetousness, desire, longing, craving, hankering, cupidity, yearning* գոյականները:

Տվյալ իմակում դասակարգված գոյականներն առանձնանում են այն հատկանիշով, որ արտահայտում են *նախանձոտ ցանկություն՝ ունենալու այն առավելություններից կամ հաջողություններից, որ ունեն ուրիշները*:

Ցանկության իմաստ արտահայտող հոմանիշները տարբերվում են միմյանցից իմաստային հատկանիշներով և, հետևաբար, ոչ բոլորը կարող են դառնալ մեր ուսումնասիրության առարկան: Օրինակ՝ *want, wish, hunger, thirst*, գոյականները դուրս են մնացել մեր ուսումնասիրությունից, քանի որ վերջինների *ցանկության* բովանդակությունը այլ է. այն դրական է և *նախանձ* առաջացնելու *մտադրություն* չի հետապնդում:

Բերենք տվյալ իմակի միավորներից օրինակ՝ *They gazed with a **covetousness** at the scarf around his throat the socks under his boots, the panels he stepped off in the Bath house, wanted to hold and feel the texture of the garments of a stronger* (*Archangel*. Seymour, Gerald. London: Fontana Press, 1983).

4. Envy as an indication of displeasure, resentment or indignation (նախանձը որպես չարության հատկանիշ, չար մարդու արարք)

Տվյալ իմակի տարբերակիչ հատկանիշն այն է, որ միավորները նախանձի զգացումի պատճառ-հետևանք են : Նախանձը միջոնորված է վրդովմունքով և զայրույթով: Նախանձի ընդհանրական իմակը բացակայում է, սակայն վերջինս այս միավորների ստեղծման պատճառ է հանդիսանում: Դասակարգված միավորներն են՝ *resentment, bitterness, indignation, animosity, antipathy, hatred, hate, prejudice, opposition* (2-րդ իմաստով՝ *hostility*), *backbiting* գոյականները:

Օրինակ՝ *This can lead to mutual anger and **resentment** and to a partner feeling worthless and depressed (Learn to live(Spindler, Stephanie. Shaftesbury, Dorset: Element Books Ltd, 1991).*

Ինչպես ցույց է տալիս վերը նշված օրինակը՝ նախանձի ընդհանրական իմակը կարելի է հաստատել միայն համատեքստին ծանոթանալուց հետո: Առանց համատեքստի պարզ չէ, թե վրդովմունքը և զայրույթը ինչ պատճառով են առաջացել:

Հեռավոր եզրի տարբերակիչ իմակները երկուսն են են՝

1. ***Emulation , competition (մրցում, մրցակցություն)***
2. ***Considering as less valuable or important than it really is, belittling (ուրիշի առավելությունների, արժանիքների թերագնահատում***

1. ***Emulation , competition (մրցում, մրցակցություն)***

Տվյալ իմակի միավորները աչքի են ընկնում այն տարբերակիչ հատկանիշով, որ տեսնելով ուրիշի հաջողությունները՝ առաջացնում են *մրցակցային ցանկություն*: Նախանձի զգացումը անուղղակիորեն դրդում է մրցակցության զգացումի առաջացմանը:

Տվյալ տարբերակիչ իմակի անդամներն են՝ *emulation, rivalry*.

Օրինակ՝ *To the extent that spectacular productivity gains were being achieved through technological advance, a demonstration effect was present for later imitation and **emulation** (The vital century: England's developing economy 1714–1815. Rule, John. Harlow: Longman Group UK Ltd).*

2. ***Considering as less valuable or important than it really is, belittling (ուրիշի առավելությունների, արժանիքների թերագնահատում***

Տվյալ իմակի միակ անդամը՝ *belittling* գոյականն է :

Այս իմական առանձնանում է այն հատկանիշով, որ ցույց է տալիս ուրիշի ունակությունների, արժանիքների, հնարավորությունների թերագնահատում, դիտավորյալ նվազեցում: *Նախանձը* դրդում է այդ զգացումի առաջացմանը:

Օրինակ՝ *In spite of some bickering and belittling of Richardson at the time, it was later acknowledged that by far the greatest part of the credit for its successful completion belonged to him (The Dictionary of National Biography: Missing persons. Oxford: Oxford University Press).*

Ուսումնասիրելով հայերենում «նախանձ» և անգլերենում «envy» գոյականների բառիմաստային խմբերը, վեր հանելով այդ խմբերի գերմիավորները (հայերենում՝ նախանձ, անգլերենում՝ envy), դասակարգելով անդամները ըստ կենտրոնական, մոտակա և հեռավոր եզրերի, տարանջատելով տվյալ եզրերում համապատասխան տարբերակիչ իմակաները՝ եկանք հետևյալ եզրահանգումների.

1. Հայերենի «նախանձ» և անգլերենի «envy» իմաստ արտահայտող գոյականների բառիմաստային խմբերի իմաստային կառուցվածքները մասամբ համընկնում են (*նախանձի զգացում ուրիշի առավելությունները տեսնելիս ; բարի նախանձ ; քեն*) , սակայն որոշ իմաստներով էլ տարբերվում (հայերենում՝ *խանդ* , անգլերենում՝ *նախանձի առարկա*) :
2. Հայերենում և անգլերենում բառիմաստային խմբերի գերմիավորները իմաստով նման են՝ հայերենում՝ *նախանձ* , անգլերենում՝ *envy* :
3. Հայերենի և անգլերենի *կենտրոնական* եզրերի տարբերակիչ իմակաները նման են , այն է՝ *նախանձի զգացում՝ ուրիշի հաջողությունները , առավելությունները տեսնելիս:*
4. *Մոտակա* եզրի տարբերակիչ իմակաները հայերենում և անգլերենում մասամբ նույն են (1.*նախանձի* , *չարականության զգացում*; 2. *նախանձը որպես չարության հատկանիշ, վարքագիծ, չար մարդու արարք*; 3. *խանդ*) , մասամբ՝ տարբեր (հայերենում՝ *նախանձը որպես հատկանիշ կամ վարքագիծ* , *արարք*, անգլերենում՝ *նախանձոտ ցանկություն ունենալու ուրիշի առավելություններից*):
5. Թե՛ հայերենում և թե՛ անգլերենում առանձնացրել ենք *նախանձոտ ցանկություն ունենալու ուրիշի առավելություններից* տարբերակիչ իմակը: Պետք է նշել, սակայն , որ անգլերենում տվյալ իմակը տեղ է գտել *մոտակա* եզրում , քանի որ որոշ միավորներ ունեն

բացասական իմաստ (*covetousness, hankering*) : Հայերենում պատկերը այլ է : Տվյալ իմակը տեղ է գտել *հեռավոր* եզրում, քանի որ հայերեն միավորները արտահայտում են միայն *բարի նախանձ* իմաստը (*նախանձախնդրություն, եռանդ, փոյթ* և այլն) :

6. *Հեռավոր* եզրի տարբերակիչ իմակներն հայերենում և անգլերենում տարբեր են(հայերենում ` 1. *մեծ եռանդով, կրքով մի բանին հետամուտ, կողմնակից, պաշտպան լինելը, ջիղ, աշխուժություն; 2. երկրասիրություն, գետնանախանձություն; 3. օրինակելիության, նախանձի օրինակ՝ նախանձի ձգտելը* ; անգլերենում՝ 1.*մրցում, մրցակցություն ; 2. ուրիշի առավելությունների, արժանիքների թերազնահատում*) :
7. Թե՛ հայերենի և թե՛ անգլերենի գոյականների բառիմաստային խմբերի միավորները միաժամանակ կարող են մեկ իմաստով անդամակցել *մոտակա* եզրին, սակայն մյուս իմաստով՝ *հեռավոր* եզրերին: Հետևաբար, միավորների դասակարգումը հարաբերական է և սուբյեկտիվ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Աղայան Է., Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Երևան, 1976:
2. Մալխասյանցի Ս., Հայերեն բացատրական բառարանը, Երևան, 1969:
3. Սուքիասյան Ա, Հայոց լեզվի հոմանիշների բառարան, Երևան, 1967:
4. Ginzburg, R. S., Khidekeln, S. S.; Knyazeva, G.Y.; Sankin, A. A, A Course in Modern English Lexicolog , Moscow, 1979.
5. Oxford Advanced Learner's Dictionary, 9th edition, Oxford University Press ELT, 2013.
6. Roget's Thesaurus of English Words and Phrases , 2013.
7. Simon-Vandenberg A.M., Karin Aijmer, The semantic field of modal certainty Berlin, 2007.
8. Ахманова, О, Очерки по общей и русской лексикологии, Москва, 1957.
9. Васильев Л, Теория семантических полей /Вопросы языкознания, 1971.- №5.
10. Вердиев З, Семантические поля в современном английском языке, Москва, 1986
11. Вердиева З, Семантические поля в современном английском языке Учебное пособие для педагогических институтов. — М.: "Высшая школа", 1986.
12. Городецкий Б, К проблеме семантической типологии, Москва, 1969.
13. Новиков Л, Семантика русского языка, Москва, Высшая школа, 1982
Шмелев, Д, Проблемы семантического анализа лексики , Москва, 1973.

14. Уфимцева, Слово в лексико-семантической системе языка , Москва, 1968.
15. Филин, Ф, О лексико-семантических группах слов , София, 1957.

URLs

1. <http://www.eanc.net>
2. <http://www.natcorp.ox.ac.uk>
3. <http://journal.sakhgu.ru>

НАЗЕЛИ АКОПЯН – СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИХ ГРУПП СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ «ՆԱԽԱՆՁ» И «ENVY» В АРМЯНСКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ

Данная статья посвящена сравнительному анализу лексико-семантических групп существительных «նախանձ» и «envy» в армянском и английском языках. Совершена попытка выявления сходств и различий между дифференциальными семами лексико-семантических групп существительных в обоих языках.

NAZELI HAKOBYAN - COMPARATIVE ANALYSIS OF LEXICO-SEMANTIC GROUPS OF THE NOUN « ՆԱԽԱՆՁ » AND « ENVY » IN ARMENIAN AND ENGLISH

The aim of the article is to give a comparative analysis of lexico-semantic groups of the nouns «envy» and «նախանձ» in Armenian and English. It reveals the differences and similarities of the differentiated semes of the lexico-semantic groups in both languages.

GENERAL CHARACTERISTICS AND TYPES OF RESEARCH INTERVIEWS

VARDITER HAKOBYAN
CHRISTINE GRIGORYAN

Key words: research interviews, data-collection, qualitative data, quantitative data, qualitative interviewing, quantitative interviewing

Interviews are different from questionnaires as they involve social interaction. Researchers can ask different types of questions which in turn generate different types of data. For example, closed questions provide people with a fixed set of responses, whereas open questions allow people to express what they think in their own words. Sometimes researchers use an interview schedule. This is a set of prepared questions designed to be asked exactly as worded. Interview schedules have a standardized format which means the same questions are asked to each interviewee in the same order. Quite often interviews will be recorded by the researcher and the data written up as a transcript (a written account of interview questions and answers) which can be analyzed at a later date. Interviews can be placed on a continuum of structure, from “unstructured” to highly “structured.” Imbedded in this continuum is the idea of how much “control” the interviewer will have over the interaction. There are benefits to each of these kinds of interviews. [McLeod 2014]

Based on the degree of structuring, interviews can be divided into three categories: structured interviews, semi-structured interviews, and unstructured interviews [Fontana & Frey 2005]

With **unstructured interviews**, the researcher has a clear plan, but minimum control over how the respondent answers. An example might be a case where a researcher visits an office, sits down with someone who works there, and asks, “What do you do?” The conversation can go in many directions, and will vary much by the respondent. The interviewer does not exert much control over the course of the discussion. He or she might follow explanations with additional questions based on the topics that the respondent brings up, but the session would be relatively free-flowing. Not surprisingly, gathering information in this manner, though it might lead to very rich and nuanced data, can take a long time. These types of interviews are really most

suitable when researchers have a great deal of time to spend with the community they are studying.

Unstructured interviews result in greater depth and enable positive and negative aspects of care to be identified in greater detail than semi-structured interviewing. Additionally, when asked to reflect upon the interview methods used, respondents found that unstructured interviewing allowed them to describe their experiences and expectations in greater detail than semi-structured interviews. [Miles, Huperman 1994]

Employing and training interviewers is expensive, and not as cheap as collecting data via questionnaires. For example, certain skills may be needed by the interviewer. These include the ability to establish rapport and knowing when to probe. Unstructured interviews generate qualitative data through the use of open questions. This allows the respondent to talk in some depth, choosing their own words. This helps the researcher to develop a real sense of a person's understanding of a situation. Rich, in-depth textual data is what is available for analysis which usually consists of some approach to coding such as the open, axial and selective coding as described by Strauss and Corbin. Also, it is common to see discourse analysis techniques employed to analyze this type of rich textual data. [Strauss and Corbin 1990]

Semi-structured interviews are used often in policy research. In semi-structured interviewing, a guide is used, with questions and topics that must be covered. The interviewer has some discretion about the order in which questions are asked, but the questions are standardized, and probes may be provided to ensure that the researcher covers the correct material. This kind of interview collects detailed information in a style that is somewhat conversational. Semi-structured interviews are often used when the researcher wants to delve deeply into a topic and to understand thoroughly the answers provided.

The interviewer frequently has to formulate impromptu questions in order to follow up leads that emerge during the interview. Usually the interviewer's role is engaged and encouraging but not personally involved. The interviewer facilitates the interviewees to talk about their views and experiences in depth but with limited reciprocal engagement or disclosure. Semi-structured interviews are in-depth interviews (often called a 'conversation with a purpose').

With a semi-structured interview, the interviewer and the interviewee are equal partners. Basically, the interviewer knows the areas he or she wants to cover with the interviewee, but allows the interviewee the options to take

different paths and explore different thoughts, feelings, etc. The interviewer, however, can then bring the interviewee back to the subject under discussion by the means of prompt questions, before allowing the interviewee to explore that particular aspect of the research problem, and so on - it is very much a two-way dialogue. At the same time, however, it is important to maintain a balance between flexibility and control.

A semi-structured interview will involve many open-ended questions, although they may also contain some closed questions (i.e. yes-no answers). In addition, there will be probes and prompts to tease out from the interviewee various strands of their narrative to complete the story. Semi-structured interviews are conducted with a fairly open framework which allow for focused, conversational, two-way communication. They can be used both to give and receive information. Unlike the questionnaire framework, where detailed questions are formulated ahead of time, semi structured interviewing starts with more general questions or topics.

Relevant topics are initially identified and the possible relationships between these topics become the basis for more specific questions, which do not need to be prepared in advance. Not all questions are designed and phrased ahead of time. The majority of questions are created during the interview, allowing both the interviewer and the person being interviewed the flexibility to probe for details or discuss issues. Semi-structured interviewing is guided only in the sense that some form of interview guide, such as the matrix described below is prepared beforehand, and provides a framework for the interview. The most useful interview format for conducting qualitative research is often “semi-structured” (sometimes called “moderately scheduled”). This means the interview is not highly structured, as is the case of an interview that consists of all closed-ended questions, nor is it unstructured, such that the interviewee is simply given a license to talk freely about whatever comes up. [D'Arcy Davis Case 1990]

The researcher has a list of questions or fairly specific topics to be covered, often referred to as an interview guide, but the interviewee has a great deal of leeway in how to reply. Questions may not follow on exactly in the way outlined on the schedule. Questions that are not included in the guide may be asked as they pick up on things said by interviewers. But, by and large, all of the questions will be asked and a similar wording will be used from interviewee to interviewee. In both cases, the interview process is flexible. Also, the emphasis must be on how the interviewee frames and understands issues and events—that is, what the interviewee views as

important in explaining and understanding events, patterns, and forms of behavior. [Bryman, Bell 2003]

Semi-structured interviews offer topics and questions to the interviewee, but are carefully designed to elicit the interviewee's ideas and opinions on the topic of interest, as opposed to leading the interviewee toward preconceived choices. They rely on the interviewer following up with probes to get in-depth information on topics off interest. Two underlying principles of the following suggestions are (1) strive to avoid leading the interview or imposing meanings, and (2) strive to create relaxed, comfortable conversation. [Zorn 1997]

Following are some suggestions for designing such interviews:

1. Carefully plan the interview, even though it is to be only semi-structured. Write down the topics and questions you might conceivably want to ask and consider various ways of arranging them.

2. If it is your first interview with the interviewee, provide an overview of your purpose, your intended uses for the interview data, and the measures you've taken to protect confidentiality and anonymity. Also, discuss and get permission for tape recording or note-taking.

3. If it is your first interview with the person, ask a few background questions first, such as the interviewee's job title and responsibilities, time with the organization, etc. These often provide necessary information and serve to "warm up" the interviewee; that is, they're easy to answer and allow the interviewee to get in the interviewing mindset.

4. Focus on developing rapport and establishing a relaxed, comfortable climate. Be aware of your nonverbal communication: e.g., smiles, seating position, open/closed body posture, eye contact. In general, be yourself (authentic), positive about the interview, and confident.

5. The questions that focus on the topics of interest should be broad, open-ended questions that allow the interviewee latitude in constructing an answer. Usually, qualitative researchers want to understand the interviewee's language and meanings, and open-ended questions encourage this. For example, if the focus of the interview is an event or episode such as a meeting, you could ask a question such as "Tell me the story of this meeting, beginning when you first heard of it." Often such a question, followed by probes, may lead to a 30-40 minute response.

6. Prepare, and save until later in the interview, questions on specific facts or other items of interest.

7. If the interview follows up on observation, you may want to ask about specific messages or exchanges. Again, try not to be leading in your questioning. For example, ask “What did you mean when you said....” rather than “When you said...did you mean....?”

8. Use probes carefully to get more in-depth answers or to follow up on points of interest. Many interviewees talk in generalities, so use probes such as “Can you give me an example of that?” or “What did he say?” If the focus is communication, try to elicit the language and specific meanings involved.

9. Sometimes silence is the best probe. Being silent once interviewees pause can encourage them to continue. Also, you may want to avoid interrupting a good story and instead make a note to probe a particular point later in the interview.

10. Think carefully about how to end the interview. It’s often a good idea to ask “Is there anything else you’d like to tell me?” near the end. This can be especially powerful if done once the tape recorder is turned off. It’s also often a good idea to ask if you can contact the interviewee .

“More or less open-ended questions are brought to the interview situation in the form of an interview guide. From the beginning the focus is on gaining an understanding based on textual information obtained. The level of depth of understanding that the researcher pursues is used to characterize this type of interview. The method starts with the assumption that flexibility is needed in order that participants’ are not restricted by standardized questions and closed-ended structured answering formats. Qualitative analysis can be focused on coding text to identify ranges of responses often categorized according to themes, named code categories. It also can focus on describing events, situations, people or providing information sought from asking a particular question. Normally, the goal is not to aggregate data across respondents, but rather explore things like similarities and differences of ranges across voices. Standard practices of content analysis maybe employed as well as more qualitative approaches to data analysis such as open and axial coding. [Zorn 1997]

Structured interviews most closely approximate a survey being read aloud, without deviation from the script. Structured interviews have several advantages over surveys including lower levels of item nonresponse and the ability for an interviewer to mitigate inappropriate responses. However, in a structured interview, if a respondent indicates that they do not understand a question or a term in the question, the interviewer is generally limited to

providing only a previously scripted explanation or defining the term as “Whatever [the term] means to you.” Otherwise, the interviewer is generally unable to provide any explanation beyond repeating the question. [Fowler 2002]

These interviews are often used when one has very large samples and is looking for data that can be generalized to a large population. The answers from structured interviews lack detail as only closed questions are asked which generates quantitative data. This means a research won't know why a person behaves in a certain way. Normally, structured interviews are done in a face-to-face format or via telephone using a standard set of questions to obtain data that can be aggregated because identical questions have been asked of each participant. Aggregate data across participants and hopefully be able to project data from a sample to a target population. Open-ended data, which usually consists of phrases, sentences and short paragraphs are usually subjected to content analysis and notions of inter-rater reliability are employed. In structured interviews, the questions are fixed and they are asked in a specific order. Multiple respondents will be asked identical questions, in the same order. Semi-structured interviewing is more flexible than standardized methods such as the structured interview or survey. Although the interviewer in this technique will have some established general topics for investigation, this method allows for the exploration of emergent themes and ideas rather than relying only on concepts and questions defined in advance of the interview. [McLeod 2014]

The interviewer would usually use a standardized interview schedule with set questions which will be asked of all respondents. The questions tend to be asked in a similar order and format to make a form of comparison between answers possible. However, there is also scope for pursuing and probing for novel, relevant information, through additional questions often noted as prompts on the schedule.

Designing a structured interview requires more than just writing down a set of questions to be asked. These procedures aim to ensure that the data collected are reliable and valid and to facilitate trouble-free editing and analysis of data, while keeping the burden on the interviewee to a minimum. [Chelimsky 1991]

As a result, qualitative interviewing is usually very different from interviewing in quantitative research in a number of ways:

- The approach tends to be much less structured in qualitative research. In quantitative research, the approach is structured to maximize the

reliability and validity of measurement of key concepts. It is also more structured because the researcher has a clearly specified set of research questions that are to be investigated. The structured interview is designed to answer these questions. Instead, in qualitative research, there is an emphasis on greater generality in the formulation of initial research ideas and on interviewees' own perspectives.

- In qualitative interviewing, there is much greater interest in the interviewee's point of view; in quantitative research, the interview reflects the researcher's concerns. This contrast is a direct outcome of the previous one.
- In qualitative interviewing, 'rambling' or going off at tangents is often encouraged—it gives insight into what the interviewee sees as relevant and important; in quantitative research, it is usually regarded as a nuisance and discouraged.
- In qualitative interviewing, interviewers can depart significantly from any schedule or guide that is being used. They can ask new questions that follow up interviewees' replies and can vary the order of questions and even the wording of questions. In quantitative research, none of these things should be done, because they will compromise the standardization of the interview process and hence the reliability and validity of measurement.
- As a result, qualitative interviewing tends to be flexible, responding to the direction in which interviewees take the interview and perhaps adjusting the emphases in the research as a result of significant issues that emerge in the course of interviews (see Box 15.3 for an example). By contrast, structured interviews are typically inflexible, because of the need to standardize the way in which each interviewee is dealt with.
- In qualitative interviewing, the researcher wants rich, detailed answers; in quantitative research the interview is supposed to generate answers that can be coded and processed quickly.
- In qualitative interviewing, the interviewee may be interviewed on more than one and sometimes even several. In quantitative research, unless the research is longitudinal in character, the person will be interviewed on one occasion only. [Bryman et al. 1994]

Interviewing involves asking questions and getting answers from participants in a study. Interviews can be designed differently depending on the needs being addressed and the information. Interviews, as pointed out above, range from structured to unstructured ones, with semi-structured

interviews falling somewhere on the continuum in between. The analysis illustrated in the present article will serve as a basis for further study and comparative analysis of types of interviews.

REFERENCES

1. Beardsworth A, Keil T. The vegetarian option: Varieties, conversions, motives and careers. *Sociological Review*, 1992
2. Bryman Alan , Bell Emma – Business research methods 2003
3. Bryman et al. 1994—Bryman, Gillingwater and McGuinness 1996). (Interviewing in qualitative research)
4. D'Arcy Davis Case “The community toolbox” 1990
5. Eleanor Chelimsky (GAO/PEMD-10.1.4 Desiging Evaluations), 1991
6. Floyd J. Fowler, “Survey research methods” 2002
7. Fontana & Frey, Information Systems Theory 2005
8. Margaret C. Harrell Melissa, A. Bradley Data Collection Methods: Semi-Structured Interviews and Focus Groups
9. Matthew B. Miles, A. Michael Huberman “Qualitative Data Analysis” 1994
10. Pawlas, G.E. "The Structured Interview: Three Dozen Questions to Ask 1995 Prospective Teachers." NASSP Bulletin, 79, 62-65.
11. Saul McLeod, “The Interview Method” 2014
12. Theodore E. Zorn School of Management Studies, University of Waikato, 1997 - Business communication
13. http://www.gao.gov/policy/10_1_5.pdf
14. <http://www.comp.dit.ie/dgordon/Podcasts/Interviews/chap15.pdf>
15. <http://www.gao.gov/special.pubs/pe1015.pdf>

ՀԱՎՈՐՅԱՆ ՎԱՐԴԻԹԵՐ, ՔՐԻՍՏԻՆԵ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ - ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑՆԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Մեր ուսումնասիրության արդյունքում տարբերակվել են հարցազրույցի հիմնական առանձնահատկությունները, դասակարգումը (պաշտոնական, կիսապաշտոնական, ոչ պաշտոնական), ինչպես նաև վերջինիս չափանիշները և յուրահատկությունները:

ВАРДИТЕР АКОПЯН, КРИСТИНЕ ГРИГОРЯН - ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА И ТИПЫ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО ИНТЕРВЬЮ

Целью данной статьи является анализ видов исследовательского интервью (структурированное, полуструктурированное, не структурированное) с представлением их общих характеристик и особенностей.

**«ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԶԻԱՐՇԱՎ Է» ՃԱՆԱԶՈՂԱԿԱՆ
ՓՈԽԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍԿԱՑԱԿԱՆ ԿԱՂԱԴԱՐՈՒՄԸ
ԱՆԳԼԱՄԵՐԻԿՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽՈՍՈՒՅԹՈՒՄ**

ԱՆԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Հիմնաբառեր՝ ճանաչողական լեզվաբանություն, քաղաքական լեզվաբանություն, ճանաչողական փոխաբերություն, հասկացական կաղապարում, քաղաքական խոսույթ, նախընտրական քարոզարշավ

Քաղաքական լեզվաբանությունը⁴⁸ իբրև առանձին գիտակարգ, առաջացել է երկու ինքնուրույն գիտությունների՝ լեզվաբանության և քաղաքագիտության միացման կետում և սերտորեն կապված է լեզվաբանական ժամանակակից գիտակարգերի, հատկապես՝ հաղորդակցական և ճանաչողական լեզվաբանության հետ:

Քաղաքական լեզվաբանության ուսումնասիրման առարկան քաղաքական խոսույթն է: Մի շարք գիտական ուսումնասիրություններ վկայում են քաղաքական խոսույթի կերտման և ընկալման գործում փոխաբերության հասկացական տեսության արդիականության մասին⁴⁹:

Սույն հոդվածի նպատակը *«Ընտրությունը ծիարշավ է»* ճանաչողական փոխաբերության լեզվական առկայացման ուսումնասիրությունն է, դրա հասկացական կաղապարումը անգլաամերիկյան քաղաքական խոսույթում:

Ուսումնասիրության լեզվանյութ են ծառայել անգլաամերիկյան առցանց մամուլից (The Guardian, The Independent, The Washington Post, The Washington Times և այլն) վերցրած մի շարք նախընտրական

---

⁴⁸ Blommaert, Jan. "Introduction: Language and politics, language politics and political linguistics." In *Political Linguistics*, Jan Blommaert and Chris Bulcaen (eds), Amsterdam: Benjamins, 1997, pp. 1-16.

⁴⁹ Lakoff, G. and Johnson, M. *Metaphors we Live by*. Chicago: University of Chicago Press, 1980; Чудинов, А. П. *Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации*, Екатеринбург, 2003.; Wodak, R. *The discourse of politics in action: politics as usual*, Palgrave Macmillan, 2011.; Musolff, Andreas. *Metaphor and Political Discourse: Analogical Reasoning in Debates about Europe*. London: Palgrave Macmillan, 2004.

քարոզարշավային հողվածներ (մոտավորապես 150), որոնք միտված են հանրության վրա ազդելուն և նրանց ուղղորդելուն:

Ինչպես նշում է Բուշևը, իշխանության համար մղվող պայքարում քաղաքական հաղորդակցությունը լեզվին ընձեռում է առանձնահատուկ գործառույթ՝ քաղաքական առաջնորդների և ժողովրդի միավորում, հակասությունների սրում, համաձայնության կայացում, ընտրողերի գիտակցության շահարկում և այլն⁵⁰:

Քաղաքական խոսույթի կառուցման մեջ կարևորվում են լեզվի ոճական միջոցները, որոնցից առանձնանում է փոխաբերությունը, որը կարող է քաղաքական խոսույթի կառուցման կարևոր պայման դառնալ՝ ցանկացած քաղաքական ուժի կամ առաջնորդի համար: Այն ունի երկու հիմնական գործառույթ.

- քաղաքական իրավիճակի ճանաչում և ներկայացում. հասարակ ժողովրդի համար բարդ և անհասկանալի հասկացությունները իմաստավորվում են առավել պարզ հասկացությունների շրջանակներում,
- համոզմունք. փոխաբերությունը լսարանի վրա ազդելու միջոց է⁵¹:

Փոխաբերությունը, ըստ Լակոֆի և Ջոնսոնի, «թիրախ և ակունք ոլորտների արտապատկերումն է, իսկ արտապատկերումը՝ երկու ոլորտների միջև եղած նմանությունների ամբողջությունը: Մեր առօրյա ճանաչողական համակարգը, որի միջոցով մենք մտածում և գործում ենք, իր բնույթով հիմնականում փոխաբերական է»⁵²:

Ընդգծելով ճանաչողական լեզվաբանության ուրույն դերը խոսույթի ուսումնասիրության գործում, Կուբրյակովան նշում է, որ «խոսույթն ինքնին ճանաչողական երևույթ է, որն առնչվում է գիտելիքների փոխանցման և, ամենակարևորը, նոր գիտելիքների կերտման հետ»⁵³:

Դիտարկելով լեզուն որպես ճանաչողական գործընթաց՝ Կուբրյակովան առանձնացնում է լեզվի երկու հիմնական գործառույթ՝ ճանաչողական (որպես աշխարհընկալման գործընթաց) և խոսույթային (որպես այդ ճանաչողական գործընթացի արդյունքների փոխանակման

⁵⁰ Бушев А. Б. Языковые феномены политического дискурса, 2004.

⁵¹ Lakoff, G.. Don't think of an elephant: Know your values and frame the debate. White River Junction, VT: Chelsea Green Publishing, 2004.

⁵² Lakoff, G. and Johnson, M. *Metaphors we Live by*. Chicago: University of Chicago Press, 1980, 42.

⁵³ Кубрякова, Е. С. О термине «дискурс» и стоящей за ним структуре знания М., 2005, 30.

ընթացք): Եվ հենց լեզվի այս երկու կարևորագույն գործառույթները հաշվի առնելով՝ Կուբրյակովան դիտարկում է «քաղաքական փոխաբերությունը որպես մտավոր և հասարակական երևույթ»⁵⁴:

Քաղաքական խոսույթը գործնականում առկայանում է, հատկապես, քաղաքական ընտրարշավների, քարոզարշավների ժամանակ, երբ անհրաժեշտություն է առաջանում վերլուծելու թեկնածուների քաղաքական խոսքը, որը ընտրողի համար հույժ կարևոր նախապայման է՝ քաղաքական կողմնորոշում ձեռք բերելու, դրանում համոզվելու կամ այն փոխելու գործում:

Հարկ է նշել, որ Լակոֆֆի «Քաղաքականությունը սպորտ է»⁵⁵ ընդհանուր ճանաչողական փոխաբերության կաղապարից ենք սերում «Ընտրությունը ձիարշավ է» փոխաբերությունը, որը նախընտրական քարոզարշավային տեքստերում, այլ սպորտային փոխաբերությունների հետ համեմատած (“Politics is Boxing”, “Politics is football”), բավական մեծ տոկոս է կազմում⁵⁶:

«Ընտրությունը ձիարշավ է» ճանաչողական փոխաբերությունը ոչ միայն աշխարհի քաղաքական պատկերի կարգայնացման և հասկացությանացման միջոց է, այլ նաև այդ քաղաքական խոսույթում թիրախային լսարանի գիտակցության ձևավորման կամ ազդեցության միջոց:

Անգլաամերիկյան մամուլում ընտրությունները պարբերաբար նկարագրվում են ձիարշավների միջոցով՝ քիչ հեղինակություն վայելող թեկնածուները, որոնց թեկնածությունը առաջադրվել է նշանավոր պաշտոններում, նկարագրվում են որպես «ընտրություններում անսպասելիորեն հայտնված թեկնածու, որն ունի հաղթելու շատ քիչ հնարավորություններ» (**dark horses**), իսկ նախագահական ընտրությունները, ընդհանուր առմամբ, բնութագրվում են որպես *Սպիտակ տան համար մղվող ձիարշավ* (**the race for the White House**):

«Ընտրությունը ձիարշավ է» փոխաբերության մեջ «ընտրություն» թիրախ ոլորտն ընկալվում է «ձիարշավ» ակունք ոլորտի միջոցով, քանի

---

⁵⁴ Кубрякова, Е. С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики, 2004, 47-48.

⁵⁵ Chilton, P. Analysing Political Discourse: Theory and Practice. London and New York: Taylor & Francis Group. 2004. 26

⁵⁶ Scheithauer, Rut (2007). “Metaphors in election night television coverage in Britain, the United States and Germany.” In: Anita Fetzer and Gerda Eva Lauerbach (Eds.), *Political discourse in the media*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 75-106.

որ, ինչպես վկայում է մեր կատարած ուսումնասիրությունը, այս երկու ոլորտների միջև գոյություն ունեն մի շարք ընդհանրություններ:

Ձիարշավը, սպորտաձև լինելուց զատ, նաև կարելի է դիտել որպես շարժում արտահայտող փոխաբերություն: Հետևաբար, *horse race* փոխաբերությունը կարող է միաժամանակ ընկալվել թե՛ որպես սպորտային փոխաբերությունների (*sports metaphor*), և թե՛ որպես շարժում ցույց տվող փոխաբերությունների (*movement metaphors*) մի ենթատեսակ: Որպես սպորտային փոխաբերություն, այն ներառում է մրցող կողմերին, իսկ որպես շարժում ցույց տվող փոխաբերություն՝ այն մասնակցին, որը շարժվում է դեպի իր նպատակակետը:

Հոուն նշում է, որ ընտրական տեքստերում *horse race* փոխաբերությունները պետք է դիտել որպես սպորտային փոխաբերության մի ենթատեսակ, քանի որ, ինչպես ձիարշավում, այնպես էլ ընտրարշավում կան շատ մրցակիցներ, բայց կա միայն մեկ հաղթող⁵⁷:

Նման փոխաբերությունների միջոցով քաղաքական կաղապարումը կարող է զգալի ազդեցություն ունենալ ոչ միայն ընտրազանգվածի գիտակցության, այլ նաև թեկնածուների նկատմամբ դիրքորոշումների ձևավորման վրա:

Ինչպես նշում է Լակոֆը, «կառավարության և քաղաքական գործիչների նկատմամբ մեր ունեցած համոզմունքները արմատացած են մեր ճանաչողական համակարգում, ինչպես նաև ընտանիքում ձևավորված բարոյական նորմերի և արժեքների վերաբերյալ մեր պատկերացումներում»⁵⁸:

Նմանատիպ փոխաբերությունների կիրառումը և ընկալումը խարսխվում է ձիարշավների վերաբերյալ մեր ունեցած ճանաչողական ընկալման վրա, և այս արտապատկերումը հիմնվում է այն գաղափարի վրա, որ ինչպես ձիարշավները, այնպես էլ ընտրությունները՝ ունեն սկզբնակետ և վերջնակետ, հաղթողներ և պարտվողներ⁵⁹:

«*Ընտրությունը ձիարշավ է*» փոխաբերության միջոցով քաղաքական գործիչները ընկալվում են որպես ձիարշավի մասնակիցներ, որոնք արագ վազում են ընտրարշավի արահետով՝ հաջող ընտրական

---

⁵⁷ Howe, Nicholas. "Metaphor in contemporary American political discourse." *Metaphor and Symbolic Activity*. 3.2: 1988, 87-104.

⁵⁸ Lakoff, G.. *Moral Politics: How Liberals and Conservatives Think*. Chicago: Chicago Press. 2002.215.

⁵⁹ Lakoff, G., & E. Wehling. *The Little Blue Book: The Essential Guide to Thinking and Talking Democratic*. New York, NY: Free Press. 2012, 83.

արդյունքի հասնելու նպատակով: Այդ ճանապարհին նրանք կարող են առաջ անցնել կամ հետ ընկնել իրենց մրցակցից, ինչպես օրինակ հետևյալ նախադասություններում “Obama is **racing ahead** of Romney” կամ “Obama is **inching ahead** of his opponent”:

Անշուշտ, այս փոխաբերությունները՝ թեկնածուին ներկայացնելով որպես ընտրապայքարի առաջատար, կարող են ընտրազանգվածի շրջանում վերջինիս նկատմամբ համակրանք առաջացնել:

Նման փոխաբերությունների կիրառումը մեծ արտահայտչականության, երբեմն նաև հուզականություն է հաղորդում խոսքին և լսարանին պահում է մշտական ուշադրության կենտրոնում: Ձիարշավի ժամանակ կատարվող խաղադրույքային ընթացակարգերը, ինչպես նաև հաղթողին որոշելու մեթոդները լայնորեն կիրառվում են քաղաքական խոսույթում՝ ընտրություններն ավելի պատկերավոր նկարագրելու նպատակով:

- Another day, another Republican enters **the race for the 2016 GOP presidential nomination**. There are now so many — a baker’s dozen, perhaps more if another has entered *the race* while you’ve been reading this — and three more are expected to announce in the coming days.
(<http://www.washingtontimes.com/news/2015/jun/29/ranking-gop-candidates-2016-no-donald-not-no-1/?page=all>)

Ձիարշավի ողջ ընթացքը, որի միջոցով նկարագրվում են ընտրությունները, պայմանականորեն կարելի է բաժանել երեք փուլի.

1. Ձիարշավից առաջ
2. Ձիարշավի ընթացքում
3. Ձիարշավի վերջում

Մեր օրերում խիստ անհրաժեշտ է դարձել քաղաքական գործիչների խոսքի ուսումնասիրության և վերլուծության հիման վրա վերջիններիս քաղաքական գործողությունների մասին դատողություններ անելը: Ուստի, այժմ օրինակների հիման վրա վերլուծենք վերոգրյալ փուլերից յուրաքանչյուրը:

1. Ձիարշավից առաջ

Նախքան ձիարշավը սկսելը մարդիկ մեծ խաղադրույքներ են կատարում՝ հաղթելու առավել մեծ հավանականություն ունեցող մասնակցի օգտին: Քաղաքական ընտրարշավի ժամանակ, նույնպես, մարդիկ մեծ խաղադրույքներ են կատարում՝ հնարավոր հաղթող թեկնածուի օգտին: Հենց այդ նմանության հիման վրա էլ, ընտրությունները շատ հաճախ համեմատվում են ձիարշավի հետ:

- This may be the most entertaining road show yet. Round and round the presidential campaign goes, and where it stops nobody knows. Even Mitt Romney is said to be thinking about jumping in again, no doubt figuring that some of Jeb's "investors," who are familiar indeed, may be looking for another place **to place their bets**. (<http://www.washingtontimes.com/news/2015/aug/24/wesley-pruden-with-joe-biden-campaign-2016-fun-abo/>)

Ընտրողները, խաղադրույքներ կատարելով, առաջնորդվում են ձիարշավի տրամաբանությամբ՝ վստահել հնարավոր հաղթողին:

Այս տեսանկյունից, առանձնակի հետաքրքրություն է ներկայացնում **workhorse** և **show horse** ճանաչողական փոխաբերությունների ուսումնասիրությունը, որոնք շատ հաճախ օգտագործվում են միևնույն համատեքստում՝ հակադրություն ստեղծելու նպատակով:

- "One of the best pieces of advice that Ted Kennedy used to give incoming senators was to be **a workhorse, not a show horse**," said Stephanie Cutter, a former senior adviser to Kennedy and Obama. (<http://edition.cnn.com/2015/01/12/politics/dc-fame-ernst-love/index.html>)

Ինչպես երևում է օրինակից, ամերիկյան քաղաքական խոսույթում **show horse** փոխաբերությունը օգտագործվում է՝ բնութագրելու այն քաղաքական գործչին կամ կուսակցությանը, որն ընտրություններում համարվում է ամենաթույլը և ունի հաղթելու ամենաքիչ հավանականություն, մինչդեռ **workhorse** փոխաբերությունը՝ այն քաղաքական գործիչներին, ովքեր շատ են աշխատում և ընտրություններում ունեն հաղթելու առավել մեծ հնարավորություններ ⁶⁰: Այս երկու արտահայտություններն էլ բնութագրում են քաղաքական գործչի կարգավիճակը, առաջինը՝ *դրական*, իսկ երկրորդը՝ *բացասական* տեսանկյունից:

Քաղաքական հոդվածներում լայնորեն կիրառվող **dark horse** փոխաբերությունն ունի *բացասական* նշանակություն:

- **Watch** 'dark horse' candidate **John Kasich**

Dubbed by many as the "dark horse" of the 2016 [GOP](#) field, [Gov. John Kasich](#) continues to make strides forward in a race where with 16 candidates anything is possible. (<http://www.washingtontimes.com/news/2015/sep/11/madison-gesiotto-watch-dark-horse-candidate-john-k/>)

⁶⁰ <http://www.politicalmetaphors.com/category/metaphors/page/8/>

Այժմ անդրադառնանք մեկ այլ ճանաչողական փոխաբերության (**stalking horse**), որը, ինչպես ցույց է տալիս օրինակների վերլուծությունը, լայն գործածություն ունի ամերիկյան մամուլում: Քաղաքականության մեջ այս փոխաբերությունն օգտագործվում է՝ բնութագրելու այն *թեկնածուներին, որոնց անունները ընդգրկվել են ցուցակում՝ իրական մրցակցի անունը քողարկելու նպատակով*:

- Liam Fox denies claims that 'plotter' Adam Afriyie is his **stalking horse** (<http://www.telegraph.co.uk/news/politics/9840718/Liam-Fox-denies-claims-that-plotter-Adam-Afriyie-is-his-stalking-horse.html>)

Այս քաղաքական հոդվածի ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ **stalking horse** փոխաբերությունը ունի հետևյալ իմաստը՝ *շինծու թեկնածություն*, որը նպատակ ունի պառակտելու հակառակորդ կուսակցության ձայները, և այդ թեկնածությունը լինում է հիմնականում միևնույն կուսակցությունից: Այս փոխաբերությունը ենթադրում է, որ կրտսեր քաղաքական գործիչը հանդես է գալիս որպես **stalking horse** խթանելու իր ավագ քաղաքական գործչի շահերը, ով մնում է անտեսանելի, քանի որ ծավալվող գործողությունները կարող են վնասել վերջինիս հեղինակությունը:

Այսպիսով, ձիարշավում այս կամ այն մասնակցի օգտին խաղադրույք կատարելուց հետո (**workhorse, show horse, dark horse, stalking horse**) տրվում է տոմս, որտեղ թվարկվում են այն ձիերի անունները, որոնց օգտին հենց նոր խաղադրույք է կատարվել: Այստեղից էլ ի հայտ է եկել **on the ticket** արտահայտությունը: Քաղաքականության մեջ նույնպես այս արտահայտությունը լայն կիրառություն ունի (**a person who runs for office is on the ticket**⁶¹):

Բացի այդ, կարելի է խաղադրույք կատարել միաժամանակ մի քանի ձիերի՝ առաջին, երկրորդ և երրորդ տեղը զբաղեցնողների օգտին: Քաղաքական հոդվածներում հաճախ հանդիպում են այնպիսի դեպքեր, երբ քաղաքական գործիչները հայտնվում են *միևնույն «տեղում» («միևնույն տոմսում»)*՝ ստեղծելով հաղթանակ տանելու ավելի ամուր հիմքեր:

- Alaska's Democratic and independent candidates for governor want to beat Republican [Gov. Sean Parnell](#) so badly that they are considering a plan **to run on the same ticket.** (<http://www.washingtontimes.com/news/2014/aug/31/alaska-democrat-independent-may-unite-against-gop-/?page=all>)

---

⁶¹ <http://www.politicalmetaphors.com/2014/11/02/election-metaphors-horse-racing/>

Այս փոխաբերությանը զուգահեռ լայնորեն կիրառվում են նաև **splitting the ticket** և **ticket splitter** փոխաբերությունները, երբ ընտրողը քվեարկում է երկու տարբեր քաղաքական կուսակցությունների պատկանող թեկնածուների օգտին, և երբ տեղի է ունենում ձայների պառակտում երկու քաղաքական կուսակցությունների միջև:

- Voters maintained their reputation as **ticket splitters**; nearly a fifth of Bush backers crossed over to vote for Kernan while a smaller number of Kerry supporters voted for Daniels. (<http://www.theguardian.com/uselections2004/comment/page/0,,1342250,00.html>)

Այսպիսով, այս կամ այն ձևի օգտին խաղաղորոյք կատարելուց հետո մեկնարկում է ձիարշավը, որտեղ մասնակիցներից յուրաքանչյուրը փորձում է անել ամեն հնարավորը հաղթանակի հասնելու համար: Քաղաքականության մեջ, նույնպես, թեկնածուները ջանք չեն խնայում ընտրական պայքարում հաջող արդյունքներ ունենալու համար:

2. *Ձիարշավի ընթացքում*

Նախքան ձիարշավի մեկնարկը, ձիերը կանգնում են փակ դարպասների ետևում: Երբ ձիարշավը սկսվում է, ձիերին ազատ են արձակում, և նրանք դարպասներից դուրս են վազում այնքան արագ, որքան կարող են: Քաղաքականության մեջ, նույնպես, թեկնածուները պետք է արագ որոշումներ կայացնեն և հետևողական լինեն իրենց խոսքին: Այսպիսով, նրանք պետք է շատ արագ գործեն *«դարպասներից այն կողմ»*:

- Obama stumbles **out of the gate**
Although Barack Obama promised big changes if he were elected president, he was very slow **out of the gate** and it took years to make any of the changes that he promised during the campaign. (http://www.politico.com/news/stories/0512/76752_Page2.html)

Ձիերը վազում են, որպեսզի հաղթեն ձիարշավում: Նմանապես, թեկնածուները մասնակցում են ընտրություններին՝ կառավարությունում որոշակի դիրք ստանձնելու ակնկալիքով: Եվ այս գործընթացը նկարագրվում է **running for the office** փոխաբերության օգնությամբ:

- She's been out of public life for years, she's never **run for office** and she's a Republican, but Condoleezza Rice is now the first choice of California voters to replace Democratic Sen. Barbara Boxer in 2016. (<http://www.washingtontimes.com/news/2015/feb/18/condoleezza-rice-for-senate-california-voters-say/>)

Քաղաքական հոդվածներում, նախագահի պաշտոնի համար առաջադրվող թեկնածությունից բացի, լայնորեն մեկնաբանվում է նաև *փոխնախագահական թեկնածության առաջադրումը*, որն ընկալվում է **running mate** փոխաբերության միջոցով: Այս երկու թեկնածուների քայլերը մեծապես փոխկապակցված են, և դա է պատճառը, որ մարդկանց գիտակցության մեջ նրանց միջև կապը համեմատվում է մեկ կառքում գտնվող երկու ձիերի կերպարի հետ:

- Outside her home state of Alaska, few people had heard of Sarah Palin before John McCain chose her as his **running mate** (<http://www.theguardian.com/world/2008/sep/02/palin.johnmccain>)

Ձիարշավի ժամանակ չկա որևէ երաշխիք, որ ձին կհաղթի և առկա է ռիսկի գործոնը: Քաղաքական խոսույթում, նույնպես, *այն ամենը, ինչը կարող է վատ հետևանք ունենալ թեկնածուի կամ կուսակցության քաղաքական ապագայի համար*, արտահայտվում է **run the risk** փոխաբերության միջոցով:

- “She’s the only candidate in the field who can criticize the Democratic nominee without **running the risk** of appearing to be sexist,” said Schnur. “One of the keys to Clinton’s first election to the US Senate back in 2000 was a perception that her opponent was condescending to her based on her gender. It’s going to be a fine line for any male opponent in this race as well.” (<http://www.theguardian.com/us-news/2015/mar/31/carly-fiorina-republican-hillary-clinton-2016-presidential-race>)

Երբ ձին հաղթում է ձիարշավում, նա առաջ է անցնում մյուս ձիերից և համարվում է մրցարշավի հաղթողը (**front runner**): Քաղաքական ընտրապայքարում, նույնպես, այն թեկնածուն, որն ունի ընտրողների ամենամեծ զանգվածը, բնութագրվում է որպես **front runner** (*հաղթող*):

- Mitt Romney Is the 2016 Republican **Front-Runner** (<http://www.nationaljournal.com/politics/mitt-romney-is-the-2016-republican-front-runner-20140130>)

Ձիերը մրցույթի ժամանակ վազում են փոշոտ արահետով: Եթե այդ արահետը անձրևներից թրջվում է, ապա ձիերի վազքը դժվարանում է, իսկ եթե ճանապարհը չոր է լինում, ձիերը կարողանում են արագ անցնել այն: Ընդհանուր առմամբ, ցանկացած անձ կամ գործունեություն, որը շատ արագ զարգացում է ունենում, մեկնաբանվում է **‘to be on a fast track’** փոխաբերությամբ, որն ակնառու կերպով արտացոլվում է հաջորդ օրինակում, որտեղ Պոլ Ռայանը փորձում է որքան հնարավոր է արագ օգնել նախագահին՝ հասնել քաղաքական հեղինակության և փառքի:

- As Chairman of the powerful House Ways and Means Committee, Ryan rallied votes and helped the president win “**fast track authority**” to negotiate the landmark trade deal. (<http://rockrivertimes.com/2015/10/21/a-paul-ryan-reading-guide/>)

Այժմ դիտարկենք հետևյալ երկու իրարամերժ իմաստ ունեցող փոխաբերությունները **political insider** և **political outsider** (*winner vs loser*):

- [Carly Fiorina](#)’s strong performance in last week’s Republican presidential primary debate has rocketed her up the polls, leaving the top of the GOP field dominated by **Washington outsiders** and forcing Democrats — especially Hillary Rodham Clinton — scrambling to shed the label of **political insider**. (<http://www.washingtontimes.com/news/2015/sep/20/carly-fiorina-poll-surge-has-hillary-clinton-scram/?page=all>)

Այս իմաստների զարգացումը պայմանավորված է նրանով, որ, եթե ծիարշավում ձիերը դուրս են գալիս սահմանված տարածքից՝ ամենայն հավանականությամբ պարտվում են (**outside track**), իսկ եթե ծիարշավի համար սահմանված տարածքում են՝ ուրեմն ունեն հաղթելու ամենամեծ հավանականություն (**inside track**):

Ուսումնասիրելով այս երկու փոխաբերությունները, տեղին է մեջբերել Լակոֆֆի և Ջոնսոնի հետևյալ տարածական կողմնորոշում ունեցող փոխաբերությունը՝ *Մեջ-Դուրս (In-Out)*⁶², որտեղ ենթադրվում է, որ մեջը՝ *դրական* է, իսկ դուրսը՝ *բացասական*: Սրանք այնպիսի պատկեր-սխեմաներ են, որոնք ընդհանուր են բոլոր մարդկանց համար՝ անկախ ազգային պատկանելիությունից և մշակույթից:

Անդրադառնանք քաղաքական խոսույթում պարտված թեկնածուին բնութագրող մեկ այլ փոխաբերության **also ran** ուսումնասիրությանը: Այս փոխաբերությունը լայնորեն կիրառվում է նաև բավական ցածր մրցակցային կարողություններ ունեցող թեկնածուին բնորոշելու համար:

- As for [Ms. Fiorina](#), who by all accounts was the biggest winner at the GOP’s second presidential debate, her strong presence on stage and grasp of key issues, including those in the foreign policy realm, have catapulted her **from also-ran to near-favorite**. (<http://www.washingtontimes.com/news/2015/sep/20/carly-fiorina-poll-surge-has-hillary-clinton-scram/?page=all>)

---

⁶² Lakoff, G., & Johnson, M. *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.

Այս իմաստի զարգացումը քաղաքական խոսույթում անմիջականորեն առնչվում է *ձիարշավ* հասկացության հետ: Ձիարշավի ժամանակ այս արտահայտությունն օգտագործվում է՝ նկարագրելու խաղից դուրս մնացած, վերջին տեղը զբաղեցրած, այսինքն, պարտված մասնակցին:

Այն ձիերի անունները, որոնք չեն հայտնվել հաղթող եռյակում, ձիարշավի հորիզոնական աղյուսակում, հրապարակվում են **also ran** վերնագրի ներքո:

Այժմ վերլուծենք մեկ այլ հետաքրքիր փոխաբերություն **to run neck and neck**, որն օգտագործվում է նկարագրելու *այն քաղաքական իրավիճակը, երբ երկու թեկնածուներ հավաքել են հավասար քանակությամբ ձայներ* և, ըստ ընտրությունների նախնական տվյալների՝ ունեն հաղթելու իրական հնարավորություններ:

- Donald Trump and Ben Carson **are running neck-and-neck** in the Republican primary, a new national poll shows. (<http://edition.cnn.com/2015/11/04/politics/donald-trump-ben-carson-tied-quinnipiac-poll/>)

Բերված օրինակից պարզ է դառնում, որ այս փոխաբերությունն օգտագործվում է քաղաքական ընտրապայքարում հաղթելու հավասար հնարավորություններ ունեցող թեկնածուներին բնութագրելու համար:

Այսպիսով, ողջ ընտրարշավի ընթացքում մեծածավալ աշխատանք իրականացնելուց հետո՝ թեկնածուները անհամբեր սպասում են ընտրությունների արդյունքերի հրապարակելուն, որը կարող է ձգձգվել՝ կախված որոշակի հանգամանքներից:

3. *Ձիարշավի վերջում*

Հասնելով ձիարշավի վերջնագծին (**finish line**)՝ երբեմն ձիավարը, տեսնելով որ, առաջնային գծում է և միանշանակ հաղթելու է, կարող է թուլացնել սանձերը և ձեռքերն իջեցնել ներքև (**hands down**): Քաղաքական խոսույթում այս փոխաբերությունը օգտագործվում է *ձայների բացառիկ մեծամասնությամբ հաղթանակ տարած թեկնածուին կամ քաղաքական կուսակցությանը* բնութագրելու համար:

- But, when it came to sending emails, the Tories beat Labour **hands down**. (<http://www.theguardian.com/politics/live/2015/mar/26/election-2015-david-cameron-ed-miliband-jeremy-paxman-live-updates>)

Ձիաշավի վերջում բարձրախոսով հնչում է հաղթող ձիու անունը, երբ այն հասնում է վերջնագծին: Սակայն եթե վերջնագիծը հատել են երկու ձի, որոնք նույն արագությամբ էին սլանում, հաղորդավարը հայտարարում է, որ ձիարշավի արդյունքները շատ շուտով կհայտարարվեն (**the race is too close to call**), երբ կվերանայվեն

վերջնագծին արված լուսանկարները: Քաղաքական խոսույթում նույն արտահայտությունն է օգտագործվում (**the election is too close to call**), երբ ընտրությունների գիշերը թեկնածուները մոտավորապես նույն քանակությամբ ձայներ են ստանում, և երբ արդյունքները դեռ պարզ չեն լինում:

- The Alaska **race was too close to call** on Election Night last week, with [Sullivan](#) up by about 8,100 votes, but it became evident Tuesday when the state began counting about 20,000 of absentee and questioned ballots that [Begich](#) could not overcome [Sullivan](#). (<http://www.washingtontimes.com/news/2014/nov/12/alaska-win-gives-gop-another-us-senate-seat/?page=all>)

Մյուս քննվող փոխաբերությունը, որը լայնորեն օգտագործվում է քաղաքական մեկնաբանների կողմից, կրկին վերաբերում է ձիարշավի ավարտին - **photo finish**: Յուրաքանչյուր ձիարշավի վերջում, երբ ձիերը հասնում են վերջնագծին, լուսանկարչական ժամանակակից տեխնոլոգիաներ են կիրառվում, որպեսզի անհրաժեշտության դեպքում հնարավոր լինի որոշել հաղթողին, մասնավորապես, երբ ձիարշավի ընթացքում երկու ձիեր սլանում են գրեթե նույն արագությամբ, կողք կողքի (**horses running neck and neck**): Քաղաքական խոսույթում, նույնպես, օգտագործվում է **photo finish** փոխաբերությունը՝ նկարագրելու այն ընտրությունը, որի ժամանակ երկու թեկնածուներ գրեթե նույն քանակությամբ ձայներ են վաստակել⁶³:

- In the [GOP](#) presidential race, Mitt Romney is currently ahead of Rick Santorum, Newt Gingrich and Ron Paul by a couple of hundred delegates. Mr. Santorum is doing his best to make it **a photo finish**, turning the [GOP](#) convention into a brokered convention where the nominee will be selected in a delegate donnybrook. (<http://www.washingtontimes.com/news/2012/mar/20/gop-storm-brewing/?page=all>)

Անդրադառնանք ընտրության արդյունքներին վերաբերող մեկ այլ փոխաբերության ուսումնասիրությանը **poor showings**: Ինչպես գիտենք, ձիարշավում երրորդ տեղը անվանում են **show**, իսկ քաղականության մեջ այս փոխաբերությունը բնորոշում է ցածր ցուցանիշ ունեցող թեկնածուներին, այն թեկնածուներին, որոնք չեն հաղթել, սակայն մեծ ջանքեր են ներդրել քաղաքական ընտրապայքարում:

- Speaking at a party fundraiser in [San Francisco](#), the president blamed **Democrats' poor showing** in the November midterm elections on voter

⁶³ <http://www.politicalmetaphors.com/2014/11/02/election-metaphors-horse-racing/>

apathy driven by frustration and anger with government.
 (<http://www.washingtontimes.com/news/2015/feb/14/obama-vows-squeeze-every-last-little-bit-change-ou/>)

Ինչպես արդեն նշել ենք, նախքան ձիարշավի մեկնարկը խաղադրույքներ են կատարվում այս կամ այն ձիու օգտին: Եթե այդ ձին պարտվում է, պարզապես ասում ենք, որ սխալ ձիու օգտին է կատարվել խաղադրույքը (**bet on the wrong horse**), իսկ եթե հաղթում է՝ ուրեմն խաղադրույք է կատարվել ճիշտ մասնակցի օգտին (**pick the winning horse**):

- No one likes **to bet on the wrong horse** in an election. It pays to do research on the views and popularity of each candidate.
- In 2012, Americans who voted for Barack Obama **picked the winning horse**. (<http://www.politicalmetaphors.com/2014/11/02/election-metaphors-horse-racing/>)

Ինչպես երևում է բերված օրինակներից, քաղաքականության մեջ, նույնպես, այս երկու փոխաբերությունները հակադրվում են միմյանց՝ նկարագրելով *խաղադրույքների ողջ գործընթացը՝ բացասական և դրական տեսանկյուններից:*

Հիմնվելով օրինակների վերլուծության վրա, կարող ենք ներկայացնել այն արտապատկերումները, որոնց միջոցով «**ընտրություն**» (*elections*) թիրախ ոլորտն ընկալվում է «**ձիարշավ**» (*horse race*) ակունք ոլորտի միջոցով.

<i>Ակունք ոլորտ</i> <i>HORSE RACE</i>	<i>Թիրախ ոլորտ</i> <i>ELECTION</i>
<i>Race</i>	<i>elections</i>
<i>horses in a race</i>	<i>candidates in elections</i>
<i>start of a race</i>	<i>first primary elections</i>
<i>end of a race</i>	<i>general elections</i>
<i>victory in a race</i>	<i>success in elections</i>
<i>defeat in a race</i>	<i>failure in elections</i>

Այսպիսով, հարկ է փաստել, որ ճանաչողական փոխաբերությունների քաղաքական կաղապարումը կարող է զգալի ազդեցություն ունենալ ոչ միայն ընտրազանգվածի գիտակցության, թեկնածուների նկատմամբ նրանց դիրքորոշումների ձևավորման, այլ նաև ընտրական արդյունքների վրա: «Ընտրությունը ձիարշավ է» ճանաչողական փոխաբերությունը քաղաքական ընտրությունների

ընթացքը, արդյունքը արտացոլող երևույթների լեզվական առկայացումն է:

Նախընտրական քարոզարշավի ժամանակ քաղաքական խոսույթի վերլուծությունը և, մասնավորապես, փոխաբերական կաղապարումը, հնարավորություն է տալիս հանրությանը՝ ձեռք բերելու քաղաքական կողմնորոշում, համոզվելու սեփական քաղաքական հայացքներում կամ դրանք փոխարինելու նոր քաղաքական հայացքներով՝ պայմանավորված այս կամ այն թեկնածուին համակրելու, նրա գաղափարակիցը լինելու հանգամանքներով:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Chilton, P. *Analyzing Political Discourse: Theory and Practice*. London and New York: Taylor & Francis Group. 2004.
2. Howe, Nicholas. "Metaphor in contemporary American political discourse." *Metaphor and Symbolic Activity*. 3.2: 1988. 87-104.
3. Musolff, Andreas. *Metaphor and Political Discourse: Analogical Reasoning in Debates about Europe*. London: Palgrave Macmillan. 2004.
4. Lakoff, G. and Johnson, M. *Metaphors we Live by*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
5. Lakoff, G., & E. Wehling. *The Little Blue Book: The Essential Guide to Thinking and Talking Democratic*. New York, NY: Free Press. 2012.
6. Lakoff, G. *Don't think of an elephant: Know your values and frame the debate*. White River Junction, VT: Chelsea Green Publishing. 2004.
7. Lakoff, G.. *Moral Politics: How Liberals and Conservatives Think*. Chicago: Chicago Press. 2002.
8. Scheithauer, Rut "Metaphors in election night television coverage in Britain, the United States and Germany." In: Anita Fetzer and Gerda Eva Lauerbach (Eds.), *Political discourse in the media*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2007. 75-106.
9. Taegan Goddard's *Political Dictionary: US*, 2006.
10. Wodak, R. *The discourse of politics in action: politics as usual*, Palgrave Macmillan, 2011.
11. Бушев А. Б. Языковые феномены политического дискурса, 2004.
12. Кубрякова, Е. С. О термине «дискурс» и стоящей за ним структуре знания, М., 2005.
13. Кубрякова, Е. С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной, 2004.
14. Чудинов, А. П. Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации, Екатеринбург, 2003.
15. <http://politicaldictionary.com>.
16. <http://www.washingtontimes.com>

17. <http://www.nydailynews.com>
18. <http://www.politicalmetaphors.com>
19. <http://edition.cnn.com>
20. <http://www.telegraph.co.uk>
21. <http://www.theguardian.com>
22. <http://www.politico.com>
23. <http://www.nationaljournal.com>
24. <http://rockrivertimes.com>
25. <http://www.bbc.co.uk>
26. <http://www.merriam-webster.com>
27. <http://www.nation.co.ke>

АНИ АРУТЮНЯН - КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МЕТАФОРА «ВЫБОРЫ - ЭТО СКАЧКИ» В БРИТАНСКОМ И АМЕРИКАНСКОМ ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

Данная статья посвящена концептуальному исследованию метафоры «Выборы - это скачки» с позиции когнитивной и дискурсивной лингвистики в американском и британском политическом дискурсе.

В настоящее время радикальные изменения в общественной и политической жизни стимулировали лингвистов исследовать проблемы концептуализации политического дискурса, моделирования структур сознания, обусловленных лингвокультурной средой и конкретной ситуацией общения.

ANI HARUTYUNYAN - CONCEPTUAL FRAMING OF "ELECTION IS HORSE RACE" METAPHOR IN AMERICAN AND BRITISH POLITICAL DISCOURSE

The given article is devoted to the conceptual study of the metaphor "Election is Horse Race" in American and British political discourse through cognitive and discursive approaches.

At present, the radical changes in social and political life have stimulated linguists to focus their attention on the study of problems of conceptualization of political discourse, modeling the structures of consciousness due to linguistic-cultural environment and the specific situation of communication.

КОНЦЕПЦИЯ КРАСОТЫ В ТВОРЧЕСТВЕ ОСКАРА УАЛЬДА

СОНЯ АРУТЮНЯН

Ключевые слова: эстетизм, красота, искусство, мораль, парадокс

К 70-м годам XIX века Англия стала ведущей капиталистической державой, захватившей основные морские пути и множество колоний. Однако это относительное процветание Англии как буржуазного государства длилось недолго. В Англии проявились все основные черты и противоречия империализма, которые вызвали экономические кризисы, обострение классово-борьбы. Удерживая в своих руках морские коммуникации, Англия и сейчас борется за новые колонии и рынки сбыта, за сохранение ведущего положения, ведет колониальные войны в Центральной Африке, Египте, Судане.

В конце XIX века буржуазии удалось подкупить и отвлечь от борьбы только его верхушку, рабочую аристократию и, за счет ограбления колоний, несколько улучшить положение рабочих в самой Англии. Но в 80-х годах наблюдаются новый подъем рабочего движения, забастовки, активизация профсоюзов.

Реакцией на эти сложные общественные явления, получившие отражение в философии и литературе, стал эстетизм. Зародившееся в 1870-х годах это течение окончательно сформировалось в 1880-1890-е годы и утратило свои позиции в начале XX века, слившись с различными формами модернизма. Первым принципы эстетизма изложил Уолтер Пейтер. Он был учеником крупнейшего английского эстетика XIX в. Джона Лескина. Но, в отличие от своего учителя, считавшего, что *«искусство страны есть указатель ее социальных и политических добродетелей»*⁶⁴; Пейтер придерживался субъективного варианта концепции «искусство для искусства». Для него искусство не должно учить добру, оно безразлично к морали.

В книге «Очерки по истории ренессанса» Уолтер Пейтер писал о том, что красота, как почти весь человеческий чувственный опыт, есть нечто относительное; поэтому определение ее тем менее имеет смысла и

---

⁶⁴ Урнов М.В., Мурат В.П., Ганнушкин Е.А., Атаров К.Н.. Оскар Уайльд «Избранные произведения», Изд. Прогресс, 1979, т.1, стр. 8.

интереса, чем оно абстрактнее. Задача истинного эстетика заключается в том, чтобы определить красоту как не в абстрактных терминах, но в возможно более конкретных, – в том, чтобы найти не универсальную, а особенную формулу, которая лучше выражает то или иное откровение красоты. А задача критика лишь выразить личные переживания от встречи с произведением искусства. Вождем эстетизма после Пейтера становится Оскар Уайльд. Учась в Оксфордском университете, он слушал лекции Раскина, оказавшее на него сильно влияние. Там же он сблизился с небольшим кружком декадентов, называвших себя эстетам, и возглавил его.

Эстеты восприняли от прерафаэлитов и Раскина отвращение к капитализму и культу красоты; но они отбросили их религиозно-моральные тенденции; эстеты вообще постарались отрешиться от всяких этических понятий. Впоследствии Уайльд писал, что представители школы молодых эстетиков отошли от учения Раскина, потому что в основе его эстетических суждений всегда лежала мораль. Известность Уайльда как главы модного направления достигла Америки, и он был приглашен туда для чтения лекций по английской литературе, а в основном – для приобщения «золотой» молодежи к основам эстетизма.

Свои эстетические взгляды Уайльд изложил в ряде статей и трактатов – «Упадок искусства лжи» (1889), «Перо, карандаш и отравка» (1889). Уайльд доказывает, что настоящее искусство всегда было искусством лжи. Отказ от красивой лжи, поиски жизненной правды привели к упадку искусства. По мнению О. Уайльда, не искусство отражает жизнь, а жизнь, слишком «едкая жидкость», покорно следует за искусством, разрушает его и, как врач, опустошает его дом. Искусство, по мнению Уайльда, должно вырваться из «темницы реализма». *«Любите искусство ради него самого, и тогда вы получите все, что вам от него нужно». Преданность красоте и созиданию прекрасного – пробный камень всех великих цивилизованных народов. Философия может учить нас спокойно переносить страдания наших близких, а наука может свести наше моральное чувство к сахаристому выделению, но одно только искусство делает жизнь каждого гражданина таинством, а не спекуляцией, одно искусство делает бессмертной жизнь целого народа. Ибо красота единственное, чего не может разрушить время. Философские теории*

*рассыпаются крахом, символы веры падают друг за другом...; а лишь то, что прекрасно, во все времена бывает радостно, вечно ценно».*⁶⁵

Эстетические и этические взгляды Оскара Уайльда представляют причудливую смесь нищенства и культа красоты. В своем творчестве он пытался иллюстрировать и воплощать эти взгляды; но гораздо чаще, в силу своего таланта и честности, вынужден был их опровергать. Его художественное творчество оказалось выше, правдивей и человечней его творческих положений.

В своих философских мыслях и изречениях Уайльд писал: *«Иногда говорят, что красота только поверхностно может быть, это и справедливо, но во всяком случае красота не так поверхностна, как мысль... Для меня Красота – это чудо из чудес. Когда красота нам себя открывает, перед нами встает вся вселенная, как бы озаренная ярким пламенем... Красота – это один из видов Гения и стоит, пожалуй, выше его, так как не нуждается в объяснении. Красота – это одно из величайших явлений природы, вроде солнечного луча, или весны, или отражения в темной воде серебряной раковины, называемой нами луной. Как это ни печально, но нет сомнения в том, что Гений переживает Красоту. Красота есть символ всех символов. Красота, истинная красота кончается там, где начинается одухотворенность.»*⁶⁶

В 1891 г. Оскар Уайльд пишет роман «Портрет Дориана Грея» – произведение крайне противоречивое. В этом романе наиболее полно воплотился эстетический идеал Уайльда: абсолютизация творчества и творческой личности, противопоставление внутреннего мира человека бездушной, грубой реальности, провозглашение наслаждения смыслом существования (гедонизм). Тему соотношения эстетических проблем с этическими нормами общества писатель затрагивает уже в предисловии, а закончил ее экспериментом над жизнью главного героя – Дориана Грея. Предисловие к роману состоит из 25 афоризмов, которые декларируют программу автора. В форме парадоксов повторяются основные принципы эстетизма: *«Художник – творец прекрасного»*, *«Художник должен создавать прекрасные произведения, но отнюдь не должен вкладывать в них чего-либо из своей собственной жизни. Мы живем в такое время, когда люди обращаются с искусством так, как будто оно существует для того, чтобы быть одним из видов автобиографии»*, *«Мы окончательно*

---

⁶⁵ Уайльд О. Полное собрание соч.: С.-Петербург, Изд. Т-ва А.Ф.Маркс, 1912, т.4, стр. 142.

⁶⁶ Уайльд О. Афоризмы. Эксмо-Пресс, Москва. 2000, стр. 7.

утратили абстрактное чувство красоты», «Цель искусства – раскрыть красоту и скрыть художника». «Избранными являются те, для кого прекрасное означает лишь одно – Красоту». Писатель не оставил без внимания и вопросы нравственности искусства, разделив эти понятия как несовместимые. «Этические предпочтения творца приводят к манерности стиля», «пороки и добродетели для творца – материал искусства». Но, несмотря на это, жизнь главного героя демонстрирует опасность искусственного разъединения этических и эстетических принципов. Ведь, по мнению Уайльда, истинная красота – это соотношение в человеке внешней и внутренней красоты.

Крупнейший английский писатель XIX века, человек великой доброты и великодушия, необычайно коммуникабельный, обладающий умением заставить себя слушать, привлекал к себе внимание и своей внешностью. «Нью-Йорк трибюн» писал в 1882 году: «Более всего поражает в поэте его рост – несколько дюймов выше шести футов, – а затем – темно-каштановые волосы до плеч. В отличие от большинства англичан лицо у него не румяное, но скорее матовое, глаза не то голубые, не то светло-серые и отнюдь не мечтательные, как воображают его поклонники, но блестящие и быстрые...».⁶⁷

Одевался писатель очень гармонично и стремился во всем видеть прекрасное.

Юный красавец, Дориан Грей, главный герой романа Оскара Уайльда прекрасен: «Лорд Генри смотрел на Дориана, любуясь его ясными голубыми глазами, золотистыми кудрями, изящным рисунком алого рта...В нем чувствовалось искренность и красота юности, легко было поверить, что жизнь еще ничем не загрязнила молодой души.»⁶⁸

«Праздный ум – мастерская дьявола», – говорил великий Шекспир. Дориан Грей не утруждал себя ничем, лишь изредка участвуя в благотворительных вечерах. Однако, под влиянием лорда Генри Дориан, он торопится получить от жизни больше удовольствий и наслаждения.

Автор поставил Дориана Грея в фантастическую ситуацию: ему даны вечные молодость и красота, а стареет и становится уродливым его изображение на портрете. Художник Безил Холлуорда, пораженный чистотой юного Грея, вложил в портрет свои мечты, чувства, свое видение красоты, «самого себя». Прекрасное произведение искусства

---

⁶⁷ Цит по: Урнов М.В., Мурат В.П., Ганнушкин Е.А., Атаров К.Н. Оскар Уайльд. «Избранные произведения». Изд. Прогресс. 1979. т.1. С.

⁶⁸ Там же, с.127.

получило часть души творца, способную влиять на других и покорять их. Художник был уверен, что молодость и красоту Дориана Грея картина сохранит навеки. Но Дориана Грея привлекли не чувства Безила, а идеи лорда Генри, по мнению которого человек должен не доверять искусству, не учиться у него красоте, а самостоятельно искать ее в жизни. Циничный остроумец лорд Генри сыплет блестящими парадоксами, прославляя красоту зла. Именно он увлекает юношу на путь порока.

Между художником и лордом разгорается борьба за душу и красоту юноши, победу в которой на первых же страницах романа одерживает лорд Генри, потому что его слова упали на благодатную почву.

Дориан Грей пошел за своим новым учителем без долгих размышлений, променяв собственную душу на вечное наслаждение. С помощью фантастических приемов автор материализовал слова юноши: *«Если бы я мог остаться вечно молодым, а старел бы портрет. За это я отдал бы все»*.⁶⁹ И портрет, созданный Безилом, принял на себя и груз времени, и моральную ответственность за жажду острых ощущений.

Герой, в поисках наслаждений, всегда требующих жертв, разбивает сердце начинающей актрисы, которая кончает с собой. После известия о смерти девушки, Грей с ужасом замечает изменения в портрете: общее выражение становится жестким и даже хищным, но ему вновь помогает заглушить тревожные уколы совести его услужливый друг – лорд Генри. По совету последнего, Дориан с головой уходит в чтение психологического этюда о человеке, решившим испытать на себе все крайности бытия. Надолго замороженный книгой, он в последующие двадцать лет все сильнее влюбляется в свою красоту, все с большим интересом наблюдает за разложением своей души. Он ищет утешения в пышных обрядах и ритуалах чужих религий, в музыке, в коллекционировании предметов старины и драгоценных камней, в наркотических зельях, предлагаемых в притонах с дурной репутацией. Влекомый соблазнами, раз за разом влюбляющийся, но не способный любить, он не гнушается сомнительных связей и подозрительных знакомств. За ним закрепляется слава бездушного совратителя молодых умов. Но внешне он так же молод и прекрасен, все его злодеяния находят отражение лишь в портрете.

---

69 Уайльд О. // Зарубежная литература XX века (1871-1917): Учебник для студентов филол. фак. ин-тов / Под ред. Богословского В. Н., Гражданской З. Т. М. Просвещение. 1979. С. 207.

Дориан потерял душу. Но все уверены, что порочный человек не может быть красивым. Это мнение подтверждает и леди Нарборо: «*Вы не можете быть дурным – это видно по вашему лицу*». ⁷⁰ Безила, которому Дориан открыл тайну портрета, устрашает настоящее лицо Дориана: бывший некогда прекрасным портрет теперь изображает сластолюбивого, порочного старика. Грей винит Безила в своих пороках и в порыве ярости, убивает художника кинжалом. Дориана решает избавиться от мук совести и уничтожает портрет, но погибает сам. Герой умирает, портрет же – возрождается.

«Портрет Дориана Грея» - произведение, оставившее неизгладимый след в литературе. Это смело и ново. Оно заставило глубоко задуматься о ценностях собственной жизни. Здесь определяется конфликт между внутренним миром человека и искусством. Автор имел дерзновение заявить: «*Искусство – зеркало, отражающее того, кто в него смотрится, а вовсе не жизнь*». ⁷¹ Лейтмотивом всего произведения стала проблема «красоты», «прекрасного» и «безобразного». Действительно, нет ни одного уродства души, которое бы не отразилось на лице и теле.

Все человеческие подлости и поступки не проходят бесследно и ложатся на лицо подобно маске, носить которую с каждым днем становится сложнее. По убеждению лорда Генри, не стоит заботиться о проявлениях совести, если для нее нет места в гиблом и пропитанном отсутствием моральных установок мире. Генри всегда несет ответственность за сказанные слова, но не за то, как скажутся его мысли на жизни окружения, в которое входил Дориан Грей. Генри выступил своеобразным творцом души Дориана, пленил юного Грея, оправдывая его поступки, реабилитируя его совесть. В результате Грей превращается в эгоиста и преступника, уничтожая собственную душу.

Автор не раз подчеркивает, что жизнь человека способна контролировать только совесть, а человек жив, пока жива его совесть. Духовная смерть Дориана состоялась задолго до физической.

В те же годы Уайльд создает цикл сказок («Счастливый принц», «Молодой король», «Звездный мальчик» и др.). Красочная, поэтичная

---

⁷⁰ Урнов М.В., Мурат В.П., Ганнушкин Е.А., Атаров К.Н. Оскар Уайльд. «Избранные произведения», Изд. Прогресс. 1979. т.1. С.147.

⁷¹ Луков В. А., Соломатина Н. В. Феномен Уайльда: Тезаурусный анализ: Научн. монография. М.: МосГУ, 2007. С. 17.

форма сочетается в них с глубоко гуманистическим содержанием. Уайльд стремился выяснить, что важнее для человека – добро или красота. Ответ во всех сказках получается один: добро, служение людям несравненно выше и важнее красоты.

Герои уайльдовских сказок – эстеты, как и он сам, страстно влюбленные в красоту. Таков молодой король, способный часами любоваться статуями и картинами и мечтающий о золотой мантии; таков счастливый принц, которому после смерти воздвигли золотую статую в память о его блестящей и безмятежной жизни; таков звездный мальчик, оттолкнувший от себя мать, так как она оказалась безобразной и старой. Но, столкнувшись с горем и нищетой, герои Уайльда прозревают и, в своем стремлении помочь людям, жертвуют всем, в том числе и своей красотой. Оскар Уайльд чувствует, что в несправедливом обществе не может быть настоящей красоты и его герои не могут быть счастливы и спокойны за счет страдания других. Сказки Оскара Уайльда парадоксальным образом являют собой наиболее органическое воплощение эстетических идей Уайльда и наиболее резкое их опровержение.

Задачей искусства Уайльд считал сотворение красоты: *«Искусство начинается с абстрактного украшения, с чисто изобретательной приятной работы над тем, что недействительно, чего не существует... Жизнь приходит в восторг от этого нового чуда и просит, чтобы ее допустили туда, в этот очарованный круг. Искусство берет жизнь, как часть своего сырого материала, пересоздает ее в новые формы; оно совершенно равнодушно к фактам, оно изобретает, фантазирует, грезит и между собой и реальностью ставит высокую преграду красивого стиля, декоративной или идеальной трактовки».*⁷²

Гармония между эстетической теорией и художественной практикой как будто бы налицо, но стоит нам обратиться к проблематике сказок, к их нравственному содержанию, как все стройные рассуждения о независимости искусства от жизни немедленно теряют силу, и оказывается, что всякое искусство (в том числе и уайльдовские сказки) представляют собой отражение действительности и особую форму ее познания. В теории Уайльд мог сколько угодно рассуждать о том, что художник не должен иметь нравственных симпатий и антипатий. Но сам он в своих сказках занимает вполне определенную нравственную позицию и обнаруживает недвусмысленную симпатию к своим героям.

---

⁷² Уайльд О. Избр. произв. в 2 томах. М.: Гос. изд. худ. лит. 1961. Т.1. С.400, Т.2. С. 15

К.И. Чуковский писал, что *«Оскар Уайльд восстает против себя самого, ниспровергает свой же идеал бездумного, бездушного искусства, начисто отказывается от своей гурманской эстетики и требует искусства осердеченного, рожденного любовью и подвигом»*.⁷³

Финалы сказок Уайльда пессимистичны: зло непобедимо. Добро не празднует победы. Напрасно погибла Ласточка и разбилось оловянное сердце Счастливого принца – бедняки не стали богаче, богатые не сделались добрее; бессмысленно самопожертвование соловья, наколовшего сердце на розовый шип – алая роза погибла под колесами телеги; ни к чему доброта и благородство Звездного мальчика – его преемником стал тиран; смерть маленького Ганса не исправила Мельника и т.д. Но во всех сказках проявляется концепция красоты и добра: красота без добра, без нравственности безобразна и бездушна. Здесь снова мы сталкиваемся с парадоксальностью взглядов Уайльда. Утонченный эстет, жрец культа красоты и наслаждения, Оскар Уайльда в последние годы отрекся от прежней жизни и ее идеалов и признал страдание единственной истинной, высшей реальностью. В жизни его было «два великих поворотных пункта» - Оксфорд и тюрьма.

Причины этого нравственного переворота в том, что прежде он обращался в бегство при виде уродств жизни, теперь же – смотрел в лицо страдающим людям и признавал, что даже в этих ужасных условиях они сохраняют душевную красоту, доброту, жизнерадостность и человеческое достоинство.

В 1891 г. король афоризма, принц парадокса, основоположник эстетизма написал трактат «Душа человека при социализме», в котором утверждал, что «человек создан для лучшего назначения, чем копанье в грязи». Этот трактат помогает понять, что коренной переворот во взглядах писателя не является неожиданностью. *«Ко мне шли, чтобы научиться радостям жизни и радостям искусства. Но – кто знает? – может быть, я избран для того, чтобы научить людей более великому – смыслу и красоте страданий»*. Уайльд готов служить новому богу. Но в одном он неизменен: не может не противоречить самому себе. Обличал все, что заставляет страдать человечество, он готов поклониться самому страданию, видя в нем единственный путь к совершенству»...

---

⁷³ Чуковский К.И.. Люди и книги. М. 1960. С. 567

**ՍՈՆՅԱ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ - ԳԵՂԵՑԿՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅԱՆ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՕՍԿԱՐ ՈՒԱՅԼԴԻ
ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ**

Հոդվածում ուսումնասիրվում է «գեղեցկության» հասկացությունը Օսկար Ուայլդի ստեղծագործություններում: Ուսումնասիրվում են անգլիական գրականության էսթետիզմի հիմնական սկզբունքները, որի հիմնադիրը համարվում է Օսկար Ուայլդը: Էսպես կարևորվում է հեղինակի հայացքների պարադոքսային բնույթը: «Գեղեցկության» հասկացությունը ուսումնասիրվում է հետևյալ երկերում. «Երիտասարդ թագավորը», «Երջանիկ արքայազնը», «Աստղային տղան» հեքիաթներում, «Դորիան Գրեյի դիմանկարը» վեպում, «Մարդկային հոգին սոցիալիզմի ժամանակ» տրակտատում:

SONYA HARUTYUNYAN - THE CONCEPT OF BEAUTY IN THE WORKS BY OSCAR WILDE

The article reveals the meaning of the conception of «beauty» in the works of Oscar Wilde. The article reviews the main principles of aestheticism in English literature. Oscar Wilde is considered to be the leader of that trend. The main attention is paid to the paradoxicality of his views. The concept of “beauty” is studied in the following works of the writer: «The Portrait of Dorian Grey», «The Happy Prince», «The Young King», «The Star Boy» and in «The Soul of a Man during the Socialism».

К ВОПРОСУ ОБ ОТБОРЕ ТЕКСТОВ ДЛЯ ОБУЧЕНИЯ ПИСЬМЕННОМУ ПЕРЕВОДУ

НЕЛЛИ АРУТЮНЯН

Ключевые слова: письменный перевод, адекватный перевод, отбор текстов, лингвокультурные особенности, коммуникативная ситуация

Отбор текстов соотносится в методике обучения языку с проблемой отбора материала, под которым понимаем “выбор лексических единиц и структур, правил их употребления, фонетического и страноведческого материала в соответствии с этапом и профилем обучения” [2:181]. Отбор текстов для обучения письменному переводу связан с тем, что в современном мире перевод воспринимается уже не как переводческие трансформации, замены, подстановки и субституции, а как мыслительная операция над смыслами, их извлечение, понимание, творческое, индивидуальное переосмысление, которое завершается порождением текста, обогащающего принимающую культуру и естественным образом интегрирующегося в эту культуру. Ведь текст представляет собой систему знаковых элементов, которая обладает способностью передавать смысл. Текст является элементом коммуникативной системы, поэтому он способен формировать ментальные структуры и оказывать воздействие на функционирование социальных субъектов. При этом текст представляет собой результат объективации некоторого знания, полученного в ходе взаимодействия человека с экстралингвистической реальностью. Таким образом, текст организует социальное пространство для выражения собственных интенций, а также для воздействия на реципиента.

Для обучения адекватному переводу большое значение имеет правильный отбор текстов. Поскольку мы рассматриваем текст как элемент реального общения, что позволяет посредством моделирования определенных коммуникативных ситуаций обучать студентов тому, как интерпретировать и составить текст, то понятно, насколько важен выбор текстового материала для обучения письменному переводу. Обучение переводу должно осуществляться на аутентичных текстах, поскольку такие тексты позволяют выявлять лингвокультурную специфику народа,

национальный характер представителей другой культуры, менталитет иноязычной культурной общности, ее национально-специфическое мышление. Перевод это сфера взаимодействия не только языков, но и культур. При переводе текст воспринимается не как единица языка, а как единица общения.

При отборе текстов для обучения письменному переводу важно обратить внимание на такие тексты, которые способствуют формированию у студентов социокультурной компетенции. Посредством отобранных текстов будущие переводчики должны получать не только языковые знания, но и обучаться принципам языкового общения в иноязычной среде, специфичным тактикам ведения дискурса в любой коммуникативной ситуации. Отобранные тексты должны способствовать процессу аккультурации студентов-переводчиков, которая предполагает понимание как своей, так и освоение чужой культуры, с тем, чтобы воспитать в студентах широкий взгляд на окружающий мир, умение взглянуть на все с другой точки зрения, по-новому осмыслить ситуации. Ведь несмотря на наличие признаков универсальности, не существует единой языковой картины мира для всех народов. Реальная среда обитания, системы материальных и духовных ценностей, социальных и экономических отношений влияют на создание картины мира конкретных языков и культур, что отражается в особой вербальной категоризации и классификации объективной действительности [4:69].

При отборе текстов для письменного перевода необходимо обратить внимание на такие тексты, в которых актуализируются темы, специфичные для культуры народа, язык которого изучается студентами. Тексты для письменного перевода должны содержать особенности в межкультурном общении, так как владение определенным набором моделей ведения межкультурного дискурса способствует адекватному письменному переводу.

При отборе текстов для письменного перевода необходимо обратить внимание на такие тексты, которые представляют картину мира иноязычного сообщества, что может способствовать формированию у студентов профессиональных умений переводчика. При переводе иностранного текста на родной язык переводчик формирует текст после того, как он его для себя интерпретирует, то есть видит его глазами носителя другого языка и другой культуры. Фаза интерпретации текста является важным этапом при переводе, так как только после интерпретации текста переводчик составляет текст на родном языке.С

точки зрения прагматики целью такой интерпретации является уяснение того, для чего был создан текст, какова была коммуникативная интенция создателя текста, какую потребность этот текст удовлетворяет. Поэтому при переводе письменного текста на родной язык переводчик должен учитывать нормы родного языка и культуры. Следовательно одной из важнейших ступеней процесса перевода является текстотипологическая компетенция переводчика. Разнообразие жанров выбранных для письменного перевода текстов может обеспечить возможность обучения студентов важным для переводчика ситуациям коммуникации, поскольку, как известно, именно речевые действия в коммуникативных ситуациях формируют личность. Коммуникативная ситуация это «конкретная ситуация общения, в которую входят партнеры по коммуникации», она «определяет речевое поведение, способы реализации коммуникативной интенции, является неречевым компонентом процесса общения» [2, с.99]. Коммуникативная ситуация это важный момент для отбора необходимых для перевода текстов, которые являясь коммуникативными единицами, передают знания о мире. Она является важным моментом для определения корпуса текстов, которые должны сделать возможным формирование текстотипологической, социокультурной компетенций. Формирование коммуникативной компетенции должно осуществляться в условиях равномерного функционирования всех ее структурных компонентов: грамматического, социолингвистического, дискурсивного, стратегического [см.: 1:18].

Известно, что стереотипы, сложившиеся в обществе, способствуют тому, чтобы без особых усилий можно было бы получать необходимую информацию. Стереотипы, будучи фрагментами концептуальной картины мира, выступают чаще всего в виде слов или предложений, которые выражают культурно-национальное представление о предмете, явлении или ситуации. Это наивное, часто ложное представление, которое может дать искаженную картину действительного положения дел. При отборе текстов для письменного перевода необходимо включать в отобранные тексты и такие, которые отображают стереотипы национально-культурной общности изучаемого языка.

Правильно отобранный корпус текстов позволяет отобрать тот языковой материал, который даст возможность формировать переводческую компетенцию. Под языковым материалом понимаются «фонемы, буквы, интонационные конструкции, слова, словосочетания, готовые фразы, грамматические формы и структуры и т.п., подлежащие

изучению в процессе овладения языком. Языковой материал составляет важную часть содержания обучения и включается в учебную программу» [2:364].

При отборе текстов для обучения письменному переводу важна также частотность встречаемости жанров текста. При этом необходимо обратить особое внимание на типы и жанры, которые важны для будущей профессиональной деятельности переводчика, а также на такие тексты, которые содержат функционально-коммуникативные компоненты, то есть на тексты с точки зрения их переводимости/непереводимости.

Если исходить из того, что перевод это «перекодирование» того, что было уже выражено на каком-то языке, то непереводаемых оригиналов нет. Однако вопрос состоит не в том, можем ли мы перевести исходный текст, а в том, что из текста мы можем сохранить при переводе. С точки зрения лингводидактики различают три вида текстов. Прежде всего это тексты, которые можно полностью адекватно перевести, далее это тексты, в которых есть труднопереводимые моменты, однако имеются способы адекватной передачи их содержания, и наконец тексты, в которых есть непереводаемые моменты семантического, прагматического и социокультурного характера.

Принцип тематичности текстов не так важен, так как тема текста мало влияет на стратегию перевода. Необходимо однако отбирать наиболее значимые современные тексты и при этом не упускать необходимости отбора разнообразных текстов.

При отборе текстов для письменного перевода особая роль отводится включению в корпус текстов прецедентных текстов. Под прецедентными текстами понимаются как тексты, «(1) значимые для той или иной личности в познавательном и эмоциональном отношениях, (2) имеющие сверхличностный характер, т.е. хорошо известные широкому окружению данной личности, включая ее предшественников и современников, и наконец такие, (3) обращение к которым возобновляется неоднократно в дискурсе данной языковой личности» [3:216]. Прецедентные тексты необходимо включать в корпус отбираемых для письменного перевода текстов, так как они позволяют избегать коммуникативных неудач при переводе из-за незнания определенных реалий, а также по той причине, что текст может неправильно интерпретироваться из-за отсутствия представлений о его социальных, контекстуальных и экстралингвистических связях. Например, *The proof of the putting* (вариант *The proof of Putin*, ср.: англ. пословицу *The proof of*

the pudding is in the eating). Прецедентные имена также являются важным компонентом национальной культуры, например, the house that Jack built, Bloody Mary и др.

Таким образом, правильный отбор текстов для письменного перевода, учитывающий лингвокультурную специфику народа, менталитет иноязычной культурной общности, а также нормы родного языка и культуры, является гарантией для прагматической адекватности переводимого текста и недопущения ошибок в целях обеспечения его адекватного декодирования.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Canale, M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. In: Applied Linguistics, 1980, # 1/1, p. 1-14.
2. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). М., ИКАР, 2009.
3. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. Изд. 6-е, М., Изд-во ЛКИ, 2007.
4. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. М., Изд-во Слово, 2000.

ՆԵԼԼԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ - ԳՐԱՎՈՐ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ՏԵՔՍՏԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Հոդվածում ուսումնասիրվում են գրավոր թարգմանության համար նախատեսված տեքստերի ընտրության հիմնական չափանիշները: Տեքստերի ճիշտ ընտրությունը նպաստում է տեքստի՝ համարժեք թարգմանություն ստանալու նպատակով: Տեքստի ճիշտ ընտրության ժամանակ հաշվի են առնված լեզվամշակութային յուրահատկությունները, լեզվամտածողությունը, ինչպես նաև մայրենի լեզվի և ազգային մշակույթի հիմնական չափանիշները:

NELLY HARUTYUNYAN – ON SOME PRINCIPLES OF TEXT SELECTION IN THE COURSE OF WRITTEN TRANSLATION TEACHING

The article discusses the main principles of text selection for the written translation, which is based on the linguistic and communicative-pragmatic aspect of typological conception of the translation. The right selection of texts helps to discuss them as an element of real communication which is implemented with the aim of a better translation. The right selection of texts takes into consideration the linguistic-cultural peculiarities of the nation, their mentality and norms of mother tongue and national culture. Also types of genres of texts and their functional-communicative components should be taken into consideration.

LE CARATTERISTICHE SEMANTICO-FUNZIONALI DEL CASO ABLATIVO IN
ARMENO E LE SUE MODALITA' DI ESPRESSIONI IN ITALIANO

FRUNZE HOVHANNISYAN

Parole chiavi: caso ablativo, categoria grammaticale, caratteristiche semantico-funzionali, preposizioni

Il termine categoria ha in linguistica più significati, non perfettamente coerenti tra loro. Proviene dal vocabolario filosofico greco, dove significava propriamente "predicazione", il modo in cui qualcosa può essere "detto" di qualcos'altro: nella filosofia aristotelica, le categorie sono i diversi modi in cui le predicazioni possono essere fatte. In linguistica, dove migrò, molto per tempo, il termine indica oggetti disparati: da un lato sono categorie le "parti del discorso", dall'altro lo sono entità più propriamente nozionali, come "modo", "tempo", "persona" ed ecc.. Come molti termini fondamentali della linguistica, anche questo si mostra piuttosto opaco e oscillante. Le categorie grammaticali possono essere scoperte o coperte. Sono scoperte quelle in cui ogni membro dell'opzione grammaticale si manifesta fonologicamente; sono coperte quelle per le quali ciò non è vero. Ad esempio, in italiano la categoria di numero è normalmente scoperta sia per i nomi che per altre parti del discorso, ma esistono casi (come caffè, crisi) in cui ciò non vale, perché la differenza tra singolare e plurale è fonologicamente nulla. [Dardano1990:378-383]

Categoria grammaticale è "ogni classe di opzioni grammaticali complementari e omogenee". Tale omogeneità è definita dalla essenzialità di alcune fondamentali esperienze cognitive dell'uomo, quali la distinzione tra un genere maschile, un femminile e un neutro; la collocazione di un dato evento nel tempo e l'eventuale indicazione della sua durata; l'indicazione della numerosità di determinati oggetti (unicità/molteplicità).

Sonocategorie

grammaticali genere, numero, persona, tempo, modo/modalità, aspetto, diatesi, caso.

In grammatica e linguistica, il caso rappresenta la modificazione di un nome a seconda della sua funzione logica (soggetto, complemento diretto, complemento indiretto, ecc.). In alcune lingue, sia moderne sia antiche, ogni parola, a seconda della funzione svolta nella frase, assume

forme diverse. Il caso è una modificazione formale della terminazione di un nome con funzionalità morfosintattica. Casus (in greco ptòsis) rende l'idea di caduta. La funzione logica dei casi può essere svolta anche da una preposizione, come ad esempio accade in italiano, o da una posposizione, come accade nel giapponese. Quindi mentre in latino si dice ad esempio liber, libr-i, libr-o, in italiano abbiamo il libr-o, del libr-o, al libr-o. Il caso è una categoria tipica dei nominali, tra le prime ad essere state identificate e classificate. Per ogni occidentale istruito, la sua illustrazione più evidente è offerta dalle flessioni nominali del latino. In latino la funzione logica di un elemento del periodo è espressa dai casi. I casi sono sei: Il nominativo, che è il caso del soggetto; il genitivo, quello del complemento di specificazione; il dativo, che indica il complemento di termine; l'accusativo, il caso del complemento oggetto; il vocativo, che esprime una chiamata, un richiamo, un'invocazione, indicando la persona a cui ci si rivolge direttamente; e infine l'ablativo, che esprime diversi complementi, come quello di causa, mezzo e modo. Dall'antichità in poi, essa si è talmente diffusa che anche oggi ce ne serviamo per riferirci al comportamento dei nominali di altre lingue, anche se non sempre è possibile ravvisare qualcosa che sia paragonabile a casi. I casi servono ad una varietà di fini. Il più evidente è quello di marcare alcune delle funzioni grammaticali svolte dai nominali nell'enunciato, ovvero di indicare quale relazione essi hanno con la testa del sintagma di cui fanno parte. Una funzione grammaticale spesso marcata dal caso è quella di complemento oggetto. Il caso che segnala l'oggetto è l'accusativo. A parte il nominativo e l'accusativo, gli altri casi non sembrano servire a segnalare funzioni dell'enunciato. Il dativo, ad esempio, segnala normalmente il beneficiario dell'azione compiuta dall'attore. Lo strumentale indica lo strumento con cui l'azione si attua. Tra i casi ce ne sono alcuni con la speciale funzione di segnalare la localizzazione spaziale, più o meno nel senso indicato dalle tradizionali denominazioni di alcuni "complementi" (moto a luogo, stato in luogo, moto da luogo, ecc.). Ma, oltre che la pura e semplice localizzazione, le lingue sono spesso in grado di indicare con mezzi grammaticalizzati la direzione del movimento che viene compiuto in relazione al luogo in questione. E' probabilmente per una ragione cognitiva che le lingue dedicano una notevole parte della loro organizzazione grammaticale alla localizzazione nello spazio, che viene così ad essere una delle dimensioni del mondo extralinguistico codificate in modo più denso. A partire dal luogo in cui il parlante si trova nel momento dell'enunciazione, si organizza uno spazio che viene strutturato secondo alcune dimensioni essenziali. Il sistema minimo dei

casi locali è quello tripartite : moto a luogo, stato in luogo e moto da luogo.
[Dardano1990:378-383]

Nelle lingue che presentano una certa ricchezza flessionale, l'ordine delle parole è più libero, perché il caso è espresso dalla morfologia e non obbligatoriamente dall'ordine delle parole, a cui possono essere affidati altri compiti quali la manifestazione della struttura comunicativa dell'enunciato: ad esempio, la frase latina *Petrus Paulum salutatur* è equivalente a *Paulum Petrus salutatur* per quanto riguarda le relazioni morfo-sintattiche espresse, ma diverso è l'apporto comunicativo: infatti nel primo enunciato il rema è costituito da "Paulum salutatur", mentre nel secondo da "Petrus salutatur".

La posizione delle parole nella frase è invece fondamentale per lingue che non manifestano morfologicamente il caso, come ad esempio l'italiano o l'inglese; infatti in lingue SVO come queste è necessario, tranne casi particolari, utilizzare la costruzione *soggetto + predicato + complemento oggetto + complementi indiretti* perché l'inversione di una di queste parti del discorso potrebbe modificare il significato dell'enunciato.

In italiano, la declinazione secondo il caso è ormai decaduta per quanto riguarda nomi, aggettivi o avverbi. Tali parole assumono sempre la stessa forma per qualunque funzione assolta nel periodo (soggetto, complemento). Ad esempio, in italiano, la parola "cane" è sempre la stessa in ogni ambito della frase: *il cane azzannò la pecora, ho dato da mangiare al cane, la cuccia del cane* ecc. D'altra parte, i pronomi personali (io, tu, egli, ella, essi) assumono una forma diversa a seconda del ruolo svolto: io mangio, ma il coccodrillo mangia me: essi infatti, sono l'ultimo retaggio delle declinazioni latine. [Dardano 1990:378-383]

La struttura morfologica dell'armeno corrisponde con quella delle altre lingue indoeuropee, ma condivide alcuni fonemi distintivi e caratteristiche della grammatica con altre lingue della zona caucasica. Sia l'armeno classico, sia i dialetti moderni letterari e parlati hanno un complicato sistema di declinazione, con sei o sette casi: nominativo(detto in armeno ուղղական), genitivo(detto in armeno սեռական), dativo(detto in armeno տրական), accusativo(detto in armeno հայցական), ablativo (detto in armeno բացառական), istrumentale (detto in armeno գործիական) ed interno(detto in armeno ներգոյական) . [Խլիշաթյան,2007:41-46]

Come abbiamo già detto, l'italiano non usa i casi: ci sono solo alcune forme di nominativo, accusativo e dativo nel caso dei pronomi personali ("io", "me", "mi") e dei pronomi relativi ("che", "cui").

L'italiano deriva dal latino: questa nozione appartiene alla cultura comune. Si sa, inoltre, che al latino risalgono anche altri idiomi, come il francese, lo spagnolo e il portoghese. Tutte le lingue provenienti dal latino si chiamano lingue romanze o neolatine. Il latino era originariamente la lingua parlata dagli antichi Romani o Latini. In seguito a complesse vicende storiche, il latino diventò un idioma molto prestigioso e diffuso, tanto da essere sopravvissuto ininterrottamente fino a oggi come lingua di cultura, benché i suoi ambiti d'uso si siano drasticamente ridotti nelle fasi storiche più recenti. Ma quel che qui c'interessa non è tanto il latino come lingua della scuola, delle scienze o della religione, codice rigido e artificioso, quanto piuttosto il latino come mezzo di comunicazione quotidiana: nell'antichità il latino era infatti anche una normale lingua parlata, che a causa del suo prestigio e della potenza politico-militare dei Romani giunse ad essere adottata da molti popoli diversi. Il latino parlato non ha mai cessato di esistere ma, col passare dei secoli, si è gradualmente trasformato: le lingue, come numerosi altri aspetti delle culture umane, sono naturalmente soggette a cambiare nel tempo. Dal momento che il latino era usato in un territorio vastissimo, è stato inevitabile che il progressivo mutamento abbia comportato la formazione di innumerevoli idiomi differenti fra loro di regione in regione, benché chiaramente riconoscibili per il loro fondo comune. Le lingue romanze ufficiali, come l'italiano, sono in sostanza degli antichi dialetti che, per ragioni varie, hanno raggiunto un particolare prestigio: ad esempio, l'italiano è un'evoluzione letteraria del dialetto fiorentino del tempo di Dante, Petrarca e Boccaccio.

In grammatica e linguistica, il caso rappresenta la modificazione di un nome a seconda della sua funzione logica (soggetto, complemento diretto, complemento indiretto, ecc.).

In alcune lingue, sia moderne sia antiche, esiste la declinazione secondo il caso (ad esempio: armeno) oppure esiste il concetto di declinazione, ma essa si fa attraverso diversi mezzi linguistici. In italiano, la declinazione secondo il caso è ormai decaduta per quanto riguarda nomi, aggettivi o avverbi. L'italiano non usa i casi: ci sono solo alcune forme di nominativo, accusativo e dativo nel caso dei pronomi personali ("io", "me", "mi") e dei pronomi relativi ("che", "cui"), mentre

l'armeno possiede sette casi: nominativo (detto in armeno ուղղական), genitivo (detto in armeno սեռական), dativo (detto in armeno տրական), accusativo (detto in armeno հայցական), ablativo (detto in armeno բացառական), strumentale (detto in armeno գործիական) ed interno (detto in armeno ներգոյական) .

In base alla sua etimologia “caso ablativo” indica propriamente allontanamento, in italiano “caso ablativo” si forma attraverso le preposizioni , particolarmente attraverso la preposizione “di” e “da”. In armeno, invece, caso ablativo ha la struttura seguente: Nominativo + “ic” o “uc” (detto in armeno “-ից”, “-ուց”). “Ic” o “uc”(“-ից”, “-ուց”) indica allontanamento, ma in esso sono poi confluite altre funzioni, come ad esempio il moto da luogo , il tempo, l'origine ed eccetera. Il caso ablativo ha molteplici funzioni in armeno e le sue modalità di espressioni in italiano. Si esprime in diversi complementi, tra i quali sono il complemento di luogo : moto da luogo, complemento di tempo, complemento di allontanamento o separazione, complemento di paragone, complemento di agente o causa efficiente, complemento di causa, complemento partitivo o di limitazione, complemento di argomento, complemento di modo o maniera, complemento di materia, complemento di privazione e abbondanza. Si chiamano complementi quei nomi (o altre parti del discorso che svolgano la funzione di nome) che servono a compiere il senso di una frase, cioè a darle un senso compiuto.

Essi possono completare il senso del soggetto, del predicato, dell'attributo , dell'apposizione e di un altro complemento.

I complementi sono di tre specie:

- a) il complemento diretto o complemento oggetto che completa direttamente il senso espresso dal predicato, cioè ne definisce il senso senza alcuna preposizione che l'unisca allo stesso predicato: ad esempio, Dante amò Beatrice. Luigi lavora i campi;
- b) i complementi indiretti, che completano indirettamente il senso espresso dal predicato, cioè ne definiscono il senso tramite una preposizione: ad esempio, Carlo dà lavoro agli operai. Io lavoro in fabbrica;
- c) i complementi circostanziali (o di circostanza), che completano il senso espresso dal soggetto, dal predicato, dall'attributo, dall'apposizione o da altro complemento, per mezzo di idee accessorie di luogo, di tempo, di causa, di materia o di altre circostanze non strettamente necessarie per il senso della frase, ma che tuttavia le danno una maggiore precisione: ad esempio, Il padre lo faceva venire ogni giovedì, pomeriggio, su nella grande

clinica (B.Tecchi); dove i complementi “ogni giovedì pomeriggio” e “su nella grande clinica” precisano il tempo e il luogo in cui il padre faceva andare il figlio.

Per capire come funziona “caso ablativo” in armeno e in italiano, è bene consultare con attenzione gli esempi tratti dai libri famosi degli autori contemporanei armeni ed italiani .

Il complemento di allontanamento o separazione indica l’oggetto, dal quale si separa o si allontana un altro oggetto. In armeno si esprime con l’uso del caso ablativo. In italiano il complemento di allontanamento o separazione viene introdotto dalle preposizioni *da* e *di* . Nella gran parte degli esempi trovati la preposizione *da* si usa per formare il complemento citato sopra.

Dal punto di vista del senso proprio di questo complemento, non è importante se l’oggetto che si separa o allontana è connesso con l’altro come una sua component diretta o in un altro modo. Il complemento di allontanamento o separazione indica la persona, la cosa o il luogo da cui qualcuno o qualcosa si allontana o è lontano, si separa o è separato, si libera o si distingue, in senso proprio o in senso figurato. È retto da verbi indicanti allontanamento, separazione, liberazione, distacco, differenziazione, assoluzione e simili (*separare* o *separarsi*, *liberare* o *liberarsi*, *allontanare* o *allontanarsi*, *distinguere* e *distinguersi*, *dividere*, *assolvere*, *scagionare* ecc.) a da nomi (*separazione*, *lontananza* ecc.) e aggettivi (*libero* ecc.) di significato affine, ed è introdotto dalla preposizione **da**. Questo complemeno è una variante dal *moto da luogo*. Si distingue solo per lo specifico significato dei verbi e delle espressioni a cui si accompagna.

In italiano il complemento di allontanamento o separazione si forma attraverso le preposizioni *da* e *di*. In armeno sotto il nome del complemento di allontanamento o separazione abbiamo altre sfumature di allontanamento, ad esempio l'origine o provenienza. In italiano, invece, abbiamo il complemento di origine o provenienza, che non possiamo trovare in armeno. E' da notare il fatto che il famoso linguista E. Aghayan nel suo libro «Il sistema del caso e la coniugazione dell'armeno contemporaneo» (Ժամանակակից հայերենի հոլովումը և խոնարհումը) presenta il complemento di origine e provenienza come una parte del complemento di allontanamento o separazione, mentre F. Khlghatyan nel suo libro “Armeno moderno” (Ժամանակակից հայոց լեզու) presenta l’origine come un complemento separato. Il complemento di allontanamento o di separazione si

incontra maggiormente con l'uso della preposizione *da*, il complemento di origine o provenienza si forma con la preposizione *di*.

In armeno il complemento di allontanamento o separazione indica a) un oggetto dal quale si allontana o si separa un suo componente, b) un oggetto dal quale si allontana un altro oggetto connesso con esso in un modo o in un altro, c) l'oggetto dal quale si riceve, si prende un altro oggetto, d) l'oggetto dal quale nasce, proviene una cosa. Risponde alle domande *da chi? da dove?*

1. Տեսավ բժշկին վիրահատության պահին, խոսեց, կարդաց նրա *ստացած* մի քանի նամակը՝ ապաքինված *հիվանդներից*. [Պետրոսյան 1970:90]
2. Stanotte ho saputo che c'eri: una goccia di vita scappata *dal nulla*. [Fallaci 1997:7]
3. Ասում են, թե Շառլը օրվա մեջ մեջ մի քանի ժամ մենակ է մնում Փարիզի իր այգում, անջատվում *աշխարհից* և խոսում կորցրած մտերիմների հետ: [Պետրոսյան 1970:108]
4. *Dall'uovo* parte un cordone che si conclude in una palla bianca, lontana, con venature di rosso e macchie di azzuro. [Fallaci 1997:19]
5. *Երկնքից* մի երկար գոտի էր պոկվել ասես ու իջել ձորի վրա: [Պետրոսյան 1970:13]
6. Se *da ogni* uovo gallato nascesse un pulcino, questo pianeta sarebbe un pollaio. [Fallaci 1997:24]

Negli esempi presentati sopra il complemento di allontanamento o separazione indica l'oggetto dal quale si riceve, si prende un altro oggetto.

Nella lingua italiana per indicare la provenienza e l'origine si usa il complemento di origine o provenienza, mentre in armeno questo complemento pure fa parte del complemento di allontanamento o separazione. Nella sintassi della frase semplice, il complemento di origine segnala il luogo, o la famiglia, o la comunità, o la condizione (sociale, economica, ecc.) da cui proviene qualcosa o qualcuno, sia in senso proprio che in senso figurato. Il complemento risponde alle domande: *da chi? da che cosa? da dove?* In italiano il complemento di origine è solitamente introdotto dalle preposizioni *da, di*. Secondo le ricerche fatte un uso più frequente e diffuso della preposizione *da* è quello di indicare origine/provenienza. La preposizione *da* dà origine al complemento di origine o provenienza, che indica il luogo o la famiglia o

la condizione sociale ed economica da cui proviene qualcuno o qualcosa, in senso proprio o in senso figurato. È retto da verbi *come nascere, discendere, provenire, derivare, sorgere, essere* o da aggettivi di significato affine come *nativo, originario*, ed è introdotto anche dalla preposizione **di**.

7. –Դուք *Երևանից* եք,-հարցրի: [Պետրոսյան 1970:53]
8. Te la imporrò lo stesso quella prepotenza che fu imposta anche a me, e ai miei genitori, ai miei nonni, ai nonni dei miei nonni: su fino al primo essere umano partorito *da* un essere umano. [Fallaci 1997:10]
9. Հերս *Քիթլիսից* էր, կքչեմ: – Դպրոցական ընկերս է, նշանավոր ժուռնալիստ, ատամի տակ չընկնեք, հա, - հետո նստեց իր տեղը, - հիմա, Լևոն ջան, մի երկու *րոպեից*: [Պետրոսյան 1970:131]
10. E tutti i loro eroi sono maschi: da quel prometeo che scoprì il fuoco a quell'licano che tentò di volare, su fino a Gesù che dichiarano figlio del Padre e dello Spirito Santo: quasi che la donna *da* cui fu partorito fosse un'incubatrice o una balia. [Fallaci 1997:12]

Oltre alla preposizione *da*, nella lingua italiana, per indicare allontanamento o separazione, più raramente si usano anche le preposizioni *a* e *di*.

11. Proprio a te che mi *rubi a me* stessa e mi succhi il sangue e mi respiri il respiro? [Fallaci 1997:18]
12. Incomincio annunciandoti che non sarai più solo quaggiù e che, se vorrai liberarti *degli* altri, *della* loro compagnia forzata, non ci riuscirai. [Fallaci 1997: 35]

Negli esempi seguenti il caso ablativo rappresenta un oggetto dal quale si allontana o si separa un suo componente.

13. Քառակուսի *տետրակից* պոկած թուղթ էր, ամեն քառակուսու մեջ՝ կարմիր մատիտով խաչ դրած. այդ նշանակում է՝ համարը գրադված է: [Պետրոսյան 1970:47]
14. Allora i girini che togli *dalla vasca* del tuo giardino perché non diventino ranochhi e non ti disturbino la notte gracidando? [Fallaci 1997:25]
15. – Գիտե՞ս, - ասաց Լևոնը,- եթե քո *զգեստից* մի թել քանդեմ ու քաշեմ, մի քանի րոպե հետո կմերկանաս, հը՞... [Պետրոսյան 1970:133]

16. E comunque, una volta uscito *dal mio corpo*, non avrai più bisogno di me. [Fallaci 1997:58]

Ora presentiamo degli esempi dove il complemento di separazione o allontanamento indica due oggetti separati l'uno dall'altro.

17. Երևացին տեսավ նոր շիրմաքարեր՝ *հրաշից* բաժանված մետաղյա ցանկապատերով: [Պետրոսյան 1970:120]

18. Del resto il filo che *divide* chi ha la coda *da chi* non ce l'ha, è un filo talmente sottile: in pratica si riduce alla facoltà di poter crescere o no una creatura nel ventre. [Fallaci 1997:14]

Nella sintassi della frase semplice, in presenza di un verbo in forma passiva, il complemento di causa efficiente indica la cosa o l'animale reificato (cioè considerato come se fosse un ente inanimato) che compie l'azione indicata dal verbo. Quando l'azione è compiuta da un ente animato (una persona, un animale o una cosa personificata) si parla di complemento di agente. Risponde alla domanda : da che cosa?, ad opera di che cosa? In italiano, i complementi di causa efficiente e d'agente sono introdotti dalla preposizione “da”, semplice o articolata, oppure dalla locuzione da parte *di*. Può essere usata anche la particella pronominale “ne”.

Il complemento d'agente indica l'essere vivente-persona o animale da cui viene compiuta l'azione espresso da un verbo passivo:

1. Նայեց հատուկենտ ծառերին, որ այդ ամայության մեջ թվում էին սխալ, թվում էին մոռացված մեկնումեկի *կողմից*, որ հիմա ուրորէ, կիիշի, կվերադառնա, հանելով *հողից* կտանի ու կլինի լրիվ, իսպանական ամայություն: [Պետրոսյան 1970:112]
2. Lo so: il nostro è un mondo fabbricato *dagli* uomini per gli uomini, la loro dittatura è così antica che si estende perfino al linguaggio. [Fallaci 1997:12]
3. Տաթևիկի լավ սանրված մազերը, բրդյա գործված զգեստի մեջ սեղմված մարմինը մի տեսակ օտար էր շրջկենտրոնի ճաշարանի ֆոնին՝ անճաշակ սփռոցների, չսափրված մատուցողի ու թուրքական մեղրածոր երգերի հարևանությամբ, որ անընդհատ արտադրվում էին ինչ-որ տեղ դրված *ռադիոլայից*: [Պետրոսյան 1970:131]
4. Per strada correva, inseguita *dai* poliziotti, ed era straziante vedere una vecchia che correva così. [Fallaci 1997:28]

Quando l'azione viene compiuta da un essere inanimato, anziché di complemento d'agente si parla più propriamente di complemento di causa efficiente:

5. Պատահե՞լ է, որ ամառվա շոգին, երբ *արևից* ու *երազներից* թմրած՝ կանգնած էք եղել, կատակասեր մեկը սառը ջուր է լցրել ձեր ծոծորակին: [Պետրոսյան 1970:5]
6. È stato come sentirsi colpire in petto *da una fucilata*. [Fallaci 1997:7]
7. Հոգնել էի այս *մթությունից, լույսերից, ամեն ինչից*, իսկ նա սպասում էր: [Պետրոսյան 1970:9]
8. Però mi sono divertita assai meno quando, incoraggiato *dal* fatto che ascoltassi zitta, ho concluso che la spesa potevamo spenderla a metà: dopotutto eravamo “colpevoli entrambi”. [Fallaci 1997:17]

I complementi di agente e di causa efficiente rappresentano dunque il soggetto logico (che fa l'azione) di una frase, in cui il soggetto grammaticale subisce l'azione espressa dal verbo. Con la trasformazione dalla forma passiva a quella attiva, esso diviene il soggetto anche grammaticale della proposizione: ad esempio, gli scolari sono lodati dal maestro; il toro fu ucciso da un fulmine (forma passiva). Il maestro loda gli scolari; un fulmine uccise il toro (forma attiva). Dai due precedenti esempi, appare chiaro che i soggetti delle proposizioni passive (gli scolari, il toro) diventano complementi oggetto della proposizione attiva; i complementi di agente e di causa efficiente (dal maestro, da un fulmine) diventano i soggetti con cui concordano i verbi rivolti in attivo.

9. Սուրենը վաղը ինձ էլ իր հետ քարշ կտա խանութ, ու ես հաստատ կզգվեմ *աշխարհից*: [Պետրոսյան 1970:81]
10. È paura *di* te, *del* caso che ti ha strappato al nulla, per agganciarti al mio ventre. [Fallaci 1997:7]
11. Նա վախենում էր անհերթեթ *մտքերից*, դրանք խառնում են կյանքի բոլոր օրենքները, որովհետև հաճախ ավելի տրամաբանական են թվում: [Պետրոսյան 1970:106]
12. Io, in fondo, non temo neanche *di* morire, perché se uno muore vuol dire che è nato, che è uscito *dal* niente. [Fallaci 1997:8]

Khlgatyan distingue due tipi di complemento di agente o causa efficiente: attivo e passivo. I verbi dell'influenza passiva sono quelli come *vergognarsi, offendersi, avere paura, annoiarsi* ecc. Come si vede dagli esempi, i complementi d'agente e di causa efficiente sono introdotti dalla

preposizione **DA** semplice o articolata. Essi possono essere anche costituiti dalla particella pronominale **ne** (=da esso, da essa, da essi ecc.).

LA BIBLIOGRAFIA

1. Աբեղյան Մ., Հայոց լեզվի տեսություն, Երևան, 1965թ., էջ 399, 448-455:
2. Աբեղյան Մ., Աշխարհաբար հոլովներ , Երևան,1908թ., էջ 4,52-53,72:
3. Աղայան Է.Բ., Ժամանակակից հայերենի հոլովումը և խոնարհումը, Երևան, 1967թ., էջ 444:
4. Աճառյան Հր., Լիակատար քերականություն հայոց լեզվի, Երևան, 2005թ., էջ 352:
5. Առաքելյան Վ., Ժամանակակից հայերենի հոլովների և հոլովական կապակցությունների իմաստային առումները, Երևան, 1957թ. էջ 99:
6. Գյուլբուդաղյան Ս. Վ., Ժամանակակից հայերենի շարահյուսություն, Երևանի Համալսարանի հրատակակցություն, Երևան, 1988
7. Խլղաթյան Ֆ.Հ., Ժամանակակից հայոց լեզու, <<Գ>> հատոր, Երևան, 2007թ., էջ 41 – 66:
8. Սևակ Գ., Ժամանակակից հայոց լեզվի դասընթացներ, Երևան, 1955թ., էջ 259:
9. Փոլադյան Մ., Հայերենի հոլովները և մտքի կինետիկան, Երևան, 2002թ., էջ 109:
10. Federico Rancoroni, Grammatica Essenziale della lingua italiana, Oscar mondatori, 2010
11. Dardano M. , La nuova grammatica della lingua italiana, Zanichelli, Bologna, 1997
12. Dardano M. e Trifone P., La lingua italiana ,Zanichelli, Bologna, 1990, pp.378-383.
13. Dardano M. e Trifone P, Grammatica italiana ,Zanichelli, Bologna, 1997, pp.920.
14. Dardano M. ,La nuova grammatica della lingua italiana , Zanichelli, Bologna, 1997,pp. 80-110.
15. Dardano M./ Trifone P. “Grammatica italiana con nozioni di linguistica” Zanichelli, Bologna 2006, pp. 593-595.
16. Frescura M. ; Marzano M. ; Pecorelli N. “Le preposizioni in contesto” , Guerra Edizione , Perugia , 2008, pp. 6-71.
17. Serianni L., Lezioni di grammatica storica italiana, Biblioteca di cultura, 1998, pp. 308-315.
18. Renzi L., Salvi G., Cardinaletti A., Grande grammatica italiana di consultazione, Il Mulino, 1988, pp.613-618.

19. Sensini M., Federico Roncoroni, La grammatica della lingua italiana, A. Mondadori, 1997, pp. 360-382.
20. Sensini M. La grammatica della lingua italiana, Arnoldo Mondadori editore S.p.a Milano 1997 pp.3 – 67.

ՖՐՈՆԶԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ - ԲԱՑԱՌԱԿԱՆ ՀՈՒՈՎԻ ԻՄԱՍՏԱԳՈՐԾԱՌԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԱՐԴԻ ԱՐԵՎԵԼԱՀԱՅԵՐԵՆՈՄ ԵՎ ԴՐԱ ԴՐՍԵՎՈՐՄԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԻՏԱԼԵՐԵՆՈՄ

Հոդվածում վերլուծվում է բացառական հոլովի իմաստագործառական առանձնահատկությունները արդի արևելահայերենում և դրա դրսևորման միջոցները ժամանակակից իտալերենում:

FRUNZE HOVHANNISYAN - THE SEMANTICO-FUNCTIONAL PECULIARITIES OF THE ABLATIV CASE IN ARMENIAN AND ITS MANIFESTATIONS IN ITALIAN

The paper aims at analyzing the semantic-functional peculiarities of the ablative case in modern Armenian and its manifestations in modern Italian.

LE CARATTERISTICHE SEMANTICO-FUNZIONALI DEGLI AVVERBI E DELLE
CONGIUNZIONI CHE ESPRIMONO NEGAZIONE NEL LINGUAGGIO GIORNALISTICO IN
ITALIANO, ARMENO ED INGLESE

FRUNZE HOVHANNISYAN
BELA MARGARYAN

“Il peccato negato diventa grande il doppio”
Gregorio Magno

Parole chiavi : Linguistica contrastiva, , linguistica comparativa, linguistica confrontativa, linguistica tipologica, convergenza, comunicazione interlinguistica , asimmetria morfologica, negazione comune, , negazione irrevocabile, negazione assoluta, differenziazione, concetto astratto, cognizione, livello strutturale, frase interrogativa, forma affermativa, , negazione morfologica, avverbio di dubbio, avverbio di affermazione

La linguistica contrastiva (o grammatica contrastiva) si occupa principalmente dell'individuazione delle divergenze, riscontrabili tra due o più lingue diverse. Si tratta di una disciplina che rientra nelle applicazioni empiriche della linguistica e che contribuisce all'identificazione, alla comprensione e allo studio delle differenze presenti tra le lingue. Essa si distingue dalla linguistica comparativa o confrontativa e dalla linguistica tipologica: la prima, volta ad indagare su divergenze, convergenze, ma anche identità dei singoli elementi [Ramat 1982: 263]; la seconda, invece, incentrata sull'individuazione di tendenze e categorie, al fine di classificare le lingue secondo parametri universali. Il denominatore comune di questi tre tipi di analisi linguistica è la comparazione di due o più lingue.

Il contributo di tali discipline all'insegnamento e, in particolar modo, alla traduzione e interpretazione di lingue straniere è fondamentale, in quanto permette una comprensione profonda delle caratteristiche delle lingue e, conseguentemente, facilita la risoluzione dei problemi posti dalla comunicazione interlinguistica. Il presente studio si colloca proprio in quest'ottica. La messa in luce delle asimmetrie morfologiche che distinguono le due lingue prese in esame, permette al traduttore, e in particolare all'interprete, di individuare più rapidamente il problema traduttivo. Da ciò ne consegue una resa di qualità più elevata.

La presente ricerca è stata condotta principalmente sul discorso politico.

La negazione comune implica l'eliminazione del consueto rifiuto, la distruzione, esclude dell'esistenza, ma c'è positività in essa. La negazione non dovrebbe essere negabile, perché nella seconda negazione, la distruzione viene preso in considerazione come una negazione irrevocabile e assoluta sfrattato dalla realtà come si esprime in *o ... o* principio. A questa condizione soltanto un caso reale o potenziale è confermata, l'altra ovviamente, è negato. La conferma o la negazione del primo e secondo caso dipende dalle basi oggettivi e soggettivi. Se la prima realtà è confermata, il secondo è negato. La conferma di un termine implica la negazione di un altro, che deriva dalla peculiarità di *o ... o* struttura, in cui solo uno può essere confermata.

Per superare la *o ... o* principio, dobbiamo mantenere il senso ontologico, il significato positivo della negazione. Si può dire che è il concetto "astratto" della negazione declina il suo senso ontologico. In realtà secondo questo concetto il ruolo della negazione sta nel "negazione della menzogna", che è in qualcosa che non esiste, in qualcosa che è penetrato illegalmente realtà oggettiva dalla soggettività. E la realtà è libero di falsità, il ruolo della negazione è finita, quindi in realtà esiste solo la positività.

Da questo punto di vista, da un lato la forza assoluta negativa è attribuito alla negazione, dall'altro lato si è considerato come qualcosa che è destinato per la distruzione. Al contrario, deve bisogna notare che il senso di negazione sta nella differenziazione. La differenziazione significa la considerazione della differenza come la sua esistenza della differenziazione, come la struttura ontologica positiva.

Siccome la negazione non è la negazione di falsi idee, ma un vero e proprio orientamento tra le relazioni, quindi ogni negazione è "una conferma di una vera relazione negativa e " la conferma del contenuto negative.

Come concetto astratto e teoria logica, da una parte, un significato negativo completa è attribuita alla teoria negativa, d'altra parte, si ritiene che sull'attuazione di questo processo, l'intero significato della negazione è consumato.

Nella filosofia del processo cognitivo, diversi fattori sono indicati; sensazione, esperienza, intelligenza e così via. Nel processo cognitivo, l'opposizione svolge un ruolo unico, cioè, la nomina della base opposto e il riconoscimento della verità.

Nelle teorie cognitive, la negazione non è assoluta, che è, la negazione non suppone una distruzione, ma conferma la verità. Nel processo cognitivo, con la conferma e negazione, l'essenza dell'oggetto viene rivelato. In questo caso la conferma e la negazione sono mezzi di cognizione.

Nella coscienza di tutti i giorni il concetto "negazione" corrisponde alla parola "no". Negare significa dire di "no", di rifiutare qualcosa.

La negazione come una categoria è in tutte le scienze. Nella linguistica la negazione viene utilizzato come categoria inversa di conferma. La negazione della lingua si manifesta in livelli strutturali e semantici.

Nel livello strutturale, la negazione viene sempre segnalato, che è, le unità negativi sono sempre presenti con l'aiuto di questi ultimi, la relazione negativa è formato. Nel linguaggio però, la presenza dell'elemento negativo suggerisce negazione. Nelle frasi interrogative e negative per esempio, l'elemento negativo non compie la sua funzione generale, che è, non trasmettere un significato negativo.

Nella doppia negazione, maggiormente il senso affermativo è presente. Nella frase per esempio, "non posso non dire" suggerisce la forma affermativa di "devo dire". Se una parte di tale struttura sarebbe positivo, la struttura avrebbe significato negativo, e la doppia negazione esclude il significato negativo e dà un contenuto affermativa a tutta la struttura.

In armeno, nel dizionario linguistico l'avverbio viene definito come *"una parte invariabile del discorso che indica la caratteristica di un'altra caratteristica"*. [Պետրոսյան, Գալստյան, Ղարազուլյան 1975: 207] Nella linguistica italiana, l'avverbio viene definito come *"elemento lessicale invariabile che dà un valore più circostanziato e preciso a un verbo (o a un aggettivo o a un altro avverbio)"*. Così l'avverbio mostra la caratteristica di un'altra caratteristica. È una delle parti del discorso che esprime significato sostanziale e non varia. A. Abrahamyan definisce l'avverbio nel modo seguente; *"L'avverbio come parte del discorso in essa include tali parole che mostrano varie circostanze, complimenti (luogo, tempo, forma, dimensione) dell'azione, la caratteristica di un'altra caratteristica e un grado. Con questo speciale peculiarità di una parte del discorso, si attengono al verbi, aggettivi e avverbi. Esprimere circostanze, una laurea e una caratteristica di una caratteristica, gli avverbi non vengono modificate, coniugati o inclinate"*. [Աբրահամյան 1965: 267] In lingua armena, una serie di avverbi di tempo,

dimensione, grado e quantità hanno il significato negativo. Essi sono; *երբեք, այլևս, ամենևին, բնավ, ոչ մի կերպ*.

In italiano in relazione al tipo di determinazione che esprimono, gli avverbi si dividono in; *avverbio di modo* (o qualitativi) che generalmente corrispondono agli aggettivi qualificativi e come essi sono particolarmente vari e numerosi, *avverbio di luogo, avverbio di tempo, avverbio di quantità, avverbio di affermazione, avverbio di dubbio, avverbi interrogativi e avverbio di negazione*. Gli avverbi negativi in italiano, sono; *non, neppure, nemmeno, neanche, no, mica*.

L'avverbio **բնավ** è dal pahlavi *bun*; ‘fondazione, radice, origine, inizio, principale’. Semanticamente è equivalente a *ամենևին*, ed esprime un significato negativo, una negazione di una possibilità.

Հայաստանի՝ Եվրասիական մաքսային միությանն անդամակցելու որոշումը բնավ չի նշանակում, որ որեւէ կերպ Հայաստանի համար նվազելու է Եվրոպական միության՝ որպես կարելիորագույն տնտեսական տարածաշրջանի դերակատարումը:

Մենք պատերազմ հրահրելու որևէ պատճառ չունենք: Մենք ինքներս միջադեպեր չենք հրահրում: Դուք դրա մասին շատ լավ գիտեք: Եվ մենք երբեք նախահարձակ չենք լինում: Դա մեզ պետք չի բնավ:

Վերջերս ես տարբեր տեղերից լսում եմ, որ ինչ-որ տեղեր իբրև թե անձնագրեր են հավաքում, ինչ-որ տեղերում իբրև ուսանողներին ներգրավում են, պարտադրում են մասնակցել քարոզարշավին: Ասում են նույնիսկ, որ որոշ դասախոսներ դասաժամերը վեր են ածում քարոզչության: Մեզ դա պետք չէ: Բնավ պետք չէ:

More importantly, because of you, we have seen that it's possible to overcome the politics of division and distraction; that it's possible to overcome the same old negative attacks that are always about scoring points and **never about** solving our problems .

In reaffirming the greatness of our nation, we understand that greatness is **never** a given. It must be earned. Our journey has **never** been one of short-cuts or settling for less.

Americans who sent a message to the world that we have **never** been a collection of Red States and Blue States: we are, and always will be, the United States of America.

L'avverbio **երբեք** deriva dalla radice *երբ*. Sebbene la funzione principale degli avverbi di tempo è indicare qualcosa che non termina, che è qualcosa senza fine, essi, a seconda della condizione del loro utilizzo,

possono essere in qualche modo limitati. Tra loro ci sono gli avverbi *երբեք*, *այլևս*. Gli avverbi *բնավ* e *երբեք* possono essere usati insieme nello stesso tempo. L'avverbio *երբեք* viene usato con le forme negative dei verbi.

Չենք հոխորտացել, բայց մարտի դաշտում մեր գերակայությունն ենք նրանց պարտադրել: Այսօր մենք շատ ավելի պինդ ենք: Այնքան պինդ ենք, որքան երբեք չենք եղել:

Մենք պատերազմ հրահրելու որևէ պատճառ չունենք: Մենք ինքներս միջադեպեր չենք հրահրում: Դուք դրա մասին շատ լավ գիտեք: Եվ մենք երբեք նախահարձակ չենք լինում: Դա մեզ պետք չի բնավ:

Երբեք մեր բանակն այսքան սպառազինված ու մարտունակ չի եղել: **Երբեք**, համենայնդեպս, ես չեմ հիշում, որ Ղարաբաղի հարցով այսպիսի միանշանակություն լինի: Մենք ունենք մի որակ, մի հատկանիշ՝ մենք չենք փորձում որևէ մեկին խաբել կամ մոլորեցնել, մենք ասում ենք՝ սա՛ է մեր շահը, մենք սրա համար պատրաստ ենք սա անել, այստեղ պատրաստ չենք սա անել:

Պետությունը երբեք չի խրախուսել բռնությունների միտված երկխմաստ քարոզչությունը:

The mother in Wisconsin who gave me a bracelet inscribed with the name of the son she lost in Iraq; the families who pray for their loved ones to come home; the heroes on their third and fourth and fifth tour of duty – they can't afford four more years of a war that should've **never** been authorized and never been waged.

And yet, every day he went, and he labored, and he sent my wife and her brother to one of the best colleges in the nation.

L'avverbio **այլևս** è l'avverbio di tempo ha un significato di «էլ, դեռ ավելի»:

Հիշե՛ք նաև, որ դուք այլևս չեք լինելու «կամավորականներ»: Դուք Հայաստանի Հանրապետության վաղվա զինվորներն ու սպաներն եք:

Մենք այնքան ենք քչացել, որ այլևս տեղ չունենք պակասելու: Սակայն սա միայն պետության խնդիրը չէ, այլ բոլորիս. պետք է համապատասխան մթնոլորտ ստեղծենք:

This time we can face down those who say our road is too long; that our climb is too steep; that we can **no longer** achieve the change that we seek.

And while she's **no longer** with us, I know my grandmother is watching, along with the family that made me who I am.

Ora questo avverbio è utilizzato anche con il significato di «արդեն». Ma in questo caso, questo avverbio viene utilizzato con le forme positive del verbo.

Ինքն այլևս նախկին դեպքան է, թող իր նոր աշխատանքով զբաղվի և մեր ներքին գործերին չխառնվի և հայտարարի բաներ, որոնք վստահ եմ, որ չեն բխում Ռուսաստանի ազգային շահերից:

Il **էլ** è una parola polisemica. In armeno moderno è usato come un avverbio di tempo con il significato di «

այլեւս». Il **էլ** è usato anche come un avverbio di dimensioni e grado con il significato di «*էլի*».

Եթե Օրաման ասեր ցեղասպանություն, էլի դժգոհելու էինք, թե ինչո՞ւ երկու անգամ չասեց:

Nor is the question before us whether the market is a force for good or ill.

It was a job that **didn't just** give him a paycheck, but a sense of dignity and self-worth. It was an America that didn't just reward wealth, but the work and the workers who created it.

L'avverbio **ամենևին** indica il grado di manifestazione di una funzione o una caratteristica dal punto di vista della negazione. In questo caso si suggerisce una totale assenza di un grado di una manifestazione di una caratteristica. In lingua armena, l'avverbio *ամենևին* ha i seguenti significati; «*բոլորովին, միանգամայն*». Ma è utilizzato in frasi negative con il significato negativo.

Սահմանադրական բարեփոխումները մարդկանց եւ քաղաքական գործիչների ու նրանց ամբիցիաների մասին չեն ամենևին, դրանք մեր երկրի, մեր զավակների ավելի ապահով ու զարգացման ավելի ամուր նախադրյալներով ապագայի համար են:

Ինձ հետ նման հանդիպումների, խորհրդակցությունների ժամանակ հանրությանը հետաքրքրող հարցերի բարձրացումը, ամենևին չի նշանակում, որ Հանրային խորհուրդն ավարտել է իր գործը և ներկայացված հարցն արդեն իմ խնդիրն է:

That **no matter** how much money you start with or where you come from or who your parents are, opportunity is yours if you're willing to reach for it and work for it.

Alcuni avverbi di dimensioni (*ամբողջովին, լիովին, բոլորովին, իսպառ*) esprimono una relazione tra una parte e il tutto. Possono essere

utilizzati sia con le forme positive e negative dei verbi. Poiché questi avverbi esprimono un significato di completezza, utilizzato con le forme positive dei verbi, suppongono la negazione dei termini opposti. Quest'ultimo, anche se non viene utilizzato grammaticalmente, semanticamente è inteso.

Հայաստանում գործում է շուրջ 1400 ձեռնարկություն՝ հայ-ռուսական կամ **ամբողջովին** ռուսական կապիտալով:

Եթե միջազգային հանրությունը միասնականորեն պատասխաներ Հայոց ցեղասպանությանը, 20-րդ դարը **բոլորովին** այլ կլիներ:

Մենք պետք է ամեն ինչ անենք, որ մեր քաղաքական կյանքը կազմակերպվի ազգային համաձայնության սկզբունքով: Պիտի **խսպառ** վերացնենք պարտադրանքով հարցեր լուծելու մտայնությունը:

In armeno c'è anche una struttura **ոչ մի կերպ**, che ha un significato di un avverbio di modo che nega tutti i mezzi possibili.

Հայաստանի ներկա խնդիրները **ոչ մի կերպ** կապված չեն գործող Սահմանադրության հետ, առավել ևս՝ պետական կառավարման ձևի հետ:

Ադրբեջանի հայատյաց եւ ազրեսիվ վարքագիծը հաստատում է մեր այն համոզմունքը, որ Լեռնային Ղարաբաղը **ոչ մի կերպ** ապագա չունի Ադրբեջանի կազմում:

Սպառնազինություն ունենալը չի կարող երաշխիք հանդիսանալ հաղթանակի համար եւ **ոչ մի կերպ** չի կարող ազդել ուժերի հարաբերակցության վրա:

Con questa struttura il predicato sempre viene usato nella forma negativa. Adesso vediamo gli avverbi di negazione in italiano e i loro utilizzo nel discorso politico di Silvio Berlusconi.

Gli avverbi di negazione in italiano, sono; *non, neppure, nemmeno, neanche, no, mica*.

Non è l'avverbio negativo per eccellenza. Sempre preposto al verbo, individua e connota la frase negativa: “*Non voglio vederlo*”. Spesso *non* viene rafforzato da un elemento proposto al verbo: “*Non ti credo mica*”, “*Non lo voglio affatto vedere*”. *Non*, oltre che negare un'intera frase, può accompagnare e negare anche un solo elemento della frase, generalmente un pronome, un aggettivo o un avverbio: “*Non molti ti hanno creduto*” Questa forma di negazione dà vita alla figura retorica della litote. Quando è in relazione con un'altra negazione, *non* la rafforza; “*Non ho visto nessuno*”. Nel linguaggio giornalistico è abbastanza frequente anche l'uso di *non* seguito da un nome, uso in cui *non* perde la sua funzione di avverbio

per assimilarsi a un prefisso negativo; “Gandhi è il profeta della *non* vilenza”. Nelle contrapposizioni, quando non si ripete il verbo nel secondo termine, *non* viene sostituito da *no*; “Vieni con noi o no”? Se si ripete il verbo, invece, rimane *non*; “Vieni con noi o non vieni?”. La sostituzione di *non* con *meno* è tipica del linguaggio burocratico e convenzionale. *Non* può essere usato *in modo pleonastico*, in espressioni come; “Quante sciocchezze *non* hai fatto ieri!” e soprattutto nelle proposizioni temporali introdotte da *finché*; “Ti abbiamo aspettato, finché *non* hanno chiuso la stazione”.

Il riordino delle Forze di Polizia non può passare attraverso la soppressione del Corpo forestale dello Stato: disperdere un patrimonio di competenza così importante per la protezione dell'ambiente, dell'agricoltura e del territorio sarebbe un grave errore.

Non c'è chiarezza sul progetto del governo che prevede lo smembramento di un corpo di circa 200 anni che si è sempre occupato dell'ambiente, della natura, degli animali e della biodiversità.

È giusto eliminare le sovrapposizioni di competenze tra le varie forze dell'ordine, ma il progetto del Governo procede in modo affrettato ad accorpamenti che non garantiranno maggiore efficienza ma, anzi, rischiano di generare confusione in un settore, quale quello della polizia ambientale e agroalimentare, importantissimo per la tutela della salute dei cittadini e del nostro Made in Italy.

Quello che non dovrebbe accadere in un Paese civile se solo fosse in vigore una giustizia degna di questo nome, e che stamattina attende la sanzione (forse) definitiva dalla Cassazione, è invece avvenuto a scapito della preda prediletta delle toghe italiane.

Mica è una forma tipica del linguaggio di livello familiare-colloquiale delle parole settentrionali. Propriamente è un nome e non ha alcun valore negativo. Usato per rafforzare la negazione *non* ha assunto funzione di avverbio e valore negativo: “Non sono mica stato io”. Forte di questo suo valore negativo acquisito, *mica*, nel parlato viene spesso usato come avverbio negativo senza *non*, specialmente davanti al verbo (“Mica è brutto, questo film”) o, in frasi prive di verbo, davanti a un aggettivo (“Mica brutta la ragazza”) o un avverbio (“Mica male”).

Come, chi me lo ha fatto fare? Sono milanista, sono tifoso, non sono mica una bestia diversa dagli altri solo perché mi chiamo Berlusconi... Non c'è solo il Berlusconi dipinto sui giornali...

Se sarà necessario, scheda bianca pure dopo il quarto scrutinio. Anche perché è stato Matteo Renzi "a non rispettare i patti, mica noi", e "la candidatura di Sergio Mattarella segna un altolà al patto del Nazareno".

Gli avverbi di negazione **nemmeno, neanche, neppure**, tutti composti con la congiunzione *né* sono usati per rafforzare *non*; "Non mi ascolta *neppure*". Però possono anche sostituirlo e, in questo caso, sono collocati davanti al verbo; "Neppure mi ascolta". Essi possono determinare negativamente anche un nome o un pronome, sia come rafforzativi di *non* sia da soli: "Non ha scritto *neanche* Lorenzo "; "*Neanche* Lorenzo ha scritto".

Ma nelle mie televisioni, non c'è nemmeno un giornalista con la tessera socialista.

Di Pietro invece ha fatto esami dopo tre giorni, roba che io ci mettevo mesi e a Montenero di Bisaccia nessuno sapeva che si stava laureando, nemmeno i suoi genitori.

Noi non siamo in questa posizione, dunque non possiamo nemmeno abusarne. Credo, semmai, che in questa situazione si trovino altri.

Non mi è passato neanche per l'anticamera del cervello di paragonarlo a Mussolini... Mussolini è stato un protagonista della storia, Prodi invece è una comparsa della cronaca.

Non mi è passato neanche per l'anticamera del cervello di paragonarlo a Mussolini.

Non farei mai qualcosa per contrappormi alla Rai. Neanche nell'immagine. Siamo così diversi, la Rai e noi: mi lasci dire per una volta che siamo piccoli, e molto più poveri, senza il canone tv.

All iberian non conoscevo neppure l'esistenza.

Il Jobs Act non porterà neppure un posto di lavoro in più.

Our workers are **no less** productive than when this crisis began. Our minds are **no less** inventive, our goods and services **no less** needed than they were last week or last month or last year.

No viene tradizionalmente registrato tra gli avverbi di negazione. Non ha la funzione di determinare un'altra parola come è tipico degli avverbi ma serve per sostituire nelle risposte un'intera frase; "Sei stato in biblioteca?" "No (= non sono stato in biblioteca)". Per questa sua caratteristica, *no* si chiama *parola olofastica*, cioè "parola che equivale a un'intera frase". *No* si usa sempre da solo nelle risposte o nelle frasi che esprimono un'alternativa o una contrapposizione: "Vuoi salire o *no?*". Per

accompagnare un verbo, un aggettivo, un avverbio, un nome o un pronome, si deve usare *non*, che è il vero avverbio di negazione: “Noi, *non* voi, siamo stati scelti per recita”. *No* può essere rafforzato con il raddoppiamento (*no no*, *no e poi no*), con l'aiuto di avverbi affermativi come *davvero* e *certo* (*no davvero*, *no certo*, *certo che no*) o da formule come *nossignore*. Forme rafforzative di negazione sono anche le costruzioni di *no* con la congiunzione *che*, “*No che non vengo*”. *No* può essere sostantivo, come tutte le parole: “un secco *no*”, “rispondere di *no*”.

Voteremo un secco no alle riforme! Per loro dialogare significa imporre le proprie idee e la propria visione del mondo.

Non ho il tempo di considerarmi malato. Non ho un'altra ricetta per il successo. Del resto, gli esami non finiscono mai. Meglio non guardare indietro. Certo che no, c'è il rischio di sentirsi stanchi.

No, realismo che non nega le falle mentre ancora qualcuno si ostina a raccontare che persecuzione giudiziaria non c'è stata.

Where the answer is **yes**, we intend to move forward. Where the answer is **no**, programs will end.

In armeno le parole modali esprimono l'atteggiamento speculativo dell'altoparlante, con l'aiuto di cui la frase o uno dei suoi membri ricevono modalità. [Արտահայտման Պատնասյան, Օհանյան 1974: 553] Nella letteratura linguistica si afferma che queste parole appartengono a quelle parti del discorso che sono emerse relativamente tardi. Questo è dimostrata dal fatto che una grande quantità di parole modali vengono tradizionalmente da diverse parole che appartengono a varie parti del discorso a causa della loro particolare sviluppo semantico. Molte parole modali sono formate dalle forme inclinate dei verbi (չիհի, թե չիհի, ecc.). In armeno moderno vengono usate le seguenti parole modali; *ոչ(չէ)*, *բնավ*, *ամենևին*, *երբեք*, *քավ լիցի*, *ոչինչ*, *ոչ ոք*, *ընդհակառակն*, *չիհի*, *չիհի թե*, *չէ՞*, *այնպես չէ՞*, *չէ՛ մի*, *չէ՞ որ*, *ինչու՞ չէ(ոչ)*, *ինչպես չէ*, *բա չէ*.

In armeno moderno, come una parola modale, spesso si usa la parola **ոչ** che è l'antonimo di *այո*. Come *այո*, anche *ոչ* si usa sia con la frase sia come una parola risposta, logicamente ottenendo un valore di una frase.

Ո՛չ: *Յեղասպանության միջազգային ճանաչումը մեզ համար մարդկության դեմ երբևէ իրականացված մեծագույն հանցագործություններից մեկի, քսաներորդ դարի առաջին ցեղասպանությունը ծրագրած ու իրագործած եղեռնագործների դատապարտումը չէ միայն: Մեր պայքարն ամենից առաջ այդ*

մեծագույն հանցագործության հետևանքով աշխարհից պակասած սիրո ու երջանկության, հավատի ու վստահության, հույսի ու ջերմության՝ քաղաքակրթության մեծագույն արժեքները քաղաքակրթ աշխարհին ու մարդկությանը վերադարձնելու համար է:

Con il valore della parole modale si usa anche **չէ** ma questa è tipico della lingua parlata.

Oltre la parola *ոչ*, come risposta possono essere utilizzate le seguenti parole: *ամենևին, բնավ, երբեք*.

La parole **ամենևին** oltre ad essere utilizzato come una parola di risposta, è usato nella frase e rafforza il significato negative.

Դուք նշում եք, որ դրա համար դեմ առ դեմ հանդիպման կարիք կա: Խնդիր չեմ տեսնում: Ավելին, կարծում եմ, որ իբրև նման հանդիպման անհնարինության փաստարկ Ձեր կողմից բերված պատճառաբանություններն տեղին չեն: Ամենևին:

La parola **բավ լիցի** si usa come una parola di risposta.

Քավ լիցի, ես դեմ չեմ, որ հայկական սերիալներ նկարահանվեն ու ցուցադրվեն, բայց ի՞նչ պարտադիր է այժմ հեռարձակվող սերիալների, որոնք բոլորն անխտիր աղբ են, որակը այսքան ցածր մակարդակի վրա պահել:

Քավ լիցի, ես դեմ չեմ քաղաքացիական նախաձեռնություններին: Ավելին, շատ ողջունելի է, որ մարդիկ իրենց և այլոց իրավունքների համար պայքարում են, բայց թացը չորից պետք է տարբերել:

Le parole **ոչինչ, ոչ ոք** usando come parole di risposte, in qualche modo tendono ad essere trascurati. Un significato opposto esprime la parola **ընդհակառակը**.

*Պետականություն ունենալով, ժողովրդին մի հանգրվանի հասցնելով՝ եկեղեցու դերը բնավ չի նվազում, այլ **ընդհակառակը**, քանի որ առաջանում են նոր մարտահրավերներ, նոր խնդիրներ, և այդ խնդիրների լուծման ընթացքում, եթե պետությունն ու եկեղեցին առանցքային հարցերում միակարծիք լինեն, կարող են շատ ավելի մեծ հաջողությունների հասնել:*

*Մենք արդեն անցել ենք այդ ժամանակները: Եղել են այդպիսի դեպքեր, որոնք որևէ կերպ չեն նպաստել մեր զարգացմանը: **Ընդհակառակը** մեզ խոչընդոտել են:*

Nelle domande interrogative, spesso vengono utilizzati, le dubbiose interrogative parole modali **չի՞նի .չի՞նի թե**. Le parole modali che esprimono sia interrogazione e affermazione sono; **չէ՞, այնպես չէ՞**.

Եթե մենք այսքանը չենք ապահովում, ապա բարդությունների առաջ ենք կանգնում: Բերեմ կոնկրետ մեկ օրինակ. տեսք՝ այսօր գազի գինը բոլորիս՝ հնձ էլ, մեր բոլոր քաղաքացիներին էլ, մտահոգում է, **չէ՛**:

La parola modale **չէ՛ մի** esprime sospetto e sarcasmo. La struttura interrogative **չէ՛ որ**, essendo negativo, esprime affermazione. La struttura negativa **հնչու՛ չէ (ոչ)** esprime un significato affermativo. In armeno esprime un significato affermativo anche la parola modale **հնչալե՛ս չէ**. Nella lingua parlate per esprimere un sarcasmo si usa la parola modale **բա չէ**. Abbiamo trovato solo un esempio di questo gruppo di parole modali perché non sono tipici di discorso politico.

Բայց **չէ՛ որ** դարեր շարունակ հենց մարդասիրությունն ու մարդկայնությունն են եղել մարդու իրավունքների միջազգային կառուցակարգերի ձեւավորման շարժիչ ուժը:

Quindi in armeno, con la funzione di parole modali si utilizzino sia parole modali o le parole che nel loro utilizzo tendono ad essere parole modali. Queste parole sono pronunciate con intonazione speciale che contribuisce alla chiarificazione del significato.

In italiano per modalità si intende l'insieme delle risorse *linguistiche* (*parole, espressioni, ma anche elementi morfologici, ecc.*) che manifestano il modo, ovvero l'atteggiamento del parlante rispetto all'enunciato prodotto, o rispetto all'atto dell'enunciazione.

I mezzi di espressione più tipici della modalità in italiano sono *i modi del verbo*, a cui vanno aggiunte forme dedicate come *i verbi modali* (*potere, dovere, volere, sapere*). Accanto a questi, abbiamo mezzi più propriamente lessicali, ugualmente capaci di far emergere la soggettività del parlante; si tratta di *una serie di avverbi* che commentano l'atto di parola [Prandi 2006: 328]. Con i verbi modali per esprimere la negazione il verbo si usa con la sua forma negative.

Per esprimere la negazione con le parole modali, si annoverano in primo luogo *gli avverbi modali*, che esprimono l'impegno del parlante sul grado di verità dell'enunciato (*forse, dubbio*) Ci sono poi gli avverbi valutativi (o emozionali), che esprimono la reazione del parlante rispetto a un contenuto proposizionale dato per certo (per es., *purtroppo, disgraziatamente, forsennatamente*). La negazione si può esprimere anche con i verbi esprimenti con un orientamento negativo sulla verità o falsità dell'enunciato come; *temere, aver paura, avere timore, paventare, dubitare, sospettare*.

Cara, ti voglio bene ma non posso più pagare.

Non devi creare problemi, in Puglia abbandona Schittulli.

Anche in Forza Italia, **purtroppo**, stanno emergendo le patologie della vecchia politica politicante: quelle del protagonismo, della rissosità e del frazionismo. Qualcuno ha dimenticato la lealtà nei confronti degli elettori ed anche il rispetto per chi lavora ogni giorno, in condizioni non facili, per far funzionare Forza Italia nel miglior modo possibile.

Forse un goccio lo butta giù, perché poi sarà incontenibile. Vaga per la stanza con gli occhi semisbarrati, un ghigno strutturale, già in posa per una fotografia che nessuno reclama. Ecco Matteo Renzi , adocchiato.

Non vi è **dubbio** che sull'andamento negativo degli scambi influisca pesantemente la decisione greca di indire un referendum sul piano di salvataggio predisposto dall'Unione europea.

Perché temere un altro governo di sinistra Torino?

Come abbiamo visto, sia in italiano che in armeno, per esprimere la negazione vengono utilizzati anche parole modali. In armeno, queste parole sono molte che in italiano. Ma a differenza dell'armeno, in italiano ci sono un gruppo dei verbi , verbi modali, con l'aiuto delle forme negative di cui, una relazione negativa si esprime .

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Մ. Ե. Ասատրյան, *Ժամանակակից հայոց լեզու* Ձևաբանություն, Եր. համ. հրատ., Երևան 1983:
2. Աբրահամյան Ա., *Չթերվող խոսքի մասերը և նրանց բառական ու քերականական հատկանիշների փոխհարաբերությունը ժամանակակից հայերենում*, Երևան, ՀՍՍՀ ԳԱ լեզվի ինստիտուտ, 1965:
3. Էդ. Աղայան, *Ընդհանուր և հայկական բառագիտություն*, Եր. համ. հրատ., 1984:
4. Հ. Պետրոսյան, Ս. Գալստյան, Թ. Ղարազյուլյան *Լեզվաբանական բառարան*, ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., Երևան, 1975:
5. Հ. Պետրոսյան, *Հայերենագիտական բառարան*, Ե., «Հայաստան, 1987:
6. Գ. Գարեգինյան, *Ժամանակակից հայոց լեզու*, Երևանի համալսարանի հրատարակչություն, Երևան, 1984:
7. Federico Rancoroni, Grammatica Essenziale della lingua italiana, Oscar mondatori, 2010
8. Dardano M. , La nuova grammatica della lingua italiana, Zanichelli, Bologna, 1997
9. Dardano M. e Trifone P., La lingua italiana ,Zanichelli, Bologna, 1990, pp.378-383.
10. Dardano M. e Trifone P., Grammatica italiana ,Zanichelli, Bologna, 1997, pp.920.

11. Dardano M. ,La nuova grammatica della lingua italiana , Zanichelli, Bologna, 1997,pp. 80-110.
12. Dardano M./ Trifone P. “Grammatica italiana con nozioni di linguistica” Zanichelli, Bologna 2006, pp. 593-595.
13. Frescura M. ; Marzano M. ; Pecorelli N. “Le preposizioni in contesto” , Guerra Edizione , Perugia , 2008, pp. 6-71.
14. Serianni L., Lezioni di grammatica storica italiana, Biblioteca di cultura, 1998, pp. 308-315.
15. Bertucelli, P. M. *Che Cos'è la Pragmatica*. Milano: Bompiani, 1993.
16. **Barabash T.A.**, “A Guide to Better Grammar”, Moscow, 1975, pp.13-31.
17. **Blokh M.Y.**, “A Course in Theoretical English Grammar”, Moscow, 1983, pp.57-62.
18. **Furnish Bob**, “Write Right” An English Handbook, Bloomington, 1996, pp.15-27
19. **Cruse D.A.**, Lexical Semantics, Cambridge University Press, 1986.
20. **Ginzburg R.S., Khidekel S.S., Knyazeva G.Y., Sankin A.A.**, A course in Modern English Lexicology, second edition, Moscow, 1979, 271 p.
21. **Gordon M., Krylova**, ‘A Grammar of Present – Day English Moscow, Higher School Publishing house, 1974, pp.203-257.

ՖՐՈՒՆԶԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ, ԲԵԼԱ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ – ԺԽՏՈՒՄ ԱՐՏԱՀԱՅՏՈՂ ՄԱԿԲԱՅՆԵՐԻ ԵՎ ՇԱՂԿԱՊՆԵՐԻ ԻՄԱՍՏԱԳՈՐԾԱՌԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԻՏԱԼԵՐԵՆԻ, ՀԱՅԵՐԵՆԻ ԵՎ ԱՆԳԼԵՐԵՆԻ ԼՐԱԳՐԱՅԻՆ ԽՈՍՈՒՅԹՈՒՄ

Սույն հոդվածը նվիրված է իտալերենի, հայերենի և անգլերենի ժխտում արտահայտող մակբայների և շաղկապների իմաստագործառական առանձնահատկությունների վերհանմանը լրագրային խոսույթում: Ուսումնասիրված լեզվանյութը և մասնագիտական գրականության տվյալները թույլ են տալիս հանգելու այն եզրակացության, որ ժխտական մակբայները վերոնշյալ լեզուներում բնորոշվում են ոչ միայն իմաստային ընդհանրություններով, այլև կիրառական և գործառույթային շեղումներով:

FRUNZE HOVHANNISYAN, BELA MARGARYAN – SEMANTIC-FUNCTIONAL PECULIARITIES OF SOME ADVERBS AND CONJUNCTIONS EXPRESSING NEGATION IN ITALIAN, ARMENIAN AND ENGLISH MASS MEDIA.

The article touches upon semantic-functional peculiarities of some adverbs and conjunctions expressing negation in Italian, Armenian and English Mass media, revealing semantic and functional similarities and differences of their use in these languages.

**ԳԵՐՄԱՆԵՐԵՆԻ ԵՂԱՆԱԿԱՎՈՐՈՂ ՄԱՍՆԻԿՆԵՐԻ ՁԵՎԱԲԱՆԱԿԱՆ
ԵՎ ԻՄԱՍՏԱՅԻՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

ԿԱՐԻՆԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

Հիմնաբառեր՝ եղանակավորում, եղանակավորող մասնիկ, գործառույթ, հարալեզվական և արտալեզվական միջոցներ, մտադրության ցուցիչ

Հարալեզվական և արտալեզվական բազմաթիվ արտահայտչամիջոցների կողքին մտադրության մակարդակում որոշ լեզուներ ունեն նաև հատուկ բառեր, որոնց միջոցով խոսողը կարող է ցույց տալ իր վերաբերմունքը ասույթի իմաստին: Գերմաներենում խոսողի վերաբերմունքն ասվածին արտահայտում են եղանակավորող մասնիկները⁷⁴, որոնք առանձին դաս են կազմում և այդպիսով կարող են դիտարկվել որպես զուգահեռ ձևեր հարալեզվական և արտալեզվական միջոցներին: Այն բառերը, որոնք գերմաներենում կատարում են այդ գործառույթը, ընդհանուր առմամբ հետևյալն են. aber, auch, bloß, denn, doch, eben, eigentlich, einfach, etwa, erst, halt, ja, mal, nur, ruhig, schon, vielleicht, wohl:

Նշված բառերը, սակայն, միայն մտադրության ցուցիչներ չեն: Դրանք բոլորն էլ համանուններ ունեն, որոնք պատկանում են բոլորովին այլ խոսքի մասերի և գործում են ներկայացման մակարդակում, որտեղ նրանք կարող են կիրառվել իբրև ածականներ, մակբայեր, աստիճանավորող մասնիկներ, եղանակավորող բառեր և այլն: Այսպես aber-ը *Das Buch ist lang, aber interessant* նախադասության մեջ շաղկապ է, մինչդեռ *Ist das Buch aber interessant!*-ում՝ ԵՄ: Առաջին օրինակում aber-ը միացնում է հակադրական նախադասության մասեր, երկրորդ օրինակում այն ծառայում է իրողության վերաբերյալ խոսողի զարմանքն արտահայտելուն: Զուգահեռ տարբերություններ կարելի է ցույց տալ նաև մնացած բոլոր ԵՄ-ների դեպքում:

Այս հոդվածի շրջանակներում փորձ է արվելու անդրադառնալ գերմաներենի եղանակավորող մասնիկների առանձնահատկություններին ձևաբանական, շարահյուսական, ինչպես նաև իմաստային մակարդակներում:

⁷⁴ Այսուհետ՝ ԵՄ-ներ

Ձևաբանորեն և շարահյուսորեն գերմաներենի ԵՄ-ները առանձնանում են եղանակավորման այլ միջոցներից մի շարք բնութագրական հատկանիշներով: Որպես կանոն, ԵՄ-ները միավանկ են և, ինչպես արդեն նշվել է, համանուններ ունեն այլ խոսքի մասերի մեջ: Ավելի ճշգրիտ արտահայտվելու դեպքում կարելի է ասել, որ հնչյունական նույն կազմ ունեցող բառերը կարող են հանդիպել այլ գործառնություններով, ինչպես՝ իբրև շաղկապներ կամ մակբայներ և այլն: Հետևաբար հարց է առաջանում, թե արդյոք նման դեպքերում գործ ունենք համանունության թե բազմիմաստության հետ, և թե արդյոք ԵՄ-ները կարելի է դիտել որպես առանձին խոսքի մաս: Այդ հարցի շուրջ կան տարակարծիք մոտեցումներ: Շատ հեղինակներ այն կարծիքին են, որ ԵՄ-ները քննարկելիս պետք է հրաժարվել 'խոսքի մաս' հասկացությունից և այն փոխարինել 'գործառնության ղաս' [Weydt H. 1969: 51] կամ 'գործառնության տիպ' [Wolski W. 1986: 391] հասկացություններով: Այն փաստը, որ մեկ ԵՄ-ի տարբեր գործառնությունները, ինչպես՝ եղանակավորող բառ, մակբայ, ածական, պատասխան մասնիկ և շաղկապ, հանդիպում են տարբեր համատեքստերում, և որ կախված գործառնությունից՝ բառ-մասնիկը շարահյուսորեն իրեն տարբեր կերպ է դրսևորում, խոսում է այն բանի օգտին, որ, թերևս, առավել ընդունելի է քերականական համանունության տեսակետը: Մյուս կողմից ԵՄ-ների տարբեր գործառնությունները ծագումնաբանորեն մասամբ իրար հետ կապ ունեն և իմաստային առումով ընդհանուր գծեր են ի հայտ բերում: Այսպես, օրինակ՝ *aber-ը*՝ որպես շաղկապ, նշում է հակադրությունը նախորդ նախադասության բովանդակությանը, իսկ ԵՄ-ի գործառնությամբ՝ հակադրություն խոսողի սպասման և իրականության միջև: Օրինակ՝ *Du bist aber groß geworden!* - Համա թե մեծացել ես: ԵՄ-ները գերմաներենում առանձնանում են հետևյալ ձևաբանական և շարահյուսական բնութագրերով.

Նրանք չեն թեքվում: Ի տարբերություն մակբայների, որոնք կարող են կազմել համեմատության աստիճաններ, ԵՄ-ները երբեմն կազմում են համեմատության աստիճան բառային միջոցներով, օր.՝ *ganz bestimmt* [Gornik- Gehardt 1981: 33]

- Ի տարբերություն եղանակավորող բառերի և մակբայների^a ԵՄ-ները չեն կարող նախադասության մեջ գրավել առաջին դիրք՝ խոնարհվող բայից առաջ, և հետևաբար չեն կարող լինել նախադասության անդամ:
- ԵՄ-ները նախադասության մեջ հաջորդում են խոնարհվող բային և, ինչպես եղանակավորող բառերը, դրվում են *nicht* ժխտական

բառից հետո: Թե՛ եղանակավորող բառերը և թե՛ ԵՄ-ները չեն կարող ժխտվել:

- ԵՄ-ները, որպես կանոն, դրվում են նախադասության ռեմայից առաջ [Hentschel 1986: 204-237] և վերաբերում են ամբողջ նախադասությանը: Այդ հատկանիշը բնորոշ է նաև եղանակավորող բառերին, մինչդեռ մակբայները կարող են եղանակավորել նախադասության առանձին մասեր:
- Միայն ԵՄ-ներով հնարավոր չէ պատասխանել հարցերի:
- ԵՄ-ների մեծ մասի գործառույթը սահմանափակվում է որոշակի նախադասությունների տեսակներով:
- ԵՄ-ները սովորաբար անշեշտ են: Մի քանի ԵՄ-ներ ունեն իրենց շեշտված տարբերակները (Du wohnst nicht hier? Wo wohnst du *d'enn?*), որոնք, սակայն, միշտ չէ, որ կարող են դիտվել որպես ԵՄ-ներ, և իրենց պահում են մեկ որպես եղանակավորող բառեր, երբեմն էլ շաղկապ -մակբայներ [Hentschel/Weydt 1989: 3-18]: Բացառություն է շեշտված ja-ն հրամայական նախադասություններում, որտեղ այն ԵՄ է:

ԵՄ-ների ուսումնասիրության ընթացքում քննարկման կարևոր առարկա է նաև նրանց իմաստի հարցը: ԵՄ-ների բառիմաստի մասին խոսելիս ի նկատի են ունենում ԵՄ-ների բնորոշումը իմաստային մակարդակում: Հաճախ է արտահայտվել այն կարծիքը, թե ԵՄ-ները չունեն առանձին իմաստ [Weydt 1969: 60; Heinrichs 1981: 112]: Այդ տեսակետը հիմնվում է նաև այն փաստի վրա, որ ԵՄ-ները չեն վերաբերում արտալեզվական իրականության առարկաներին և իրողություններին: Եթե, սակայն, իմաստը դիտարկենք ըստ L. Վիտգենշտայնի՝ որպես բառի կիրառություն լեզվում [Biseman 2008: 82], ապա կարելի է ցանկացած լեզվական նշանին իմաստ վերագրել:

ԵՄ-ների իմաստի վերաբերյալ ուսումնասիրությունները ընթացել են հիմնականում երկու ուղղությամբ: Եթե մի կողմից սկզբնական շրջանում փորձ էր արվում բաժանել առանձին ԵՄ-ի իմաստը հնարավոր տարբերակների կամ գործառույթային տիպերի, ապա մյուս կողմից՝ վերջին շրջանում ավելի նկատելի է իմաստային մինիմալիզմը: Այսինքն՝ փորձ է արվում ոչ միայն ԵՄ-ների առանձին կիրառություններին, այլ նաև դրանց մնացած գործառույթային դասերին բնորոշ հիմնական նշանակություն գտնել:

ԵՄ-ների իմաստային տեսակը գտնվում է գրեթե նույն հարթության վրա, ինչ որ դերանուններինը, շաղկապներինը և այլն: Այստեղ խոսքը օժանդակ, ոչ լիիմաստ բառերի մասին է, որոնք ստեղծում

են որոշակի կապեր և այդ գործառույթը իրականացնում են^a միայն լեզվական այլ տարրերի հետ համակցվելով: Մինչև այս կետը մասնիկների վերաբերյալ գրականության մեջ տիրում է համերաշխություն: Տարակարծությունն առաջանում է այն հարցերի շուրջ, թե ինչպիսի՞ կապեր են ստեղծվում ԵՄ-ների միջոցով և թե ինչպե՞ս կարելի է դրանք նկարագրել: Կարելի է ենթադրել, որ այն խնդիրը, թե ինչ են կապում, միացնում ԵՄ-ները, հնարավոր չէ բավարար չափով լուծել զուտ ԵՄ-ի բառիմաստի հիմքի վրա՝ առանց հաշվի առնելու համատեքստը:

ԵՄ-ների իմաստը որոշելու համար վերջինները նկարագրվում են նախադասության իմաստային հարթության վրա: Մ. Դոհերթին ուսումնասիրում է ԵՄ-ների կապը դիրքային այլ արտահայտչամիջոցների հետ, որոնք, լինելով ‘կարևոր համատեքստ’, ճշգրտորեն սահմանում են մասնիկների կիրառության պայմանները՝ նախադասության հաստատական լինելը, ժխտումը, շարահյուսորեն և հնչերանգով իրականացված բայի եղանակը, մակբայները և ‘վերաբերմունքային նախադասությունների’ ստորոգյալները [Doherty 1985: 15]: Մեթոդական այս մոտեցմամբ ստացված արդյունքները ընդհանրություններ ունեն այլ հեղինակների իմաստային նկարագրությունների հետ: Այսպես, երբ doch-ի մասին ասվում է, որ այդ ԵՄ-ի անփոփոխակ իմաստը ‘երկու այլընտրանքային իրողությունների համադրման’ մեջ է [Doherty 1985: 66], ապա դա միանգամայն համընկնում է doch-ի ‘թույլ հակադրական երանգ’ [Weydt 1969: 39] ունենալու ընդհանրական իմաստի բնութագրին, Յու. Լյութենի կողմից նկարագրված ‘հակադրություն- կառուցվածքին’ [Lütten 1977: 245] կամ Է. Հենչելի այն բնորոշմանը, որ doch-ը միշտ արտահայտում է երկու իրողությունների միջև հակասությունը [Hentschel 1986: 143]:

Որոշ ուսումնասիրություններում կատարված փորձերը պարզում են, որ ԵՄ-ներ պարունակող երկխոսությունները այդպիսիք չպարունակողների նկատմամբ հարցվողների կողմից գնահատվում են իբրև ավելի բնական, քաղաքավարի և սիրալիր [Harden/Hentschel 2010: 13]:

Սակայն ի՞նչն է պատճառը, որ ԵՄ-ները սիրալիր, քաղաքավարի տպավորություն են ստեղծում, այն դեպքում, երբ ԵՄ-ների ընդհանուր իմաստը ‘սիրալիրության’ կամ ‘քաղաքավարության’ որևէ տարր չի պարունակում: Սոցիալական այդպիսի բնութագրերն իմաստային առումով միանգամայն օտար են ԵՄ-ներին: Միայն համատեքստի հետ փոխազդեցությամբ են նրանք այդպիսի իմաստ ձեռք բերում: Այսպիսով՝ ԵՄ-ներն իրենց պահում են այնպես, ինչպես սկզբունքորեն բոլոր

լեզվական միջոցները. իմաստային առումով նրանք սահմանափակ են, և տվյալ ասույթի իմաստը առաջանում է 'վերգումարային', 'վերընդհանրական' կերպով, այն ավելին է, քան բառաքերականական բաղադրիչների գումարը /նույն տեղում: 19/:

ԵՄ-ների հաղորդած լրացուցիչ այդ տեղեկությունները ցույց են տալիս, որ խոսողն ընդունում է դիմացինի իմացությունը: ԵՄ-ներով նա ցույց է տալիս, որ այն, ինչ նա այդ պահին ասում է, իր համար զարմանալի փաստ է /ja- Es ist ja heute kalt! – Բայց այսօր ցո'ւրտ է/, և որ իր զարմանքի չափը անհայտ է համարում /vielleicht – Das Wetter ist vielleicht kalt!- Եղանակը ոնց որ թե ցուրտ է/: ԵՄ aber-ով էլ խոսողը նշում է, որ ասվածն իր զրուցակցի համար նորություն չէ /Das Wetter ist aber kalt!- Եղանակը համա թե ցուրտ է/: ԵՄ կիրառելով խոսողը հիշեցնում է մի բանի մասին, ինչը խոսակիցը պետք է իմանար, սակայն այդ պահին չի հիշում կամ չգիտի /doch – Das haben wir doch neulich besprochen. Չէ՞ որ դա վերջերս ենք քննարկել/: Խոսակիցը նշում է, որ իր տված հարցի պատճառն իրականում դիմացինի պահվածքով է պայմանավորված /denn- Macht Ihnen denn die Kälte nichts aus?- Ցուրտը Ձեզ վրա չի ազդում, ի՞նչ է/: Նման շահագրգռվածությունը գնահատվում է բնական և սիրալիր: Այսպիսով՝ ԵՄ-ների իմաստները կիրառվում են որպես գործիքներ՝ հասկացնելու խոսակցին, թե նա ինչպես կարող է դասակարգել ասույթը և թե ինչպես և ինչ հիմքի վրա կարելի է կառուցել ընդհանուր երկխոսություն: Թերի կլինի ասել, թե ԵՄ-ները որոշակի առումով նշույթավորում են ասույթը, նրանք, ի վերջո, ուղղված չեն իրենց ասույթին, նրանք ավելի շուտ ղեկավարում, ուղղորդում են խոսակցի ենթադրվող նախնական իմացությունը և հաշվի են առնում այն:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Bußman H., 2008 Lexikon der Sprachwissenschaft, Stuttgart, 1990
2. Doherty M., Epistemische Bedeutung. Akad.-Verl. Berlin. (Studia germanica XXIII), 1985
3. Franck D., Grammatik und Konversation. Scriptor Verlag, Königstein /Ts., 1980
4. Gornik- Gehardt H., Zu den Funktionen der Modalpartikel *schon* und einiger ihrer Substituentia, Tübingen, 1981
5. Harden/Hentschel, (Hsg) 40 Jahre Partikelforschung, STAUFFENBURG Verlag, Tübingen, 2010.
6. Helbig G., Lexikon deutscher Partikeln, Leipzig, 1988

7. Heinrichs W. Die Modalpartikeln im Deutschen und Schwedischen. Eine kontrastive Analyse /Linguistische Arbeiten/, De Gruyter, Tübingen, 1981.
8. Hentschel E., Funktion und Geschichte deutscher Partikeln. *Ja, doch, halt* und *eben* RGL, Tübingen. 1986
9. Hentschel/Weydt, Weydt Wortartenprobleme bei Partikeln // Weydt, H.(Hg.) „Sprechen mit Partikeln“ 1989, S. 3-18
10. Lütten J., Untersuchungen zur Leistung der Partikeln in der gesprochenen deutschen Sprache. Göppingen. (Göppinger Arbeiten zur Germanistik 218), 1977:
11. Weydt H., Abtönungspartikel. Die deutschen Modalwörter und ihre französischen Entsprechungen. Bad Homburg, 1969
12. Wolski W., Partikellexikographie. Ein Beitrag zur praktischen Lexikologie, Tübingen, 1986

КАРИНЕ ОГАНЕСЯН – МОДАЛЬНЫЕ ЧАСТИЦЫ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА И ИХ МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ И СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ

В статье делается попытка обратить внимание на особенности модальных частиц немецкого языка на морфологическом, синтаксическом, а также семантическом уровнях. Модальные частицы выступают в значении выражения намерения. Они выражают отношение говорящего к сказанному и могут, тем самым рассматриваться как параллельные формы для паралингвистических и экстралингвистических средств. Для определения смысла модальные частицы рассматриваются на уровне предложения и текста.

KARINE HOVHANNISYAN - GERMAN MODAL PARTICLES AND THEIR MORPHOLOGICAL AND SEMANTIC CHARACTERISTICS

In this paper an attempt is made to study and to analyze the characteristics of the German modal particles (MPs) on morphological, syntactic, as well as semantic levels.

In German the functions of the MPs (modal particles) are those of the expression of intention and the reflexion of the mood or attitude of the speaker towards the utterance, therefore they can be classified as parallel forms of extralinguistic /extratextual and paralinguistic means. To deduce the meaning of the MPs they are studied on the semantic level of the sentence and text.

ԳԵՐՄԱՆԵՐԵՆԻ ՆԱԽԱՄԱՍՆԻԿԱՎՈՐ ԲԱՅԵՐԸ՝ ՀԱՅԵՐԵՆԻ
ՀԱՐԱԴԻՐ ԲԱՅԵՐԻ ԶՈՒԳԱԴՐՈՒԹՅԱՄԲ

ԷԼԻԶԱ ՂԱԶԱՐՅԱՆ
ՍՈՆԱ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Հիմնարարներ՝ նախամասնիկ, նախածանց, բայ

Գերմաներենի լեզվաբանական հետազոտական գրականության մեջ կան որոշ տարածայնություններ *նախամասնիկավոր բայ* եզրույթի շուրջ: Նախամասնիկ /Partikel/ և նախամասնիկավոր բայ /Partikelverb/ եզրույթները առավել հաճախ հանդիպում են հատկապես վերջին շրջանի հետազոտություններում, թեպետ այդ բնորոշումները բոլորովին էլ նոր չեն: Օրինակ՝ դեռևս Յակոբ Գրիմի գերմաներենի քերականության մեջ խոսվում է *նախամասնիկավոր բառաբարդումների* մասին (Grimm 1878, էջ 786), որոնց կազմում նախամասնիկները կամ բայի հետ միծույլ, կամ էլ՝ անջատ են հանդես գալիս նախադասության մեջ: Նշված բայերի այս հատկանիշը գերմաներենում բնութագրվում է որպես նախածանցի կամ նախամասնիկի *բաժանելիություն* (Trennbarkeit): Ստորև ներկայացված օրինակներում կարելի տեսնել դրանց կիրառության առանձին դեպքեր.

Wenn in Michael Jacksons Videoclip zum Earth Song gefällte
Bäume wieder *aufstehen*, *kommt* Hoffnung *auf*. (COSMAS)

Wir hatten einfach keine Lust *aufzustehen*.

Steht er morgens früh *auf*?

Er *steht* morgens früh *auf*.

... dass er morgens früh *aufsteht*.

Չնայած *նախամասնիկավոր բայ* եզրույթի գործածությունն արդեն արմատավորվել է լեզվաբանական հետազոտական գրականության մեջ, այնուամենայնիվ հստակ սահմանված չէ, թե լեզվական որ երևույթներն է ամփոփվում այդ հասկացության մեջ: Համաձայն Այզենբերգի [Eisenberg 1998:257–258]՝ բաժանելի լինելու հատկանիշը բայակազմության համար կարևոր նշանակություն ունի, քանի որ յուրաքանչյուր խոսքի մասի պատկանող միավոր կարող է որպես բայական նախամասնիկ հանդես գալ: Այս առանձնահատկության շնորհիվ, եթե նախածանցների համակարգը փակ է (*be-*, *ent-*, *er-*, *ver-* և այլն), ապա նախամասնիկներինը՝ սկզբունքորեն բաց համակարգ է: Նախդրավոր և

մակբայական միավորներից բացի, նախամասնիկավոր բայեր կարող են կազմվել անվանական (*Kopf stehen* bzw. *kopfstehen*), ածականական (*sich totarbeiten*) և բայական (*sitzen bleiben* bzw. *sitzenbleiben*) միավորներով:

Գերմաներենի նախամասնիկավոր բայերին նման են հայերենի հարադրավոր բայերը: Բայական խոսքի մասի մեջ մտնող բառերն, ըստ իրենց կազմության, կարելի է բաժանել երկու խմբի՝ համադրական, ինչպես՝ *գնալ, լսել, ընդարձակվել, բացատրել, գերակատարել, մեծանալ*, գերմաներենում՝ *gehen, sehen, erlauben, enthalten, bekommen* և այլն, և վերլուծական կամ հարադրական, ինչպես՝ *բաց անել, անց կենալ, առաջ գնալ, լող տալ, ման գալ*, գերմաներենում՝ *aufmachen, vorstellen, wegnehmen, fernsehen, feststellen, teilnehmen* և այլն: Բայերի այս երկու խմբերը, ինչպես օրինակներն են ցույց տալիս, տարբերվում են իրենց կազմության բնույթով ու ձևով: Համադրական բայերը կարող են լինել պարզ՝ *գնալ, լսել*, գերմ.՝ *gehen, hören*, ածանցավոր՝ *ընդարձակել լուսավորել*, գերմ.՝ *bekommen, missverstehen, beschreiben*: Սրանք այն բայերն են, որոնց բաղադրիչները մի ամբողջական բառաձևում ըստ ձևի անանջատ են, համադրված են միմյանց հետ և մեկ բառապատկեր են ներկայացնում [Աբրահամյան 1962:47], այսինքն՝ համադրական բայերի մեջ նրանց բառային արտաքին՝ հնչյունական, ներքին՝ իմաստային կողմերը հանդես են գալիս միաձևային ամբողջությամբ և համատեղվում բացառապես մեկ ձևի մեջ [Մարգարյան, 1966:67]: Մինչդեռ վերլուծական կամ հարադրական բայերը, որ կառուցվածքային ավելի բազմազան կողմեր ունեն, այն բայերն են, որոնց բաղադրիչները մի ամբողջության մեջ հանդես են գալիս ոչ թե անանջատ ու միաձույլ, այլ տարանջատ: Նման կառուցվածք ունեցող բայերը կոչվում են հարադրական բայեր: Հայերենում նույնպես հարադրական բայերը տարբեր լեզվաբաններ տարբեր կերպ են բնութագրում. ոմանք հարադրով ու բայով կազմված բայերը բնորոշում են կամ որպես հատուկ կարգի դարձվածային միավորներ, կամ պարզապես բառակապակցություններ՝ մեկնաբանելով, որ հարադրվող բայերը միասին ոչ թե մեկ բառային միավոր են կազմում, այլև մնում են իբրև անկախ ու ինքնուրույն բայեր /Ա. Այտընյան, Հր. Աճառյան, հղումը Ա. Մարգարյանի, 1965, էջ 47/, ոմանք էլ կարծում են, որ հարադիրն ու բայը միասին արտահայտում են մի հասկացություն, որ հարադիրը ոչ թե բառակապակցության առանձին բաղադրիչ է, այլ բայական բառի մի բաղկացուցիչ մաս կամ պարզապես բայի բառակազմական միավոր:

Հայերենի հարադրավոր բայերում, ինչպես գերմաներենի նախամասնիկավոր բայերում, մեկ բաղադրիչը բայն է, իսկ մյուսը կարող

է լինել գոյական, ածական, դերանուն, մակբայ, կապական բառ: Հարադիրը հայերենում, ինչպես որ նախամասնիկը գերմաներենում, բայերի մի մասում արտահայտում է բառային իմաստը, իսկ հարադրյալը կամ բայահիմքն արտահայտում է բայի քերականական կարգերը, օր.՝ *բայց անել* հարադրավոր բայում ունենք *բայց* մակբայը, որն արտահայտում է ամբողջ հարադրության բառային իմաստը, և *անել* հարադրյալը, որն արտահայտում է բայական քերականական կարգերը: Այլ կերպ ասած՝ նման հարադրություններում հարադրյալը գրկվում է իր բառային իմաստից և պահպանում միայն քերականական կարգերը՝ սեռ, դերբայական (կերպային կամ վիճակային) իմաստ, խոնարհված ձևերում՝ եղանակ, ժամանակ, դեմք, թիվ:

Հարադրավոր բայերի մյուս խմբում հարադիրները մակբայներ են, դրանց հարադրյալները պահպանում են իրենց բայական իմաստը: Այս դեպքում հարադիրը դառնում է հավելադրություն: Այսպես օրինակ՝ *ներս մտնել, վեր բարձրանալ, ցած ընկնել, ետ ընկնել, վայր գցել* և այլն, այս բայերի մեջ հարադրյալներն արդեն արտահայտում են հարադիրների իմաստը:

Համեմատենք, օրինակ, գերմաներեն *eintreten, aufstehen, ausgehen* և հայերեն *ներս մտնել, վեր կենալ, դուրս գալ* բայերը, օր՝

Aber schon stand er wieder vom Boden auf.

Բայց նա կրին վեր կացավ գետնից:

Er ging aus, und saß die ganze Nacht vor der Hütte.

Նա դուրս եկավ և ողջ գիշեր նստեց խոճիթի առջև:

Lotte trat ein und setzte sich.

Լոթթեն ներս մտավ և նստեց:

Ինչպես տեսնում ենք նախամասնիկը բաժանվել է բայահիմքից և դրվել նախադասության վերջում: Եթե գերմաներենում նախամասնիկն ու բայահիմքն ունեն իրենց կոնկրետ տեղերը նախադասության մեջ, ապա հայերենում բայերի հարադիր մասերն համեմատաբար ավելի անկախ գործածություն ունեն: Խոնարհման ժամանակ բայն ու հարադիրը իրարից բաժանվում են օժանդակ բայով, օր.՝

Սենեկապետը դուրս է գնում և ներս է մտնում

սպասավորների հետ, որ բերում են Նազարի ծիրանին և

միաժամանակ ոսկե մատուցարան, վրան զանազան

քաղցրավենիքներ ու չոր մրգեղեն: (ԱՐԵՎԱԿ)

Հարադիր մասը, իբրև մակբայ, գրվում է նաև բայից հետո, օր.՝

Հանկարծ Նաղաշը սրտնեղած վեր կացավ և լուռ, լուսնոտի պես գնաց դուրս, անցավ գավիթը և հեռացավ:
(ԱՐԵՎԱԿ)

Տեղ ցույց տվող մակբաներով, իբրև հարադիրներ, կազմված մի շարք բայեր ունեն իրենց իմաստային համարժեքները գերմաներենում, որոնք ներկայացված են հետևյալ աղյուսակի տեսքով.

Ներս ներս մտնել, ներս քաշել	Ein eintreten, einziehen
Դուրս դուրս գալ, դուրս քաշել	Aus ausgehen, ausziehen
Վեր վեր կենալ, վեր գնալ/բարձրանալ/, վեր հանել, վեր ձգել	Auf aufstehen, aufgehen, auftreiben, aufziehen
Վայր, վար վայր ընկնել, վայր դնել	Hin hinfallen, hinstellen
Ետ ետ գալ, ետ մնալ, ետ բերել, ետ նայել	Zurück zurückkommen, zurückbleiben, zurückbringen, zurückblicken
Առաջ առաջ գալ, առաջ քաշել	Vor, her vorkommen, herkommen, vorrücken,
Մոտ մոտ ձգել, մոտ քաշել	An anziehen
Շուրջ/շուռ/ շուռ տալ, շուռ գալ	Um umdrehen, umfallen
Դես/դեպի խոսողը/ դես գալ, դես բերել, դես ձգել, դես քաշել	Hin hinkommen, hinbringen, hinziehen
Դեն /խոսողից հեռու/ դեն գալ, դեն բերել, դեն ձգել, դեն քաշել, դեն թափել, դեն նետել	Her, weg herkommen, herbringen, herziehen, wegwerfen,
Տակ տակը գրել(ստորագրել), տակը ձգել	Unter unterschreiben, unterziehen
Հետ Հետը գալ, հետը բերել, հետը տանել	Mit mitkommen, mitbringen, mitnehmen

Գերմաներենի նախամասնիկներն իմաստաբանորեն կարելի է բաժանել երկու խմբի՝ նոր բառիմաստ հաղորդող նախամասնիկներ և նոր քերականական իմաստ հաղորդող նախամասնիկներ: Առաջին դեպքում դրանք կատարում են անփոփոխակ բառույթների իմաստատարբերակիչ գործառույթ, երկրորդ դեպքում՝ բային հաղորդում են հավելիմաստ և նոր քերականական իմաստ՝ պահպանելով իմաստային անփոփոխակը: Այսինքն՝ մի դեպքում դրանք առաջ են բերում արմատական բայի գործառական - իմաստաբանական փոփոխություններ, մյուս դեպքում՝ շարահյուսական փոփոխություններ. փոխվում է բայի արժույթայնությունը, կերպը կամ երկուսը միասին: Բայական նախամասնիկների ազդեցությամբ բայահիմքերի իմաստաբանական փոփոխությունը տարբեր գործընթացներ է ընդգրկում [Fleischer/ Barz, 2012:396]: Օրինակ՝ դրանք կարող են ծառայել գործողությունների ժամանակային հաջորդականությունը ցույց տալուն, օր.՝ *sagen* նշանակում է *ասել*, *vorsagen*՝*կանխագուշակել*, *նախապես ասել*: Նախածանցների և նախամասնիկների ազդեցությամբ արժույթայնության փոփոխությունը կարող է ունենալ քանակական և որակական բնույթ և կարող է տեսանելի դառնալ շարահյուսական, իմաստաբանական, և տրամաբանական-իմաստաբանական հարթությունների վրա: Շարահյուսական արժույթայնության հարթության վրա բայն է սահմանում լրացումների քանակը և ձևաբանական-շարահյուսական ձևը: Լեզվաբանական գրականության մեջ փոխակերպումներն այս ոլորտում բնորոշվում են հետևյալ հասկացություններով՝ անցողականացում /Transitivierung/, հայցականացում /Akkusativierung/, անդրադարձում /Reflexivierung/, ներմարմնավորում /Inkorporation/, արժույթայնության կրճատում կամ հակառակը՝ ընդլայնում: Բազմաթիվ նախամասնիկավոր բայերում իմաստաբանական փոփոխություններն ուղեկցվում են շարահյուսական փոփոխություններով: Խոսքը գնում է հիմնականում ինկորպորացիայի մասին [Fleischer/ Barz, 2012:398], օր.՝

Die Leiter an den Baum lehnen > die Leiter anlehnen

Այսպիսով, գերմաներենի շատ նախամասնիկավոր բայեր ունեն իրենց համարժեքը հայերենում՝ հարադրավոր բայերի տեսքով: Բայերի այս խումբը երկու լեզուներում համադրելի են ոչ միայն իմաստային ընդհանրությունների տեսանկյունից, այլև, որ նշված բայերի բաղադրիչներն ունեն հարաբերական անկախություն: Հայերենում, իհարկե, դրանք ավելի անկախ են, քանի որ բայի հարադիրը միշտ, անկախ քերականական ձևից, հանդես է գալիս բայից անջատ և

նախադասության մեջ կարող է դրվել և՛ բայից առաջ և՛ բայից հետո, մինչդեռ գերմաներենում նախամասնիկը որոշ դեպքերում հանդես է գալիս բայի հետ միասին, առանձին դեպքերում՝ անջատ և նախադասության մեջ չունի այն անկախությունը, ինչ հարադիրը հայերենում:

Հայերենի հարադիր բայերը բաժանվում են երկու խմբի՝ բայեր, որոնցում հարադիրն է բովանդակում բաղադրության բառային իմաստը, իսկ հարադրյալը միայն բայի քերականական կարգերն է արտահայտում, և բայեր, որոնցում հարադիրը միայն հավելիմաստ է հաղորդում բառային իմաստ կրող հարադրյալին: Գերմաներենի նախամասնիկավոր բայերը նույնպես կարելի է բաժանել երկու խմբի. բայեր, որոնց նախամասնիկն արմատական բային բոլորովին նոր բառիմաստ է հաղորդում, և բայեր, որոնցում նախամասնիկի ազդեցությամբ արմատական բայը նոր հավելիմաստ է ստանում՝ պահպանելով իմաստային անփոփոխակը: Երկրորդ խմբում նախամասնիկը միաժամանակ նոր քերականական իմաստ է հաղորդում արմատական բային. հիմնականում փոխվում է բայի արժույթայնությունը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Fleischer, Wolfgang / Barz Irmhild, 2012. *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. Berlin / Boston: de Gruyter. 4. völlig neu bearbeitete Auflage.
2. Grimm, Jakob, 1826. *Deutsche Grammatik*. Zweiter Theil. Göttingen: Dieterich.
3. Jaskolka-Pirskowitz, Wiebke, 2011. *Zum Status der Partikelverben in der Grammatik*. Erfurt: GRIN Verlag.
4. Kühnhold, Ingeburg, 1973. *Präfixverben*. In: Deutsche Wortbildung. Typen und Tendenzen in der Gegenwartssprache. Erster Hauptteil: Das Verb. Düsseldorf (= Sprache der Gegenwart a. XXIX)
5. Lohde, Michael, 2006. *Wortbildung des modernen Deutschen*. Tübingen. Narr Francke Attempo Verlag GmbH+Co. KG.
6. Motsch, Wolfgang, 2004. *Deutsche Wortbildung in Grundzügen*. Berlin. de Gruyter. (= Schriften des Instituts für deutsche Sprache Bd.8).
7. Paul, Hermann, 1920. *Deutsche Grammatik*. Band V. Teil V: Wortbildungslehre. Halle a. S.: Niemeyer.
8. Աբրահամյան Ա, 1962, *Բայը ժամանակակից հայերենում*, գիրք առաջին: Երևան. Հայկական ՍՍԴ ԳԱ հրատարակչություն:
9. Աբեղյան Մ., 1965, *Հայոց լեզվի տեսություն*. Երևան. «Միտք» հրատարակչություն

10. Մարգարյան Ա., 1965 *Հարադրավոր բայերի իմաստա-ոճաբանական արժեքը*: Հայկական ՍՍՌ գիտությունների ակադեմիայի տեղեկագիր: Հայկական ՍՍՌ ԳԱ հրատարակչություն:
11. Մարգարյան Ա., 1966 *Հայերենի հարադիր բայերը*: Երևան. «Միտք» հրատարակչություն
12. Ջահուկյան Գ., Աղայան Է., Առաքելյան Վ., Քոսյան Վ., 1980, *Հայոց լեզու, առաջին մաս, Ա պրակ*: Երևան. «Լույս» հրատարակչություն:

Quellenverzeichnis

13. COSMAS 2, *Archiv der gesprochenen Sprache des IDS*. URL: <https://cosmas2.ids-mannheim.de/cosmas2-web/>
14. ԱՐԵՎԱԿ, *Արևելահայերենի ազգային կորպուս*: URL: <http://eanc.net/>

ЭЛИЗА КАЗАРЯН, СОНА АРУТЮНЯН – ПРИСТАВОЧНЫЕ ГЛАГОЛЫ В НЕМЕЦКОМ В СООПОСТОВЛЕНИЕ С АНАЛИТИЧЕСКИМИ ГЛАГОЛАМИ В АРМЯНСКОМ ЯЗЫКЕ

Данная статья посвящена сравнительному изучению приставочных глаголов в немецком и аналитических глаголов в армянском языке. Множество приставочных глаголов в немецком имеют свои эквиваленты в армянском языке в виде аналитических глаголов. Эта группа глаголов в двух языках сопоставимы не только с семантической точки зрения, а так же тем, что компоненты этих глаголов имеют относительную независимость.

ELIZA GHAZARYAN, SONA HARUTYUNYAN – GERMAN PARTICLE VERBS IN COMPARISON WITH ANALYTICAL VERBS IN ARMENIAN

The article is devoted to a comparative studies of the German particle verbs and analytical verbs in Armenian. Many particle verbs in German have their equivalents in Armenian expressed by analytical verbs. This group of verbs in both languages are comparable not only from the semantic point of view, but only based on the fact that the components of these verbs have relative independence.

**ԳԵՂԱՐՎԵՍԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱՐԺԵՔՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ**

ՆԱԻՐԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

Հիմնաբառեր՝ պատկերայնություն, զուգորդային-պատկերային բաղադրիչ, թարգմանական համարժեքներ

Տեքստի *պատկերայնությունը* տեքստի իմաստի մի մասն է, և ոչ պակաս կարևոր տեքստն ընկալելու տեսանկյունից, և բոլոր հիմքերը կան ենթադրելու, որ պատկերայնությունը կարող է դիտարկվել ոչ թե որպես տեքստի հատկանիշ կամ կարգ, այլ որպես յուրահատուկ իմաստային կառույց, և հենց նման դիտանկյունը կարող է կարևորվել այնպիսի գիտակարգի շրջանակներում, ինչպիսին թարգմանաբանությունն է:

Սույն հոդվածում անդրադառնալու ենք տեքստի բովանդակության այն տարրին, որը կարող է անվանվել տեքստի իմաստի **զուգորդային-պատկերային բաղադրիչ**: Հոդվածում փորձ է արվում բնագիր տեքստում վերհանել նման բաղադրիչի առկայությունը/բացակայությունը և առանձնացնել իմաստային այն շեղումները, որոնք կարող են պայմանավորված լինել թարգմանության մեջ այդ բաղադրիչի կորստով կամ աղավաղմամբ: Փորձ է արվում նաև ուսումնասիրել այդ բաղադրիչը որպես առանձին իմաստային կառույց, որն ապահովում է տեքստի ամբողջականությունը և որը ընթերցողի գիտակցության մեջ առաջացնում է թաքնված, խորքային զուգորդային և փոխաբերական իմաստներ, որոնք, ի վերջո, կարող են առավել կարևորել բուն բովանդակությունը: Մենք կարևորում ենք բնագիր տեքստում և նրա թարգմանության մեջ առկա պատկերային կառույցների համեմատությունը, քանի որ հնարավորություն է ընձեռվում հաստատել իմաստային համարժեքության փաստը և վերհանել այս կամ այն թարգմանության տարբերակիչ հատկանիշները:

Մեր նպատակն է առանձնացնել տեքստի իմաստի զուգորդային-պատկերային բաղադրիչները, մշակել կաղապար, որը կարելի է օգտագործել բնագրում և թարգմանություններում՝ նպատակ ունենալով իրականացնելու տիպաբանական/համեմատական ուսումնասիրություն և դիտարկել զուգորդային –պատկերային մակարդակում առկա տարբերությունները ելակետային և թիրախ լեզուների միջև, վերհանել և

ձևակերպել այն սկզբունքներն ու ռազմավարությունները, որոնցով առաջնորդվել է թարգմանիչը:

Տեքստի պատկերավորության և թարգմանական ռազմավարությունների վերհանման վերլուծության գործընթացը կարող է իրականացվել մի շարք մեթոդներով՝ **ոճաբանական վերլուծություն** (տեքստի նշութավորված տարրերի վերհանում), **իմաստային ցանցեր** (տեքստում համընկնող իմաստային տարրերի վերհանումը և դրանց դիտարկումը կառուցվածքային փոխկապակցվածության մեջ), **վիճակագրական վերլուծություն** (տեքստում հանդիպող կրկնվող որոշակի տարրերի, ինչպես նաև գրական լեզվում տարրերի կիրառման հաճախականության հաշվարկում, **զուգահրային վերլուծություն** (պատկերային կառույցների համեմատություն բնագրում և թարգմանության մեջ), **փոխակերպական վերլուծություն** (թարգմանական փոխակերպումների բնութագիրը) և այլ մեթոդներ:

<<Չուզորդում>> և **<<պատկերայնություն>>** եզրույթները պատկանում են գիտելիքների տարբեր ոլորտների: **Չուզորդումը** հոգեբանության և հոգելեզվաբանության կարգ է, **պատկերը** և **պատկերայնությունը** առկա են լեզվաբանության, փիլիսոփայության, հոգեբանության, արվեստաբանության, գրականագիտության ուսումնասիրություններում, որոնք տարբեր կերպ են մեկնաբանում այդ երևույթը: Ենթադրվում է, որ այս տարբեր գիտակարգերը որպես միջգիտակարգային ոլորտներ կարող են դիտարկվել թարգմանաբանության շրջանակներում: Ինչպես Վ. Ն. Կոմիսարովն է նշում՝ թարգմանաբանության զուտ լեզվաբանական տեսությունը որոշ չափով իրեն սպառել է. <<չնայած թարգմանության լեզվաբանական տեսության աներկբա ձեռքբերումներին, հիմնավոր է այն ենթադրությունը, որ նրա շրջանակներում հնարավոր չէ ստանալ թարգմանական գործունեության համակողմանի նկարագրություն>> [Комиссаров 1996:92]:

Հիրավի, զուտ տեքստը հետազոտության առարկա ընտրելով՝ կորցնում ենք հետազոտության առարկան ամբողջությամբ ընդգրկելու հնարավորությունը, այսինքն՝ թարգմանական գործընթացը որպես բազմաշերտ երևույթ նույնիսկ ամենապարզ ընկալմամբ ներկայացվում է 5 օղակից բաղկացած հաղորդակցական շղթայի տեսքով՝ **Հեղինակ-Տեքստ 1- Թարգմանիչ- Տեքստ 2-Ընթերցող (Recipient):**

Ուստի դժվար է չհամաձայնել Ի. Լևիի այն պնդման հետ, որ թարգմանիչը չի առաջնորդվում միայն մեկ տեքստով և չի ավարտում իր աշխատանքը՝ մեկ ուրիշ տեքստի ստեղծմամբ, այլ որոշակի ձևով

համագործակցում է ինչպես հեղինակի, այնպես էլ ընթերցողի հետ [Levy 1969: 37-40]:

Ուսումնասիրության նյութ է ծառայել Օ. Հենրիի **“The Cop and the Anthem”/«Փարավոնը և խորալը»** պատմվածքը և դրա հայերեն թարգմանությունը՝ կատարված թարգմանիչ Խ.Հրաչյանի կողմից: Պատմվածքը պատկերային համակարգով և խորհրդանիշ պատկերներով հագեցած ստեղծագործություն է, որը վեր է հանում մարդկային տարբեր բնավորություններ և շերտեր: Պատմվածքը ինքնին մի պատկեր է, էտյուդ տղամարդու մտածելակերպի, հոգեվիճակի, տրամադրության, արժանապատվության ընկալման մասին:

Օ. Հենրին նկարագրում է մարդ-արարածի հոգեվիճակը, նրա **արժանապատվության զգացումը**՝ հակադրելով մարդասիրությունն ու թշվառությունը, ցույց է տալիս կծու հեգնանքը և կարեկցությունը աղքատի ինքնագիտակցման միջոցով, որը հնարավորություն է տալիս նրան պահպանել իր հարուստ ներքնաշխարհը և արժանապատվությունը: Մարդու ամենաբաղձալի համոզմունքներից է այն, որ բոլորը հավասար են ստեղծված և ունեն հստակ սահմանված իրավունքներ: Մեր արժանապատվությունը տեսնում ենք մեր *եսի* մեջ՝ *ես*, որը չի ճանաչում ազգություն, քաղաքական հայացքներ, մաշկի գույն, սեռ, տանիք, սոցիալական կարգավիճակ, աշխարհագրություն, ֆիզիկական վիճակ և ոչ էլ գործողություններ:

Երբեմնի հաջողակ տղամարդը՝ Սոպին, որի կյանքում մի ժամանակ կային *մայրը, վարդերը, համարձակ ծրագրերը, բարեկամները, մաքուր մտքերն ու մաքուր օձիքները*, հանկարծ հայտնվում է կյանքի հորձանուտում և հարկադրված լինում գիշերել այգու նստարանին՝ ծածկոցի փոխարեն օգտագործելով օրաթերթերը: Աշնան ցրտերն ընկնելուն պես նա սկսում է թարմացնել իր ամենամյա ծրագրերը, որի գերնպատակը բանտում հայտնվելն էր, որը երեք ամիս նրան կապահովեր պատսպարանով և ուտելիքով, հաճելի ընկերակցությամբ՝ հեռու *Բորեյի և փարավոնների ոտնձգությունից*:

Որպեսզի հասկանալի լինի, թե ինչ նկատի ունենք տեքստի պատկերայնություն ասելիս, բերենք հետևյալ օրինակը պատմվածքից և փորձենք համեմատել հայերեն թարգմանության հետ.

- *For years the hospitable Balckwell's had been his winter quarters. Just as his more fortunate fellow New Yorkers had bought their tickets to Palm Beach and the Riviera each winter, so Soapy had made his humble arrangements for his annual hegira to the Island. And now the time was come. On the previous night three Sabbath newspapers, distributed*

to repulse the cold as he slept on his bench near the spurting timely in Sopy's mind. He scorned the provisions made in the name of charity for the city's dependents. In Soapy's opinion **the Law** was more benign than **Philanthropy**. There was an endless round of institutions, municipal and eleemosynary, on which he might set out and receive lodging and food accordant with the simple life. But to one of Soapy's **proud spirit the gifts of charity are encumbered**. If not in coin you must pay in **humiliation of spirit** for every benefit received at the hands of philanthropy. As Caesar had his Brutus, every bed of charity must have its toll of a bath, every loaf of bread its compensation of a private and personal inquisition. Wherefore it is better to be **a guest of the law**, which, though conducted by rules, does not meddle unduly with a gentleman's private affairs.

- Արդեն մի քանի տարի է, ինչ **Կղզու հյուրընկալ բանարը** ծառայում էր նրան իբրև **ձմեռային կացարան**: Ինչպես որ նրա ավելի երջանիկ համաքաղաքացիները տոմս էին գնում Ֆլորիդային կամ Ռիվիերայի համար, այդպես էլ Սոպին ոչ բարդ նախապատրաստություններ էր տեսնում դեպի Կղզի կատարելիք ամենամյա ուխտագնացության: Եվ այժմ հասել էր ժամը: Անցած գիշեր երեք կիրակնօրյա թերթերը, որ նա հմտորեն բաժանեց, (մեկը՝ բաճկոնի տակ, մյուսով փաթաթեց ոտքերը, երրորդով՝ ծնկները), ցրտից չպաշտպանեցին նրան: Նա խիստ անհանգիստ մի գիշեր անցկացրեց շատրվանի մոտ դրված նստարանին: Այնպես որ կղզին պատկերվում էր նրան ցանկալի և լիովին պատեհ ժամի ապաստարան: Սոպին արհամարհում էր այն ջանքերը, որ շոայլում էին քաղաքի անհատների համար հանուն ողորմածության: Նրա **կարծիքով օրենքն ավելի ողորմած էր, քան մարդասիրությունը**: Քաղաքում կային անթիվ-անհամար հասարակական և մասնավոր բարեգործական հաստատություններ, որտեղ նա կարող էր իր **համեստ պահանջներին համապատասխան սնունդ և կացարան ստանալ**: Բայց Սոպիի հպարտ հոգու համար **բարեգործության նվերները ճնշիչ էին**: Մարդասերների ձեռքից ստացած ամեն մի բարերարության համար հարկ էր վճարել, եթե ոչ դրամով, ապա՝ **նվաստացմամբ**: Ինչպես Կեսարի մոտ կար Բրուտոս, այնպես էլ այստեղ յուրաքանչյուր բարեգործական մահճակալ կցորդված էր պարտադիր վաննայի հետ, իսկ հացի ամեն մի պատառը թունավորված էր հոգուր մեջ անպատկառ սողոսկումով: Ավելի լավ չէ՞ **բանտի կենվոր լինել**: Այնտեղ, իհարկե, ամեն ինչ կատարվում է խստիվ սահմանված

կանոններով, բայց դրա փոխարեն ոչ ոք չի խցկվում ջենթլմենի անձնական գործերում:

Պատվածքի վերոնշյալ հատվածի վերլուծությունից պարզ է դառնում, որ գործազուրկ և անտուն Սոպին չի ցանկանում կորցնել իր արժանապատվությունը. նա տարբեր միջոցների է դիմում՝ արդարացնելու իր՝ բանտում երեք ամիս անցկացնելու փաստը, քանզի, ըստ նրա, <<**օրենքն ավելի ողորմած էր, քան մարդասիրությունը**>>:

Հետևյալ հատվածը լիովին պատկերում է Սոպիի համար **արժանապատվության** զգացումի կարևորությունը, որը գերադասում է բանտը, որտեղ ոչ ոք չի խցկվում **ջենթլմենի անձնական գործերում**, քանի որ Սոպիի **հպարտ հոգու համար բարեգործության նվերները ճնշիչ էին** /Wherefore it is better to be a guest of the law, which, though conducted by rules, does not meddle unduly with a gentleman's private affairs/.

Բնագրում՝ *In Soapy's opinion the Law was more benign than Philanthropy. There was an endless round of institutions, municipal and eleemosynary, on which he might set out and receive lodging and food accordant with the simple life* հատվածը պատկերային զուգորդումներ է առաջացնում շնորհիվ ոչ միայն ասելիքի իմաստային խտացման, այլև՝ այն հնարի ներմուծմամբ, որը կոչվում է անձնավորում. *Անձնավորելով <<օրենք>> և <<մարդասիրություն>> հասկացությունները՝ ներկայացնելով դրանք մեծատառերով՝ հեղինակը պատկերային զուգորդումների ընկալումն ավելի է խտացրել, որը, սակայն, ինչը չի պահպանվել թարգմանչի կողմից:*

Կամ նույն հատվածում՝ *Just as his more fortunate fellow New Yorkers had bought their tickets to Palm Beach and the Riviera each winter, so Soapy had made his humble arrangements for his annual hegira to the Island.*

Սոպիի հաջողակ համաքաղաքացիներին /fortunate fellow New Yorkers/, ովքեր ամեն տարի տոմս էին գնում իրենց ձմեռային արձակուրդն ամենաշքեղ և թանկարժեք հանգստավայրերում /Palm Beach and the Riviera/ անցկացնելու համար՝ հեղինակը հակադրում է Սոպիին, որն իրեն հաջողակ կհամարեր այն դեպքում, եթե հաջողեր բանտ ընկնել: Հակադրության հնարի գործածության շնորհիվ ստեղծված պատկերային զուգորդումների շարքը հնարավորություն է ընձեռում լիովին պատկերացնել հեղինակի պատկերած բարեկեցիկ և անհոգ

կյանքի և անտուն ու անգործ մարդու առօրյայի հակասական պատկերները:

Սուպիի ձմռան կացարանը բնութագրելիս, որը ներկայացվում է որպես **ապահովության և ջերմության պատկեր-խորհրդանիշ**, դիպուկ կերպով հեղինակն օգտագործում է կատախրեզա՝ **the hospitable Balckwell's**, որի իմաստային լիցքը թարգմանիչը հաջողությամբ փոխադրել է **հյուրընկալ բանփ** համարժեքով: Հետաքրքրական է, որ հեղինակը շարունակում է այդ կացարանը ներկայացնել ոչ թե **prison** բառով, այլ **the Island, the Law** փոխանունություններով: Եթե բնագրում հեղինակը Սուպիի՝ բանտում հայտնվելը ներկայացնում է որպես **փախուստ/ hegira** ապա թարգմանիչը պատկերում է այն որպես **ուխտագնացություն**: Կարծում ենք՝ այստեղ ևս թարգմանությունը փոքր-ինչ տուժել է. Սուպին ոչ թե ուխտագնացություն էր կատարում, այլ փորձում էր ժամանակավորապես փախչել իրականությունից, անորոշությունից, ցրտից և սովից: **Բանփարկյալ** խորհրդանիշ-պատկերը հեղինակն առկայացնում է **a guest of law** փոխաբերությամբ, որը թարգմանիչը հաջողությամբ փոխակերպել է **բանփի կենվոր** բառակապկցությամբ:

Թարգմանաբանության մեջ գոյություն ունի կանխադրույթ՝ տեքստերի գործառական հավասար արժեքայնության մասին, որի հեղինակն ավանդաբար համարվում է ամերիկացի գիտնական Յու. Նայդան [Nida 1964], ընդ որում նրանից առաջ նման միտք արտահայտել են Պրահայի դպրոցի գիտնականները, օրինակ՝ Ռ.Օ. Յակոբսոնը և Վ. Մատեզիուսը: Այս փաստին ուշադրություն է դարձրել նաև Ի.Լ.Լինը: Չեխ գիտնականը կոչ էր անում լեզվաբանական միջոցները (թարգմանական հնարները) դիտարկել առանձին ամբողջական տեքստի գործառության պրիզմայով. <<բնագիրը պետք է հասկանալ որպես համակարգ, այլ ոչ թե որպես առանձին տարրերի հանրագումար, որպես օրգանական ամբողջություն, և ոչ թե տարրերի մեխանիկական համակցություն: Թարգմանության խնդիրը ոչ թե բնագրի կառուցվածքի և տարրերի վերականգնումն է, այլ դրանց գործառույթը հասկանալը և սեփական լեզվի կառուցվածքի այնպիսի տարրերի ներմուծումը, որոնք հնարավորինս կփոխարինեն և համարժեք կլինեն գործառական պիտանելիությանը և արդյունավետությանը [Левый 1970:416]:

Կարելի է եզրակացնել, որ խոսքն այստեղ գնում է բնագիր տեքստում առկա որոշակի իմաստային բաղադրիչի մասին, որը թարգմանության մեջ անվանում ենք տեքստի իմաստի **զուգորդային-պատկերային իմաստային բաղադրիչ**: Տեքստի այս բաղադրիչը կայուն

կառուցվածքային գոյացում է, և այն հնարավոր է առկայացնել պայմանական լեզվանշանի տեսքով: Դա կարող է լինել նմուշ, որը կառուցված է Թիրախ և Աղբյուր լեզուներով տեքստերի հատուկ կանոններով և ծառայում է որպես չափանիշ բնագրում այս *բաղադրիչը* թարգմանության մեջ փոխանցելու համար:

Առանձին լեզվական միավորների և ամբողջական տեքստի *պատկերային-զուգորդային կողմն* ուսումնասիրելու փորձեր ձեռնարկվել են բազմիցս. տարբեր գիտակարգերի ուշադրությանն են արժանացրել խորհրդանշանի, պատկերավորության, փոխաբերության և փոխաբերական միահյուսման, պատկերավոր կապակցման, ենթատեքստի, ներիմաստ տեղեկատվության խնդիրները:

Չուգորդային-պատկերային բաղադրիչի վերլուծության լեզվաբանական մոտեցումն ունի մի քանի առավելություն: Նախ և առաջ, Սոսյուրի ժամանակներից սկսած՝ լեզվաբանությունը հակված է եղել տեքստի կառուցվածքի ուսումնասիրմանը: Երկրորդ՝ լեզվի մասին գիտությունը կիրառում է բազմաթիվ մեթոդներ և մոտեցումներ, որոնք լայնորեն կիրառվում են նմանատիպ երևույթների ուսումնասիրության ժամանակ. մասնավորապես, ներկայումս միտում կա լեզվի նկատմամբ ձևական մոտեցումը հավելել իմաստաբանական մոտեցմամբ, իսկ լեզվական երևույթների նկարագրության կաղապարման մեջ ներառել մտային-ճանաչողական գործընթացը:

Ըստ տեսաբան Ի.Ն Չոգովաձեի՝ տեքստի լիարժեք վերլուծությունը ենթադրում է գրականագիտական, լեզվաբանական և մեկնաբանական մեթոդների համատեղում: Նման վերլուծությունը նա առաջարկում է իրագործել մի քանի փուլով՝ ա/Աղբյուր տեքստի ընկալումը/ լեզվաբանական և գրականագիտական վերլուծություն, բ/ ԱԼ տեքստի մեկնաբանություն /մեկնաբանական վերլուծություն, գ/ ԹԼ տեքստի ընկալում, դ/ ԹԼ տեքստի մեկնաբանություն, ե/ մեկնաբանությունների համեմատական վերլուծություն՝ տեքստի գեղարվեստական պատկերների մեկնաբանության մակարդակում [Կոցովաձե 2000:11]:

Տեքստի կառուցման եղանակներից է պատկերայնություն կրող պայմանական միավորների առանձնացումը: Ոճաբանության ուսումնասիրության առարկա արտահայտչամիջոցները և ոճական հնարներն առկայանում են լեզվի տարբեր մակարդակներում՝ *հնչունային* /բնաձայնություն, բաղաձայնույթ, ուղիղ/, *բառային* /փոխաբերություն, հեզնանք, բառախաղ, մակդիր, համեմատություն, փոխակերպում, մեղմասույթ, չափազանցություն, կլիշե, ասացվածքներ և

առաձներ/, *շարահյուսական*' /շրջասույթ, զուգահեռ կառույցներ, կրկնություն, աստիճանակարգում, հակաթեզ և այլն/:

Յուրաքանչյուր նշված հնարք գործնականորեն կարող է ընթերցողի գիտակցության մեջ գեղարվեստական վառ պատկեր առկայացնել:

<<Բառի առաջնային իմաստի փոփոխությունները կոչվում են ոճական հնարներ: Ոճական հնարներն են բառի հիմնական նշանակությունը փոփոխության է ենթակվում, և մարդու ընկալման համակարգում հանդես են գալիս բառի երկրորդային հատկանիշներ: Ոճական հնարներն ունեն այս կամ այն զգացմունքներն արթնացնելու հատկություն և զգայական-գնահատողական իմաստ>> [Томашевский 2006:29-30]:

Ի տարբերություն գրականագիտությանը՝ տեքստի լեզվաբանությունն ուսումնասիրում է ոչ թե հեղինակի մտահղացումը, այլ տեքստի ձևի և բովանդակության ամբողջական կառուցվածքը: Կոմիսարովն առանձնացնում է երեք հարթություն, որոնցում կարող է դիտարկել՝ *ուղղահայաց* (ձևի թեմատիկ բովանդակություն՝ ամբողջական տեքստի թեմայից մինչև առանձին դիտարկումները), *հորիզոնական* (տեքստի ձևի և իմաստի կապակցելիություն) և, վերջապես, *խորքային*, որն արտացոլում է <<խոսքային ակտերի կառուցվածքային ընթացքը և նրանց ներառումը տեքստ>> [Комиссаров 2002:54], և այս շերտերն էլ ապահովում են տեքստի մեկնաբանության գործընթացը:

<<Լեզվական միջոցները, որոնք խոսողն օգտագործում է իր մտադրությունը փոխանցելու համար, ծառայում են որպես, այսպես կոչված, <<իմաստի աղյուսներ>>, և յուրաքանչյուր ասույթում նրանք ընտրվում և կազմավորվում են այնպես, որ մյուս հաղորդակիցները, ովքեր ունեն լեզվական և ֆոնային անհրաժեշտ գիտելիքներ, հնարավորություն ունենան դուրս բերել փոխանցվող տեղեկությունը [Томашевский 2006:58] :

Այսպիսով, դիտարկելով Օ.Հենրիի “Փարավոնը և խորալը” պատմվածքի պատկերային համակարգը, կարելի է եզրահանգել, որ պատմվածքում օգտագործված են Աստծո կողմից լքված մարդու ճակատագիրը խորհրդանշող պատկերներ: Պատկերային համակարգ ստեղծելիս հեղինակն օգտագործել է նաև փախաբերություններ և համեմատություններ, ոճական այլ հնարներ, ինչպես նաև քերականական, շարահյուսական տեքստային արտահայտչամիջոցներ:

ԳՐԱՎԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Комиссаров 1996 – Комиссаров В. Н. Интуитивность перевода и объективность переводоведения // Сборник научных трудов МГЛУ, вып. 426 – М., 1996, с. 91 – 99.
2. Левый 1970 – Левый, И. Состояние теоретической мысли в области перевода. «Мастерство перевода». – М.. «Сов. писатель», 1970, с. 415-416.
3. Томашевский 2006 – Томашевский Б. В. Теория литературы. В помощь школьнику, студенту и начинающему автору. – Р#н#Д: «Феникс», 2006. – 192 с.
4. Чоговадзе 2000 – Чоговадзе И.Н. Лингвостилистические основания оценки качества поэтического перевода с позиции образной структуры текста (на материале сонетов Шекспира и их русских переводов). – Дис. ... канд. филол. наук. – М., 2000. – 289 с.
5. Levy 1969 – Levy, J. Die literarische Uebersetzung. Frankfurt/Main, 1969
6. Nida 1964 — Nida E. Towards a Science of Translating, Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating. Leiden, 1964
7. “Selected Stories”, O.Henry, Progress Publishers, Moscow 1977.
8. <<Վերջին տերևը>> Օ. Հենրի <<Անտառես >>>, Երևան, 2008.

ՈՒՐԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ - ՍՐՈԲԼԵՄԵՆ ԷՔՎԻՎԱԼԵՆՏՆՈՒՑԻ ՍԵՐՎՈՒԹՅԱՆ ԽՈՒՃՈՋԵՍՏՎԵՆՆԻՑ ԵՐԱՐՄԱՆ

Վ ստադե ռասմատրիվադեա ղյադ վոսրոս էկվիվալենտնոս սերվոա ղոսդոսեճեստեննից երաճես Օ. Դենրի «Սոլիցեսկի և Դիմն». Ղեզուլտադե ղսսեադովաճա ղոկազիվադյադ, ղոս սերվոադիկ ս սոմոսդյոս ղյադ սրիեմոս սուեա սերադադ արմյանկոս սիադադեոս ստիլ և ղադիսեա սադորա.

ՈՒՐԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ - ՍՐՈԲԼԵՄՆ ՍՐՈԲԼԵՄՆ ԷՔՎԻՎԱԼԵՆՏՆՈՒՑԻ ՍԵՐՎՈՒԹՅԱՆ ԽՈՒՃՈՋԵՍՏՎԵՆՆԻՑ ԵՐԱՐՄԱՆ

The article touches upon some problems concerning translation equivalence of images in the story “The Cop and the Anthem” by O’Henry. The results of the survey come to show that the translator has applied a number of tools to transmit the author’s style and intention to the Armenian

ON THE PROBLEM OF SEMANTIC INTERPRETATION OF NOTIONS
“BEGINNING” AND “END” IN MODERN ENGLISH

ANI MIKAYELYAN

Key words: beginning, end, shade meaning, temporal, spatial, concrete, abstract.

It is a common knowledge that notions are usually interpreted cognitively, semantically, from the point of view of culture and from other aspects as well, each aspect representing its own interpretations, classifications and methods. When analyzing notions, we come to face national, cultural phenomena of the language the notion belongs to.

The notion of time is universal. As to the archaic civilization it is “a rotation in a circle” [Albatirova2009:104]. According to the above-said we may state that time can be illustrated by the example of the sun, which rises in the morning and sets in the evening, thus, acclaiming the start and the end of the day. But if the whole process is referred to analytically, then no one can state for sure that the setting of the sun is definitely the end: it is the end of a particular day and simultaneously the beginning of it for another country or moreover, the beginning of another phenomenon, that is of night.

The purpose of the article is to find out the necessary and sufficient criteria which characterize the two notions-“beginning” and “end”- and their correlation to either concrete or abstract, spatial or temporal notions of reality.

According to V. G. Gak, a number of shade meanings can be observed in the notions under study [Gak 2002:53]. Actually, from the logical point of view it was expected that the most predictable and frequent shade meanings that could be found in the notion “beginning” should have been those of purpose and moment of time, but having analyzed a great number of English words related to this notion taken from the Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, we come to the results that abundant in number is the shade meaning of cause and effect. When somebody starts doing something, his actions are intended to:

- bring about some effect,
- cause something else to be done, created,
- bring some result to the addressee of the action.

For example:

mount – verb 1. [VN] **to organize** and begin sth: *to mount a protest/campaign/an exhibition,*

ignite – verb, (written) to start to burn; **to make** sth start to burn: *Gas ignites very easily.*

The shade meaning of time is the second on the list of shade meaning frequency occurrence. This can be explained by the fact that “beginning” and “start” are surely related to time. Whenever we hear the above-mentioned words, the first idea that comes to our minds is that of time. That is why its occurrence is great in number, too. For example:

begin – verb 2. [V] to start to happen or exist, especially from a **particular time**: *When does the concert begin? The evening began well,*

initially – adv., **at the beginning**: *Initially, the system worked well.*

The meaning of purpose, alongside with that of time, is the second in frequency of occurrence and is very closely connected with the notion of “beginning”, as whenever we start doing something we do it for a particular purpose or some special intentions. For example:

establish – verb 1. [VN] to start to create an organization, a system, etc. that **is meant to last for a long time**: *The committee was established in 1912.*

What about the meaning of manner, in this case, it is not so frequently met. Still, it is very topical, because the notion of “beginning”, as we have already stated, is connected with action, consequently, with verbs. Hence, in this respect, the manner of performing an action is very appropriate to be spoken about. For example:

erupt – verb 2. ~ (into sth) to start happening, **suddenly and violently**: *Violence erupted outside the embassy gates.*

It is worth mentioning that all the other shade meanings, namely those of tool, state, quality, etc. are few in number and very rare in their occurrence, this being explained by the fact that, according to the results of our investigation, they do not play an essential role in expressing the notion of “beginning”.

It is of utmost importance to mention that there are also words simultaneously expressing two different shade meanings, such as:

- change and effect:

develop – verb 3. to begin to have sth such as a disease or a problem; to start **to affect** sb/sth: [VN] *Her son developed asthma when he was two.* 4. [V] to start to happen and **then become** more serious or important: *A crisis*

was rapidly developing in the Gulf. 5. to start to have a skill, ability, quality, etc. that **becomes better and stronger**; to become better and stronger: [V] *Their relationship has developed over a number of years.*

- time and part:

beginning – noun 1. [C, usually sing.] ~ (of sth) **the time** when sth starts; the **first part** of an event, a story, etc: *We are going to Japan at the beginning of July. We missed the beginning of the movie.*

- cause and place:

origin – noun 1. **the point** from which sth starts, **the cause** of sth: *the origins of life on earth.*

- time and place:

start – noun 1. [C, usually sing.] **the point** at which sth begins: *Things did not look too hopeful at the start of the year.* 2. [sing.] the act or **process** of beginning sth: *I'll point the ceiling if you make a start on the walls.* 4. (the start) [sing.] **the place** where a race begins: *The runners/ riders lined up at the start.*

- cause and purpose:

start – verb 4. ~ (sth) (up) to begin to exist; **to make** sth begin to exist: [V] *There are a lot of small businesses starting up in that area.* 6. [V + adv./prep.] to begin to move in a **particular direction**: *He started for the door, but I blocked his way.*

A great number of words and phrases refer to the notion “end” as well. The outcomes that we have obtained are quite exciting. The shade meaning of result is found almost in the 70% percent of the words analyzed. It is not surprising, as whatever we do, we aim at any result. And as V. G. Gak says in one of his articles, “our actions can be deliberate and spontaneous” [Gak 2002:54], but in both cases we do something in order to have a result, whether it is a bad or a good one. For example:

conclusion – noun 2. [C, usually sing.] the end of sth such as **a speech** or **a piece of writing**: *The conclusion of the book was disappointing.*

divorce – noun 1. [U, C] the legal **ending** of marriage: *The marriage ended in divorce in 1996.*

The next shade meaning observed is that of cause and effect. If we go back and recall the shade meanings of the notion “beginning”, we will see that it is the first for it, unlike the notion of “end”. The presence of this shade meaning may be understood in the following way: whenever we take some actions we may be ruled by some specific and concrete factors and do something for obtaining a particular effect. For example:

close – 5. To end or **make** sth end: [VN] *to close a meeting/debate. The subject is now closed,*

interrupt – verb 1.~ (sb/sth) (with sth) to say or do sth **that makes smb** stop what they are saying or doing: [V] *Sorry to interrupt, but there's someone to see you.*

All the other shade meanings of purpose, manner, time, reason and etc. are, actually, not so essential and hence, minor in number.

The notions of “beginning” and “end” can also be explored and analyzed within the boundaries of the “spatial limit” theory [Gak 2002:50-55]. The idea of limit of something in our case can be represented by the notion “end”, the latter being able to be expressed by a number of words conveying the meaning under study. The notions “beginning” and “end” can both refer to temporal and spatial aspects. According to V. G. Gak, “Space is one of the first realities of life, which is perceived and differentiated by man. It is organized around a man who puts himself in the centre of macro- and microcosm. Very often, the cognition starts and ends with space” [Gak 2000:127]. Actually, the boundaries, be it spatial or temporal, can depend on the place the speaker is situated or moreover, on the world perception of the man. The end or limit is a necessary psychological support for the perception of any datum. So, the notions under discussion were also analyzed from the point of view of their reference either to spatial or temporal plane. Here are the results obtained as a summary: having analyzed certain words expressing the notion of “beginning” we have observed that the number of words belonging to the temporal aspects of reality is much more than the ones belonging to the spatial ones. For example:

dawn – verb [V] 1. (written) (**of a day or a period of time**) to begin: *A new technological age had dawned,*(temporal)

starting point – noun 2. **the place** where you begin a journey. (spatial)

Actually, the same results were also found in case of the notion “end”.

For example:

end – noun 1. The final part of **a period of time**, an event, an activity or a story: *at the end of the week/month/year. We didn't leave until the very end,* (temporal)

stop - OF BUS/ TRAIN – 2. **A place** where a bus or a train stop regularly for passengers to get on or off: *I get off at the next stop.* (spatial)

The obtained results may be explained by our opinion that when we touch upon the above-mentioned notions, the image of time immediately comes to our minds and only then the idea of place follows. This provision

maybe explained on the level of human consciousness, regarding the overall image this or that person has towards the world.

Another principle of classification that we have singled out is grouping the words denoting the notions of “beginning” and “end” into two classes, the first one being for the words possessing abstract meanings and the second one for words with concrete ones. For the notion “beginning” it was obvious that the number of the words denoting concrete notions exceeds the number of the words denoting abstract ones. This fact can be explained as follows: whenever we start speaking about the notion of “beginning”, we mean the start of something concrete and specific, which can be a process, a phenomenon, an organization, a machine, a person or something else. For example:

establish – verb 1. [VN] to start to create an **organization, a system**, etc. that is meant to last for a long time: *The committee was established in 1912.*

The same results were found for the notion “end”. In this case the results are obviously understood and interpreted; as if we have the shade of meaning of result for the notion “end” to be the most frequent, then the result of something is directly referred to concreteness. For example:

abolish – v., to officially end **a law, a system or an institution**: *This tax should be abolished.*

Within the boundaries of our study we have also come across several words although found in the list of the shade meanings of the notion “end”, at the same time comprising the meaning of “continuation” and “start”. In this respect, to state our point, the following example may be brought:

change – verb 4. [VN] **to stop** having one state, position or direction and **start** having another: *Leaves change colour in autumn. The wind has changed direction. Our ship changed course.*

We have also found cases when the meaning of interruption of an action in progress and beginning of it is implemented within the limits of one and the same meaning of the word. For example:

interrupt – verb 2. [VN] **to stop** the continuous progress of smth for a short time: *The game was interrupted several times by rain.*

The idea of “end” and “continuation” can also be found in words having the notion of purpose as a mediate component. For example:

pause – verb 1. [V] **to stop** talking or doing sth for a short time **before continuing**: *Anita paused for a moment, then said: “All right”.*

As it was already mentioned, whenever we perform any action, we may be ruled by some specific and concrete factors and do something to have an effect as a result. In close connection with this statement we are to study thoroughly the factors controlling our steps in this or that situation. An example may be given to be discussed:

forget – verb 3.~ (about) sb/sth, **to deliberately stop** thinking about sb/sth: [V] *Try to forget about what happened.*

It can be clearly seen from the example, that in this case a person tries to forget somebody/something because an accident has happened and the best is done to forget it. With this respect, a controlling factor and a purpose may be simultaneously found out.

Hence, we can conclude that:

- time does not consist of “just one piece” [Mikheeva 2010:75], but it is a circle, which has starting and finishing points that interchange each other,
- the number of words expressing the notions of “beginning” and “end” mainly belong to the temporal aspects of reality rather than to the spatial ones,
- the words comprising the ideas of “beginning” and “end” mainly denote concrete phenomena with clearly expressed intentions, results, etc.

REFERENCES

1. Hornby A. S., Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, Sixth Edition, Oxford University Press, 2005, pp. 1-1508
2. Альбатырова А. Е., Анализ семантической структуры концепта “время” в немецком и русском языках// Вестник КарГУ, Караганда, 2009, стр. 103-108
3. Гак В. Г., Семантическое поле конца// Логический анализ языка, Семантика начала и конца/ Отв. ред.: Н. Д. Арутюнова/Российская академия наук, Институт языкознания, «Индрик», Москва: 2002, стр. 50-55
4. Гак В. Г., Пространство вне пространства// Логический анализ языка. Языки пространств/Отв. ред.: Н. Д. Арутюнова, И. Б. Левонтина. - М.: Языки русской культуры, 2000, стр. 127-134.
5. Михеева Л. Н., Топологические свойства времени с точки зрения лингвофилософии// Известия вузов. Серия «Гуманитарные науки» 1 (1) 2010, стр. 74-78

ԱՆԻ ՄԻՔԱԵԼՅԱՆ - ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՆԳԼԵՐԵՆԻ «ՍԿԻՉԲ» ԵՎ «ՎԵՐՋ» ՀԱՍԿԱԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՄԱՍՏԱԲԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

«Ժամանակ» հասկացությունը պատկանում է համընդհանուր երևույթների շարքին: Խոսելով վերոնշյալի մասին՝ անպայմանորեն պետք է անդրադարձ կատարվի այս հասկացության մաս կազմող և այս գաղափարը ներկայացնող «սկիզբ» և «վերջ» հասկացություններին: Տվյալ հոդվածի նպատակն է Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English բառարանից վեր հանել «սկիզբ» և «վերջ» հասկացությունները ներկայացնող բառերը, վերլուծել դրանք բնորոշող չափանիշները և հարաբերակցությունը շրջապատող իրականության կոնկրետ, վերացական, ժամանակային և տարածական հասկացությունների հետ: Ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ «սկիզբ» և «վերջ» հասկացություններն արտահայտող բառերը հիմնականում վերաբերում են իրականության ժամանակային կողմին և մատնանշում են հստակ արտահայտված նպատակներով, արդյունքներով և պատճառահետևանքային կապերով պայմանավորված կոնկրետ երևույթներ:

АНИ МИКАЕЛЯН- К ВОПРОСУ О СЕМАНТИЧЕСКОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ПОНЯТИЙ “НАЧАЛО” И “КОНЕЦ” В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

“Время” является одним из универсальных явлений человеческой жизни. При обсуждении этого феномена следует упомянуть две его важные составляющие: понятия “начала” и “конца”. Целью данной статьи является изучение слов, выражающих значения “начала” и “конца”. Материал извлечен из словаря Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Задачей исследований является определение критериев, характеризующих понятия “начала” и “конца”, и их соотношение к конкретным, абстрактным, временным и пространственным представлениям окружающей действительности. В рамках исследования выявлено, что понятия “начала” и “конца” в основном относятся к временному аспекту реальности и указывают на конкретные явления с четко определенными целями, результатами и причинно-следственными связями.

**ԱՐՎԵՍՏԻ ԵԶՐԵՐԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԱՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԻՏԱԼԵՐԵՆՈՒՄ ԵՎ ՀԱՅԵՐԵՆՈՒՄ**

ԱՆԱՀԻՏ ՄԿՐՅԱՆ

Հիմնքառեր՝ գոյական-եզր, ածական-եզր, բայ-եզր, կառուցվածքային առանձնահատկություններ, քերականական առանձնահատկություններ, կարգային առանձնահատկություններ, թվի կարգը, հայերեն համարժեքներ, արվեստի բանագավառ, իմաստատարբերակիչ հատկանիշներ, բայի ներգործական սեռ

Իտալերենում հատուկ ոլորտի լեզուները քերականական մակարդակում բնութագրվում են համագործածական լեզվին բնորոշ հատկանիշներով: Վերջիններս իտալացի հանրալեզվաբան Մ. Գոտտին *«I linguaggi specialistici: caratteristiche linguistiche e criteri pragmatici»* աշխատության մեջ բնութագրում և դասակարգում է հետևյալ կերպ.

1. Գոյականացման գործընթաց:
2. Վերջինիս հետևանքով՝ բայի կարևորության կորուստ:
3. Ամենահաճախակի հանդիպող ծառայողական կամ սպասարկու բայերի գործածություն, որոնց միջոցով իրականացվում է անվանական շարույթների ստորոգումը, ինչպիսիք են՝ *essere*՝ լինել, *diventare*՝ դառնալ, *costituire*՝ հանդիսանալ, *significare*՝ նշանակել, *rappresentare*՝ ներկայացնել և այլն:
4. Իմաստային առավել խտությամբ օժտված տեքստերի կազմում:
5. Նախդիրների և կապերի սղման հակվածություն (մասնավորապես այն դեպքերում, երբ հնարավոր է երկու գոյականների՝ միացման գծիկով հատվածական կիրառություն):
6. Կրավորական սեռի, անդեմ նախադասությունների, երրորդ դեմքի առավել հաճախակի գործածություն (ըստ էության՝ վերանում է *ես*-ի գործածությունը):

Ըստ Մ. Գոտտիի՝ *«կրավորական սեռի գերադասումն ունի նաև գործարանական նկատառումներ, քանի որ այն առհասարակ գործածվում է նախորդ նախադասության մեջ օգտագործված գործընթացը, փաստը կամ գործողությունը ընդգծելու համար՝ այդ կերպ երաշխավորելով տեղեկատվության հոսքի առավել նպատակային և բնականոն աճ: Կրավորական սեռի գործածությունը, իրականում, ենթադրում է*

համընկեցնել թեմայի տարրը կարևոր տեղեկատվության հետ, մինչդեռ նորերը մատուցվում են ռեմայի կարգավիճակում»⁷⁵:

Ումբերտո Էկոն իր «*Ինչպես գրել ավարտական թեզ*» աշխատության մեջ խորհուրդ է տալիս «խուսափել անձնական դերանուններից՝ դիմելով անդեմ արտահայտությունների, *իսկ այդպիսով հաստատվում է գիտական լեզվի անդեմացման կարևորությունը*»⁷⁶:

Ըստ Է. Աղայանի՝ «բոլոր առարկաների, երևույթների և այլնի անվանումները կարող են դառնալ որևէ տերմինահամակարգի միավոր և վերածվել տերմինի, այնպես, որ կարելի է ասել, որ թե ամեն մի գոյական անուն տերմին է կամ տերմինային բառ: Խոսքի մասերից ածականները դառնում են բաղադրյալ տերմինների որոշիչ անդամ, որոնք կարող են փոխանունությամբ գործածվել գոյականաբար և վերածվել գոյականի: Ընդհանուր առմամբ, ինքնուրույն տերմիններ են դառնում այն ածականները, որոնք ցույց են տալիս գործող անձ, զբաղմունք, մի բան կատարելու, անելու կամ լինելու, դառնալու հատկություն, արտահայտում են որևէ բանի ենթարկված, որևէ բան դարձած, այսինքն՝ ենթակայական ու հարակատար դերբայների, կամ որևէ բանի ենթարկվելու, վերածվելու և նման իմաստներ: Այս բոլոր ածականներն էլ կա՛մ գործածվում են որպես գոյական, ուստի դադարում են ածական լինելուց, կա՛մ էլ հանդես են գալիս բաղադրյալ եզրույթի կազմում իբրև որոշիչ, կա՛մ էլ բաղադրյալ եզրույթի գոյական անդամի իմաստը ներառելով փոխանունությամբ՝ դարձյալ վերածվում գոյականի: Այսպիսով, ածականները հանդես են գալիս որպես բաղադրյալ եզրի բաղադրիչ կամ վերածվում են գոյականի և իբրև այդպիսին՝ դառնում ինքնուրույն եզր»⁷⁷:

Բայերի մասին խոսելիս Է. Աղայանը նշում է, որ դրանք կարող են ազատորեն հանդես գալ իբրև եզրեր, սակայն կարող են վերածվել համապատասխան գոյականի, իսկ այս կարգի բառերի մեջ նախնական կամ հիմքային հասկացությունը գոյականական կամ առարկայնության հասկացություն է, և որ հետևաբար պետք է ընդունել, որ այս կարգի բայերը երկրորդային են: Քիչ են այն պարզ բայերը, որոնք առաջնային եզրային իմաստ են արտահայտում, և այդպիսիները պետք է համարել առաջնային եզրեր, որով և կարող ենք ընդունելի համարել այն դրույթը,

⁷⁵ M.Gotti, *I linguaggi specialistici: caratteristiche linguistiche e criteri pragmatici*, La Nuova Italia, Scandicci, 1991, p. p. 226, 311.

⁷⁶ *Introduzione all'italiano contemporaneo*, Variazioni ed usi, a cura di A.A. Sobrero, Editori Laterza, Roma, 1993, pp. 238-275.

⁷⁷ Աղայան Է. Բ, *Ընդհանուր և հայկական բառագիտություն*, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 1984, էջ 325-326:

թե բայերը նույնպես կարող են դառնալ ինքնուրույն եզրեր: Ըստ Է. Աղայանի՝ տերմինաբանության մեջ բացարձակապես գերիշխում են գոյականները, ըստ որում՝ նույնիսկ գործողությունները, հատկանիշներն ու հատկություններն էլ առնվում են իբրև գոյականներ, այսինքն՝ դիտվում են որպես առարկայական հասկացություններ⁷⁸:

ա) Արվեստի գոյական-եզրերի կառուցվածքաբերականական առանձնահատկությունները

Իտալերենի արվեստի եզրերի՝ մեր կողմից ուսումնասիրված բառապաշարում տեղ գտած *պարզ եզրերի թիվն* այնքան էլ մեծ չէ. կազմում է 70 միավոր: Սրանք հիմնականում այն բառային ձևույթներն են, որոնք հիմք են հանդիսանում նորակազմություններ և նոր բարդություններ կերտելու համար: Դրանց հայերեն համարժեքները նույնպես հիմնականում արտահայտվում են պարզ բառերի միջոցով: Օրինակ՝ *arco*՝ կամար, *volta*՝ թաղ, կամար, *tetto*՝ տանիք, *nave*՝ նավ, *corte*՝ բակ, *base*, *scena*՝ բեմ, *duomo*՝ տաճար, *atrio*՝ սրահ, *tela*՝ կտավ, *pietra*՝ քար, *պաստառ*, *հեծան*, *soglia*՝ շեմք, *tempio*՝ տաճար (հոգն. թ.՝ *templi*, օժտված է հոգնակի թվի կազմության բացառիկ ձևով, այն է՝ պահպանել է լատինական հիմքը), *stela*, *stela*՝ կոթող, *suntija*, *arte*՝ արվեստ, *palo*՝ ցից և այլն: *Barre* (հոգն. թ., *իգ.*), *ferr* (հոգն. թ., *ար.*)՝ ամրան, *terme* (հոգն. թ., *իգ.*), *bagni* (հոգն. թ., *ար.*) եզրերն իտալերենում գործածվում են հոգնակի թվով:

Իտալերենի որոշ պարզ եզրերին հայերենում համապատասխանում են ածանցյալ բառեր կամ համադրական բարդություններ, ինչպես նաև կայուն բառակապակցություններ: *Altare*՝ զոհասեղան, *cimasa*՝ զարդաբեկոր (կամ՝ սազիկ), *grifone*՝ գրիֆոնկար, գրիֆոքանդակ, *falda*՝ ընդլայնական լանջ, *ancora*՝ որմակար (կամ՝ պահանգ), *pozzo*՝ ջրհոր օրինակներում *altare*, *cimasa*, *grifone*, *ancora* հայերենի համարժեքները բարդ եզրեր են, *appoggio*, *sostegno*, *supporto* եզրերի, ինչպես նաև *altare* եզրի *զոհարան* տարբերակով հայերեն համարժեքներն ածանցավոր բառեր են՝ կազմված *-արան* վերջածանցով, որը նշանակում է *տեղ*, *վայր*, մինչդեռ *falda* եզրի հայերեն համարժեքն արտահայտված է կայուն բառակապակցությամբ:

Իտալերենի կարգային առանձնահատկությունների առնչությամբ հարկ է նշել, որ արվեստի եզրերի թվի կարգը, հատկապես երբ խոսքը վերաբերում է քանդակագործության բնագավառի նյութերին, երբեմն դրսևորում է իմաստատարբերակիչ հատկանիշներ: Այսպես՝ *marmo*

⁷⁸ Աղայան Է. Բ, *Ընդհանուր և հայկական բառագիտություն*, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 1984, էջ 325-326:

մարմար (հանքանյութ) եզրը եզակի թվում ունի նյութի նշանակություն, մինչդեռ *i marmi* հոգնակի տարբերակում ձեռք է բերում *քանդակ, կոթող, շիրմաքար* նշանակությունները: *Bronzo*՝ բրոնզ եզրը եզակի թվում ունի *պղնձի և պողպատի համաձուլվածք* նշանակությունը, մինչդեռ հոգնակի թվում այն դառնում է երկիմաստ՝ ձեռք բերելով հետևյալ նշանակությունները՝ 1. *արվեստի բրոնզե գործեր* 2. *հրանոթ: Oro՝ ոսկի* բառը եզակի թվում նշանակում է այդ մետաղը, իսկ հոգնակի թվում՝ *gli ori* դառնում է երկիմաստ՝ գործածվելով փոխանունությամբ՝ 1. *ոսկե զարդեր* 2. *եկեղեցու ոսկե իրեր, զարդեր*: Միևնույն զուգաձևությամբ *argento՝ արծաթ* բառը եզակի թվում նշանակում է այդ մետաղը, մինչդեռ հոգնակի թվում կրկին փոխանունության գործածությամբ ստանում է *արծաթե գործեր*-ի, *զարդեր*-ի նշանակություն: Ի դեպ, հոգնակի թիվը կարող է ստանալ նաև *հավաքածու, ցուցահանդես, ցուցադրություն* նշանակությունները: *Ferro՝ երկաթ* բառը, բացի մետաղի անուն լինելուց, եզակի թվում ունի նաև *պայտ* նշանակությունը, իսկ հոգնակի թվում բազմիմաստ է և ձեռք է բերում հետևյալ նշանակությունները՝ 1. առհասարակ որևէ արվեստի կամ արհեստի, մասնագիտության ոչ պարտադիր կերպով՝ մետաղյա, *գործիքներ* (օրինակ՝ *բժշկական գործիքներ*): Այս գործածությամբ իտալերենում առկա է *morire sotto i ferri (del medico)* արտահայտությունը, որը հայերենում համապատասխանում է (*բժշկի, բժշկական*) *դանակի տակ մնալ, մահանալ* արտահայտությանը, 2. *գոլֆի մետաղական մասով ձողեր*, 3. *վենետիկյան գոնդոլների թիեր*, 4. *հյուսքի շյուղեր*: *Legno՝ փայտ* բառը քանդակագործության և փայտագործության բնագավառներում, հոգնակի թվով գործածվելիս՝ *i legni՝ փայտեր*, ձեռք է բերում *փայտե քանդակներ* և *փայտե փորագրություններ* նշանակությունները: Բացի այդ, վերջինս հոգնակի թվով գործածվելիս ձեռք է բերում նաև մեկ այլ՝ *փողային երաժշտական գործիքներ* նշանակությունը (սա հիմնվում է այն իրողության վրա, որ դրանք փայտե մաս, տարր են պարունակում):

Հայերենի արվեստի բնագավառի բառացանկում տեղ գտած պարզ գոյականները 60 են: Դրանցից են՝ *լանջ (կտուրի), սրահ, պալատ, պորտ, խուց, քիվ, նավ, խաչ, ակոս, բուրգ, նախշ, բեմ, կտավ, ծեփ* և այլն:

Արվեստի բնագավառի եզրերի ուսումնասիրության միջոցով պարզ դարձավ, որ իտալերենի բառապաշարում **բաղադրյալ գոյական-եզրերը** հայերենի համապատասխան եզրերի համեմատությամբ չափազանց փոքր թիվ են կազմում. եթե իտալերեն եզրերի թիվը 20 է, ապա հայերենում այն հասնում է շուրջ 500 -ի:

Իտալերենի բաղադրյալ եզրերը կազմված են ըստ հետևյալ կաղապարների՝ գ.+գ., աձ.+գ., գ.+աձ., բ.+գ., թվ.+գ., մակ.+գ.: Այսպես՝ գ.+գ. կաղապարով են կազմված հետևյալ բաղադրյալ եզրերը՝ *portafinestra*՝ լուսամուտադուռ (*պատշգամբ*), *marciapiede*՝ հենահարթակ, *կառամատույց*, *piedistallo*՝ կարճասյուն, որմնախարիսխ, *acquedotto*՝ ջրանցույց, *ջրմուղ*: Աձ.+գ. կաղապարով են կազմված, օրինակ, հետևյալ բաղադրյալ եզրերը՝ *bassorilievo*՝ հարթաքանդակ, *altorilievo*՝ բարձրաքանդակ, *piattabanda*՝ միջնապատ/անջրպետ, *iconografia*՝ պատկերագիտություն, պատկերագրություն, *iconografo*՝ սրբանկարիչ: *Palcoscenico*՝ բեմահարթակ բաղադրյալ եզրը կազմված է ըստ գ.+աձ. կաղապարի: Բ.+գ. կաղապարով կազմված բաղադրյալ եզրերը հետևյալներն են՝ *grattacielo*՝ երկնաքերձ, երկնաքեր, *copritegola*՝ եզրակղմինդր, *copritetto*՝ տանիքագործ: Մեծ է նաև թվ.+գ. կաղապարով կազմված բաղադրյալ եզրերի թիվը. *cinquefoglio*՝ հնգաթերթիկ, *tetrastilo*՝ քառասյուն, տետրաստիլ, *tetraconco*՝ քառակոնք, *triclinio*՝ սեղանատուն, *trifoglio*՝ եռաթև, երեքունկ:

Հարկ է նշել, որ բաղադրյալ եզրերի շարքում տեղ են գտել նաև դասական լեզուներից փոխառված եզրեր: Օրինակ՝ *necropoli*՝ դամբարանադաշտ, հունական ծագում ունի, մինչդեռ *epitaffio*՝ տապանագիր եզրը լատիներենից է ժառանգված: Իտալերենի արվեստի բառապաշարում առկա են ածանցակերպներով կազմված բաղադրյալ եզրեր, որոնց ձևայիններից մեկը լատիներենում և հունարենում լիմաստ բառ է եղել, սակայն ժամանակի ընթացքում վերածվել է ածանցակերպի, հիմնականում՝ նախաձանցակերպի: Օրինակ՝ *monogramma*՝ անվանագիր եզրը կազմված է *mono*՝ միակ նշանակությամբ հունարեն ծագման բառից, որը Դե Մաուրոյի ստուգաբանական բառարանում նշված է որպես ածանց: Այնուհետև բաղադրյալ եզրը ներթափանցել է իտալերենի արվեստի բառապաշար ֆրանսերենի միջոցով: *Pseudoclassicismo*՝ կեղծդասականություն, *pseudoapside*՝ կեղծ արսիդ եզրերում *pseudo*՝ կեղծ, ձևային նույնպես ունի հունական ծագում: Ի դեպ, վերջինս հատուկ ոլորտի լեզուներում ստանում է «այլ, ուրիշ» իմաստային նրբերանգ: Ակնհայտ է, որ այս եզրերը հայերենում ունեն հիմնականում պատճենված տարբերակներ:

Հայերենի արվեստագիտական բառապաշարում տեղ գտած բաղադրյալ եզրերից 32-ը կազմված են երկու կամ ավելի հիմնական ձևայիններից: Դրանք հետևյալներն են՝ *գրչօջախ*, *եռարսիդ*, *լուսանցույց*, *լուսանց*, *ջրանցույց*, *լաջվարդ*, *ողնարկ*, *ներծծում*, *ավտոկայարան/կայան*, *ճառուղի*, *ջրանցք*, *ջրհորդան*, *խոյժ*, *սյունկալ*, *լողավազան*,

զբոսայգի, ավտոմայրուղի, երփնապակի, թույլտվանց, ներկաստառում, ջրմուղ, ոսկեզօծում, զբոսայգի, անջրպետ, որմանցք, կեղծդասականություն և այլն:

Անացած բոլոր բաղադրյալ եզրերը կազմված են հողակապով՝ տերևազարդ, գեղազարդարիչ, տերևանախշ, ջրանկարիչ, անկողնախորշ, միջնաբերդ, ճակտոնազարդ, որմնասյուն, արաքանախշ, կամարաշարք, գեղագրանոց, զարդաքեկոր, կամարակալ, ներքնաբակ, ձվազարդ, հախճասալ, խոյազարդ, խեցեգործ, սանդղահեծան, կիսազմբեթ, բերդապարիսպ, ամրաբուրգ, ձեղնահարկ, արմավազարդ, նախագավիթ, շքասանդուղք, հնգասյուն, պատկերագիր, որմնասյուն, ավանդատուն, նախագավիթ, պատուհանամեջ, հնգաթերթիկ, ութակոնք, ձվազարդ, խճանկար, ձեղնասենյակ, տանիքածածկ, սանդղաջրվեժ, պարզամաս, մանրակերտ և այլն:

Առկա են նաև բարդաձանցավոր եզրեր, որոնք կազմված են երկու և ավելի հիմնական, ինչպես նաև երկրորդական ձևույթներից, օրինակ՝ արվեստագիտություն, պատկերագիտություն, պատկերագրություն, ձայնամեկուսացում, ճարտարապետություն, գեղանկարիչ, գեղանկարչություն, յուղանկարչություն, հարթաչափություն, նախագծում, զարդանկարում, համամաս(ական)ություն, գունակցություն, զարդաքանդակում, երեսապատում, գեղանկարչություն, փորագրիչ, վերականգնում, վերակառուցում, փորագրող, խճանկարչություն, վիճագրություն, արձանագրություն, կորագծություն և այլն:

Ինչպես հայտնի է, տերմինապաշարի հարստացման միջոցներից մեկը ածանցումն է, երբ, ավելանալով բաղադրական հիմքին, բառակազմական ձևույթները սերում են համադրական բաղադրություն-եզրեր: Իտալերենի արվեստի բառապաշարում տեղ են գտել շուրջ 200 **ածանցավոր գոյական-եզրեր**, որոնց համարժեքները հայերենում կարող են արտահայտվել թե՛ ածանցավոր եզրերով, թե՛ բառակազմական այլ ձևերով՝ համադրական, հարադրական բաղադրությամբ, կայուն արտահայտություններով և այլն: Հայերեն ածանցավոր համարժեքների թիվը 94 է: Երբեմն դրանք ունենում են իտալերենի ածանցներին համարժեք ածանցներ, երբեմն էլ առկա են այլ իմաստ արտահայտող ածանցներ: Այսպես՝ *costruzione*՝ կառուցում, *riedificazione*՝ վերականգնում, *վերակառուցում*, *inserimento*՝ ներփորում, *incisione*՝ փորագրում, *méstica*՝ նախաներկում, ներկաստառում, *intarsiatura*, *intarsiamento*՝ դրվագում, *infiltrazione*՝ ներծծում, *incurvature*, *incurvamento*՝ կորացում, *modellamento*՝ ծեփում, *modellatura*՝ մոդելում, կաղապարում, *fissaggio*, *puntellatura*՝ ամրացում, *inclinazione*, *pendenza*՝ թեքում, *modello*,

modulo՝ կաղապարում, *rivestimento*, *incamiciatura*՝ երեսապատում, *spruzzamento*՝ ցայտեցում, *ornamentazione*՝ զարդանկարում, *զարդաքանդակում*, *դրվագում*, *ricostruzione*, *rammodernamento*, *riedificazione*՝ վերակառուցում, *վերականգնում*, *pittura*, *dipinto*՝ նկարազարդում, *նախշազարդում*, *stilizzazione*՝ ռճավորում, *urbanizzazione*՝ ուրբանացում, *քաղաքայնացում*, *rivestimento*, *guarnitura*՝ աղյուսապատում, *ներպատում*, *inquadramento*, *inquadratura*՝ եզրավորում, *imbiancamento*, *imbiancatura*՝ սպիտակեցում, *(ri)finitura*, *finimento*՝ հարդարում, *(ri)cottura*՝ թրծում, *verniciatura*, *tintura*, *colorazione*՝ ներկում, *գունավորում* օրինակներում իտալերենի գոյականակերտ **-zione**, **-mento**, **-tura**, **-ato**, **-ile**, **-ica**, **-icio** կենսունակ վերջածանցներին հայերենում համապատասխանում է բայից սերող **-ում** վերջածանցը, որն արտահայտում է բայի գործողության, գործընթացի նշանակություն, ուստի առկա է գոյականացման երևույթ: Դրանց թիվը կազմում է 46, այսինքն՝ արվեստի եզր ածանցյալների շուրջ կեսը:

Ըստ արվեստի բնագավառի շուրջ 2000 բառային միավոր պարունակող քառալեզու բառացանկի ուսումնասիրության արդյունքների՝ իտալերենում 200 ածանցավորներից 52-ը՝ նախածանցավոր են, ի դեպ՝ վերջիններից 47-ը՝ միաժամանակ նախածանցավոր և վերջածանցավոր, մնացածը՝ միայն վերջածանցավոր, իսկ հայերենում 180 ածանցավորներից 20-ը նախածանցավոր են, վերջիններից 13-ը՝ միաժամանակ նախածանցավոր և վերջածանցավոր, մնացած 160-ը՝ վերջածանցավոր:

Իտալերենի և հայերենի արվեստի բառապաշարներում առկա են տվյալ բնագավառի բառապաշարի միջազգային եզրեր, որոնք ունեն միևնույն **-ismo** (-իզմ) վերջածանցը, որն ունի *արվեստի ուղղություն*, *ռճ նշանակություն*, մինչդեռ **-ista** (-իստ) վերջածանցը նշանակում է *վերջինների հետևորդներ*, *հարողներ*: Դրանցից են՝ *ellenismo*՝ *հելլինիզմ*, *funzionalismo*՝ *ֆունկցիոնալիզմ* (20-րդ դդ. ճարտ. ուղղություն), *urbanismo*՝ *ուրբանիզմ*, *քաղաքահակություն*, *schematismo*՝ *սխեմատիզմ*, *modernismo*՝ *մոդեռնիզմ*, *néoclassicismo*՝ *նեոկլասիցիզմ*, *urbanista*՝ *ուրբանիստ*, *ուրբանիզմի հետևորդ*, *քաղաքաշինարար*, *moderniste*՝ *մոդեռնիստ* և այլն:

Հետևյալ օրինակներում առկա են երկու լեզուներում փոքրացուցիչ վերջածանցներով եզրեր. իտալերենում՝ **-ino**, **-etta**, հայերենում՝ **-իկ** և **-ակ**, օրինակ՝ *bottacino*՝ *գլանիկ*, *terracina*՝ *կամարակ*, *lancetta*՝ *նշտարիկ* (ճարտ. տարր): Ըստ Է. Աղայանի՝ «*ածանցների տարբեր մասնավոր իմաստները հաճախ պայմանավորված են լինում*

բաղադրական հիմքով. այսպես՝ -իկ ածանցն արտահայտում է փոքրության իմաստ և հասկանալի է, որ պետք է ցույց տա բաղադրական հիմքով արտահայտվող գոյականի փոքր լինելը»⁷⁹:

Իտալերենի և հայերենի արվեստի բառապաշարի գործող անձ, մասնագետ նշանակող եզրերն ունեն երկու լեզուներին համապատասխանող վերջավորություններ. իտալերենում դրանք հիմնականում արականի *-tore՝ -իչ, -ող* և իգականի *-trice՝ -ուհի* վերջածանցներն են, այսպես՝ *pittore, disegnatore, artista՝ նկարիչ, գեղանկարիչ, pittrice՝ գեղանկարչուհի, disegnatore(-trice)՝ գծագրող(-ուհի), գծագրիչ, scultore՝ քանդակագործ, coniatore, cesellatore՝ դրոշմահատ, քանդակադրոշմիչ, restauratore՝ վերականգնող, ռեստավրատոր, incisore՝ փորագրիչ, փորագրող, modellatore՝ ձեփագործ, քանդակագործ*, և այլն: Հարկ է նկատել, որ հայերենում, բացի վերևում նշված վերջածանցներից, կարող են լինել նաև *-գործ* և *-արար* հիմնական ձևայիններ:

Իտալերենի *-ito, -ino, -iglio, -ina, -io* վերջածանցներով կազմված եզրերը հայերենի արվեստի բառապաշարում ունեն միևնույն իմաստն արտահայտող *-նոց* կամ հոդակապավոր *-անոց* վերջածանցները, որոնք արտահայտում են *տեղ, վայր, աշխատավայր, պահեստ* իմաստները. *deposito, magazzino՝ պահոց, sgabuzzino, ripostiglio, dispensa՝ խորդանոց, officina՝ արհեստանոց, studio, bottega՝ արվեստանոց*:

Իտալերենում արվեստի նախածանցավոր եզրերից են՝ *rinascimento՝ վերածնունդ, վերածնություն, inserimento՝ ներփորում, asimmetria՝ անհամաչափություն, imbianchino, verniciatore՝ ներկարար, esposto՝ ցուցանմուշ* և այլն: Ինչպես կարելի է նկատել, *ri-* նախածանցը հայերենում արտահայտվում է *վեր/ա/* նախածանցով: Դրանք երկուսն էլ ունեն *կրկին, նորից* նշանակությունը: *In-* նախածանցը հայերեն եզրում արտահայտված է իրեն համարժեք՝ *ներ-* նախածանցով: Դրանք երկուսն էլ ունեն *ներս, ներքին* նշանակությունը: *Imbianchino* եզրում *im-* նախածանցը նույն *in-*ի տարբերակն է, սակայն ունի *պատել, ծածկել* նշանակությունը: Այն *b, p, m* բաղաձայններից առաջ ենթարկվում է առնմանման: *Asimmetria* եզրում *a-* նախածանցն ունի ժխտական նշանակություն: Հայերեն եզրում այն արտահայտված է համարժեք նախածանցով՝ *ան-*: Իտալերենի *esposto* եզրի *es-* նախածանցը ծագել է լատիներենի *ex՝ դուրս, արտաքին* բառից:

Այսպիսով, ածանցյալների ձևաբանական և իմաստագործառական ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ ածանցների ձևաիմաստային

⁷⁹ Աղայան Է. Բ, *Ընդհանուր և հայկական բառագիտություն*, ԵՊՀ հրատ., Ե., 1984, էջ 287:

հարաբերություններն ունեն հոմանշության, հականշության, համանունության և բազմիմաստության բնութագրեր: Նկատելի է նաև, որ բոլոր ածանցներն ունեն խոսքիմասային քերականական կամ կարգային իմաստ, և այդ տեսակետից գոյականակերտ ածանցները միմյանց նկատմամբ են հոմանիշներ, ածականակերտ ածանցները՝ միմյանց, մինչդեռ ածանցների համանունությունն ուսումնասիրվող ոլորտի բառապաշարում կերտում է կարգային խմբեր և իմաստային դաշտեր:

բ) Արվեստի բնագավառի ածական-եզրերի կառուցվածքաքերականական առանձնահատկությունները

Վերը նշված բառացանկի ուսումնասիրության արդյունքում պարզվեց, որ իտալերենի ածական-եզրերը 195 են, որից 25-ը՝ հարակատար դերբայով արտահայտված ձևերն են, ինչպես՝ *derivato*՝ *ածանցյալ*, *ingrandito*՝ *խոշորացված*, *porgettato*՝ *նախագծած*, *stillizzato*՝ *ոճավորված* և այլն, մնացած 85-ը՝ որակական ածականները, ինչպես օրինակ՝ *funghiforme*՝ *սնկաձև*, *decorativo*՝ *զեղազարդային*, *iconografico*՝ *պատկերագիտական*, *lapidario*՝ *վիմագրային*, *megalitico*՝ *մեգալիթյան*, *intercolonnio*՝ *միջսյունային*, *commemorativo*՝ *հուշային* և այլն, իսկ 95-ը՝ գոյականով արտահայտված նախդրավոր կապակցությունները, ինչպես՝ *a muro*՝ *դրմնային*, *di(da) costruzione*՝ *շինարարական*, *a volta*՝ *թաղակապ*, *կամարակապ*, *di giardini e parchi*՝ *այգի-գրոսայգիների*, *di finitura*՝ *հարդարման*, *di appoggio*՝ *հենարանային*, *di (a) mosaico*՝ *խճանկարային*, *a (di) cupola*՝ *գմբեթավոր*, *գմբեթածածկ* և այլն:

Հայերենի ածական-եզրերը թվով 168 են, որից 12-ը՝ հարակատար դերբայով արտահայտված ձևերն են, ինչպես՝ *սալարկված*, *ներկված*, *գունավորված*, *հարդարված*, *ոճավորված*, *ժանեզարդված*, *ժանեդրվագված* և այլն, իսկ մնացած 156-ը՝ որակական ածականները, ինչպես՝ *կիրառական*, *ճարտարապետական*, *պատկերագիտական*, *դորիական*, *հիերոգլիֆային*, *ոսկեզօծ*, *բարձակային*, *ուրվագծային*, *մոդուլային*, *հախճասալե*, *խաչածն*, *տանիքածածկ* և այլն:

գ) Արվեստի բայ-եզրերի կառուցվածքաքերականական առանձնահատկությունները

Ինչպես նշվեց վերևում, լեզուների տերմինաբանական բառաշերտում բայերը սակավաթիվ են, քանի որ դրանց արտահայտած գործողությունը մասնագիտական տեքստերում արտահայտվում է հիմնականում դերբայների և գոյականների միջոցով: Արվեստի բառացանկի ուսումնասիրությունը հաստատում է այդ լեզվական իրողությունը: Այնտեղ տեղ գտած իտալերեն բայ-եզրերի թիվը հասնում է 60-ի, որից 47-ը՝ բայական ձևեր են, օրինակ՝ *scolpire*՝ *քանդակել*, *incidere*՝

ներփորել, ornamentare՝ հարդարել, pitturare՝ գեղանկարել, intarsiare՝ դրվագել, modellare՝ կաղապարել, cesellare՝ դրվագել, smaltare՝ արծնապատել և այլն, իսկ մնացած 13-ը՝ բայական նախդրավոր կապակցություններ են, ինչպես՝ *dare in affitto՝ վարձակալության տալ, prendere in affitto՝ վարձակալել, dipingere all՝ aquarello՝ ջրաներկով նկարել* և այլն:

Հայերենում դրանք ավելի շատ են՝ 80, որից 60-ը բայական ձևեր են, ինչպես՝ *նախագծել, երեսարկել, սալարկել, զարդանկարել, դրվագել, հարդարել, (դրոշմա)հասել, զարդանկարել* և այլն, իսկ մնացած 20-ը՝ բայական կապակցություններ են, օրինակ՝ *վերնաշենք կառուցել, ջրաներկով նկարել, զարդաքանդակներ կերտել/դրվագել* և այլն:

Հարկ է նշել, որ թե՛ իտալերենում և թե՛ հայերենում դրանք բոլորը ներգործական սեռի բայեր են և արտահայտում են ակտիվ ներգործություն: Բայով արտահայտված այդ եզրերը մեծ մասամբ պահանջում են այնպիսի լրացում, որը գործողության ընթացքում, նրա հետևանքով ենթարկվում է փոփոխության: Հայերենում Ս. Գ. Աբրահամյան և այլք հեղինակային խումբը դրանք անվանում է «փոփոխվող հայցական հոլով»⁸⁰, օրինակ՝ *decorare, ornamentare, ornare, abbellire՝ զարդարել, հարդարել, adornare՝ հարդարել, ornamentare՝ զարդանկարել, զարդաքանդակներ դրվագել, նախշել, mesticare՝ նախշաներկել, ներկաստատել, dipingere, pitturare՝ գեղանկարել, progettare՝ նախագծել, colorire՝ ներկել, intonacare, stuccare՝ սվաղել, ծեփել, disegnare՝ գծագրել, smaltare, selciare/pavimentare՝ սալարկել, porcellenare՝ արծնապատել, formare, modellare՝ կաղապարել, ձևավորել, մոդելավորել, cesellare, caiare՝ (դրոշմա)հասել, դրվագել, scolpire, modellare՝ քանդակել, curvare՝ ճկել* և այլն:

Ուսումնասիրված եզրերի բառապաշարում տեղ են գտել նաև «*հետևանքի ուղիղ խնդրի հայցականով*» բայի լրացումներ: Ըստ վերը նշված հեղինակային խմբի՝ «*Բայի լրացումը նրա արտահայտած գործողության արդյունքն է, նրա հետևանքով ստեղծված առարկան: Հետևանքի ուղիղ խնդիրը գործողությունից անկախ գոյություն չունի, այն ստեղծվում է միայն դրա ընթացքում: Այսպիսի լրացում կարող են ստանալ հետևանքային, արդյունքային գործողություն ցույց տվող բայերը*»⁸¹: Օրինակ՝ *costruire, edificare, fabbricare, erigere՝ կառուցել, շինել, սարքել,*

⁸⁰ Աբրահամյան Ս. Գ., Առաքելյան Վ. Դ., Քոսյան Վ. Ա., *Հայոց լեզու, II Մաս, Շարահյուսություն*, «Լույս» հրատ., Ե., 1975, էջ 58:

⁸¹ Աբրահամյան Ս. Գ., Առաքելյան Վ. Դ., Քոսյան Վ. Ա., նույն տեղում, էջ 58:

ricostruire, riedificare, ramodernare, restaurare՝ վերակառուցել, վերականգնել, *demolire*՝ քանդել և այլն:

Բայ-եզրերի շարքում տեղ են գտել ածանցավոր բայեր, մասնավորապես՝ նախաածանցավոր, որոնք կոնկրետացնում, տեղայնացնում են բայի արտահայտած գործողության տեղը: Իտալերենի բայերից 5-ը կազմված են *in-* նախածանցով, որը նշանակում է *մեջ, ներսում, ներքին մասում*, օրինակ՝ *(in)coranare*՝ պսակել, *intagliare, incidere*՝ փորագրել, *intarsiare*՝ դրվագել, *(in)tavolare*՝ երեսարկել, տախտակել, սալարկել և այլն: Հարկ է նկատել, որ վերջիններս հայերենում չեն արտահայտվում ո՛չ նախածանցի, և ո՛չ էլ այլ խոսքի մասերի միջոցով: Մինչդեռ իտալերենի *sopr(a)elevare* (ի դեպ, *sopra-* նախածանցը նշանակում է *վերևում, վրան*) եզրի հայերեն համարժեքն արտահայտվում է կայուն բառակապակցություններով՝ *վրան կառուցել, վերնաշենք կառուցել*: Կարելի է նկատել, որ իտալերենի *ricostruire, riedificare, rimodernare, restaurare*՝ վերակառուցել, վերականգնել բայ-եզրերի *ri-* նախածանցը համապատասխանում է հայերենի *վերա-* նախածանցին և առկա է նաև վերջինիս համարժեք եզրերում, մինչդեռ *rifinire*՝ *հարդարել* օրինակում հայերեն համարժեքում այն չկա:

АНАИТ МКРЯН - СТРУКТУРА-ГРАММАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ТЕРМИНОВ ИСКУССТВА В ИТАЛЬЯНСКОМ И АРМЯНСКОМ ЯЗЫКАХ

Восприятие фразеологизмов содержащих соматизмов требует проникновения в внеязыковые явления. Их прагматические отношения вовлекают три вида смысловых связей: полисемия, синонимия, омонимия, иерархия и др. В итальянском и армянском преобладают синонимы фразеологизмов с соматическим компонентом, которые выделяются наличием латинских, др. армянских и территориальных элементов. Для того чтобы отличить фразеологических варианты от их синонимов были выделены их отличительные особенности. В исследуемом материале малочисленны случаи выявления соматизмов.

ANAHIT MKRYAN – STRUCTURAL AND GRAMMATICAL BEHAVIOUR OF SAME ART TERMS IN ITALIAN AND ARMENIAN

The article is dedicated to the contrastive study of some phraseological units containing somatic component in Armenian and Italian. To fully understand the notion of the above mentioned phraseological units we have to take into account also some metalinguistic features. From paradigmatic viewpoint the above mentioned phraseological units have three types of semantic relations; polysemy, synonymy, autonymy. The study of synonymic rows yields fruitful results in the throwing light on different nuances of meaning which determine specific national perception of the world picture.

**ԻՏԱԼԵՐԵՆԻ ԵՎ ՀԱՅԵՐԵՆԻ ԿԱԶՄԱԲԱՆԱԿԱՆ
ԴԱՐՁՎԱԾՔՆԵՐԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ՀԱՐԱՑՈՒՑԱՅԻՆ ՀՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏԵՍԱՆԿՅՈՒՆԻՑ**

ԱՐԱՄ ՄԿՐՅԱՆ

Հիմնաբառեր՝ հիմնանշանակություն, հարանշանակություն, ճանաչողական իմաստաբանություն, հարացուցային հարաբերություններ, արտալեզվական գործոն, բազմիմաստություն, իմաստային պատճառաբանվածություն, հոմանշություն, դարձվածային տարբերակներ, աշխարհագրական հոմանիշներ:

Ինչպես հայտնի է, լեզվի ուսումնասիրությունը չի կարող իրականանալ միայն լեզվական երևույթներն իրենց ներսում դիտարկելով, այլ այն պետք է իրականանա երևույթների և ճանաչողական պլանի միջև եղած հարաբերությունների հիման վրա: Լեզվական երևույթների ընկալումը պահանջում է ներթափանցում դեպի արտալեզվական երևույթներ, իսկ լեզվաբանությունը չի կարող չօգտվել այն տվյալներից, որոնք բխում են այլ գիտություններից ու գիտակարգերից և, մասնավորապես, հոգեբանությունից: Լեզվի ոչ ինքնուրույնության այս վարկածը, որը պայմանավորված է լեզվական և ճանաչողական պլանների միջև անխզելի կապով, ըստ ճանաչողական մոտեցման՝ գործում է լեզվական վերլուծության յուրաքանչյուր մակարդակի համար, որը այն դաշտն է, որտեղ լեզվական պլանի և հասկացութային պլանի հարաբերությունն ավելի ուղղակի է, անմիջական: Ճանաչողական իմաստաբանությունը ենթադրում է նշանակությունը ոչ որպես լեզվական երևույթ, այլ որպես ճանաչողական գործընթացի արդյունք, որպես հասկացութայնության ելք: Այսինքն՝ նշանակությունն ունի հասկացութային բնույթ: Միշտ ընդունում են, որ բառերի նշանակությունները ունեն հասկացութային հակակշիռ, որ լեզվական նշանակությունների հետևում կան մտավոր նշանակություններ, որպեսզի իմաստաբանական վերլուծությունը լինի անբաժանելի այն գործընթացների վերլուծությունից, որոնցով այս նշանակությունները ձևավորվում են:

Ճանաչողական իմաստաբանությունը համարում է, որ նշանակությունը մտավոր կառուցվածք է, և որ «ճշմարտություն» հասկացությունը չունի կարևոր դեր իմաստաբանության մեջ: Լեզվական

արտահայտությունները գործածվում են ոչ թե լեզվի և իրականության միջև օբյեկտիվորեն ճշմարիտ կամ կեղծ հարաբերությունների շնորհիվ, այլ որովհետև մեր կողմից այդ արտահայտությունների ըմբռնումը համահունչ է իրականության մեր կենսափորձին, այսինքն՝ կատարամաքանական կապ մեր մտքի, մեր լեզվի գործելու և այն ձևի միջև, որով մենք ընկալում ենք աշխարհը:

Վերջինիս, այսինքն արտալեզվական փորձին և ընկալմանը կոչ անելը, մեզ տանում է դեպի ճանաչողական իմաստաբանության ևս մի գլխավոր ընկալում, որը վերաբերում է լեզվի հիմքում եղած հասկացությանին համակարգի բնույթին: Ըստ այդ վարկածի՝ ճանաչողական կառույցները իրենց հիմքը քաղում են մարդկային էակների կենսափորձի ամբողջությունից, մասնավորապես՝ մարմնի, ֆիզիկական, ընկալողական փորձից: Ճանաչողական իմաստաբանությունը ընդունում է, որ չկա անջրպետ մտքի և մարմնի միջև և ավելին, որ մտավոր հորիզոնը խորապես արմատավորված է ֆիզիկականում, քանի որ գլխավոր միջուկը ուղղակիորեն ձևավորվում է մարմնական փորձից: Մարմին ունենալու, շարժվելու ունակության, առարկաներ տեղաշարժելու փաստը և առհասարակ, մարդու ողջ ֆիզիկական-ընկալողական գործունեությունը միջավայրի հետ, տեղիք է տալիս մի շարք «հիմնարար նախահասկացության սխեմաների», որոնք իրենց հերթին հասկացությանին համակարգի հիմքն են: Ըստ իտալացի բառագետ-դարձվածաբան Ֆեդերիկա Կազադեիի՝ «ճանաչողական իմաստաբանության վարկածն այն է, որ վերացական հասկացությունները, որոնք ուղղակիորեն չեն բխում մարմնի փորձից, այնուամենայնիվ, ընդհանուր առմամբ կապված են նրա հետ՝ երևակայական գործընթացների շնորհիվ, ինչպիսին է փոխաբերությունը, որն այս մոտեցման տեսակետից համարվում է մտավոր և ոչ թե լեզվական մեխանիզմ: Նմանատիպ սխեմաների օրինակ կարող են լինել պարունակիչի կամ ամբողջի մասի (որը բխում է մեր մարմնի որպես պարունակիչի և մասերով օժտված լինելու ամբողջության փաստից և փորձից), «գործընթաց» սխեման, որի վրա հիմնվում են ԿԴ-ների արտահայտած փոխաբերության, փոխանունության, համեմատության, այլաբանության և այլ պատկերավոր նշանակությունները: Ըստ դարձվածաբան Ֆ. Կազադեիի՝ նման սխեմաները մեր գոյության համար նախահասկացությանին ձևով կարևորագույն «փաթեթներ» են պարունակում: Դրանք նախահասկացությանին կառույցներ են, որոնք

իրենց հերթին սերում են հիմաստային-հասկացութային նոր կառույցներ և այսպես շարունակ»⁸²:

Յուրաքանչյուր բառ ունի իր հիմնանշանակությունը, որը կոնկրետ է և օբյեկտիվ: Այն մեկընդմիշտ ամրագրված է լեզվական համակարգի կողմից և ընդունված է բոլոր խոսողների կողմից: Ի վերջո, այն նշում կամ սահմանում է այն առարկան, որ ցույց է տալիս: Բառերի մեծ մասը, սակայն, բացի այն, որ կարող է օբյեկտիվ և չեզոք կերպով մատնանշել ինչ-որ բան, կարող է գործածվել նաև խոսողի զգացողությունը, զգացմունքը և կարծիքն արտահայտելու համար, որպեսզի այդ ամենը փոխանցվի խոսակցին: Բառի առաջնային նշանակությունն, այսպիսով, հարստանում է մի ամբողջ շարք հավելյալ տարրերով, որոնց շնորհիվ բառը դուրս է գալիս իր զուտ տեղեկատվական գործառույթի սահմաններից: Ինչպես իտալացի քերականագետ Մարչելլո Սենսինին է նկատում, «*նշանակությունների բազմությունը, որն ընդլայնում է բառի հիմնանշանակությունը, հարստացնելով այն հավելյալ, զգայական սուբյեկտիվ նշանակություններով, կազմում է միևնույն բառի հարանշանակությունը*»⁸³:

Ըստ իտալացի լեզվաբան Ռաֆաելե Սիմոնեի՝ բառի հիմնանշանակությունը նրա առաջնային նշանակությունն է, մինչդեռ հարանշանակությունը՝ ձեռքբերվածը: Այս տարբերակումը բխում է տրամաբանությունից և փիլիսոփայությունից, որոնք բառերում տարբերակում են գլխավոր գաղափարը հավելյալ գաղափարներից: Վերջիններս ավելանում են որոշ բառերի վրա և ընդմիշտ կազմում նրանց նշանակության մասը: Հիմնանշանակություն-հարանշանակություն տարբերակումը թույլ է տալիս ինչ-որ չափով պարզաբանել նշանակության որոշ կողմեր, ինչպիսին է հոմանշությունը, երբ երկու կամ ավելի բառեր ունեն գրեթե միևնույն նշանակությունը: Իրականում այն բառերը, որոնք առաջին հայացքից հոմանիշներ են թվում, քանի որ նրանց հիմնանշանակությունը նույնն է, կարող են տարբերակվել ըստ իրենց հավելիմաստի: Հարանշանակությունը չպետք է շփոթել *հիմաստ* երևույթի հետ: Այն անհատական երանգավորումների կազմի մեջ չի մտնում, որոնք կարող են վերագրվել սկսած առանձին բառերից մինչև որոշակի բառերի և ասույթների, այլ կազմել բառերի իրական ինտենցիան: Այս տարբերությունը առանձնապես զգալիորեն նկատվում է մեկ լեզվից մեկ այլ լեզվի թարգմանություն կատարելիս: Այսպիսով, «*բառի հիմնանշանակությունը կարող է մնալ միևնույնը, մինչդեռ դրանց*

⁸² Casadei F., *Lessico e semantica*, Carocci editore, Roma, 2010, էջ 27.

⁸³ Sensini M. *La grammatica della lingua italiana*, Mondadori, Milano 1997, էջ 608.

հարանշանակությունը փոխվում է, կամ էլ ընդհակառակը, և դժվար կարելի է գտնել բառեր, որոնք ունենան լիարժեք համարժեքներ թե՛ մեկ և թե՛ մյուս տիպի բառերի համար: Շատ բառախաղեր, որոնք թարգմանաբանության մեջ կոչվում են անթարգմանելի, կախված են առավելապես այդ գործոններից»⁸⁴:

Բառի հիմնանշանակությունը բնորոշ է առօրեական հաղորդակցությանը: Այն իրականում իր իսկ օբյեկտիվության շնորհիվ ծառայում է նկարագրելուն, տեղեկացնելուն և հիմնավորելուն: Բառի հարանշանակությունը, ընդհակառակը, բնորոշ է բանաստեղծական լեզվին, քանի որ կերտում է խիտ և տպավորիչ պատկերներ: Սակայն այն գործածվում է նաև առօրյա խոսքում, քանի որ վերջինիս հաղորդում է աշխուժություն, թարմություն և անմիջականություն: Իրականում բառերը համալրվում են հավելյալ նշանակություններով, որոնք խոսքը դարձնում են ավելի հարազատ, և մարդիկ առանց նկատելու շատ հաճախ գործածում են նաև պատկերավոր խոսք՝ փոխաբերություն, փոխանունություն և անտոնոմազիա:

Էդ. Աղայանը նշում է, որ «ամեն բառ, անկախ իր իմաստների բազմությունից, ունի իր հիմնական, առաջնային իմաստը. աչք բառի առաջնային, հիմնական իմաստն է «տեսողության գործարան», ձեռք բառինը՝ «մարդու վերին վերջույթներից յուրաքանչյուրը՝ ուսից մինչև մատների ծայրը» երակ բառինը՝ «մարմնի արյունատար խողովակ, որով արյունը գնում է դեպի սիրտը» և այլն»⁸⁵: Ըստ հայ լեզվաբանի՝ «բառի հիմնական, առաջնային իմաստը կոչվում է ուղղակի իմաստ»: Բացի այդ, «բառերը կարող են գործածվել նաև այլ առարկաների, երևույթների, հատկանիշների համար, որոնք ինչ-որ կողմով առնչվում կամ նմանվում են ուղղակի իմաստի ցույց տված առարկային, երևույթին և այլն»: Բառերի նման գործածությունը Էդ. Աղայանը անվանում է «փոխաբերական», իսկ բառի ստացած նոր իմաստը՝ «փոխաբերական իմաստ»: Բառակապակցությունների փոխաբերությունները Էդ. Աղայանը կոչում է խորքային կամ կապակցական փոխաբերություններ, որոնք պայմանավորված են տվյալ բառակապակցությամբ⁸⁶: Օրինակ՝ *Ma gli occhi, quegli occhi che odiavano*, ogni minuto di ogni giorno, fino alla fine-

⁸⁴ Simone R., *Fondamenti di linguistica*, Semantica, Editori Laterza, Roma, 2009, էջ 469-470.

⁸⁵ Աղայան Է. Բ., *Ընդհանուր և հայկական բառագիտություն*, ԵՊՀ հրատ. Երևան, 1984, էջ 49:

⁸⁶ Աղայան Է. Բ., *Ընդհանուր և հայկական բառագիտություն*, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 1984, էջ 57:

*li avevo visti (Բայց այն աչքերը, որ ատում էին օրվա ցանկացած պահին, մինչև վերջին պահը, ես դրանք տեսել էի)*⁸⁷:

Ըստ Շ. Բալլիի՝ բազմիմաստությունն ունի երկու կողմ. առաջին, երբ նշանակյալն ունի մի քանի նշանակություն՝ բազմանշանակություն, իսկ մյուսը, երբ մի նշանակիչն արտահայտվում է մի քանի նշանակյալներով⁸⁸: Այսպիսով, լեզվաբանը հակված է ըմբռնել բազմիմաստության երևույթը մի կողմից իբրև բազմանշանակություն, իսկ մյուս կողմից՝ հոմանշություն⁸⁹:

Պատկերի կազմության տարբեր ուղիները ի հայտ են գալիս տարբեր նշանակություններում: Դարձվածքների որոշ նշանակություններ ի հայտ են գալիս իրենց իսկ բաղադրիչների հիման վրա և, իբրև կանոն, կրում են վերջիններիս բնորոշ տարրական իմաստները: Որոշ նշանակություններն էլ ի հայտ են գալիս առաջինների փոխաբերացման հիման վրա: Դարձվածքների բազմիմաստությունը արտահայտվում է համապատասխան իդիոգրամների միջոցով, այսինքն՝ չեզոք կամ պատկերավոր բառերով կամ բառակապակցություններով, որոնք հաղորդում են բազմիմաստ դարձվածքի առանձին նշանակություններ: Դարձվածքների բազմիմաստության իդիոգրամները պետք է գտնվեն իրար նկատմամբ լրացուցիչ բաշխման հարաբերությունների մեջ և դրանց պետք է միավորի ընդհանուր ոճականորեն չեզոք նշանակությունը, որը կարող է վերականգնվել տարբեր համատեքստերի հիման վրա, որտեղ գործածվում է այս կամ այն դարձվածքը: Այսպիսով, «*ընդհանուր վերացական նշանակությունը կարող է դուրս բերվել ոչ թե կոնկրետ համատեքստից՝ շնորհիվ իր չափազանց ընդհանրացված նշանակության: Ամենաընդհանուր նշանակությունը պարզելը անհրաժեշտ է այն բանի համար, որ հնարավոր լինի վեր հանել ներակա նշանակությունները (իմաստները), որոնք կարող են ի հայտ գալ տարբեր համատեքստերում*»⁹⁰: Այսպես, *colpo di mano* (բառացի՝ ձեռքի հարված) միավորը կարող է ունենալ հետևյալ նշանակությունները. 1. *ուժի գործադրում*, 2. *հարձակում*, *թալան*, 3. *հանկարծակի հարձակում*, *խուզարկություն*, 4. *օգնություն*, *օժանդակություն*: *Colpo di testa* (բառացի՝

⁸⁷ Baricco A. *Oceano mare*, BUR, Scrittori contemporanei, Milano, 2004, էջ 78.

⁸⁸ Ш. Балли, *Общая лингвистика и вопросы французского языка*, Москва, изд. Иностранной Литературы, 1955, էջ 189.

⁸⁹ Черданцева Т. З., *Язык и его образы*, изд. «Международные отношения», Москва, 1977, էջ 111.

⁹⁰ Черданцева Т. З., *Язык и его образы*, изд. «Международные отношения», Москва, 1977, էջ 115.

գլխի հարված) դարձվածքը կարող է նշանակել. 1. *քմահաճույք*, 2. *անմիտ որոշում*, 3. *անմիտ արարք*, 4. *վտանգավոր քայլ*, 5. *արկածախնդրություն*, 6. *անսպասելիություն*.

Հայտնի է, որ դարձվածքների բազմիմաստության հիմքում ընկած է նշանակության փոխաբերացումը և նրա այնպիսի տարատեսակները, ինչպիսիք են համեմատությունը և փոխանունությունը:

Անվանական դարձվածքների ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս համոզվել ԿԴ-ի բառային և քերականական նշանակությունների սերտ կապում այնքանով, որքանով, որ հատկապես այս տեսակի միավորներում քերականական գործառույթը սերտորեն կապված է բաղադրիչների նշանակությունների հետ, որն իր հերթին հանգեցնում է դարձվածքի բազմիմաստությանը: Տվյալ տեսակի ԴՄ-ների վերծանումը՝ կապված բազմիմաստության հետ, մատնացույց է անում այդ խնդրի լուծման մի քանի հնարավոր ուղիներ:

Եթե հաջողվում է այս կամ այն դարձվածքային միավորում վեր հանել բոլոր հնարավոր համեմատությունները, որոնք այն ներուժային ձևով պարունակում են, կարելի է ենթադրել նոր նշանակությունների ի հայտ գալը, այնպիսիք, որ չեն հանդիպել գեղարվեստական գրականության մեջ և արտացոլված չեն բառարաններում: Սակայն նման հնարավոր համեմատությունների ի հայտ գալը զուտ լեզվաբանական վերլուծության շրջանակներից դուրս է գալիս և պահանջում էլք դեպի տրամաբանություն և հոգեբանություն, ինչպես նաև բնազդի գործածություն, որը չպետք է թերագնահատվի լեզվի ծագման ուսումնասիրության ժամանակ, անշուշտ՝ ստուգելով բնազդի տվյալները կոնկրետ լեզվական նյութի մեջ, օրինակ՝ *գլուխ խոնարհել* - 1. ենթարկվել, 2. հպատակվել, 3. ստորանալ, նվաստանալ, 4. ողջունել, 5. մեծարել, *սիրտը դատարկել* - 1. զայրանալ, 2. հանգստանալ, *աչքն ընկնել* - 1. նկատել, 2. հավանել: Հայերենի ԿԴ-ների բազմիմաստության տեսնկյունից հարկ է նշել, որ իտալերենի համեմատությամբ հայերենի դարձվածաշերտը քանակային առումով առավելություն ունի:

Հարացուցային հարաբերություններն ընդգրկում են երեք տիպի իմաստային հարաբերություններ. հոմանշային հարաբերություններ, որոնք վերաբերում են նշանակության նմանություններին, հականշային հարաբերություններ, որոնք բառույթների միջև առաջացնում են հակադիր հարաբերություններ և հիերարխիկ հարաբերություններ, որոնք վերաբերում են առավել ընդհանուր և մասնավոր նշանակությամբ բառույթներին: Բացի այդ, գոյություն ունեն նաև փոխանունության

հարաբերություններ, որոնք հաստատվում են ամբողջի անվան և նրա մասերի անունների միջև⁹¹:

Հոմանշությունը այն հարաբերությունն է, որը հաստատվում է տարբեր բառայինների և արտահայտությունների միջև: Այն բնութագրվում է որոշակի համատեքստում բառայինների փոխարինելիությամբ: Երկու բառ կամ արտահայտություն համարվում են հոմանիշ, եթե ունեն միևնույն կամ մոտ իմաստ և հետևաբար կարող են փոխարինել մեկը մյուսին: Սակայն նման հոմանիշները, որ տեսականորեն պետք է մեկը մյուսին փոխարինեն բացարձակապես բոլոր համատեքստերում (իտալական իմաստաբանության մեջ կոչվում են *բացարձակ* կամ *լիարժեք*, երբեմն էլ՝ *կատարյալ հոմանշություն*), գործնականորեն այնքան հազվադեպ են հանդիպում, որ համարվում են գրեթե գոյություն չունեցող՝ նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ այս տեսակը վերաբերում է այնպիսի բառայինների, որոնք ընդամենը մեկը մյուսի ձևային տարբերակն են. *tra/fra - միջև, devo/debbo- պետք է*:

Մյուս բոլոր դեպքերում, համեմայն դեպս, կան իմաստային տարբերություններ, որոնք անհնարին են դարձնում լիարժեք փոխարինման գաղափարի իրականացումը:

Մեծ մասամբ խնդրո առարկա բառայինները հիմնանշանակությամբ կարող նույնը լինել, սակայն տարբերվել հարանշանակությամբ, այսինքն՝ հուզառճական արժեքով: Երբեմն նման տարբերությունը ակնհայտ է լինում, երբ փոխարինելի բառայիններից մեկը պատկանում է բառապաշարի եզրաբանական, իսկ մյուսը՝ ընդհանուր լեզվի շերտերին: Բացի այդ, հանրալեզվաբանության տեսանկյունից գոյություն ունեն նաև *աշխարհագրական* կոչվող հոմանիշներ, որոնց հիմքում ընկած են միևնույն լեզվի տարածական՝ մարզային կամ բարբառային, տարբերակներ: Ինչ վերաբերում է դարձվածաբանական միավորներին, ապա նրանց ներսում բաղադրիչների փոխարինելիությունը դժվար է՝ հարանշանակության և իմաստային պատճառաբանվածության բացակայության պատճառով: Օրինակ՝ *amazzare il tempo - ժամանակ մեռցնել*, բայց երբեք նույն իմաստով չենք կարող գործածել *uccidere il tempo - ժամանակը սպանել* տարբերակը:

Գոյություն ունի *testa di cuoio - կաշվե գլուխ*, բայց ոչ՝ *capo di cuoio*, որտեղ *capo* և *testa* բաղադրիչները երկուսն էլ նշանակում են *գլուխ*, սակայն այս համատեքստում մեկը մյուսին փոխարինել չեն կարող:

Ի վերջո, շատ դեպքերում հոմանշությունը կախված է համատեքստից և չի կարող բնութագրվել վերացականորեն: Նման

⁹¹ Casadei, F., *Lessico e semantica*, Carocci Editore, Roma, 2003, էջ 52.

դեպքերում հնարավոր է, որ բառային միավորները դառնան հոմանիշներ միայն մեկ համատեքստում:

Այսպիսով, իտալական իմաստաբանությունը, հանձին Ֆ.Կազադեիի համարում է, որ «ավելի ճիշտ կլինի խոսել առհասարակ կիսահոմանիշություն կամ մասնակի հոմանիշություն հասկացությունների մասին, որը սահմանվում է ոչ թե իմաստային նույնականացում, այլ՝ իբրև իմաստային նմանություն, որոնք պարունակում են միևնույն իմաստային բովանդակության միայն մի մասը»⁹²:

Ինչ վերաբերում է դարձվածքային տարբերակներին, ապա դարձվածքը կազմող բաղադրիչների բառաքերականական տարբերակներ են, որոնք նույնն են իրենց իմաստներով և իմաստային ծուլվածության աստիճանով: Նախ, անհրաժեշտ է նշել, որ հայերենում դարձվածքների մի մասը հանդես է գալիս իր մշտական, բառաքերականական մեկ ձևով, ինչպես՝ *գլուխ դնել*:

Դարձվածքների մյուս մասը հանդես է գալիս մեկից ավելի բառաքերականական տարատեսակներով: Հետևաբար, դարձվածքների տարբերակ պետք է համարել միայն՝ բաղադրիչների միևնույն, հաստատուն կազմի առկայությամբ այս կամ այն բառի՝ բաղադրիչի քերականական, ինչպես նաև դարձվածքի բաղադրիչը հանդիսացող բարբառային փոխառյալ բառերն ու բառաձևերը գրականով փոխարինելու դեպքերը:

Դարձվածքային տարբերակները դարձվածաբանական հոմանիշներից տարբերակելու համար անհրաժեշտ է որոշել դարձվածային տարբերակների սահմանները: Այսպիսով, հայերենում դարձվածային տարբերակներ պետք է համարվեն միևնույն դարձվածքի հետևյալ տարատեսակները.

ա. Այս կարգի մեջ պետք է դասել նաև դարձվածքը կազմող բաղադրիչների եզակի և հոգնակի գործածության դեպքերը, երբ դարձվածքի ընդհանուր իմաստը չի փոփոխվում, ինչպես՝ *աչքին/աչքերին չհավատալ*:

բ. Երբ դարձվածքը կազմող բաղադրիչներից մեկը, իսկ երբեմն նաև մեկից ավելի բաղադրիչներ, արևմտահայերեն են իրենց քերականական ձևերով, բայց կան դրանց համարժեքները արևելահայ գրական լեզվում, օրինակ՝ *գլխի ձգել/զցել*:

դ. Երբ որպես նույն դարձվածքի բաղադրիչներ հանդես են գալիս մերթ գրական լեզվի, մերթ բարբառային բառապաշարին պատկանող բառեր, ըստ որում, համապատասխան այդ բաղադրիչները միևնույն

⁹² Casadei, F., *Lessico e semantica*, Carocci Editore, Roma, 2003, էջ 53.

իմաստն են արտահայտում, այդ դարձվածքները նույնանիշներ են և տարբերվում են միայն ոճական-կիրառական նշանակություններով, օրինակ՝ *մեկի գլխին սառը ջուր ածել/լցնել, աչքին փոշի/թոզ փչել, աքիլյեսյան գարշապար/կրունկ*։

գ. Դարձվածային տարբերակ պետք է համարել նաև նույն դարձվածքի ամբողջական և կրճատ ձևերը, որոնք ոմանց կողմից դիտվում են որպես դարձվածային հոմանիշներ, ինչպես՝ *մեկի գլխին ջուր/սառը ջուր լցնել*։

Հայերենում դրանք գլխավորապես դարձվածային բաղադրիչների քերականական կամ բառաճային որոշ տարբերությունների առկայությամբ կազմված դարձվածաբանական միավորներ են, որոնք միևնույն իմաստն ունեն և նույն դարձվածքն են ներկայացնում։ Բաղադրիչների մեջ վերոհիշյալ հատկանիշների մի փոքր ավելի տարբերությունները արդեն կարող են հասցնել տվյալ դարձվածի հոմանշային գործածության կամ պարզապես տվյալ դարձվածքների միջև հոմանշային հարաբերության։

Դարձվածային տարբերակներից իրենց էությամբ տարբերվում են դարձվածքների հոմանիշ գործածությունը և *դարձվածային հոմանիշները*, որոնք նույնպես իրենց կազմում ունեն ընդհանուր անդամներ։

Դարձվածային հոմանիշների առանձնացման չափանիշները նույնն են, ինչ որ բառային հոմանիշներինը։ Դրանք նույնպես համաժամանակյա լեզվական կարգ են ներկայացնում։ Այդ նշանակում է, որ հոմանիշներ կարող են համարվել հայոց լեզվի զարգացման արդի շրջանի դարձվածաբանական միավորները միայն։ Արդի հայերենում գրաբարյան քարացած ձևերը սակավաթիվ են։ Դրանցից են՝ *ակն ընդ ական, ատամն ընդ ատամն* և այլն։

Ըստ Ա. Սուքիասյանի՝ դարձվածաբանական հոմանիշներ պետք է համարել այն դարձվածաբանական միավորները, որոնք ունեն նույն կամ մոտ իմաստներ, բայց կարող են տարբերվել ոճական և հուզաարտահայտչական տարբեր գունավորումներով։ Իմաստների նույնության դեպքում դրանք կարող են տարբերվել իրարից կամ ոճական տարբեր կիրառություններով և դերով, կամ հուզաարտահայտչական զանազան գունավորումներով և երանգավորման աստիճաններով, ինչպես նաև լեզվի տարբեր շերտերին և գործածության տարբեր ոլորտներին իրենց պատկանելությամբ։

Դարձվածքների հոմանշության համար առաջ է քաշվում հիմնականում նրանց իմաստների նրբերանգային տարբերությունները, իսկ որոշակի համատեքստերում՝ նրանց փոխադարձ

փոխարինելիությունը: Որպես դարձվածքների հոմանշության հիմնական չափանիշ կամ ելակետ նրանց իմաստների նրբերանգային տարբերությունները ընդունելով բացառվում է նրանց փոխադարձ փոխարինելիությունը ամեն մի համատեքստում, որովհետև իմաստային յուրաքանչյուր տարբերություն թեկուզ և նրբերանգային, արդեն իրավունք չի տալիս խոսելու փոխարինելիության մասին ընդհանրապես:

Հոմանշության չափանիշ է ընդունվում միայն դարձվածքների իմաստային նույնությունը, որով և սահմանափակվում է դարձվածային հոմանիշների քանակը՝ անտեսելով լեզվում առկա դարձվածաբանական միավորների համեմատաբար ավելի մեծ զանգվածը, որտեղ հոմանշային հարաբերությունները արտահայտված են իմաստների նրբերանգային տարբերություններով:

Այսպիսով, «*դարձվածաբանական միավորների հոմանշության չափանիշների հիմքում նույնպես, ինչպես և բառային հոմանիշների դեպքում, պետք է դնել անպայման նրանց իմաստների նույնության և մոտության սկզբունքը: Այսինքն՝ հոմանիշ պետք է համարել դարձվածաբանական այն միավորները, որոնք մոտ կամ նույն իմաստն ունեն և խիստ որոշակի համատեքստերում կարող են փոխարինվել իրարով կամ իրենց համարժեք բառերով*»⁹³:

Իրականում, հոմանիշ դարձվածքների փոխադարձ փոխարինելիությունը կարող է հնարավոր դառնալ միայն նրանց իմաստների նույնության դեպքում, ըստ որում, այդ դեպքում էլ պետք է հաշվի առնվեն նույն իմաստն ունեցող դարձվածաբանական միավորների ոճական կիրառությունները և ոճական շարահյուսական կառուցվածքներում նրանց կատարած դերը: Այստեղ հիմնական խոսքը պատկանում է համատեքստային կամ բառային այն շրջապատին, որի մեջ հանդես է գալիս դարձվածաբանական այս կամ այն միավորը:

АРАМ МКРЯН - ОСОБЕННОСТИ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ СОДЕРЖАЮЩИХ СОМАТИЗМЫ В ИТАЛЬЯНСКОМ И АРМЯНСКОМ ЯЗЫКАХ В АСПЕКТЕ ПАРАДИГМАТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

В результате структурно-семантического исследования терминов существительных, которые представляют большинство словарного состава отрасли искусства в итальянском и армянском языках, было замечено, что итальянским простым терминам существительным соответствуют производные

⁹³ Սուրիասյան Ա.Մ., *Հոմանիշները ժամանակակից հայերենում*, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 1971, էջ 257:

или сопоставительные сложности. С точки зрения категориальных особенностей итальянского языка, следует отметить, что категория числа терминов искусства часто проявляет смыслразличительные признаки, особенно когда речь идет о материалах из отрасли скульптуры. Среди итальянских глаголов терминов нашли место производные глаголы в особенности аффиксальные, которые конкретизируют, уточняют место, обозначенное глаголом, однако не всегда их армянские соответствия являются аффиксальными

ARAM MKRYAN - SOME PECULIARITIES OF PHRASEOLOGICAL UNITS CONTAINING SOMATIC COMPONENT FROM PARADIGMATIC VIEWPOINT

This article is an attempt to analyse some Italian and Armenian art terms from structural and grammatical point of view. As a result the author places special emphasis on the structure peculiarities of art terms in the above mentioned languages, mostly paying attention to derived forms of some art terms in Italian and Armenian. The investigation of the problem has also revealed not only common but also some specific features from the viewpoint of the category of number of some art terms in Italian and Armenian.

ON TALMYAN CLAIMS ON FORCE DYNAMICS: FORCE DYNAMICS AS A
GENERALIZATION OVER CAUSATIVE

ANNA MNATSAKANYAN
CHRISTINE GRIGORYAN

Key words: force dynamics, semantics, cognitive linguistics, Leonard Talmy, causal relations, causative, grammatical categories

The article aims at presenting Talmyan claims about the way in which causal events are expressed in language as well as introduces force dynamics as a generalization over causative.

“Force dynamics” is a schematic system that pertains to the linguistic representation of force interactions and causal relations occurring between certain entities within the structured situation⁹⁴.

It was first defined by Leonard Talmy as a fundamental semantic category in the realm of physical force and is viewed in particular as a generalization over the linguistic notion of “causative”. Metaphorical transfers subsequently generalize force-dynamic conceptions to the domains of internal psychological relationships and social interactions. As such, for instance, the system of English modals is analyzed in force-dynamic terms before it is shown how force dynamics also partially structures discourse and argumentation⁹⁵. Force dynamics thus emerges as a fundamental notional system that structures conceptual material pertaining to force interaction in a common way across a linguistic range: the physical, psychological, social, inferential, dis- course, and mental-model domains of reference and conception⁹⁶.

Talmy calls his vast body of work on the nature of human cognition and language “cognitive semantics” and characterizes its basics in the following way: the word “semantic” simply refers to the specifically linguistic

---

⁹⁴ *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, Walter de Mulder, 2012
<http://www.oxfordhandbooks.com>

⁹⁵ *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*

⁹⁶ *Talmy, Leonard. Force Dynamics in Language and Cognition. Cognitive Science*, Vol. 12,1988 pp: 49-100.

form of the more generic notion “conceptual.” Thus, general conception—that is, thought—includes linguistic meaning within its greater compass: research on cognitive semantics is research on conceptual content and its organization in language and, hence, on the nature of conceptual content in general. In this formulation, conceptual content is understood to encompass not just ideational content but any experiential content, including affect and perception.

The Talmyan schematic system force dynamics involves how entities interact with respect to force. Included here is the exertion of force, resistance to such a force, the overcoming of such a resistance, blockage of the expression of force, removal of such blockage, and the like.

The mental construction of cause and effect can also be systematically described in terms of force dynamics. The force-dynamic system was first described by Talmy in 1985⁹⁷. That there are force-dynamic patterns in our thinking has by now also been supported by experimental findings has revised Talmy’s force dynamics to some degree. With this revision it is now, among other aspects, for instance possible to apply force dynamics to causation in general, irrespective of how concrete or abstract the causal relationship is. In Talmy’s account it was not always clear how force dynamics could be applied to certain abstract relationships such as cause-and-effect relationship between highly abstract ideational entities. This updated version of force dynamics is called elementary force dynamics because this theory also offers an account of the conceptual primitives (force-dynamic elements) that are involved in mentally representing cause and effect.

Force dynamics, as proposed by Talmy⁹⁸ and Stocker⁹⁹, involves the assumption that a mental representation of causality involves the mental representation of two conceptual entities that are in opposition and that are engaged in force interaction Jackendoff¹⁰⁰ and Wolff¹⁰¹ hold somewhat

---

⁹⁷ Talmy L., , Lexicalization Patterns: “*Semantic Structure in Lexical Forms*”, *Language Typology and Syntactic Description III, Grammatical Categories and the Lexicon*, ed. By T. Shopen 57-149, Cambridge University Press,1985

⁹⁸ Talmy Leonard. *Toward a cognitive semantics*. Vol. 1: Concept structuring systems. Cambridge, MA: MIT Press; *Talmy Leonard. 1988b*. “The relation of grammar to cognition.” In *Topics in cognitive linguistics*, edited by Rudzka-Ostyn Brygida, 165–206. Amsterdam: John Benjamins, 2000a

⁹⁹ *Stocker Kurt* “The elements of cause and effect.” *International Journal of Cognitive Linguistics* 5(2) 2014b pp:121– 145.

¹⁰⁰ *Jackendoff Ray*. “Conceptual semantics and cognitive linguistics.” *Cognitive Linguistics* 7(1), 1996,pp:93– 129

different views. One of these two conceptual entities is called the agonist (Ago, different from the agonist in physiology). In Stocker's (2014b) revised version of force dynamics—in elementary force dynamics *Ago* is a mental entity that can be attributed any state or action (called value *x*). The other of these two conceptual entities is called the antagonist (Ant, different from the antagonist in physiology). In elementary force dynamics, Ant is always conceptualized as wanting to impose a state or action onto Ago that is different from the initial action or state value that is associated with Ago (called value *x* diff, where diff stands for “different”). The effect of a force-dynamic interaction is always formulated in relation to Ago. This outcome depends on which force (Ago's or Ant's force) is conceptualized as being stronger. The force-dynamic value stronger is signified with (+) and weaker with (-). With the just described basics of elementary force dynamics, we are now in a position to add force dynamic structure to - ***Mary went to bed because she was tired***¹⁰².

This perhaps seemingly simple statement is of rich mental complexity and involves all of the main schematic categories that Talmy proposes for cognitive semantics: it involves configurational structure, attention, perspective (in both “space” and “time”), and force dynamics. Here Mary functions as Ago and Mary's tiredness as Ant. In elementary force dynamic terms, Ago Mary is in the initial locational state out of bed. This is counteracted by her tiredness, which functions as Ant carrying the value ‘indication to go to bed (in the sense that Mary's tiredness suggests to Mary that it is indicated for her go to bed). Ant's suggestive force (indication to go to bed) is stronger than Ago's (Mary's) locational state of being out of bed. Hence Mary is conceptualized as having gone to bed because this is what her tiredness suggested to her. Of course, there might have been many intermediate steps between the onset of Mary's tiredness and her eventual going to bed. But the word ***because*** gaps all these intermediate steps, putting the attentional focus only on the initial tiredness and its end result of going to bed¹⁰³.

---

¹⁰¹ *Wolff Phillip*. “ Representing Causation.” *Journal of Experimental Psychology: General* 136(1) 2007, pp:82– 111

¹⁰² *Stocker Kurt* “The elements of cause and effect.” *International Journal of Cognitive Linguistics* 5(2) 2014b, p:129

¹⁰³ *Talmy Leonard*, *Toward a Cognitive Semantics*; Vol. 1: .Chapter 4; 2007a, Cambridge, MA: MIT Press, 2000a.

Cognitive-semantic force-dynamic interactions are proposed to occur within the object-spatiotemporal mental images that appear at particular event-spatiotemporal locations. Force-dynamic elements can in principle attach to the same entities and/or their associated action/states as configurational elements attach themselves to. Thus Ago attaches to Mary and Ant to the abstract entity Mary's tiredness. The indication of the force of the tiredness—its suggestion that it is time to go to bed—projects into the future (from event A to event B); thus it projects to the possibility that Mary's tiredness could cause her to go to bed. As Ant's force— indication to go to bed—is stronger than Mary's state out of bed, Mary is indeed conceptualized as going to bed¹⁰⁴ (at the time of event B).

Based on decades of research, Talmy has characterized cognitive semantics as involving several cognitive schematic systems, the main ones being configurational structure, perspective, attention, and force dynamics¹⁰⁵. Talmy provides a first basic sketch how force-dynamic mental structure might manifest in spatiotemporal mental structure.

Force dynamics, furthermore, plays a structuring role across a range of language levels. First, it has direct grammatical representation. In English such representation appears not only in subsets of conjunctions, prepositions, and other closed-class elements but, most significantly, also as the semantic category that most uniquely characterizes the grammatical category of modals as a whole, both in their basic and in their epistemic usages. Force dynamic patterns are also incorporated in open-class lexical items, and can be seen to bring numbers of these together into systematic relationships. Lexical items involved in this way refer not only to physical force interactions but, by metaphoric extension, also to psychological and social interactions, conceived in terms of psychosocial pressures. In addition, Force Dynamic principles can be seen to operate not only in discourse, but also in guiding discourse expectations and their reversal. Finally, the conceptual system for force interaction that appears to be built into language structure can be related to other cognitive domains. Force Dynamics emerges as a fundamental notional system that structures conceptual material pertaining to force interaction in a

---

¹⁰⁴Kurt Stocker, Brill Online Books and Journals Cognitive Semantics, Toward an Embodied Cognitive Semantics, Volume 1, Issue 2, pages 178-212
<http://dx.doi.org/10.1163/23526416-00102002>

¹⁰⁵ Talmy L.,. "The relation of grammar to cognition." In Topics in cognitive linguistics, edited by Rudzka-Ostyn Brygida, 165– 206. Amsterdam: John Benjamins, 1988b

common way across a linguistic range: the physical, psychological, social, inferential, discourse, and mental-model domains of reference and conception. In historical perspective, developed concepts of force interactions are of course not novel, in particular, for physical phenomena, as long treated by disciplines like physics. Outside the physical, perhaps the most familiar application is that of Freud to the psyche, with such psychodynamic concepts as libido and drives, repression and resistance, id-superego conflict and a tension-reduction model for restoring equilibrium. However, systematic application of force concepts to the organization of meaning in language remained neglected until an initial endeavor in Talmy and a more developed account in Talmy. Earlier reference to force, of course, is to be found. Whorf cited and diagrammed force opposition as the referent of a particular Shawnee root, and the psychologist Fritz Heider, whose work has recently come to our attention, discussed force concepts in modality. But these treatments were neither systematic nor explanatory.

Causation has been a major research topic in linguistics¹⁰⁶, philosophy and psychology for a long time. Each of these three academic disciplines has accumulated a large body of research literature, and each provides various theories in their own tradition. Such as Beebee¹⁰⁷, Shibatani, Talmy, Wolff, Sanders and Sweetser, just name a few. As for a causal relation that “A causes B”, we have different pair of terms for “A” and “B” in different disciplines respectively, such as cause/effect; causer/causee; causing event/caused event (resulting event); etc. In regards to terminology, Newman¹⁰⁸ notes the following: *It is generally accepted that there are such things as physical objects and that physical objects are causally significant, since physical objects, by one means or another, interact with each other. It is also generally accepted that there are such things as causal relations.*

---

¹⁰⁶ Батищева, Екатерина Сергеевна Концепт «каузация» как предмет изучения когнитивной лингвистики, 2007, pp:21-30

¹⁰⁷ Beebee Helen., Hitchcock Christopher, and Menzies Peter, Causation. Oxford University Press 2009; Beebee Helen., Hitchcock Christopher, and Menzies Peter, Causation. Oxford University Press 2009; Shibatani Masayosh, A linguistic study of causative constructions. Doctoral dissertation, University of California, Berkeley 1973; Wolff Phillip, Direct causation in the linguistic coding and individuation of causal events, Cognition 2003, pp: 88: 1–48; Ted and Sweetser Eve, Causal Categories in Discourse and Cognition. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. 2009

¹⁰⁸ Newman Andrew. The causal relation and its terms. Mind, New Series, 97(388) 1988, pp: 529–550.

However, when the philosophical question is posed as to what the terms of the causal relations are, physical objects are passed over, usually in favor of things like events or facts.

Talmy holds that there is no single situational notion of causation, but a number of types. And there is accordingly no single deep verb for *CAUSE*. The key elements of Force Dynamics are very basic to human cognition. Deane¹⁰⁹ commented that “from a cognitive perspective, Talmy’s theory is a striking example of a psychologically plausible theory of causation.

Another study¹¹⁰ based on Talmyan claims hypothesize that causative situations could be more adequately described along a few continuums, which at least include the following: the continuum of causative constructions; the continuum of causative elements; the continuum of causing event; the continuum of caused event. The continuum of causative constructions include a full range of constructions, from strong constructions that uniquely express causative meanings to weak constructions that only marginally express causative meanings. The continuum of causative elements range from the overt representation of all the causative elements to only one such element represented, until it merges with non-causative event. The continuum of causing event refers to the complete appearance to implied, to disappearance. The continuum of caused event ranges from co-appearance with all other elements until it stands alone and merges with non-causative expression and as autonomous event.

In linguistics, more attention has been paid to the overt representation of causation, especially the causative constructions, including causal connectives, such as “because”, “since” etc. Less attention has been given to the cognitive nature of the linguistic representation of causing events and caused events. Researches on the covert representation of causation, such as the order of these two events, are relatively few. The later and other representations of causation are subject to further studies.

---

¹⁰⁹ Deane, Paul D ‘On Jackendoff’s conceptual semantics’ In *Cognitive Linguistics*, 7, 1, 1996 pp: 35-91

¹¹⁰ Wolff Phillip. Direct causation in the linguistic coding and individuation of causal events, *Cognition* 2003, pp: 88: 1-48

ԱՆՆԱ ՄՆԱՅԱԿԱՆՅԱՆ, ՔՐԻՍՏԻՆԵ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ - ՊԱՏՃԱՌԱԿԱՆԻ ԱՐՏԱՀԱՅՏՄԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԼԵԶՎՈՒՄ ԸՍՏ ՏԱԼՄԻԻ՝ <<ՈՒՓԻ ԴԻՆԱՄԻԿԱՆ ՈՐՊԵՍ ՊԱՏՃԱՌԱԿԱՆԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՐԱՑՈՒՄ>> ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ

Հոդվածում վերլուծվում է պատճառականի արտահայտման միջոցները լեզվում ըստ Տալմիի: Ինչպես նաև ներկայացվում է ուժային դինամիկան որպես պատճառականի ընդհանրացում:

АННА МНАЦАКАНЯН, КРИСТИНЕ ГРИГОРЯН - РАЗМЫШЛЕНИЯ НАД СРЕДСТВАМИ ВЫРАЖЕНИЯ КАУЗАЦИИ В ЯЗЫКЕ НА ОСНОВЕ ТЕОРИИ ЛЕОНАРДА ТАЛМИ: ДИНАМИКА СИЛЫ КАК ОБОБЩЕНИЕ ОПИСАНИЯ КАУЗАТИВА

В статье рассматриваются средства выражения каузации в языке на основе теории Леонарда Талми а также представляются динамика силы как концептуальное описание каузатива.

«ԹԵՆԱՐՂԻԵԻ ԲԱՐՂՈՒՅԹԸ» ԺՈՋԵ ՊԼԻԱՅԻ ՊԻԵՍՆԵՐՈՒՄ

ԱՆԻ ԶԱՆԻԿՅԱՆ

Հիմնաբառեր՝ Ժողե Պլիա, Թենարղիեի բարդույթ, «Նամակներ Մարդկությանը», Բեքետ, ազատություն

Ժողե Պլիա գրչանունը, դեռ ծանոթ չէ հայ ընթերցողին, մինչդեռ խոսքը երկու տասնամյակից ավելի, ուշագրով հրապարակումներով հայտնի, ֆրանսագիր գրականության մեջ իր ուրույն տեղը զբաղեցրած հեղինակի մասին է:

Դերասան, բեմադրիչ, թատերագիր Ժողե Պլիան ծնվել է 1966 թվականին Բենինում: Կամերունում, Հասարակածային Գվինեայում և Դոմինիկում եղել է *Alliance Française*-ի տնօրեն, 2001 թվականին նույն Դոմինիկում նախաձեռնել է ֆրանս-կրեոլյան թատերական փառատունը: 2005 թվականից Պլիան ղեկավարում է Գվադելուպայի *Artchipel* ազգային թատրոնը: Նրա թատերգությունները ներկայացվել են Ֆրանսիայում, Աֆրիկայում, Անտիլյան կղզիներում: Անսպասելի չէ, որ գրողն իրեն համարում է «Համայն աշխարհի հեղինակ»:

Պլիայի բեմական հերոսը հիմնականում ընչազուրկ, իրավազուրկ անհատն է, ում ձայնը լսելի չէ վերին ոլորտներում, ով անտեսված, արհամարհված լինելու պատճառով չի կարողանում գտնել իր տեղն ու դերը այս աշխարհում:

Դա են հավաստում Պլիայի «Թենարղիեի բարդույթը», «Նամակներ Մարդկությանը», «Հասարակ մի ընտանիք՝ գթասիրության շարունակությամբ», «Մենք նստած էինք աշխարհի ափին...» թատերգությունները:

Առաջին պիեսի վերնագիրը՝ «Թենարղիեի բարդույթը», կոնստանտ է դառնում հեղինակի գրեթե բոլոր ստեղծագործություններում: Անշուշտ, Հյուգոյի «Թշվառները» վեպից բոլորիս ծանոթ է Թենարղիե ընտանիքի պատմությունը, որի անդամները, ապաստան տալով փոքրիկ, անօթևան Կոզետին, ժամանակի ընթացքում նրան դարձրին իրենց սպասուհին՝ զրկելով անհոգ մանկությունից: 19-րդ դարի ֆրանսիացի ռոմանտիկ գրողն իր վեպում Թենարղիեների միջոցով արտացոլել է տվյալ ժամանակաշրջանի հասարակարգում գերիշխող կեղծիքը, անպաշտպան ժողովրդին շահագործելու տենչը, շահամոլությունը: Ժողե Պլիայի երկում

Թենարդիեն դառնում է հասարակ անուն, կարծրատիպի վերածված որակական ածական:

Տեր/ծառա փոխհարաբերությունը նույնքան հին է, որքան պատմությունը: Այն իր արտացոլումն է գտել դեռևս հունական դիցաբանության մեջ, Հին ու Նոր Կտակարաններում, իրար հաջորդող դարաշրջաններում, մինչև մեր օրերը: Մարդկությունը միշտ էլ կարիք է ունեցել բարձրագույն մի էակի, ում ձգտել է ծառայել, ումից վախեցել ու կախվածություն է ունեցել: Եթե անգամ այդ էակը չի եղել, այն հորինվել է: Պլիան իր երկում նոր մեկնաբանություն է տալիս Թենարդիե/Կոզետ փոխհարաբերությանը՝ այն անվանելով «Թենարդիեի բարդույթ»՝ իր ստեղծագործություններում բարձրացնելով հիմնական մի հարցադրում. դարերի հոլովույթում՝ պատերազմների, ցեղասպանությունների, ահաբեկչությունների բովում, ինչ փոփոխություններ է կրել տեր և ծառա հարաբերությունը:

Ուշագրավ է պիեսի բնաբանը. «*Թենարդիեի բարդույթը՝ գոյություն ունի: Դրան կարելի է հանդիպել նախորդ դարի ամբողջ ընթացքում՝ բռնազավթված Եվրոպայում, Ռուանդայում, Հարավսլավիայում...Եվ իմ մանկության տանը: Նվիրում եմ ժաննին, Լեյլիին, Բլանշին, Ժյուլիին, աշխարհի տարբեր ծայրերում ապրող փոքրիկ, աշխատավոր ձեռքերին...*»¹¹¹

Աֆրիկացի հեղինակի երկը կառուցվածքով մոտ է բեկետյան «Գոդոյին սպասելիս» դասական դարձած դրամային: Ընթերցողը ականջալուր է լինում տիրոջ և ծառայի՝ իրար հակասող, արսուրդի հասնող երկխոսությանը, որից, սակայն, պարզ է դառնում իրադարձությունների նախապատմությունը. Մայրիկը Վիդոյին փրկել է ցեղասպանության արհավիրքից, իր տուն է բերել, հագցրել, կերակրել, աղջիկը մեծացել ու արդեն ծառայում է փրկարարին՝ առտնին գործերն է անում, երեխաներին խնամում:

Դրաման սկսվում է կոնֆլիկային իրադրությամբ՝ Մայրիկն առավոտյան արթնանալով, սկսում է Վիդոյին նրա օրվա պարտականությունները թվարկել, մինչդեռ աղջիկը գիշերը որոշել է ապաստանած տնից հեռանալ, քանի որ պատերազմն արդեն ավարտվել է: Դրամայի գործողությունների ընթացքում այս կոնֆլիկտը զարգանում է ու հանգուցալուծվում: Սկզբում Մայրիկը լսել անգամ չի ուզում Վիդոյի մեկնելու մասին, անվերջ հորդորում է առօրյա աշխատանքներին անցնել: Սպասուհին, իր հերթին, խոհամիտ լինելով հանդերձ, չի կարողանում բացատրել հեռանալու շարժառիթները, անվերջ կրկնում է «*բառեր չեմ*

¹¹¹ Pliya J., Le Complexe de Thénardier, coll. Des quatre-vents, P.2001,p.10

գտնում» արտահայտությունը. «Ոչ թե ձեր հանդեպ ունեցած վախից, այլ՝ բառերի», «Ես եկել եմ իմ բառերով ու երախտագիտությամբ, եկել եմ ձեզնից հեռանալու թույլտվություն խնդրելու», «Ես այնքան ձախողակ եմ բառերի առումով: Եթե ամբարտավանություն չհամարվեք, ձեզ կառաջարկեի ձեր տունը նայել: Իրերը բառերից ավելի խոսուն են» (ընդգծումները մերն են-Ա. Ջ.): Եթե սպասուհին արտահայտվելու «բառեր չի գտնում», ապա տիրուհին, ընդհակառակը, համապատասխան բառերն ընտրելով, ուզում է շահագործել նրան:

Վիդոյի հեռանալու որոշումը ի սկզբանե անիրականանալի է, երազանք է, պատրանք.

ՎԻԴՈ. *Ես մի տղամարդու տեսա: Կապույտ մազերով տղամարդու: Նա ինձ ասաց, որ ամեն ինչ ավարտված է: Նա եկել է իմ հետևից: Ընդգծված արտասանություն ունի: Դոկտոսայի արտասանություն: Նա հստակ ասաց՝ պատերազմը վերջացել է: Մենք ազատ ենք:*¹¹²

Մայրիկի համար անիրական է ոչ միայն պատերազմի ավարտը և Վիդոյի ազատությունը, այլև կապույտ մազերով տղամարդը, ով իբր եկել է նրան փրկելու: Ուշագրավ է, որ հեղինակը երկխոսությունները զարգացնում է փաստարկ-փաստարկ սկզբունքով: Ինչպես նշեցինք, «Թենարդիեի բարդույթը» ընդհանրություններ ունի Բեկետի «Գոդոյին սպասելիս» դրամայի հետ: Երկու պիեսներում էլ երկու հերոսներից յուրաքանչյուրն իր դիտարկումն է առաջ քաշում, որն էլ ի վերջո երկխոսությունը հասցնում է արտաբերի: Պլիայի դրամայում Մայրիկի և Վիդոյի փաստարկները ոչնչի չեն հանգեցնում, նրանք իրար չեն հասկանում: Սպասուհին ձգտում է հեռանալու թույլտվություն խնդրել, տիրուհին՝ համոզել, որ մշտական պարտականություններին անցնի: Ինչպես Վլադիմիրն ու Էստրագոնը, «Թենարդիեի բարդույթի» հերոսները ոչինչ չեն անում, իրավիճակը փոխելու համար որոշակի քայլերի չեն դիմում:

Պլեայի դրամայի իմաստն այն է, որ երկու հերոսները ենթագիտակցաբար փոխկապակցված են և իրարից անկախ չեն կարող գոյատևել: Նույնը մենք տեսնում ենք բեկետյան դրամայում. Վլադիմիրը և Էստրագոնը, որքան էլ միմյանց չհանդուրժեն, չեն կարող իրենց կյանքն առանց մեկմեկու պատկերացնել: Պլիայի եզրահանգման հավաստումն է թեկուզ այն, որ դրամայի վերջնամասում Մայրիկը, ընդունելով հանդերձ, որ պատերազմն ավարտված է և որ Վիդոն իրոք ազատ է, նրան այնուամենայնիվ աղաչում է չհեռանալ: Այդ պատճառով է հեղինակը

¹¹² Նույն տեղում, p.19

տիրոջ և ծառայի փոխհարաբերությունը համարում «Թենարդիեի բարդույթ», որն, ինչպես հիշատակվեց, ի սկզբանե ուղեկցում է մարդկությանը: Բայց ինչո՞ւ են տերերը սպանդից, քաղցից, այլ արհավիրքներից փրկում ապագա ծառաներին: Ըստ Վիդոյի՝ դա «ինքնաբուխ, անշահախնդիր, անբացատրելի քայլ է՝ ”մարդկայնության բնագղ”»¹¹³, որին հաջորդում է շահագործելու, ծառայեցնելու տենդը, Պլիայի ձևակերպմամբ՝ «Թենարդիեի բարդույթը»: Այնուամենայնիվ, հակված չենք կարծելու, որ աֆրիկացի գրողի դրամայում հերոսները վերածվում են բեկետյան հակահերոսների: Հանգուցալուծման մեջ տերն է պարտվում, Մայրիկը կյանքն առանց ծառայի՝ Վիդոյի, չի պատկերացնում, նա թույն է խմում՝ բարձրագույնով:

Մայրիկ. ...*Ժամանակը չի փոխում: Չկա ո՛չ առաջ, ո՛չ հիմա: Չկա ո՛չ այստեղ, ո՛չ այլուր: Ո՛չ երախտագիտություն, ո՛չ նրբանկատություն, ո՛չ էլ հարգանք: Ամեն ինչ գնվում, վաճառվում և վճարվում է: Ամեն ինչ: Մարդկություն չկա՛: Չկա՛ մարդկություն:*¹¹⁴

Հավելենք, որ ժոզե Պլիան իր հաջորդ՝ «Նամակներ մարդկությանը» դրամայում, որին կանդաղառնանք ստորև, բնաբան է դարձրել Մայրիկի վերջին՝ «Մարդկություն չկա՛: Չկա՛ մարդկություն» ընդհանրացումը:

Արդեն տեսանք՝ «Թենարդիեի բարդույթում» Մայրիկը հակահերոսից վերածվեց գործող հերոսի՝ մահը գերադասելով առանց սպասուհու ապրելուց: Կրկին անդրադառնալով բեկետյան «Գողոյին սպասելիս» և «Թենարդիեի բարդույթը» պիեսների առանձնահատկություններին՝ նշենք, որ առաջինի դեպքում մարդկության հավերժական սպասման գաղափարն է գերիշխում, որը ո՛չ սկիզբ և ո՛չ էլ ավարտ ունի, երկրորդում՝ շահագործելու, և միաժամանակ աղերսելու գաղափարը: Երկու դրամաներն էլ աբսուրդային, հակասական երկխոսության զարգացմամբ են հանգուցալուծման հասնում:

Մեկ այլ հետաքրքիր դիտարկում՝ մինչև մահը Մայրիկն իր իշխողի դիրքից փորձում է բարոյալքել Վիդոյին՝ «Մարդկություն չկա՛» արտահայտությունը վերաբերում է Վիդոյին և Վիդոյի նմաններին, քանի որ մարդկանց այս տեսակը չի գնահատում տերերի բարերարությունը: Վիդոն ընկճվում է, հավատում, որ եթե հեռանա, իրոք երախտամոռ կդառնա:

¹¹³ Նույն տեղում, p. 44

¹¹⁴ Նույն տեղում, p. 50

Ժողովը Պլիան, էքզիստենցիալիստական աշխարհընկալմանը հետևելով, հերթական անգամ հավաստում է, որ Երկիր մոլորակում մարդը մենակ է, երկխոսությունն ու փոխըմբռնումը անհնար են:

Պլիայի այս, ինչպես նաև վերը թվարկված դրամաների քրոնոտոպը ստատիկ է՝ ժամանակի կանգառ ու փակ տարածք՝ առանց տեղի, գործողությունների փոփոխման: Աբսուրդի թատրոնի ներկայացուցիչներին հետևելով՝ աֆրիկացի հեղինակը ստեղծում է մի իրավիճակ, որից ցանկացած ելք հանգեցնում է աբսուրդի: Դրամաներում իսպառ բացակայում են հեղինակային ռեմարկները, Պլիան բեմականացումը հանձնում է բեմադրիչների երևակայությանը:

Պլիայի հաջորդ՝ «Նամակներ Մարդկությանը» դրաման արծարծում է հեղինակին հուզող նույն թեման: Ծավալով փոքր՝ 10 նամակից կազմված թատերգության մեջ ընթերցողը հետամուտ է լինում էպիստոլյար ժանրով ներկայացված մարդկային տասը ճակատագրի: Հավելենք՝ դառը ճակատագրի: Ժանրային առումով այս ստեղծագործությունը բացառիկ է, որովհետև որքան մեզ հայտնի է, համաշխարհային թատրարվեստում, ներկայացվելու ակնկալիքով, նամականի դեռևս չի գրվել: Նշենք, որ «Նամակներ Մարդկությանն» էլ ցայսօր չի բեմադրվել:

Մարդկային կյանքերի այս դրամայում հեղինակի ընտրած վայրն աշխարհն է, ժամանակը՝ անվերջությունը, հերոսները՝ անանուն, տարբեր ազգությունների տարագիրներ: Ինչպես առիթ ունեցանք վերևում նշելու, Պլիան պիեսի համար բնաբան է դարձրել մեզ արդեն ծանոթ «Թենարդիեի բարդույթի» «Մարդկություն չկա՛: Չկա՛ մարդկություն» դարձվածը: Հեղինակն այս երկում առավել շեշտադրված հնչերանգ է հաղորդում մարդկության ողբերգությանը: Էպիստոլյար դրամայում, (եզրույթը մենք ենք առաջարկում), երկխոսությունն իսպառ բացակայում է: Նամակների հասցեատերերն են Մարշալը, Ռազմական ատյանի դատավորը, «իմ ֆյուրերը»՝ Ադոլֆ Հիտլերը, Նախագահ Բեն-Գուրիոնը, Հրամանատարը, պարոն Շվարցնեգերը, ինչ որ հանրապետության ոմն նախագահ, այլք: Նամակները գրված են հասարակ մարդկանց կողմից, ովքեր ծնվել էին խաղաղ, երջանիկ ապրելու համար, սակայն ճակատագիրը յուրաքանչյուրին իր բաժին դժբախտությունն է հասցրել՝ հանձին Երկրորդ աշխարհամարտի, նոր ցեղասպանության, ահաբեկչությունների ու բռնագաղթի «Հասարակ մի ընտանիք՝ գթասիրության շարունակությամբ», «Առանց այդ էլ հասկանալի է, որ բոլորն էլ անպատասխան են մնալու: Ինչպես «Թենարդիեի բարդույթում» Մայրիկն է անհաղորդ մնում Վիդոյի խնդրանքին, այդպես էլ «Նամակներ

Մարդկությանն» պիեսում հասցեատերերն անհաղորդ են մնում իրենց ծառաների՝ այս դեպքում գաղափարական ծառաների աղերսներին: Ինչպես Մայրիկը, այնպես էլ նորօրյա տերերը չեն պատկերացնում սեփական գաղափարների իրագործումն առանց իրենց ենթարկված մարդկանց շահագործման: Եթե «Թենարդիեի բարդոյթում» Վիդոն չի ուզում ծառայել ճնշող, հեղձուցիչ մթնոլորտում, ապա «Նամակներ Մարդկությանը» պիեսում հերոսները պատրաստակամ են ծառայել հայրենիքին և իրենց գաղափարական տերերին: Երկու դեպքում էլ, սակայն, միտումը մարդու ազատության նույն ձգտումն է, խաղաղ, երջանիկ ապրելու տենչը: Դա են վկայում «Նամակներ մարդկությանը» դրամայի հետևյալ տողերը. «Մենք՝ արիացի կանայքս, գիտենք՝ հաղթանակն անխուսափելի է: Մեր հիացմունքն ու քաջալերանքը թող ձեր գործելու խթանը դառնան, մենք ձեզ հետ ենք: »

Ես չեմ կասկածում, ի՛մ Ֆյուրեր, դուք կկարողանաք պատժել մեղավորներին, դա ձեզ միշտ հաջողվում է, դուք այդպես վարվեցիք շուն գնչունների, երեսպաշտ հրեանների, կեղտոտ նեգրերի հետ,,¹¹⁵

Ապա և՛

«Ես վճարել եմ դրա համար: Ես կուսակցությանն անդամագրվեցի: Կոմկոմի: Քարոզեցի: Քարոզեցի մանուկներին: Նաև մատնեցի: Սպանեցի: Այս բոլորն արեցի իմ երեխաների համար, որպեսզի իմ զավակներին ինձ վերադարձնեն: Վերադարձրե՛ք ինձ Կարինին: Վերադարձրե՛ք ինձ Վալենտինին: Վերադարձրե՛ք նրանց՝ ի սեր Աստծո: Իմ՝ Ֆյուրեր, նրանց գտնելու հույսս ձեր մարդկայնության վրա է,,¹¹⁶

Ինչպես Վիդոն էր «Թենարդիեի բարդոյթում» բառեր որոնում՝ տիրուհուն ապացուցելու համար, որ ինքը տարիների հավատարիմ ծառայությամբ վարձահատույց է եղել և հանգիստ խղճով է ուզում հեռանալ, այդպես էլ «Նամակներ Մարդկությանը» պիեսում տարագիրները նամակներով իրենց գաղափարական տերերին աղերսում են հանուն մարդկության բարօրության վերջ տալ անօրինականություններին: Պլիայի հերոսը այս դրամայում մի հավաքական կերպար է, ում մոռացել են, ում մասին ոչ ոք ոչինչ չգիտի, բայց ով իր խաղաղ կյանքով միջազգային չարիքների զոհն է դարձել:

Այսպիսով՝ մենք փորձեցինք ներկայացնել Ժոզե Պլիայի երկու՝ «Թենարդիեի բարդոյթը» և «Նամակներ մարդկությանը» դրամաները, որոնցում, (ինչպես և հեղինակի մյուս՝ «Հասարակ մի ընտանիք՝

¹¹⁵ Pliya J., Humanités, p.15

¹¹⁶ Նույն տեղում, p. 16

գթասիրության շարունակությամբ» թատերգություններում) էքզիստենցիալիստական և արսուրդի թատրոնի դրույթներով արձարծում են դարեր ի վեր մարդկությանը հուզող մի կողմից՝ իշխելու, մյուս կողմից՝ ազատության ձգտելու թեմաները: Պլիան գիտակցում է, որ նման հիմնախնդիրները դեռևս լուծում չեն ստացել և երևի դեռ երկար ժամանակ չստանան: Ընդհակառակը՝ տիրելը, իշխելը, շահագործելը դարերի ընթացքում ամրապնդվել, օրինականության են վերածել, իսկ շահագործվողների միակ հույսը այս աշխարհում մնացել է մարդկությանը նամակներ գրելը: Նամակներ, որոնք հասցեատերեր ունեն, բայց ո՛չ պատասխան ակնկալող հետադարձ հասցեներ:

АНИ ДЖАНИКЯН - «КОМПЛЕКС ТЕНАРДЬЕ» В ПЬЕСАХ ЖОЗЕ ПЛИА

В статье анализируется содержание термина «комплекс Тенардые», предложенный современным франкоязычным драматургом Жозе Плиа. Отношение Тенардые-Козетта, известное по роману Гюго, Ж.Плиа переосмысливает с экзистенциалистских позиций и в традициях театра абсурда, приходя к выводу о том, что стремление одних к власти, других – к свободе еще долго будет оставаться неразрешимой проблемой человечества.

ANI JANIKYAN - "THÉNARDIER COMPLEX" IN JOSÉ PLIYA'S PLAYS

The article analyzes the content of the term "Thénardier Complex" suggested by modern francophone playwright José Pliya. The relationship between Thénardier and Cosette, known from the novel by Victor Hugo, is reinterpreted in Pliya's plays in the traditions of Existentialism and Theatre of Absurd. The playwright concludes that man's desire for power, on one hand, and desire for freedom, on the other hand, will still remain unsolved.

**АДАПТАЦИЯ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМОВ
В НЕМЕЦКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ
ГРАММАТИЧЕСКОГО РОДА**

ГАЯНЕ САВОЯН

Ключевые слова: интернационализмы, грамматический род, язык-посредник, морфологические показатели, лексико-семантические поля, редуцирование, диалект, заимствующий язык, заимствуемый язык, этимология.

Типологические исследования в преподавании иностранных языков в эпоху глобализации очень важны, поскольку они дают теоретическую базу для развития новых методов обучения иностранному языку. При этом в процессе исследования необходимо найти в языках такие общности, которые бы облегчили процесс усвоения языка и делали бы его более продуктивным. В этом ракурсе важны теоретические исследования в области типологии, поскольку для развития методологических подходов языковых курсов необходимы критерии идентификации фактов различных языков.

Грамматическая категория рода существительного в немецком и русском языках имеет определенную систему морфологических связей и категорий. Она в обоих языках классифицируется по морфологическим, семантическим и синтаксическим критериям [Eisenberg 2000:148-156, Weimar 2000:148-156, Кёрске 1996 473-491, Мучник 1945:177], которые частично мотивированы, частично немотивированы, а в некоторых случаях, в конечном итоге, род выражается синтаксически. Наряду с этим, исследование заимствований в вышеназванных языках может выявить более точную картину своеобразности этой категории и определить, какие факторы являются решающими в родовой ассимиляции существительных из других языков, что, в свою очередь, даст возможность в другом ракурсе осветить родовые отношения существительных. С этой точки зрения исследование рода интернационализмов как видов заимствований целенаправленно, поскольку они и формально, и семантически схожи или идентичны в разных языках [Арутюнов 1973:14], и именно благодаря этому возможно максимально точно выявить общности и различия в восприятии рода существительных в немецком и русском языках. Следовательно, объектом нашего исследования является ограниченное в

рамках статьи количество интернационализмов – общественно-политическая лексика в обоих языках.

Рассмотрим вначале в диахроническом плане интернационализмы, заимствованные из тех языков, где есть категория рода. Одновременно рассматриваются как прямые заимствования, так и заимствования из языков-посредников, ссылаясь на этимологические словари Фр. Клуге, Дудена, М. Фасмера и Н. Горяева [Duden 2001, Kluge 1975, Фасмер 1986-87, Горяев 1896].

Интернационализмы в немецком

Интернационализмы в русском

lat.cōnsul m → der Konsul, 15 в.

lat.professor m → der Professor, 16 в.
Professor

lat.rēctor m → der Rektor, 16 в.

lat.delphīnus m → der Delphin

lat.cōdex m → der Kodex 18 в.

lat.affectus m → der Affekt, 16 в.

lat.defectus m → der Defekt 16 в.

lat.effectus m → der Effekt, 16 в.

lat.textus m → der Text, в ср.в.н. эпоху

lat.nervus m → der Nerv, 16 в.

lat.exāmen n → das Examen 16 в.

lat.exemplar n → das Exemplar 16 в.

lat.monumentum n → das Monument 16 в.
Monument

lat.experimentum n → das Experiment 17 в.

lat.diplōma n → veralt. das Diploma,
или фр. das Diplom, 18 в.

lat.fōrmātum n → das Format, 16 в.

lat.intervallum n → das Intervall, 18 в.

lat.oktāva f → die Oktave 16 в.

lat.satire f → die Satire, 16 в.

lat.medicīna f → die Medizin, 13 в.

lat.propaganda f → die Propaganda, 17 в.
Propaganda

lat.cōnstitūtiō f → die Konstitution, 16 в.
konstytucja f

lat.cōnstrūctiō f → die Konstruktion, 16 в.
konstrukcja f

lat.nāvigātiō f → die Navigation, 16 в.

консул м.р., 18 в. ← нем. der Konsul

профессор м.р., 18 в. ← нем. der

ректор м.р., 16 в. ← лат. rēctor m

дельфин м.р., 16 в. ← нем. der Delphin

кодекс м.р., 16 в. ← лат. cōdex m

аффект м.р., 17 в. ← нем. der Affekt

дефект м.р., 19 в. ← нем. der Defekt

эффект м.р., 18 в. ← нем. der Effekt

текст м.р., 18 в. ← нем. DerText

нерв м.р., 18 в. ← нем. der Nerv

экзамен м.р., 16 в. ← польск. egzamen m

экземпляр м.р., 16 в. ← нем. das Exemplar

монумент м.р., 17 в. ← нем. das

Monument
Experiment 17 в. эксперимент м.р., 18 в. ← нем. Das
Experiment

диплом м.р., 17 в. ← нем. das Diplom
diplôme m

формат м.р., 18-19 в. ← нем. das Format

интервал м.р., 18 в. ← нем. das Intervall

октава ж.р., 17 в. ← нем. die Oktave

сатира ж.р., 16 в. ← фр. satire f

медицина ж.р., 18 в. ← польск. medycyna f

пропаганда ж.р., 18 в. ← нем. die

Propaganda

конституция ж.р., 8. в. ← польск.

конструкция ж.р., 18 в. ← польск.

навигация ж.р., 18 в. ← польск. nawigacja f

lat.nātiō f → die Nation, 14 в.	нация ж.р., 18 в. ← польск. <i>nacja</i> f
lat.mōmentum n → das, der Moment, 17 в.	момент м.р., 17 в.← нем. <i>das Moment</i>
lat.duellum n → das Duell, 17 в.	дуэль ж.р., 18 в. ← нем. <i>das Duell</i>
lat.altāre n → der, das Altar	алтарь м.р., 17 в. ← лат. <i>altāre</i> n
lat.notarius m → ahd.,mhd. <i>notari</i> , der Notar	нотарий, нотер, нотариус м.р.←лат.
notarius m	
fr. <i>visite</i> f → die Visite, 17 в.	визит м.р., 18 в. ← фр. <i>visite</i> f
fr. <i>garderobe</i> f → die Garderobe, 17 в.	гардероб м.р., 18 в.← фр. <i>garderobe</i> f
fr. <i>polonaise</i> f → die Polonāse, 18 в.	полонез м.р., 18 в. ← фр. <i>polonaise</i> f
fr. <i>reserve</i> f → die Reserve, 17 в.	резерв м.р., ← фр. <i>reserve</i> f
fr. <i>brillant</i> m → der Brilliant, 18 в.	Брильянт м.р., ← нем. <i>der Brilliant</i>
fr. <i>accord</i> m → der Akkord, 16 в.	аккорд м.р., ← фр. <i>accord</i> m
fr. <i>carton</i> m → der Karton, 1600 в.	картон м.р., 17 в. ← нем. <i>der Karton</i>
fr. <i>champignon</i> m der Champignon 17 в.	шампиньон м.р.,← фр. <i>champignon</i> m
fr. <i>parc</i> m→ der Park 15 в.	парк м.р.,, 17 в. ← нем. <i>der Park</i> или англ. <i>park</i>
fr. <i>billion</i> m → die Billion 15 в.	триллион м.р., ← фр. <i>billion</i> m
fr. <i>milliard</i> m → die Milliarde, 18 в.	миллиард м.р., ← фр. <i>milliard</i> m
fr. <i>million</i> m → die Million 15 Jh.	миллион м.р., ← фр. <i>million</i> m
fr. <i>chiffre</i> m → die Chiffre, 17/18 в.	шифр м.р.,← фр. <i>chiffre</i> m или die
Chiffre	
it. <i>spione</i> m → der Spion, 17 в.	шпион м.р., ← нем. <i>der Spion</i>
it. <i>bandito</i> m → der Bandit, 17 в.	бандит м.р., ← нем. <i>der Bandit</i>
it. <i>virtuoso</i> m → der Virtuose,18 в.	виртуоз м.р., ← ит. <i>virtuoso</i> m
it. <i>soprano</i> m → der Sopran, 18 в.	сопрано м.р., ← ит. <i>soprano</i> m
it. <i>talismano</i> m → der Talisman, 17 в.	талисман м.р., 18 в.← нем. <i>der Talisman</i>
it. <i>contrasto</i> m → der Kontrast 18 в.	контрастм.р., ← нем. <i>der Kontrast</i>
it. <i>carnevale</i> m → der Karneval, 17 в.	карнавал м.р., ← фр. <i>carnaval</i> m
it. <i>regata</i> f → die Regatta, 18 в.	регата ж.р.,← нем. <i>die Regatta</i> или ит.
<i>regata fit. banca</i> f → die Bank, 15 в.	банк м.р., ← нем. <i>die Bank</i>
it. <i>caricatura</i> f → die Karikatur, 18 в.	карикатура ж.р.← нем. <i>die Karikatur</i> ,
ит. <i>caricatura</i>	
<i>galleria</i> f → die Galerie, 16 в.	галерея ж.р.,← нем. <i>die Galerie</i>
it. <i>schizzo</i> m → der Scizzo, die Skizze, 17 в.	эскиз м.р., ← фр. <i>esquisse</i> f
it. <i>per cento</i> m → das Prozent, 15 в.	процент м.р., 1724 ← нем. <i>das Prozent</i>
it. <i>tempo</i> m → das Tempo, 17 в.	темп м.р., ← нем. <i>das Tempo</i>
it. <i>fagotto</i> m → das Fagott, 17 в.	фагот м.р.,← нем. <i>das Fagott</i>
it. <i>concerto</i> m → das Konzert, 17 в.	концерт м.р., ← нем. <i>das Konzert</i>
it. <i>falsetto</i> m →das Falsett	фальсет м.р., ← нем. <i>das Falsett</i>

Примеры показывают, что родовые дифференциации интернационализмов подчиняются определенным закономерностям. Почти все субстантивы в немецком языке сохраняют род исходного

языка. В русском языке, напротив, грамматический род заимствуемого языка не играет никакой роли.

Немецкие заимствования из латинского по форме и по значению совпадают с латинскими словами. Латинские субстантивы на *-um, -us* редуцируют свои суффиксы в немецком, поскольку эти суффиксы нетипичны для фонетической системы немецкого языка, но они сохраняют значение рода: *defectus m- der Defekt, monumentum n- das Monument, textus m – der Text*. Субстантивы на *-ia, -a, -ik, -e, -tion* адаптируются в немецком как существительные ж.р. на *-ie, -ik, -e, -tion*, поскольку суффиксы на *-a* также не являются типичными для немецкого: *familia f – die Familie, rosa f – die Rose, practica f – die Praktik* и т.д. Можно предположить, что причиной сохранения рода заимствуемого языка могут служить письменные источники, поскольку Германия в течение столетий употребляла латинский и вместе с понятиями, предметами заимствовался и род существительного. Несмотря на это, в некоторых случаях наблюдаются и колебания в роде, как например, *der, das Moment, der, das Duell, der, das Altar*. Подобные колебания можно объяснить, с одной стороны, влиянием различных языков-посредников, с другой стороны, возможны диалектные влияния. Так, субстантив *das Moment* заимствован из латинского и вначале означал “решающее обстоятельство, признак”. Он только в переносном значении воспринимался как “момент”. Вариант *der Moment* в значении „момент“ был заимствован только в 17 в., предположительно посредством французского *moment m*, откуда и колебания в роде.

Форма ср.р. *Duell* зафиксирована в немецких текстах уже в 1590 г. под влиянием латинского *duellum n* [Kluge 1975]. В словаре Дудена [Duden 2001] указана также форма м.р. *der Duell*, что, по нашему предположению, говорит о заимствовании этого существительного из французского *duel m*.

В этимологическом словаре Клуге существительное *Altar* ср.р., в Дудене оно м.р. вопреки латинскому *altare n*. Влияние французского слова *autel m* из-за формы исключается. Однако в немецких диалектах, например, в берлинском *Altar* м.р., а на среднеэльбийской территории встречаются варианты ж. и м.р. [Bischof:1984], из чего следует, что форма м.р. *der Altar* имеет диалектные корни.

В отличие от немецкого в русском языке выбор рода интернационализмов полностью зависит от формы заимствования: все существительные на согласную получают в заимствующем языке м.р.

(экзамен, монумент, диплом, текст), существительные на *-a*, *-я* становятся словами ж.р.. Поскольку в интернационализмах не встречаются слова на *-o*, *-e*, характерные для русских существительных ср.р., то данная оппозиция непродуктивна для интернационализмов. Здесь необходимо объяснить лишь варианты *нотариус*, *нотарий*, *нотер* вопреки Фасмеру. Поскольку в русском родовом сознании родовые показатели делятся на 3 оппозиции, форма *нотарий* м.р. заимствована, по нашему мнению, непосредственно из латинского. Вариант *нотариус* – адекватное отражение польского существительного *notariusz m*. Соответственно, форма *нотер* – заимствование из французского *notair m* с тем же значением, исходя из анализа соответствующих заимствований из французского. Сомнителен также источник слова *сатира* ж.р., т.к. закономерности адаптации заимствований из польского доказывают, что это существительное перешло в русский через польское *satyra f*, как например, *persona f* – *персона m*, *figura f* – *фигура f*, *planeta f* – *планета f*, *praktika f* – *практика f*. Колебания в роде интернационализмов в русском языке не наблюдаются, поскольку род интернационализмов воспринимается только по форме.

Французские субстантивы в немецком также имеют свои закономерности адаптации. Большинство интернационализмов сохраняют свой род в заимствующем языке: *visite f* – *die Visite*, *garderobe f* – *die Garderobe*, *brillant m* – *der Brilliant*, *accord* – *der Akkord*. Однако, несмотря на двухродовую оппозицию во французском, некоторые существительные ассимилируются в немецком как слова ср.р. Эти изменения, по нашему предположению, могут иметь семантические причины. Так, предположительно, при адаптации следующих существительных из французского определенную роль сыграли лексико-семантические поля: *die Billion*, *die Million*, *die Milliarde*, *die Chiffre*. Известно, что все имена числительные в немецком ж.р., например, *die Eins*, *die Zwei*, *die Null*, *die Nummer*. С этой точки зрения очень легко можно объяснить подобные изменения в роде.

В отличие от немецкого языка в русском языке при адаптации вышеуказанных существительных не возникает спорных вопросов. Все слова на согласную становятся существительными м.р.: *резерв м.р.*, *брильянт м.р.*, *полонез м.р.*, *аккорд м.р.*, *миллион м.р.* и др.

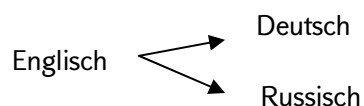
Интернационализмы из итальянского ассимилируются в немецком без особых изменений, изменяя лишь суффиксы согласно немецким языковым правилам. Такие субстантивы как *spione m* – *der Spion*, *bandito*

m – der Bandit, soprano m – der Sopran, carnevale m – der Karneval редуцировали нетипичные для немецкого суффиксы *-o, -e*, сохранив при этом род. Слово *der Scizzo* закономерно становится существительным м.р. Женская форма *die Skizze* восходит, согласно нашим исследованиям, к французскому *esquisse* ж.р. Наше предположение достоверно, если учитывать время данного заимствования (17 в.), когда наблюдается сильное влияние французского на немецкий. При родовой адаптации интернационализмов в немецком решающими могут быть и морфологические индексы, а именно суффиксы, которые однозначно указывают на род в немецком, как например, *die Gallerie, die Karikatur*. Здесь необходимо объяснить ср.р. слова *das Prozent*, которое, вопреки роду заимствуемого языка, стало существительным ср.р. Предположительно, это изменение произошло по аналогии данного слова с семантически близкими словами. “*Prozent*” означает по сути „das Hundertstel“ “сотая часть”. Сравним данное слово с субстантивом „Hundert“ “сто”. Как числительное оно ж.р. подобно другим именам числительным, как *die Zehn, die Acht*. Как указание меры однако это существительное ср.р. Примечательно, что в швейцарском немецком оно имеет форму м.р. *der Prozent*.

Поскольку собирательные имена в немецком в большинстве случаев ср.р., то вполне закономерен ср.р. слова *das Konzert*. Кроме того музыкальные понятия в немецком обычно ср.р.: *das Orchester, das Repertoire, das Musikstück, das Quartett, das Duett, das Trio*.

Контрастивный анализ тех же интернационализмов в русском языке выявляет следующее. Одушевленные субстантивы на *-o, -e*, дифференцирующиеся по биологическому полу, редуцируют конечную гласную и склоняются как слова м.р., например: *шпион, виртуоз*. Подобным образом и неодушевленные слова с конечной гласной из итальянского теряют ее и становятся соответственно субстантивами м.р. Напротив, музыкальные термины сохраняют конечную *-o* и адаптируются в русском как слова ср.р. Таким образом, заимствования-интернационализмы адаптируются в роде в русском языке по чисто формальным показателям.

Для наглядности закономерностей адаптации интернационализмов в немецком и русском языках, проанализируем и некоторые интернационализмы английского происхождения, где, как известно, нет категории рода.

lady	die Lady	леди ж.р
boss	der Boss	босс м.р.
manager	der Manager	менеджер м.р.
clown	der Clown	клоун м.р.
computer	der Computer	компьютер м.р.
browser	der Browser	браузер м.р.
toast	der Toast	тост м.р.
airport	der Airport	аэропорт м.р.
lunch	der Lunch	ланч м.р.
blues	der Blues	блюз м.р.
foxtrott	der Foxtrott	фокстрот м.р.
step	der Step	степ м.р.
cheque	der Scheck	чек м.р.
club	der Klub	клуб (нем. или фр.) м.р.
film	der Film	фильм м.р.
import	der Import	импорт м.р.
lap top	der Laptop	лэптоп м.р.
start	der Start	старт м.р.
interview	das Interview	интервью м.р.
meeting	das Meeting	митинг м.р.
training	das Training	тренинг м.р.
bodybuilding	das Bodybuilding	бодибилдинг м.р.
internet	das Internet	интернет м.р.
mountainbike	das Mountainbike	маунтинбайк м.р.
business	das Business	бизнес м.р.
jeans	die Jeans	джинсы мн.ч.
lotion	die Lotion	лосьон м.р.
website	die Website	вебсайт м.р.
cream	die Cream	крем (фр.) м.р.
show	die Show	шоу ср.р.

В немецком языке одушевленные существительные получают соответственно мужской и женский род по биологическому полу: *der Boss*, *die Lady*, *der Manager*. С другой стороны, неодушевленные слова на *-er* адаптируются как слова м.р. (*der Computer*, *der Browser*, *der Printer*), из чего можно заключить, что суффикс *-er* для англицизмов и американизмов является морфологическим индексом м.р., ср. немецкие

слова *der Lehrer, der Schüler, der Hammer*. С формальной точки зрения заимствования на *-e, -tion, -ity* – женского рода: *die Website, die Bowle, die Lotion*. Субстантивированные инфинитивы в немецком становятся существительными ср.р., как и исконно немецкие субстантивированные слова: *Bodybuilding, Meeting*. Односложные слова получают в немецком языке мужской род, что не противоречит основным тенденциям распределения существительных по родам, поскольку 87 % исконно немецких существительных принадлежит к м.р.[Коерске 1996:23]. При адаптации остальных субстантивов существенную роль сыграли семантические критерии. По аналогии с *der Tanz* вид танца *der Foxtrott* м.р., *der Airport (= der Flughafen), das Internet (=das Netz), das Mountainbike (=das Rad), die Jeans (=die Hose)*. Однако и здесь есть спорные вопросы, которые нельзя интерпретировать однозначно.

В русском языке, в отличие от немецкого, нет разногласий при адаптации тех же интернационализмов. Род одушевленных слов с конечной согласной, вопреки нетипичным для русского языка окончаниям, соответствует биологическому полу: *леди, клоун, босс* и др. Остальные интернационализмы на твердую согласную – мужского рода, например, *компьютер, лэптоп, теннис, старт*. Одно существительное на гласную ср.р. *шоу*, поскольку заимствования с чуждым для русского языка звучанием относятся к несклоняемым существительным ср.р. Лишь в некоторых случаях семантические аналогии решающи при родовой дифференциации неодушевленных слов, как например, *джинсы (Jeans)* мн.ч., возможно, под влиянием *брюки*.

Таким образом, контрастивный анализ интернационализмов в немецком и русском языках выявил следующие закономерности:

1. Как в немецком, так и в русском языках интернационализмы подчиняются общим закономерностям: заимствования получают грамматический род по морфологическим и семантическим критериям. У неодушевленных существительных более важную роль в вышеназванных языках играют морфологические критерии. В немецком решающими являются формальные индексы *-ie, -ur, -ik, -tion*, являющиеся родовыми показателями и для исконно немецких слов. Для остальных заимствований род заимствуемого языка сохраняется. В русском языке, наоборот, все неодушевленные слова ассимилируются по форме: субстантивы на конечную согласную становятся м.р. Заимствования на *-o, -e* или на нетипичные для

- русского языка гласные, как например, *-и, -у* получают ср.р. Иначе, род заимствуемого языка не влияет на род заимствующего языка.
2. В отличие от русского языка, в немецком языке семантические аналогии семантически родственных слов играют значительную роль в выборе рода в особенности, если эти слова попали в литературный язык из устной речи. При этом наблюдаются существенные колебания в роде.
  3. Одинаковые принципы в распределении существительных по родам действуют и при заимствовании слов из английского. У большинства интернационализмов, имеющих аналогичные суффиксы с исконно немецкими словами, род можно объяснить морфологически. Количество слогов английских слов влияют на род заимствования в немецком, поскольку в родовом сознании немцев большинство односложных слов м.р. В других случаях определенную роль в распределении субстантивов по родам сыграли лексико-семантические поля. В русском языке, напротив, в процессе ассимиляции англицизмов и американизмов решающими являются только морфологические показатели.
  4. В любом случае, наряду с убедительными аргументами в пользу формальных или семантических критериев родовой дифференциации субстантивов в немецком языке есть много исключений и вариантов, выбор которых в большинстве случаев субъективен.
  5. Выявление закономерностей в адаптации интернационализмов в немецком и русском языках способствует также некоторой корректировке в этимологических словарях в обоих языках с точки зрения языков-посредников.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Арутюнов А.Р. Очерк исторической лексикологии немецкого языка. М., 1973.
2. Горяев Н.В. Сравнительный этимологический словарь русского языка. Тифлис, 1896.
3. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. М., т.1-4, 1986-1987.
4. Bischoff K. Das Mittelbische Wörterbuch. Wiesbaden, 1984.
5. Der Duden in 12 Bänden. Das Fremdwörterbuch. Bd.5., Mannheim, 2001.
6. Der Duden in 12 Bänden. Das Herkunftswörterbuch. Die Etymologie der deutschen Sprache. Bd.7., Mannheim, 2001.
7. Etymologisches Wörterbuch des Deutschen. Leipzig, 1993.

8. Eisenberg P. Grundriss der deutschen Grammatik. B.1. Das Wort. Stuttgart-Weimar, 2000.
9. Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin – New-York, 1975.
10. Köpcke Klaus-Michael, David Zubin. Prinzipien der Genuszuweisung im Deutschen. In: Lang, Ewald/Gisela Zifonun: Deutsch-typologisch. Berlin, 1996.

ԳԱՅԱՆԵ ՍԱՎՈՅԱՆ - ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՌԵՐԻ ՀԱՐՄԱՐԵՑՈՒՄԸ ԳԵՐՄԱՆԵՐԵՆՈՒՄ ԵՎ ՀԱՅԵՐԵՆՈՒՄ՝ ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՍԵՌԻ ՏԵՍԱՆԿՅՈՒՆԻՑ

Հոդվածը ներկայացնում է միջազգային բառերի հարմարեցումը գերմաներենում և հայերենում՝ քերականական սեռի տեսանկյունից: Ուսումնասիրության առարկա են հանդիսանում փոխառությունները՝ ինչպես քերականական սեռ ունեցող լեզուներից, այնպես էլ անգլերենից, որտեղ քերականական սեռ չկա: Չնայած այս հանգամանքին՝ գերմաներենում և ռուսերենում էլ գոյականները հարմարեցվում են ըստ սեռի՝ ելնելով գոյականի սեռային հակադրությունների բաժանման ընդհանուր օրինաչափություններից: Այդ հարցում երկու լեզուներում գերիշխում են ձևական ցուցանիշները: Մյուս կողմից, գերմաներենում, ի տարբերություն ռուսերենի, բավականաչափ փոխառություններ պահպանում է փոխառյալ լեզվի սեռը, ինչը վկայում է միջազգային բառերի գրավոր աղբյուրների կամ իմաստային դաշտերի ազդեցության մասին:

GAYANE SAVOYAN - THE ADAPTATION OF INTERNATIONALISMS IN GERMAN AND RUSSIAN FROM THE POINT OF THE GENDER

The present article deals with the adaptation of international nouns in German and Russian from the point of their category of gender. The subject of this study is loan words from the languages that have the category of gender, as well as from English where the above mentioned category doesn't exist. However in German and Russian the internationalisms are adapted according to the category of gender under general regularities. In both languages the nouns mainly got their gender opposition in pursuance of formal indexes. In spite of this many German nouns preserved the gender of the borrowing languages, which proves their written origins or the influence of semantic fields. Russian forms are adapted only according to the morphological criteria.

**A CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE SEMANTIC CHARACTERISTICS
OF TRANSLATOR'S FALSE FRIENDS IN ENGLISH AND ARMENIAN**

**HASMIK KAJBERUNI
KRISTINE SOGHIKYAN**

Key words: "Translator's false-friends", international words, deceptive cognates, metaphoric associations, metonymic relations

The present article undertakes an attempt to contrastively analyze the ways in which English and Armenian exploit the semantic stretching of words. The analysis focuses on the metaphorical and metonymic structures underlying words generally defined as "false friends". The article also addresses the factors that condition diachronic changes leading to the development of interlinguistic associations over correlates.

The topic of false friends is of special interest to translation studies since translators are naturally inclined to take the formal similarity for semantic proximity and to regard the words that look alike as relatively permanent equivalents.

It was not until 1928 that the term "faux amis (du traducteur)" which is generally understood to be the French equivalent of the now commonly used "false friends" was coined by Maxime Koessler and Jules Derocquigny in their work entitled "Les Faux Amis" (as in Chamizo-Dominguez, 2008, p. 1).

Chamizo-Dominguez provides a reasonably accurate definition which manages to embrace all the essential aspects of "false friends". The term "false friends" refers to "the specific phenomenon of linguistic interference consisting of two given languages that are graphically and/or phonetically the same or very alike; yet their meaning may be totally or potentially different" (Chamizo-Dominguez, 2008, p. 1).

The term "false friends", though widely spread, is by no means the only one used to denote the linguistic items under study. Such terms as "deceptive cognates" (Ringbom, 2007, p. 75) and "interlingual deceptive (or false) cognates" (Casanovas, Catala O'Neill, 1997, p. 103) are also widely used, only in the etymological approach to the question under study. The same linguistic phenomenon, where the lexical units demonstrate phonemic and graphical coincidence, yet complete semantic divergence, is also

described by the term “interlingual homonymy” (Лобковская, Акуленко). A more general perspective aiming at a systematization of terminology is proposed by V. Dubuchinski, who proposes to use a wider term – “lexical parallels” – to denote all the formally identical lexical units, generating interlingual associations, regardless of their semantic identity or divergence.

In addition to the above-mentioned terms, it should be noted that there is a large number of terms proposed by different linguists, determined largely by the linguistic analysis methodology they applied. Namely, such terms as “false analogues” (Швейцер), “pseudo-analogues” (Латышев), “interlingual homonyms (Реформатский, Супрун, Заславская), “interlingual analogues” (Готлиб), “false equivalents” (Федоров), pseudo-internationalisms/pseudo-international words (Рецкер), quasi-equivalents/quasi-equivalent words (Сидорова, Тхорик) are among the terms commonly applied to denote the notion of interlingual formal identity and complete or partial semantic difference.

Another term proposed by Komissarov is “international words” with a claim that these linguistic units are normally of either Greek or Latin origin (Komissarov, 1996, p. 85). As a matter of fact, very few international words have the same meanings in different languages, e.g. English “theorem” – Armenian «թեորեմ», English “mathematics” – Armenian «մաթեմատիկա».

Although various classifications of false friends have been proposed in the past (Chamizo, 1999), we shall concentrate on two types for the purposes of our paper: 1. chance false friends, 2. semantic false friends.

Chance false friends are those words that are similar or equivalent (graphically and/or phonetically) in two or more given languages but without there being any semantic or etymological reason for this overlap, e.g. the English word “accord” referring to a formal agreement and the Armenian «ակորդ» as a musical term could be regarded as the case of chance false friends.

Semantic false friends, by contrast, are words that are graphically and/or phonetically similar in various languages, but their meanings have diverged due to various figurative links.

Though, the English “actual” conveys the meaning “real” or “genuine”, its Armenian counterpart «ակտուալ» means topical; the English word “intelligent” corresponds to the ability to understand and learn things quickly and well, whereas the Armenian «ինտելիգենտ» refers to the most educated people in a country, especially those interested in arts, philosophy and politics.

Semantic false friends which can also be termed pseudo-international words (Komissarov) can be classified into two main groups:

1. Full false friends which are those words whose meanings in the languages under study diverge widely
2. Partial false friends, which are those words that have several senses, some of which coincide in both languages while others do not.

However, the semantic coincidence between such correlates should be viewed with a large degree of reservation, especially in the case of polysemantic and intralingually homonymic lexical units, e.g. the English polysemantic word “cardinal” demonstrates coincidence with its Armenian correlate in one meaning only, namely as «կարդինալ» - a leading dignitary of the Roman Catholic Church. Hence, such cases of partial coincidence are rightfully termed as “pseudo-international” (p. 85). Their formal similarity suggesting their interchangeability is, therefore, deceptive and may lead to translation errors. Therewith, Komissarov accepts the term “translator’s false friends” and has worked out the following classification:

1. Words similar in form but completely different in meaning. Here the risk of making a translation mistake is very great whenever the translator fails to consult a dictionary and relies purely on associative links:

- intelligent ≠ ինտելիգենտ, = խելացի, խելամիտ
- actual ≠ ակտուալ, = իրական
- aspirant ≠ ասպիրանտ, = թեկնածու, հավակնորդ
- fiction ≠ ֆիկցիա, = գեղարվեստական գրականություն

2. Words which are not fully interchangeable, despite having some common elements in their semantics. The translator should bear in mind that a number of semantic and pragmatic factors can preclude the possibility of using the formally similar word as an equivalent.

For instance, the English “idiom” can be well rendered by its Armenian counterpart to convey the idea of an expression whose meaning cannot be derived from the conjoined meanings of its elements but has developed such additional meanings as “dialect” (a local idiom) and “individual style” (Shakespeare’s idiom). When the word is used in either of these meanings, its equivalent in Armenian will not be «իդիոմ» but «բարբառ», «տեղական խոսվածք», «ոճ» respectively.

Zooming in onto the semantic factors, it should be noted that the semantic development of the borrowed word may have taken divergent routes

in the post-borrowing process which may result in metaphoric associations or metonymic relations.

A vivid example of metaphoric association is the example of the English word “dramatic” and its Armenian counterpart «դրամատիկ». In English “dramatic” is used to refer to “connected with drama or the theatre; in a way that you intend to be impressive and exciting”. Furthermore, dramatic can be used metaphorically to mean “impressive, sudden and often surprising”. In Armenian «դրամատիկ» is used to mean “connected with drama, staging or performing drama”. As this example shows, the two languages seem to have exploited certain meaning potentials in different ways: the English language moved along a metaphorically structured semantic path and produced a word with multiple meanings, whereas the Armenian word has undergone the process of semantic change resulting in the development of just one figurative meaning, i.e. «դրամատիկմ պարունակող».

The metonymic relations can be observed in the semantic structure of English “mandarin” conveying the following meanings: 1. an important official in the civil service, 2. an important government official in China.

The meaning of “an important official in the civil service” originated in a metonymy based on the metonymic relation of “place for people” (place = the mighty Kingdom of China).

Yet, its homonym “mandarin” “a kind of small orange with skin that is easy to remove” can be included in the list of international words.

The same phenomenon can be observed in the semantic structure of the English “bureau” referring to “a desk with drawers borrowed from French “bureau” denoting an office desk”. The sense of an office or division of a government department appeared in 1720.

The English “bureau” has undergone semantic derivation as a result of object-function metonymic relations while its Armenian counterpart is rendered only by the meaning of an “office or division of government department” and lacks the meaning “a writing desk with drawers” and does not contain any primary reference to bureau as a desk but rather reflects the semantic extension.

The correlate pair “cabinet” – «կաբինետ» is an illustrative example of partial coincidence between individual meanings of the words. If the semantic structure of “the semantic English word “cabinet” we observe the meaning of a “cupboard”, in the Armenian correlate we find the meaning of “a study as a room” – «աշխատասենյակ». However, semantic coincidence is observed in the meaning “a group of the most senior officials/ministers” in the

government”. It is noteworthy that the divergence occurred in the original meanings.

While both pseudo and complete false friends are fairly straightforward, other types may entail considerable intricacy. This applies namely to what Veisbergs (1996, pp. 628-629) terms “nuance differentiated word pairs”, and also to partial false friends. He defines the latter as “pairs of words in respective languages which in one or several meanings are identical but in some meanings different” (p. 628). The case in point is the English/Armenian word pair “organ/օրգան”.

When referring to bodily parts, the two can safely be considered equivalents; less so in the sense of an “administrative unit of government”, in which the Armenian «օրգան» is not frequently used and is usually best rendered by the English terms “authority/authorities” or “body”.

The English “organ” in the sense of “government or department responsible for providing information or ensuring implementation” is rendered by the Armenian «մարմին», «հաստատություն», e.g. *Newspapers are the organs of public opinion*.

It is worth noting that there are cases of partial false friends with a subset of meanings in English and specialized meaning in Armenian. This can be best illustrated by the pair of English “division” and Armenian «դիվիզիա».

More frequently, the English “division” is used to “refer to the act or process of “dividing”, “one of the portions into which something is regarded as divided” and an arithmetic operation”. The meaning “an army unit” is peripheral in English whereas it is the specialized meaning of the Armenian correlate «դիվիզիա».

Another noteworthy example would be the English-Armenian pair “Assembly” – «ասամբլեա» where a specialized meaning is observed in Armenian vis-à-vis the more general meaning in English. The English word has the meaning of “convening in general”, along with a more specialized meaning of “an assembly as a large group of people who meet regularly to make decisions or laws for a particular region or country” whereas in Armenian only the «վեհաժողով», «ասամբլեա» meaning is rendered.

The analysis of the semantic structure of the lexical units under study in English has revealed some regularity, which is not typical of the Armenian vocabulary system.

In English, a great number of the lexical units under study have undergone the process of semantic extension, thus reflecting different aspects of reality by means of the same lexical units. These cases are indicative of the qualitative semantic growth, which is one of the peculiarities of the English language. In Armenian, however, the correlates manifest a one- or, in few cases only, two-stepped semantic derivation, most frequently resulting in partial coincidence and thus posing challenges in the process of translation.

REFERENCES

1. Komissarov V. N., Korolova A. L. A manual of Translation from English into Russian, Москва, «Высшая школа» 1990, p. 126
2. Casanovas Catalá, M., & O'Neill, M. (1997). False Friends: A historical perspective and present implications for lexical acquisition. *Barcelona English Language and Literature Studies*, 8, 103-115
3. Chamizo-Dominguez, P. J., (2008). *Semantics and pragmatics of false friends*. New York, NY: Routledge
4. Ringbom, H. (2007). *Cross-linguistic similarity in foreign language learning*. Clevedon: Multilingual Matters.
5. Veisbergs, A. (1996). False friends dictionaries: A tool for translators or learners or both. In M. Gellerstam, J. Järborg, S. Malmgren, K. Norén, L. Rogström & C. Röscher Papmehl (Eds.) *Euralex '96 proceedings: Papers submitted to the Seventh EURALEX International Congress on Lexicography in Göteborg, Sweden*. (pp. 627-634). Göteborg: Novum Grafiska.
6. Акуленко, В. В. Англо-русский и русско-английский словарь «ложных друзей» переводчика». М. : Совет. энцикл., 1969. 384 с.
7. Дубичинский, В. В. Русско-английские лексические параллели: метод. Рекомендации. Харьков, 1993. 44 с.
8. Заславская, Н. В. Семантико-стилистическая и функциональная характеристика межязыковых омонимов в русском и украинском языках: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Киев, 1985. 22 с.
9. Латышев, Л. К. Технология перевода: учеб. пособие по подготовки переводчиков (с нем. языком). М. : НВИ-Тезаурус, 2000. 280 с.
10. Лобловская, Л. П., Вестник Челябинского университета. 2012. № 20 (274). Филология. Искусствоведение. Вып. 67. С. 79-87

11. Реформатский, А. А., О сопоставительном методе // Лингвистика и поэтика. М. : Наука, 1987. С. 40-52
12. Рецкер Я. Н., Теория перевода и переводческая практика – Междун. отношения, М. 1974
13. Сидорова Л. И., Лексико-семантические проблемы перевода. Учебн. Пособие, Кубан, 1997
14. Супрун, А. Е. Лексическая типология славянских языков. Минск : Изд-во БГУ, 1983. 47 с.
15. Федеров, А. В. Основы общей теории перевода. СПб. : Филол. фак-т СПбГУ; М. : ФИЛОЛОГИЯ ТРИ, 2002. 416 с.
16. Швейцер, А. В. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты. М., 1988

ՀԱՄԻԿ ՔԱՋԲԵՐՈՒՆԻ, ՔՐԻՍՏԻՆԵ ՍՈՂԻԿՅԱՆ - «ԹԱՐԳՄԱՆՉԻ ԿԵՂԾ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԻ» ԲԱՌԻՄԱՍՏԱՅԻՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԶՈՒԳԱԴՐԱԿԱՆ ԿԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ (ԱՆԳԼԵՐԵՆԻ ԵՎ ՀԱՅԵՐԵՆԻ ՆՅՈՒԹԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ)

Սույն հոդվածում քննվել է «թարգմանչի կեղծ բարեկամներ» լեզվական երևույթը, որը տարբեր եզրերով է անվանվում լեզվաբանական գրականության մեջ: Դիտարկվել են անգլերենի և հայերենի այն բառային միավորները, որոնք առաջացնում են միջլեզվային ասոցիացիներ՝ հնչյունային և գրաֆիկական ձևի նմանության և իմաստային տարամիտումների արդյունքում:

Անդրադարձ է արվել այն գործոններին, որոնք պայմանավորել են թարգմանական անհամապատասխանություններն անգլերենից հայերեն թարգմանության գործընթացում:

АСМИК КАЧБЕРУНИ, КРИСТИНЕ СОГИКЯН – СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ «ЛОЖНЫХ ДРУЗЕЙ ПЕРЕВОДЧИКА» (НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛИЙСКОГО И АРМЯНСКОГО ЯЗЫКОВ)

В статье рассматривается проблема межъязыковых соответствие языковых единиц, а также различные трактовки терминов, обозначающих понятие «ложные друзья переводчика». В ходе контрастивного анализа выделены два типа ложных друзей переводчика: 1. со сходной орфографией и различной семантикой и 2. со сходной орфографией и частично или в основном совпадающей семантикой.

Проанализированы также факторы, обуславливающие проблемы интерференции и трудности перевода с английского на армянский.

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ
СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ
INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

ԴԻԱՆԱ ԱԴԻԿՅԱՆ - դասախոս, անգլերենի բառագիտության և ոճաբանության ամբիոն, ԵՊԼՀ

ДИАНА АДИКЯН – преподаватель кафедры английской лексикологии и стилистики, ЕГУЯСН

DIANA ADIKYAN – lecturer, Chair of English Lexicology and Stylistics, YSULS

ԿԱՐԻՆԵ ԱԹՈՅԱՆ - բ.գ.թ., դոցենտ, գերմանական լեզուների ամբիոն, ՀՊՄՀ

КАРИНЕ АТОЯН - к.ф.н., доцент кафедры германских языков, АГПУ

KARINE ATOYAN - Ph.D., Associate Professor at the Chair of German Language Teaching, ASPU

ԱՆԱՀԻՏ ԱԼԱՎԵՐԴՅԱՆ – բ.գ.թ., անգլերենի բառագիտության և ոճաբանության ամբիոնի դասախոս, ԵՊԼՀ

АНАИТ АЛАВЕРДЯН – к.ф.н., преподаватель кафедры английской лексикологии и стилистики, ЕГУЯСН

ANAHIT ALAVERDYAN – Ph.D., lecturer, Chair of English Lexicology and Stylistics, YSULS

ՄԱՆԱՆ ԱՂԱԲԵԿՅԱՆ - անգլերենի հնչյունաբանության և քերականության ամբիոնի առկա ուսուցման ասպիրանտ, ԵՊԼՀ

МАНАН АГАБЕКЯН - Аспирант кафедры фонетики и грамматики английского языка, ЕГУЯСН

MANAN AGHABEKYAN - Post- graduate student at the Chair of English Phonetics and Grammar, YSULS

ԴՈՆԱՐԱ ԱՂԱՍՅԱՆ – ավագ դասախոս, գերմաներենի ամբիոն, ԵՊԼՀ

ДОНАРА АГАСЯН – старший преподаватель кафедры немецкого языка, ЕГУЯСН

DONARA AGHASYAN - senior lecturer, Chair of German Language, YSULS

ՍՈՆՅԱ ԱՊՐԵՍՈՎԱ - ք.գ.թ., դոցենտ, համաշխարհային գրականության և մշակույթի ամբիոն, ԵՊԼՀ

СОНЯ АПРЕСОВА - к.ф.н., доцент кафедры мировой литературы и культуры, ЕГУЯСН

SONYA APRESOVA – Ph.D., Associate Professor, Chair of World Literature and Culture, YSULS

ԱՐՄԻՆԵ ԱՎԱԳՅԱՆ - անգլերենի բառագիտության և ոճաբանության ամբիոնի հեռակա ասպիրանտ, ԵՊԼՀ

АРМИНЕ АВАГЯН- Аспирант кафедры английской лексикологии и стилистики, ЕГУЯСН

ARMINE AVAGYAN – Post - graduate student, Chair of English Lexicology and Stylistics, YSULS

ՔՐԻՍՏԻՆԵ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ – ք.գ.թ., անգլերենի բառագիտության և ոճաբանության ամբիոնի դոցենտ, ԵՊԼՀ

КРИСТИНЕ ГРИГОРЯН – к.ф.н., доцент кафедры английской лексикологии и стилистики, ЕГУЯСН

CHRISTINE GRIGORYAN – Ph.d., Associate Professor, Chair of English Lexicology and Stylistics, YSULS

ԱՐԵՎԻԿ ԲԱԲԱՅԱՆ - դասախոս, անգլերենի հնչյունաբանության և քերականության ամբիոն, ԵՊԼՀ

АРЕВИК БАБАЯН - преподаватель, кафедра фонетики и грамматики английского языка, ЕГУЯСН

AREVIK BABAYAN - lecturer, Chair of English Phonetics and Grammar, YSULS

ԱՆՈՒՇ ՂՈՒԿԱՍՅԱՆ - դասախոս, անգլերենի հնչյունաբանության և քերականության ամբիոն, ԵՊԼՀ

АНУШ ГУКАСЯН - преподаватель, кафедра фонетики и грамматики английского языка, ЕГУЯСН

ANOUSH GHOUKASYAN - lecturer, Chair of English Phonetics and Grammar, YSULS

ՍԵՂԱ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ - ք.գ.թ., դոցենտ, անգլերենի հնչյունաբանության և քերականության ամբիոն, ԵՊԼՀ

СЕДА БАГДАСАРЯН - к.ф.н., доцент кафедры фонетики и грамматики английского языка, ЕГУЯСН

SEDA BAGDASARIAN - PhD, Associate Professor, Chair of English Phonetics and Grammar, YSULS

ԼՈՒՍԻՆԵ ՎԱՆՅԱՆ - դասախոս, անգլերենի ամբիոն, Արցախի պետական համալսարան

ЛУСИНЕ ВАНЯН - преподаватель, кафедра английского языка, Арцахский государственный университет

LUSINE VANYAN - lecturer, The English Chair, Artsakh State University

ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ – լեզվաբանության և հաղորդակցման տեսության ամբիոնի հայցորդ, ԵՊԼՀ

ВАРДАНУШ БАГДАСАРЯН – соискатель кафедры языкознания и теории коммуникации, ЕГУЯСН

VARDANUSH BAGHDASARYAN – Post-graduate student, Chair of the Linguistics and Theory of Communication, YSULS

ՄԱՐԳԱՐԻՏԱ ԲԱՂՐԱՄՅԱՆ – դասախոս, եվրոպական և արևելյան լեզուների ամբիոն, ԵՊԼՀ

МАРГАРИТА БАГРАМЯН - преподаватель кафедры европейских и восточных языков, ЕГУЯСН

MARGARITA BAGHRAMYAN – lecturer, Chair of the European and Oriental Languages, YSULS

ԳԱՅԱՆԵ ԲԱՐՍԵԴՅԱՆ – դասախոս, անգլերենի բառագիտության և ոճաբանության ամբիոն, ԵՊԼՀ

ГАЯНЕ БАРСЕГЯН – преподаватель кафедры английской лексикологии и стилистики, ЕГУЯСН

GAYANE BARSEGHYAN – lecturer, Chair of English Lexicology and stylistics, YSULS

ՋՈՐԻ ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ - մանկավարժության և լեզուների դասավանդման ամբիոնի հեռակա ասպիրանտ, ԵՊԼՀ

ЗОРИ БАРСЕГЯН- Аспирант кафедры педагогики и методики преподавания языков, ЕГУЯСН

ZORI BARSEGHYAN- Post- graduate student at the Chair of Pedagogy and Language Teaching Methodology, YSULS

ՏԱԹԵՎԻԿ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ – դասախոս ԵՄՀ, անգլերենի բառագիտության և ոճաբանության ամբիոնի հայցորդ, ԵՊԼՀ

TATEVIK GASPARYAN – преподаватель, МУЕ, соискатель кафедры английской лексикологии и стилистики, ЕГУЯСН

TATEVIK GASPARYAN – Lecturer, EIU, Post- graduate student, Chair of English Lexicology and Stylistics, YSULS

ՌՈՒՀԱՆՆԱ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ – ք.գ.թ., դոցենտ, անգլերենի բառագիտության և ոճաբանության ամբիոն, ԵՊԼՀ

РУЗАННА ГЕВОРКЯН – к.ф.н., доцент кафедры английской лексикологии и стилистики, ЕГУЯСН

RUZANNA GEVORGYAN – Ph.d., Associate Professor, Chair of English Lexicology and Stylistics, YSULS

ԱՆԺԵԼԱ ԴԵՐԶՅԱՆ - անգլերեն լեզվի ուսուցչուհի, Le Monde ուսումնական կենտրոն

АНЖЕЛА ДЕРДЗЯН - учительница английского языка, Le Monde учебный центр

ANGELA DERDZYAN - teacher of English, Le Monde educational centre

ԳԱՅԱՆԵ ԳԻՆՈՅԱՆ - ք.գ.թ., ավագ դասախոս, գերմաներենի ամբիոն, ԵՊԼՀ

ГАЯНЕ ГИНОЯН – к.ф.н., старший преподаватель кафедры немецкого языка, ЕГУЯСН

GAYANE GINOYAN - Ph.d., senior lecturer, Chair of German Language, YSULS

ԱՐՓԻՆԵ ԽԱԼԱԹՅԱՆ – դասախոս, անգլերենի բառագիտության և ոճաբանության ամբիոն, ԵՊԼՀ

АРПИНЕ ХАЛАТЯН – преподаватель кафедры английской лексикологии и стилистики, ЕГУЯСН

ARPINE KHALATYAN – lecturer, Chair of English Lexicology and Stylistics, YSULS

ՐՈՒՀԱՆՆԱ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ – դասախոս, գերմաներենի ամբիոն, ԵՊԼՀ

РУЗАННА КАРАПЕТЯН - преподаватель кафедры немецкого языка, ЕГУЯСН

RUZANNA KARAPETYAN – lecturer, Chair of German Language, YSULS

ՆԱԶԵԼԻ ՀԱՎՈՐՅԱՆ – դասախոս, անգլերենի բառագիտության և ոճաբանության ամբիոն, ԵՊԼՀ

HAZELI AKOPYAN – преподаватель кафедры английской лексикологии и стилистики, ЕГУЯСН

NAZELI HAKOBYAN – lecturer, Chair of English Lexicology and Stylistics, YSULS

ՎԱՐԴԻԹԵՐ ՀԱՎՈՐՅԱՆ - անգլերենի բառագիտության և ոճաբանության ամբիոնի հեռակա ասպիրանտ, ԵՊԼՀ

ВАРДИТЕР АКОПЯН - Аспирант кафедры английской лексикологии и стилистики, ЕГУЯСН

VARDITER HAKOBYAN - Post - graduate student, Chair of English Lexicology and Stylistics, YSULS

ԱՆԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ – դասախոս, անգլերենի հնչյունաբանության և քերականության ամբիոն, ԵՊԼՀ

АНИ АРУТЮНЯН – преподаватель кафедры фонетики и грамматики английского языка, ЕГУЯСН

ANI HARUTYUNYAN – lecturer, Chair of English Phonetics and Grammar, YSULS

ՍՈՆՅԱ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ – անգլերեն լեզվի և գրականության ուսուցչուհի, Ակադեմիական լիցեյ, ք. Գյումրի

СОНЯ АРУТЮНЯН - Преп. англ. Яз и лит-ры. Академический лицей г. Гюмри

SONYA HARUTYUNYAN – teacher of English language and literature, Academic Liceum. Gyumri.

ՆԵԼԼԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ - ք.գ.թ., ռոմանոգերմանական և ռուսաբանասիրության ամբիոնի դասախոս, Երևանի Հյուսիսային Համալսարան

НЕЛЛИ АРУТЮНЯН - к.ф.н., преподаватель кафедры романо-германской и русской филологии, Ереванский Северный университет

NELLY HARUTYUNYAN - Ph.D., Lecturer of the Romance-Germanic and Russian Language Chair

Yerevan Northern University

ՖՐՈՒՆԶԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ -ք.գ.թ., դոցենտ, եվրոպական և ասիական լեզուների ամբիոնի վարիչ, ԵՊԼՀ

ФРУНЗЕ ОГАННЕСЯН -к.ф.н., доцент, зав. каф. европейских и азиатских языков, ЕГУЯСН

FRUNZE HOVHANNISYAN - Ph.D., Associate Professor, Head of the Chair of European and Asian Languages, YSULS

ԲԵԼԱ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ - ք.գ.թ., դոցենտ, ուսումնական գծով պրոռեկտոր, ԵՊԼՀ

БЕЛА МАРГАРЯН - к.ф.н., доцент, проректор по учебной части, ЕГУЯСН

BELA MARGARYAN - Ph.D., Associate Professor, Vice - rector for Education Matters, YSULS

ԿԱՐԻՆԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ - ք.գ.թ., գերմաներենի ամբիոն, ԵՊԼՀ
КАРИНЕ ОГАНЕСЯН - к.ф.н., кафедра немецкого языка, ЕГУЯСН
KARINE HOVHANNISYAN - Ph.D., Chair of German Language, YSULS

ԷԼԻԶԱ ՂԱԶԱՐՅԱՆ - ք.գ.թ., դոցենտ, գերմաներենի ամբիոնի վարիչ,
ԵՊԼՀ

ЭЛИЗА КАЗАРЯН - к.ф.н., доцент, зав. каф. немецкого языка, ЕГУЯСН
ELIZA GHAZARYAN – Ph.D., Associate Professor, Head of the Chair of
German language, YSULS

ՍՈՆԱ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ - գերմաներենի ամբիոնի ասպիրանտ, ԵՊԼՀ
СОНА АРУТЮНЯН - аспирантка кафедры немецкого языка, ЕГУЯСН
SONA HARUTYUNYAN –Ph.D. student, Chair of German Language, YSULS

ՆԱԻՐԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ - անգլերենի բառագիտության և
ոճաբանության ամբիոնի հայցորդ, ԵՊԼՀ,
НАИРА МАРТИРОСЯН – соискатель кафедры английской лексикологии и
стилистики, ЕГУЯСН
NAIRA MARTIROSYAN - Post-graduate student, Chair of English Lexicology
and Stylistics, YSULS

ԱՆԻ ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ – լեզվաբանության և հաղորդակցման տեսության
ամբիոնի հայցորդ, ԵՊԼՀ
АНИ МИКАЕЛЯН – соискатель кафедры языкознания и теории
коммуникации, ЕГУЯСН
ANI MIKAYELYAN – Post-graduate student, Chair of the Linguistics and
Theory of Communication, YSULS

ԱՆԱՀԻՏ ՄԿՐՅԱՆ– դասախոս, եվրոպական և ասիական լեզուների
ամբիոն, ԵՊԼՀ
АНАИТ МКРЯН – преподаватель кафедры европейских и азиатских
языков, ЕГУЯСН
ANAHIT MKRYAN - lecturer, Chair of European and Asian Languages, YSULS

ԱՐԱՍ ՄԿՐՅԱՆ - Կրտսեր գիտաշխատող, ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիա

АРАМ МКРЯН- младший научный сотрудник, Национальная академия наук, РА

ARAM MKRYAN - assistant professor, the National Academy of Sciences of the Republic of Armenia

ԱՆՆԱ ՄՆԱՅԱԿԱՆՅԱՆ - անգլերենի բառագիտության և ոճաբանության ամբիոնի հայցորդ, ԵՊԼՀ

АННА МНАЦАКАНЯН - соискатель кафедры английской лексикологии и стилистики, ЕГУЯСН

ANNA MNATSAKANYAN – Post - graduate student, Chair of English Lexicology and Stylistics, YSULS

ԱՆԻ ԶԱՆԻԿՅԱՆ - ք.գ.թ., դոցենտ, համաշխարհային գրականության և մշակույթի ամբիոն, ԵՊԼՀ

АНИ ДЖАНИКЯН - к.ф.н., доцент каф. мировой литературы и культуры, ЕГУЯСН

ANI DJANIKYAN - Ph.D., Associate Professor, Chair of World Literature and Culture, YSULS

ԳԱՅԱՆԵ ՍԱՎՈՅԱՆ - ք.գ.թ., դոցենտ, Գերմանական լեզուների ամբիոն, ՀՊՄՀ

ГАЯНЕ САВОЯН - к.ф.н., доцент кафедры германских языков, АГПУ

GAYANE SAVOYAN - Ph.D., Associate Professor at the Chair of German Language Teaching, ASPU

ՀԱՍՄԻԿ ՔԱՋԲԵՐՈՒՆԻ – ք.գ.թ., դոցենտ, անգլերենի բառագիտության և ոճաբանության ամբիոն, ԵՊԼՀ

АСМИК КАЧБЕРУНИ – к.ф.н., доцент кафедры английской лексикологии и стилистики, ЕГУЯСН

HASMIK KAJBERUNI – PhD, Associate Professor at the Chair of English Lexicology and Stylistics, YSULS

ՔՐԻՍՏԻՆԵ ՍՈՂԻԿՅԱՆ – ք.գ.թ, դոցենտ, անգլերենի հաղորդակցման և թարգմանության ամբիոնի վարիչ, ԵՊԼՀ

КРИСТИНЕ СОГИКЯН – к.ф.н., доцент, зав. каф. английской коммуникации и перевода, ЕГУЯСН

KRISTINE SOGHIKYAN – Ph.D., Associate Professor, Head of the Chair of English Communication and Translation, YSULS

Համակարգչային ծևավորումը՝

Հասմիկ Փիլավջանի,
Անիտա Հայրապետյանի

Տպաքանակը՝ 200

«Լինգվա» հրատարակչություն
Երևանի Վ. Բրյուսովի անվան պետական լեզվահասարակագիտական
համալսարան
Հասցեն՝ Երևան, Թումանյան 42
Հեռ.՝ 53-05-52
Web: <http://www.brusov.am>
E-mail: yslu@brusov.am